

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

На правах рукопису

САВЧЕНКО ТАРАС ГРИГОРОВИЧ

УДК 338.5:336.713

С 13

ТРАНСФЕРТНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник:

доктор економічних наук, доцент

Макаренко Михайло Ілліч

Суми – 2007

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ.....	11
1.1. Сутність трансфертних цін та методи їх формування.....	11
1.2. Складові системи трансфертного ціноутворення у банках.....	31
1.3. Досвід використання трансфертного ціноутворення у банківських установах	55
Висновки до розділу 1.....	68
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ.....	72
2.1. Етапи формування системи трансфертного ціноутворення.....	72
2.2. Методика трансфертного ціноутворення при оцінці діяльності відділень банку	85
2.3. Управління ризиками за допомогою системи трансфертного ціноутворення.....	97
Висновки до розділу 2.....	120
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ.....	124
3.1. Механізм оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення.....	124
3.2. Обґрунтування вибору орієнтирів для трансфертних цін.....	138

3.3. Використання ставок кредитного ринку як орієнтирів трансфертного ціноутворення.....	161
Висновки до розділу 3.....	177
ВИСНОВКИ.....	182
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	191
ДОДАТКИ.....	209

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

ВСТУП

Подальший розвиток комерційних банків України на засадах ринкової моделі господарювання потребує розробки нових методичних підходів та практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності організації їх внутрішньогосподарських відносин. Проблема оптимізації управління внутрішніми економічними відносинами в українських комерційних банках набуває особливої актуальності в умовах посилення міжбанківської конкуренції та активної експансії закордонних грошово-кредитних установ із більш високими стандартами банківського менеджменту.

Іншою визначальною тенденцією в банківському секторі економіки є динамічне зростання балансових показників грошово-кредитних установ та активне розширення мережі філій та відділень. Зазначена тенденція спричиняє ріст масштабів та ускладнення організаційно-управлінських структур банків, що, у свою чергу, вимагає впровадження принципово нових інструментів банківського менеджменту.

Здійснюючи операції у динамічному середовищі фінансових ринків за рахунок коштів, залучених і запозичених у своїх клієнтів, банк повинен враховувати весь спектр ризиків. Пошук додаткових ефективних інструментів управління ризиками є перманентним завданням керівників банку.

Відтак існує об'єктивна необхідність запровадження системи трансфертного ціноутворення у вітчизняних комерційних банках. Основним завданням даної системи є оптимізація управління структурними підрозділами банку на основі оцінки ефективності їх діяльності. Трансфертні ціни використовуються також для підвищення якості управління банківськими ризиками. Вітчизняні банки є високотехнологічними організаціями, які мають достатні матеріально-технічні ресурси для впровадження нових систем внутрішнього фінансового менеджменту заснованих на трансфертних цінах.

Дослідженню трансфертних цін приділяють значну увагу вітчизняні та зарубіжні науковці: М.Г. Чумаченко, С.Ф. Голов, М.І. Макаренко, К.С. Васіна, О.М. Теліженко, С.М. Нікітін, В.М. Крилов, Н.Х. Вафіна, Ч.Т. Хоригрен, Дж. Фостер, К. Друрі, Р. Танг та інші. Питанням трансфертного ціноутворення у банківських установах займаються: Дж. Ф. Сінкі, А.А. Мещеряков, З.М. Васильченко, А.В. Зубарєв, Р.Г. Ольхова, М.В. Румянцев, К.С. Косован, В.Ю. Селезньова, Н.П. Шульга та інші.

Більшість із зазначених науковців досліджують сутність, генезис, методи та значення трансфертного ціноутворення в цілому, без визначення їх особливостей для банківських установ. Інші фокусуються на певних практичних або теоретичних аспектах трансфертного ціноутворення у банках. Проте до цього часу відсутні комплексні, системні дослідження трансфертного ціноутворення у вітчизняних банках.

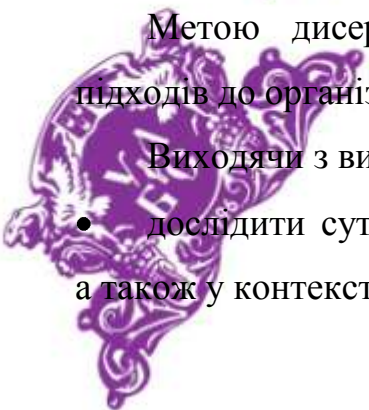
Все вищевикладене обумовило вибір теми дослідження, її актуальність, значимість та практичну спрямованість.

Обраний напрямок дисертаційного дослідження є складовою науково-дослідницької теми, над якою працює колектив співробітників Української академії банківської справи Національного банку України – «Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні» (номер державної реєстрації 0102U006965). До звіту за даною темою включено пропозиції автора щодо організаційно-методичних підходів до впровадження системи трансфертного ціноутворення у банківських установах. Зокрема, запропоновано механізм оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення та обґрунтовано доцільність використання ринкових кредитних та депозитних ставок як орієнтирів розрахунку трансфертних цін.

Метою дисертаційного дослідження є розвиток науково-методичних підходів до організації трансфертного ціноутворення у комерційних банках.

Виходячи з визначеної мети, були поставлені наступні задачі:

- дослідити сутність трансфертних цін та методи їх формування в цілому, а також у контексті діяльності комерційних банків;

- обґрунтувати складові системи трансфертного ціноутворення у банках та визначити їх взаємозв'язки;
- проаналізувати досвід трансфертного ціноутворення у банках;
- визначити та дослідити етапи формування системи трансфертного ціноутворення;
- провести порівняльний аналіз методик трансфертного ціноутворення у комерційному банку, спрямований на оцінку діяльності його відділень;
- дослідити теоретичні та методичні засади використання трансфертних цін для управління ризиками банку;
- розробити механізм оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення;
- обґрунтувати напрямки удосконалення вибору орієнтирів для трансфертних цін;
- розробити практичні рекомендації щодо використання ринкових депозитних та кредитних ставок як орієнтирів розрахунку трансфертної ціни.

Об'єктом дослідження є внутрішньогосподарські відносини у банку.

Предметом дослідження є система трансфертного ціноутворення у комерційних банках.

Теоретичною основою дослідження є праці вчених з теорії фінансів та кредиту в ринковій економіці, теоретичні уявлення про трансфертне ціноутворення та внутрішньогосподарський розрахунок, основні концепції управлінського обліку, наукові та методичні розробки щодо організації внутрішнього фінансового менеджменту банківської установи.

У процесі дослідження залежно від мети і задач застосовувались відповідні методи аналізу і дослідження економічних процесів: при визначенні сутності трансфертних цін та методів їх формування – монографічний, синтезу, дедукції; при обґрунтуванні складових системи трансфертного ціноутворення у банках та визначенні їх взаємозв'язків – основні постулати теорії систем та системного аналізу; при дослідженні досвіду трансфертного ціноутворення у вітчизняних банках – статистичне спостереження, що проводилось способом анкетного опитування; при розробці механізму оптимізації вибору методу трансфертного

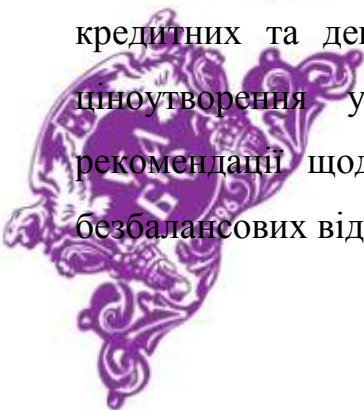
ціноутворення – розрахунково-аналітичний, економіко-математичне моделювання, метод експертних оцінок та спостережень; при обґрунтуванні напрямків удосконалення використання ринкових індикаторів трансфертного ціноутворення – розрахунково-аналітичний, економіко-статистичний; при розробці практичних рекомендацій щодо використання ринкових депозитних та кредитних ставок як орієнтирів розрахунку трансфертної ціни – кореляційний аналіз, моделювання, розрахунково-аналітичний.

Інформаційною базою роботи є нормативно-правові акти органів державної влади України та міжнародне законодавство з питань трансфертного ціноутворення. Монографії, публікації в періодичних виданнях, фактологічні матеріали статистичних збірників, а також матеріали наукових та науково-практичних конференцій і семінарів, присвячених проблемам організації трансфертного ціноутворення у комерційних банках.

Наукова новизна одержаних результатів визначається внеском автора у розв'язання актуальної наукової задачі узагальнення теоретичних засад та досвіду організації трансфертного ціноутворення у комерційних банках, дослідження напрямків формування та розробки пропозицій і практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи трансфертного ціноутворення банку, і полягає в наступному:

вперше:

- розроблено механізм оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення залежно від виду корпоративної стратегії банку та методу розрахунку трансфертної ціни шляхом формалізації їх взаємозв'язку через матрицю «стратегія-трансфертна ціна»;
- обґрунтовано доцільність використання середньозважених ринкових кредитних та депозитних відсоткових ставок як орієнтирів трансфертного ціноутворення у комерційних банках України, розроблено методичні рекомендації щодо використання зазначених ставок для оцінки діяльності безбалансових відділень банку;

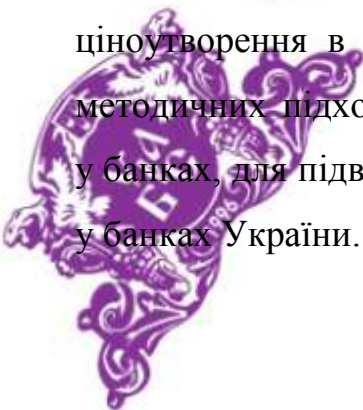
удосконалено:

- економічний зміст понять «трансфертна ціна» та «трансфертне ціноутворення» на основі визначення суб'єктів, об'єктів та рівнів трансфертного ціноутворення у комерційному банку, а також з урахуванням положень теорії систем визначено поняття «система трансфертного ціноутворення банку» як сукупність елементів організаційної, фінансової, інформаційної структур банку у їх взаємозв'язку;
- підходи до вибору параметрів трансфертного ціноутворення для оцінки діяльності безбалансових відділень банку з метою визначення умов встановлення трансфертної ціни на чистий або валовий грошовий потік, що генерується безбалансовим відділенням банку;

набули подальшого розвитку:

- науково-методичні підходи до визначення елементів системи трансфертного ціноутворення у банку на основі їх систематизації та встановлення взаємозв'язків між ними;
- графічні моделі трансфертного ціноутворення, функціональне навантаження яких розширено для обґрунтування доцільності орієнтації методики трансфертного ціноутворення вітчизняних банків на ринкові індикатори;
- науково-методичні підходи до визначення етапів формування системи трансфертного ціноутворення та обґрунтування їх змісту.

Практичне значення одержаних результатів визначається обґрунтованими положеннями, висновками, запропонованими методами та практичними рекомендаціями, які містяться в дисертаційному дослідженні та можуть бути використані для: комплексного вивчення сутності системи трансфертного ціноутворення в цілому та у банках зокрема, вдосконалення організаційно-методичних підходів до впровадження системи трансфертного ціноутворення у банках, для підвищення ефективності методики розрахунку трансфертних цін у банках України.

Запропонована автором методика оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення на основі матриці «стратегія-трансфертна ціна» застосовується у практичній діяльності АБ «Полтава-банк», м. Полтава (довідка від 17.05.2007, № 01/5107).

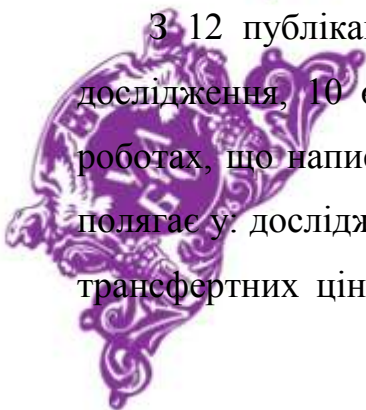
Внесені пропозиції щодо використання ринкових кредитних та депозитних ставок як орієнтирів розрахунку трансфертної ціни прийняті до впровадження філією «Сумська дирекція» АТ «Індекс-банк», м. Суми (довідка від 27.06.2007, № 01/584).

Положення та рекомендації щодо виділення центрів відповідальності та методики розподілу неопераційних витрат банку у системі управлінського обліку використовуються у практичній діяльності Полтавської філії АБ «Райффайзен банк Аваль» (довідка від 22.05.2007, № 01/4066).

Одержані автором результати наукового дослідження використовуються в процесі викладання в Українській академії банківської справи Національного банку України навчальних дисциплін «Банківські операції» та «Звітність у банках».

Результати наукового дослідження, які виносяться на захист, отримані автором особисто і знайшли своє відображення в опублікованих працях. Особистий внесок здобувача полягає в поглибленні й конкретизації економічного змісту поняття «система трансфертного ціноутворення банку», обґрунтуванні доцільності використання ринкових кредитних та депозитних ставок як ринкових індикаторів трансфертної ціни та розробці практичних рекомендацій щодо їх використання для оцінки діяльності відділень банку, а також розробці методики оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення у банках.

З 12 публікацій автора, де відображені основні результати проведеного дослідження, 10 є одноосібними. Особистий внесок здобувача, здійснений у роботах, що написані у співавторстві ([2, 5] за списком опублікованих праць), полягає у: дослідженні історико-економічних передумов виникнення і розвитку трансфертних цін та уточненні їх сутності [2]; критичному аналізі методики

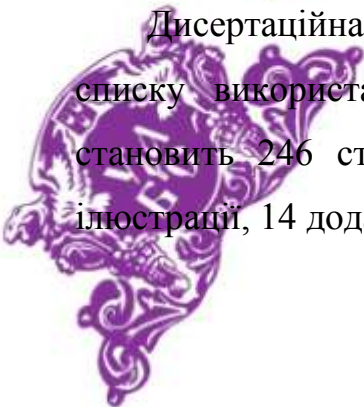
встановлення трансфертної ціни на чистий грошовий потік безбалансового відділення банку та визначенні умов встановлення трансфертної ціни на чистий або валовий грошовий потік [5]. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи дисертанта.

Основні положення і результати виконаного наукового дослідження були оприлюднені на конференціях і семінарах. Серед них: Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України» (м. Суми, 2005, 2006), II Міжнародна науково-практична конференція аспірантів та студентів «Проблеми развития финансовой системы Украины» (м. Сімферополь, 2006), Конференція молодих вчених-дослідників «Сучасна міжнародна економічна політика» (м. Київ, 2006), Всеукраїнська науково-практична конференція студентів і молодих вчених «Реструктуризація розвитку фінансового ринку в Україні: філософія, стратегія, тактика» (м. Київ, 2007), I Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та аспірантів «Проблеми та перспективи розвитку банківської справи в Україні очима молодого науковця» (м. Львів, 2007), II Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика» (м. Суми, 2007).

Крім того, результати дослідження доповідалися на науково-практичних семінарах професорсько-викладацького складу кафедри банківської справи Української академії банківської справи Національного банку України.

Основні положення та найважливіші результати дисертаційної роботи опубліковано у 12 наукових працях загальним обсягом 5,45 друк. арк., з них особисто автору належить 4,90 друк. арк.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 246 сторінок, у т.ч. на 96 сторінках розміщені 23 таблиці, 24 ілюстрації, 14 додатків і список використаної літератури із 210 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ

1.1. Сутність трансфертних цін та методи їх формування

Дослідження теоретичних основ трансфертного ціноутворення доцільно розпочати із уточнення термінологічного апарату. Категорія «трансфертна ціна» складається з двох економічних термінів «ціна» та «трансферт». Категорія «ціна» є фундаментальною у економічній теорії тому її додаткове дослідження є недоцільним. Зупинимось на дослідженні сутності терміну «трансферт». Даний термін у економічній науці має множинний спектр значень [5, 38, 41]. Найчастіше його використовують для позначення безоплатного руху грошових коштів або матеріальних цінностей між суб'єктами економічних відносин: у бюджетному процесі він означає передачу коштів між суб'єктами сектору державного управління на неповоротній та безоплатній основі; у складанні платіжного балансу країни – безоплатне надання економічних цінностей (товарів, послуг або фінансових активів), у банківській справі – переказ грошових коштів без зміни їх власника і т.д. У кожному із наведених вище прикладів чітко прослідковується основна риса «трансфертів» – їх безоплатність. Отже, термін «трансфертне ціноутворення» виражає ідею встановлення умовної ціни на традиційно безоплатний рух грошових коштів або матеріальних цінностей.

У російських [5, с. 1180] та українській [41, с. 683] довідково-енциклопедичній літературі економічного спрямування дається визначення категорії «трансфертна (внутріфінансова) ціна», як ціни, що використовується в розрахунках між структурними підрозділами фірми. Ототожнення понять «трансфертна ціна» та «внутріфінансова ціна» обумовлюється усталеною практикою використання у пострадянських країнах поняття «внутріфінансова

ціна», для визначення внутрішньої ціни підприємства у межах концепції внутрігосподарського розрахунку. На нашу думку, наведені визначення «трансфертної ціни» є занадто спрощеними і не розкривають ряд важливих аспектів, зокрема, об'єкти встановлення трансфертної ціни.

У закордонній літературі для позначення трансфертного ціноутворення у банківській установі використовується термін «fund transfer price» [173, 178, 188, 201]. Введення у структуру даного терміну слова «fund» (фонд ресурсів), на етимологічному рівні визначає об'єкт встановлення трансфертних цін – ресурси комерційного банку. У межах нашого дослідження під ресурсами комерційного банку (банківськими ресурсами) розумітимемо сукупність власних, залучених та запозичених коштів банку, що перебувають у безпосередньому його розпорядженні і використовуються для здійснення повномасштабної банківської діяльності.

Існує думка щодо доцільності встановлення трансфертних цін на внутрішньобанківські послуги [94, 162], але складність, висока собівартість розробки та низька економічна ефективність даної методики зумовлює визначення об'єктом трансфертного ціноутворення, у абсолютній більшості банківських установ, саме банківських ресурсів [11, 45, 59, 115]. Визнаний фахівець у галузі банківського менеджменту Дж. Сінкі наводить наступне визначення: «трансфертних ціна – це ціна на кошти, які переведені у середині банку від однієї організаційної одиниці до іншої» [135, с. 281]. Таким чином, вважаємо за доцільне формулювати визначення поняття «трансфертна ціна» у контексті банківської діяльності на основі визначення об'єктом ціноутворення залучених, запозичених та власних ресурсів комерційного банку, за умови їх передачі одним центром відповідальності іншому.

Далі необхідно провести уточнення суб'єктів трансфертного ціноутворення, по операціям яких встановлюється трансфертна ціна. У перекладі 4-го англійського видання фінансово-інвестиційного словника [38, с. 537] дається визначення трансфертної ціни ідентичне дослідженим вище, але наголошується на можливості застосування даного типу цін лише за умови

виділення центрів прибутку організації (profit center). У наведених вище визначеннях говорилось, що трансфертна ціна встановлюється на операції між «структурними підрозділами» або «організаційними одиницями» фірми, але більш вірним є використання поняття «центр відповідальності». Центри відповідальності виділяються умовно у системі управлінського обліку і часто не відповідають існуючій організаційній структурі фірми. Таким чином, трансфертну ціну необхідно розглядати як внутрішню ціну, за якою один центр відповідальності певної компанії передає іншому центру відповідальності продукцію або послуги [31 с. 357, 150 с. 371]. У свою чергу, центр відповідальності трактується як сфера діяльності у межах якої в управлінському обліку окремо контролюються фінансові показники та встановлюється персональна (колективна) відповідальність працівників за досягнення їх відповідного рівня [31 с. 288, 150 с. 110]. Найчастіше використовується три види центрів відповідальності: центри витрат (відповідальні за витрати), центри прибутку (відповідальні за витрати та доходи), центри інвестицій (відповідальні за витрати, доходи та інвестиції).

Враховуючи зроблені застереження необхідно уточнити визначення поняття «трансфертна ціна» в аспекті банківської діяльності: ціна на ресурси, які передаються у середині банку від одного центру відповідальності до іншого. Відповідно сутність поняття «трансфертне ціноутворення» можна сформулювати, як сукупність економічних відносин щодо визначення трансфертних цін на ресурси, які передаються у середині банку від одного центру відповідальності до іншого.

Державні органи, міжнародні організації та суб'єкти господарської діяльності, що здійснюють зовнішньоекономічні операції переважно використовують категорію «трансфертна ціна» у значенні відмінному від дослідженого нами вище. У даному аспекті, під трансфертною ціною розуміється ціна, яка встановлюється на будь-який об'єкт торгівлі (товари, нематеріальні активи, послуги) між взаємозалежним суб'єктами [89, 90].

У закордонних нормативно-правових документах для визначення категорії «взаємозалежні суб'єкти» використовується ряд близьких за сутністю термінів: «взаємозалежні особи», «афільовані», «асоційовані», «взаємозацікавлені», «пов'язані», «належні до однієї групи», «залежні». Частина даних термінів вживаються як синоніми, а частина – для ілюстрації різниці у характері зв'язку та залежності (головним чином, різниці у ступені контролю) між певними суб'єктами. У зарубіжних документах, як правило, не наводиться аргументація щодо виключного використання будь-якого із зазначених термінів, але у правовому регулюванні трансфертного ціноутворення з метою оподаткування у переважній більшості країн застосовується термін «взаємозалежні особи» («related parties»). Даний термін також використовується у правовому регулюванні трансфертного ціноутворення в Податковому кодексі Російської Федерації [90]. Необхідно підкреслити, що ключовим моментом при визначенні взаємозалежності осіб є підтвердження ступеня контролю або значного впливу однієї особи на іншу [89].

У відповідності із Міжнародними стандартами фінансової звітності (International Financial Reporting Standards) особа визнається взаємозалежною з організацією, якщо вона:

1. прямо або опосередковано:
 - 1.1 контролює або контролюється або знаходиться під спільним контролем даної організації (включаючи материнські та дочірні компанії);
 - 1.2 має частку участі у даній організації, яка забезпечує значний вплив у даній організації;
 - 1.3 має спільний контроль над даною організацією;
2. є одним із асоційованих осіб даної організації;
3. є товариством, у якому дана організація є одним із спільних учасників;
4. є керівником керівного складу даної організації;
5. є близьким членом родини будь-якої фізичної особи із перерахованих

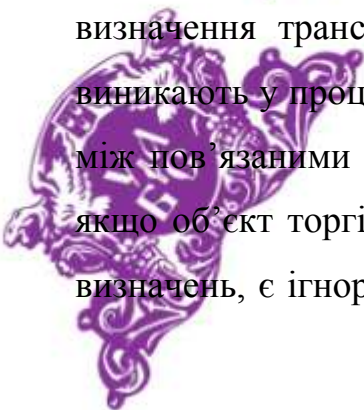
у пунктах 1 та 4 [89, 90].

У законі України «Про оподаткування прибутку підприємств» наведено визначення терміну «пов'язані особи», який в національному законодавстві використовується для позначення взаємозалежності суб'єктів господарювання. У відповідності до пункту 26 статті 1 даного закону, пов'язаною особою може вважатись юридична особа, яка здійснює контроль над платником податку, або контролюється таким платником податку, або перебуває під спільним контролем з таким платником податку [103]. Під здійсненням контролю розуміється безпосереднє або опосередковане володіння часткою (паєм, пакетом акцій) статутного фонду платника податку не меншою 20 відсотків від статутного фонду платника податку.

Для збереження функціонального та сутнісного навантаження на економічну категорію «трансфертна ціна», потрібно чітко розмежувати її застосування у межах двох напрямків, що досліджені нами вище. Як інструмент внутрішнього фінансового менеджменту та ключовий елемент управлінського обліку категорію «трансфертна ціна» доцільно вживати для позначення ціноутворення у межах однієї юридичної особи. При вивченні механізму взаємодії юридично незалежних але пов'язаних характером економічних відносин осіб («взаємозалежні особи») категорію «трансфертна ціна» необхідно розглядати з урахуванням особливостей міжгосподарських зв'язків, зокрема, в аспекті зовнішньоекономічної діяльності та проблем оподаткування.

Дзюба П. підтверджує наші висновки, визначаючи «трансфертну ціну», як ціну, яка встановлюється на будь-який об'єкт торгівлі (товари, послуги або фактори виробництва) між пов'язаними компаніями або структурними підрозділами однієї компанії, якщо об'єкт торгівлі перетинає митний кордон» [37]. Цей же автор визначає термін «трансфертне ціноутворення», як процес визначення трансфертної ціни, тобто сукупність економічних відносин, які виникають у процесі визначення трансфертної ціни на будь-який об'єкт обміну між пов'язаними компаніями або структурними підрозділами однієї компанії, якщо об'єкт торгівлі перетинає митний кордон. Однак, недоліками наведених визначень, є ігнорування їх автором існування трансфертного ціноутворення у

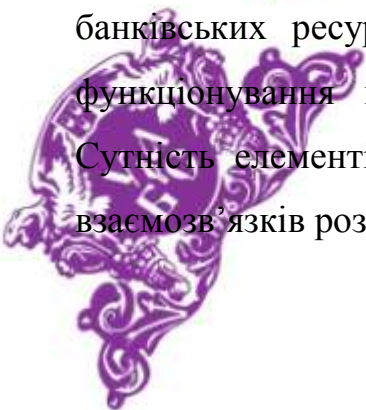

середині країни та нечіткість у визначенні суб'єктів трансфертного ціноутворення.

В остаточному варіанті визначення поняття «трансфертна ціна» в контексті банківської діяльності необхідно врахувати можливість використання трансфертних цін у відносинах між взаємозалежними суб'єктами господарювання. Таким чином, трансфертна ціна у банку – це ціна на ресурси, які передаються у середині банку від одного центру відповідальності до іншого або між взаємопов'язаними банками. Відповідно трансфертне ціноутворення у банку – сукупність економічних відносин щодо визначення трансфертних цін на ресурси, які передаються у середині банку від одного центру відповідальності до іншого або між взаємопов'язаними банками.

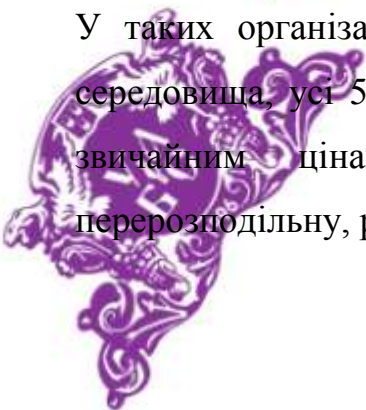
У межах нашого дослідження, особливого значення набуває поняття «система трансфертного ціноутворення банку». Об'єктом дисертаційного дослідження виступають внутрішньогосподарські відносини банку, отже у межах роботи ми сформуємо і використовуватимемо поняття «система трансфертного ціноутворення банку» абстрагувавшись від трансфертного ціноутворення між взаємопов'язаними банками, яке лежить у площині міжгосподарських відносин.

При визначенні сутності даного поняття необхідно враховувати основні постулати теорії систем та сформульовані нами визначення «трансфертної ціни» та «трансфертного ціноутворення» в контексті банківської діяльності. Ми пропонуємо сформулювати визначення поняття «система трансфертного ціноутворення банку» наступним чином: сукупність елементів організаційної, фінансової, інформаційної структур банку у їх взаємозв'язку, які визначають порядок розрахунку, затвердження та регулювання трансфертних цін банківських ресурсів, а також напрямки їх використання для оптимізації функціонування центрів відповідальності та управління ризиками банку. Сутність елементів системи трансфертного ціноутворення та особливості їх взаємозв'язків розглянемо у підрозділі 1.2 роботи.

Трансфертне ціноутворення є складним економічним методом підвищення ефективності організації виробництва який потребує дослідження притаманних йому функцій у межах, як мінімум, двох предметних галузей економіки: теорії ціноутворення та теорії економіки підприємства. Трансфертна ціна, як окремий вид ціни, може розглядатись у межах загальної теорії ціноутворення [44 с. 214, 147 с. 89-92]. На даний час, у теорії ціноутворення переважає комплексний підхід до розуміння сутності ціни, який поєднує вартісну теорію К.Маркса, розробки А.Маршала та А. Пігу, маржиналістську теорію та теорію індивідуального вибору П. Самуельсона [147, с. 6-9]. Останні дві теорії досліджують феномен ціни переважно з точки зору факторів, що діють з боку попиту, у той час як теорія вартості досліджує групу факторів, що впливають на виробництво з боку пропозиції, а А.Маршал та А. Пігу розглядають попит і пропозицію як рівнозначні ціноутворюючі фактори.

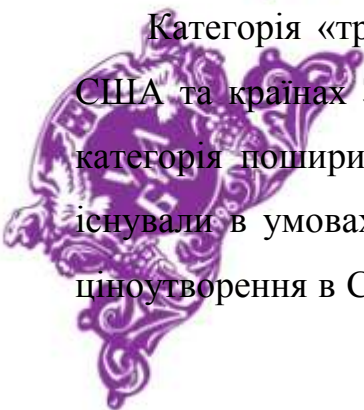
Економічна сутність трансфертної ціни може бути розкрита за допомогою вартісної теорії та ринкових теорій ціни, без зміни постулатів даних теорій, за умови введення до логіки суджень одного припущення: вважати економічними агентами (суб'єктами економічних відносин) підрозділи однієї юридичної особи. Зазначене припущення дозволяє ввести категорії «внутріфірмова вартість» та «внутріфірмова гранична корисність» для визначення сутності трансфертної ціни у межах вартісної та маржиналістської теорій ціни. Отже, повнота трактування трансфертного ціноутворення, як специфічного виду ціни, залежить від ступеня економічної свободи підрозділів організації у прийнятті економічних рішень, у тому числі при визначенні рівня внутріфірмових цін. В організації з високим ступенем децентралізації управлінських функцій структурні підрозділи мають значну свободу у прийнятті економічних рішень. У таких організаціях трансфертна ціна виконує, на рівні внутріфірмового середовища, усі 5 функцій [40 с. 30-47, 44 с. 242, 147 с. 10-18] притаманних звичайним цінам: обліково-вимірювальну, балансуєчу, стимулюєчу, перерозподільну, розміщення виробництва.

У межах теорії економіки підприємства, трансфертна ціна повинна розглядатись, як важлива складова внутрішнього економічного механізму підприємства, заснованого на децентралізації управління й розширення відповідальності структурних підрозділів за результати господарювання [84 с. 301-309, 165 с. 378-401]. З цієї точки зору, основними функціями трансфертної ціни є: матеріальне стимулювання персоналу в залежності від результатів діяльності підрозділів та розподіл витрат за місцем виникнення. Волков О.И. [165, с. 378-401] дає комплексне розуміння системи внутрішньозаводських економічних відносин та внутрішнього ціноутворення, як одному з основних її складових. Таким чином, з точки зору теорії економіки підприємства трансфертна ціна виступає методом досягнення виробничих цілей підприємства.

Комплексне дослідження економічної сутності категорії «трансфертна ціна» не можливе без відповідного аналізу історико-економічних передумов її виникнення і розвитку. Трансфертні ціни почали використовуватись за децентралізації управління в промислових фірмах США та Західної Європи в 20-30-ті роки ХХ ст. [41, с. 683]. Однією з перших запровадила даний тип цін американська автомобільна компанія «Дженерал моторс». Удосконаленням форм консолідації капіталу, розвиток корпоративного законодавства та телекомунікаційних технологій сприяли створенню транснаціональних корпорацій та, як наслідок, розвитку трансфертного ціноутворення. Приблизна кількість фірм, що застосовували трансфертне ціноутворення у кінці 70-х на початку 80-х років ХХ ст. у США склала біля 1,5 тис., а у Великобританії – більше 300. У японських корпораціях трансфертні ціни менш розповсюджені через значну централізацію управління [64].

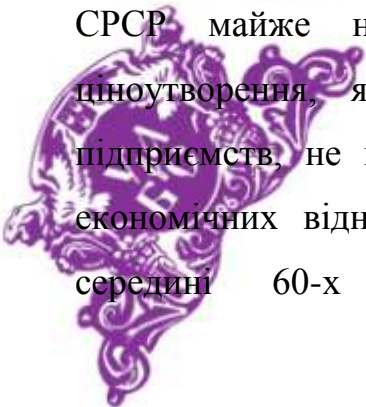
Категорія «трансфертна ціна» (transfer price) почала використовуватись у США та країнах Західної Європи, у пострадянських країнах дана економічна категорія поширилась у 90-х роках ХХ ст., але певні форми внутрішніх цін існували в умовах планової економіки СРСР. Проблематика внутріфірмового ціноутворення в СРСР тісно корелює із розвитком госпрозрахункових відносин

в цілому та внутрішнього госпрозрахунку зокрема. Госпрозрахунок за часів СРСР був певним компромісом між адміністративно-командними та ринковими методами управління підприємством, перші ґрунтувались на встановленні підприємству планових показників, другі – на показниках економічної ефективності діяльності підприємства.

Повнота та інтенсивність використання госпрозрахункових методів управління залежала від суспільно-політичної ситуації у Радянському Союзі. У науковій літературі [95 с. 51, 84 с. 206] не раз підкреслювалось, що В.І.Ленін був прибічником помірної централізації економічної системи СРСР. За часів його керівництва державою була запроваджена Нова економічна політика (НЕП) та прийнято ряд прогресивних законодавчих актів, зокрема Декрет «Про державні промислові підприємства (трести), що діють на засадах комерційного розрахунку» датований 1923 роком [33]. У пункті 1 цього документу говориться, що державними трестами визнаються державні промислові підприємства, яким держава надає самостійність у виконанні своїх операцій та які діють на основі комерційного розрахунку з метою отримання прибутку. Кожний трест виступає єдиним підприємством до складу якого входять виробничі підрозділи: фабрики, заводи, промисли, відділи, магазини, зазначено у пункті 3 Декрету. Пункт 48 визначає, що продукція трестів реалізується за цінами, що визначаються за договором з покупцем. Достеменно не відомо про застосування елементів внутрішнього ціноутворення в радянських трестах на початку 20-х років ХХ ст., але виходячи із тексту Декрету, для цього були усі економічні передумови.

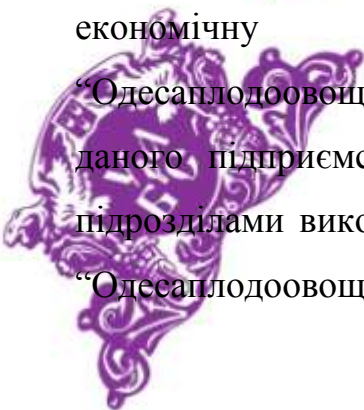
Прихід до керівництва країною Й.В. Сталіна та соціально-економічні наслідки Другої світової війни призвели до жорсткої централізації економіки СРСР майже на чотири десятиліття. Госпрозрахунок та внутрішнє ціноутворення, як методи засновані на частковій економічній свободі підприємств, не могли використовуватись в умовах жорсткої централізації економічних відносин. Часткової лібералізації економіка країни зазнала у середині 60-х років з економічними реформами, які ґрунтувались на

впровадженні окремих принципів госпрозрахунку. Як зазначають Євдокимова Т.Г. та Ковалевський Д.Ф. [40, с. 45] процес лібералізації механізму ціноутворення був фрагментарним та уповільненим. Перший крок у підвищенні гнучкості ціноутворення був зроблений у 1962 році із введенням тимчасових оптових та роздрібних цін на нові товари підвищеної якості і лише у 1980 році окремим підприємствам дозволили встановлювати договірні роздрібні ціни на певні групи товарів.

Із започаткуванням перебудовчих процесів в економіку почали активно запроваджувати принципи так званого «повного госпрозрахунку», що передбачали подальший розвиток госпрозрахункових відносин у напрямках переведення підприємств на самоокупність та самофінансування, а також подальший розвиток внутрішнього госпрозрахунку. Наприкінці 80-х років переосмислення багатьох питань суспільно-економічного життя СРСР, відкривало широкі можливості для удосконалення економічного механізму підприємств, у тому числі для широкого використання внутрішнього ціноутворення, як елементу внутрішнього госпрозрахунку. Москаленко В.П. [84, с. 76-266] дає детальний аналіз розвитку фінансово-економічного механізму промислового об'єднання в 60-ті – 80-ті роки. Він також зазначає, що внутрішнє ціноутворення повинне стати одним із методів побудови ефективного економічного механізму промислового об'єднання в умовах ринкової економіки [84, с. 301-309].

За часів СРСР внутрішні ціни так і не були запроваджені на промислових підприємствах, але їх певний аналог, так звані «розрахункові ціни» використовувались у сільськогосподарських об'єднаннях. Протас І.К. та Руденко Л.А. у своїй статті [110], що була опублікована в 1986 році, аналізують економічну діяльність сільськогосподарського об'єднання «Одесаплодоовощгосп» і пропонують для підвищення ефективності діяльності даного підприємства у розрахунках між його торговими та виробничими підрозділами використовувати розрахункові ціни. У статті наголошується, що «Одесаплодоовощгосп» є юридичною особою, а використання його

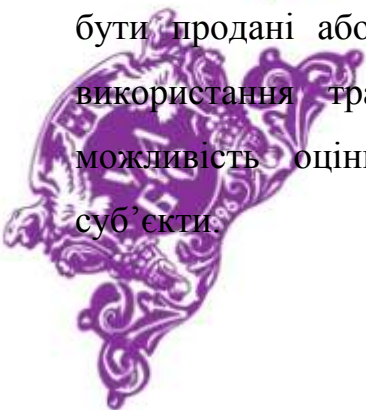

підрозділами розрахункових цін сприятиме розвитку внутрішнього госпрозрахунку. Також дається посилання на нормативний документ «Указание о принципах разработки расчетных цен», який був затверджений Міністерством сільського господарства СРСР та Державним комітетом цін СРСР в 1977 році.

Аналіз міжнародного досвіду регулювання трансфертного ціноутворення засвідчує, що як на національному так і на міжнародному рівні, законодавчому регулюванню підлягають переважно трансфертні ціни, що використовуються у розрахунках між юридично незалежними але пов'язаними відносинами контролю суб'єктами господарювання [15, 64, 146, 206]. Метою даних законодавчих актів є врегулювання податкових відносин. Процес встановлення трансфертних цін у межах однієї юридичної особи, якщо він не пов'язаний зі сплатою податків, відноситься до сфери внутрішнього фінансового менеджменту компанії і не регулюється законодавством.

З'ясувавши сутність трансфертної ціни, доцільно проаналізувати методи її формування. Більшість дослідників виділяють три основні методи трансфертного ціноутворення: на ринковій основі, на базі витрат та договірні ціни [9 с. 42, 24, 31 с. 358, 76 с. 79, 150 с. 372, 176].

Використання методів трансфертного ціноутворення заснованих на врахуванні ринкових цін є оптимальним за умови наявності ринку чистої конкуренції на проміжний продукт (intermediate product) який передається по трансфертним цінам у середині компанії [24, 180 с. 794-797]. Встановлення трансфертних цін на основі ринкових вважається найбільш ефективним методом визначення реального економічного внеску підрозділу у загальний результат діяльності компанії. За умови наявності конкурентного зовнішнього ринку необхідні об'єми проміжного продукту у будь-який момент часу можуть бути продані або куплені на ньому за поточною ринковою ціною. Отже, використання трансфертних цін розрахованих на основі ринкових дає можливість оцінювати підрозділи компанії як незалежні господарюючі суб'єкти.

Якщо підрозділи компанії не можуть виробляти проміжний продукт відповідної якості за цінами ринкових аналогів, то компанії вигідніше купляти його на зовнішньому ринку, а власні підрозділи переорієнтувати на випуск іншої продукції або закрити. З іншого боку, якщо підрозділи компанії які купляють проміжний продукт за трансфертними цінами на рівні ринкових аналогів не можуть його трансформувати з прибутком у кінцевий продукт, то компанії вигідніше продавати проміжний продукт на зовнішньому ринку, а власні підрозділи що випускають кінцевий продукт переорієнтувати на випуск іншої продукції або закрити. Таким чином, використання трансфертних цін орієнтованих на ринкові дає можливість підтримувати ефективність виробництва проміжної та кінцевої продукції не нижче ніж у компаній конкурентів.

Іноді ринкову ціну не можливо або недоцільно використовувати у якості орієнтира для внутрішніх розрахунків. Більшість організації у таких випадках беруть за основу розрахунку трансфертної ціни внутрішні витрати [207]. У якості бази розрахунку трансфертної ціни найчастіше використовують повну собівартість або змінні витрати.

Використання фактичної собівартості призводить до ситуації коли підрозділ постачальник продукції отримує додаткові доходи при зростанні собівартості своєї продукції. Для стимулювання економії витрат центрів відповідальності більшість підприємств використовують стандартну або планову собівартість розраховану на основі нормативів. Основним недоліком даного методу є його орієнтованість на інтереси окремого підрозділу а не компанії в цілому, що призводить до прийняття неоптимальних управлінських рішень менеджерами підрозділу. Не зважаючи на зазначений недолік, значному розповсюдженню даного методу сприяють зрозумілість та простота розрахунку [150, с. 376].

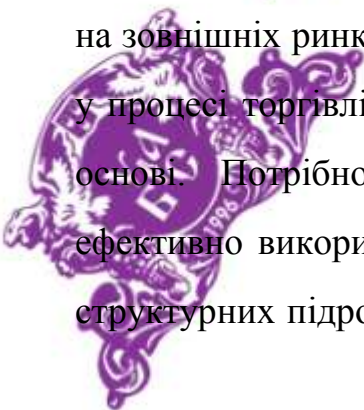
Досягнення консенсусу між цілями підрозділу та компанії в цілому можливе за умови розрахунку трансфертних цін на базі стандартних змінних витрат на одиницю продукції. До даних витрат додається також частка

постійних витрат і плановий прибуток. Дані трансфертні ціни розраховуються щомісячно або щорічно і ґрунтуються на планових витратах. Іноді використовується інший варіант розглянутого методу: за основу трансфертних цін беруться змінні витрати і пропорційна їм частка загального маржинального доходу компанії. При розподілі загального маржинального доходу необхідною умовою є впевненість у достовірності інформації щодо змінних витрат підрозділів [150, с. 378].

Альтернативним методом трансфертного ціноутворення на основі витрат, в умовах відсутності обмежень щодо об'ємів виробництва, є встановлення трансфертних цін на рівні граничних витрат підрозділу при оптимальних об'ємах виробництва для усієї компанії [180, с. 797 - 801]. Даний метод доцільно використовувати при відсутності зовнішнього ринку взагалі або при недостатньому рівні його конкурентності. У випадках наявності обмежень щодо об'ємів виробництва використовуються методи лінійного програмування які дозволяють встановлювати оптимальну для компанії ціну на основі змінних витрат (variable costs) та альтернативних витрат (opportunity costs).

При наявності складностей із запровадженням ефективної методики розрахунку трансфертних цін можуть використовуватись договірні трансфертні ціни. Даний вид трансфертного ціноутворення найбільш доцільно застосовувати за умови існування неконкурентного зовнішнього ринку для проміжного продукту, особливо при наявності різних витрат реалізації для зовнішніх та внутрішніх продаж або за умови існування декількох різних ринкових цін. При наявності зазначених неконкурентних умов на ринку, менеджер підрозділу повинен мати свободу щодо купівлі (продажу) продукції на зовнішніх ринках, що у свою чергу передбачає можливість встановлення цін у процесі торгівлі продукцією між підрозділами однієї компанії на договірній основі. Потрібно підкреслити, що договірні трансфертні ціни можуть ефективно використовуватись лише за умови високої компетенції менеджерів структурних підрозділів. Використання договірних трансфертних цін має певні

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОСТІ"
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

обмеження: вони можуть призводити до неоптимальних рішень та конфліктів між підрозділами, прибутковість підрозділу може залежати від уміння його менеджерів проводити переговори з іншими підрозділами, додаткові витрати часу для менеджерів підрозділів на ведення переговорів. Навіть якщо договірні трансфертні ціни не забезпечують оптимальних об'ємів виробництва мотиваційні переваги у наданні менеджерам повної незалежності щодо прийняття виробничих управлінських рішень можуть призвести до збільшення прибутків компанії які перевищать збитки від неефективної системи трансфертного ціноутворення [180, с. 807 - 808].

У випадках коли трансфертна ціна розрахована за одним методом не влаштовує усі зацікавлені сторони може використовуватись так зване подвійне трансфертне ціноутворення. Дана система найчастіше ґрунтується на синтезі двох підходів до встановлення трансфертної ціни: ринкового методу для відділів що купляють на внутрішньому ринку проміжний продукт і переробивши його в кінцевий продають на зовнішньому ринку; методу витрат для відділів що виробляють проміжний продукт і продають його іншим відділам [168]. Подвійні трансфертні ціни не дозволяють отримувати збалансовані дані в управлінському обліку, що вимагає введення певних коригувань результатів діяльності підрозділів. Подвійне трансфертне ціноутворення не дуже розповсюджене на практиці так як воно не стимулює економію витрат і не дає ясності менеджерам центрів відповідальності щодо рівня децентралізації [150 с. 379, 182 с. 533].

Ґрунтуючись на дослідженнях вітчизняних [9, 31, 62] та іноземних [150, 180, 182] науковців, а також враховуючи результати проведеного вище аналізу, пропонуємо наступну класифікацію методів трансфертного ціноутворення (табл. 1.1). У таблиці 1.1 наведені основні методи визначення трансфертних цін, у межах кожного з яких застосовується ряд різновидів трансфертного ціноутворення.

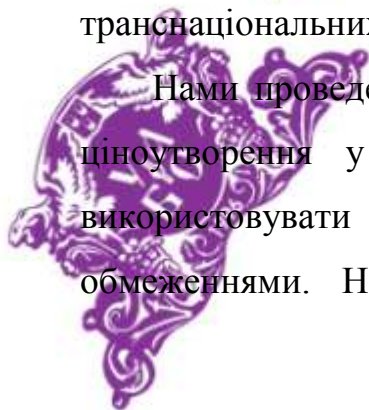
Таблиця 1.1

Класифікація методів трансфертного ціноутворення

№ п/п	Метод встановлення трансфертної ціни	Сутність методу	Можливість використання у банках
<i>Методи розрахунку трансфертних цін для здійснення економічної діяльності у середині країни</i>			
1	На основі ринкових цін (market-based transfer prices)	Трансфертні ціни встановлюються на основі поточних ринкових цін .	+
2	На основі витрат (cost-based transfer prices)	Трансфертні ціни розраховуються виходячи із рівня внутрішніх витрат, найчастіше використовується повна собівартість або змінні витрати.	+
3	На основі переговорів (negotiated transfer prices)	Трансфертні ціни встановлюються у процесі переговорів менеджерів структурних підрозділів.	-
4	Подвійне ціноутворення (dual transfer pricing)	Одночасно використовується декілька методів трансфертного ціноутворення, звичайно поєднуються методи орієнтовані на ринкові ціни та витрати.	+/-
5	Математичні моделі	Трансфертні ціни розраховуються на основі економіко-математичної моделі.	+/-
<i>Методи розрахунку та контролю трансфертних для здійснення міжнародної економічної діяльності</i>			
6	Методи традиційних угод (традиційні методи) (traditional transaction methods)	Методи трансфертного ціноутворення на основі ринкових цін та внутрішніх витрат, які адаптовані для умов міжнародної економічної діяльності.	+
7	Методи прибутку від угоди (transactional profit methods)	Використовуються у випадках відсутності даних для застосування традиційних методів, ґрунтуються на розподілу прибутку або чистої маржі.	+/-

Наведена класифікація відображає ідею функціонального розподілу використання трансфертного ціноутворення у процесі економічної діяльності підприємства у середині країни та внутрішньофірмовій міжнародній торгівлі в транснаціональних корпораціях [146, с. 73] .

Нами проведено оцінку можливості використання методів трансфертного ціноутворення у банках: «+» метод може застосовуватись, «-» метод використовувати недоцільно, «+/-» метод може застосовуватись з певними обмеженнями. На нашу думку, договірні трансфертні ціни не можуть

використовуватись у банківських установах. Використання даного типу трансфертних передбачає майже абсолютну децентралізацію структурних підрозділів компанії, яка суперечить деяким основним засадам банківської діяльності, зокрема ефективному управлінню ризиками. З огляду на методичні особливості, найбільш доцільним видається використання у банківських установах методів трансфертного ціноутворення які орієнтовані на ринкові ціни та внутрішні витрати. Дана теза буде підтверджена у наступних розділах роботи на основі проведення теоретичного аналізу, математичних розрахунків та дослідження досвіду трансфертного ціноутворення у вітчизняних банках.

Ефективний метод трансфертного ціноутворення повинен:

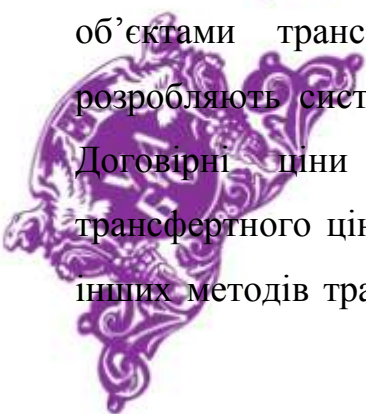
1. Мотивувати менеджерів підрозділів приймати ефективні рішення і слугувати їм інформаційною базою для прийняття таких рішень. Дана ціль буде досягнута коли дії менеджера підрозділу будуть покращувати ефективність діяльності як його підрозділу, так і компанії в цілому.

2. Надавати об'єктивну інформацію щодо результатів діяльності підрозділів для справедливої оцінки діяльності їх менеджерів.

3. Не зменшувати автономність відділів у межах встановленої організаційної структури [180, с. 793].

Нами розглянуто підходи до визначення трансфертних цін на базі витрат, на ринковій основі та у процесі переговорів. Дані підходи є найбільш розробленими у теоретичному аспекті та інтенсивно використовуються компаніями у різних країнах світу (табл. 1.2).

Як видно із таблиці 1.2, біля половини підприємств орієнтуються при встановленні трансфертних цін на власні витрати, це пояснюється відсутністю конкурентних зовнішніх ринків для багатьох проміжних продуктів, що є об'єктами трансфертного ціноутворення. Більше третини підприємств розробляють системи трансфертного ціноутворення на основі ринкових цін. Договірні ціни використовують 10-20% підприємств. Інші методи трансфертного ціноутворення використовують не більше 5% компаній. Серед інших методів трансфертного ціноутворення певного розповсюдження набули

математичні моделі які ґрунтуються на трактуванні трансфертних цін як параметрів оптимізації виробничого плану підприємства [16].

Таблиця 1.2

Використання методів трансфертного ціноутворення у середині країни

Методи трансфертного ціноутворення	Країна					
	США ¹	Австралія ²	Канада ³	Японія ¹	Індія ⁴	Великобританія ⁵
На основі ринкових цін	30%	46%	34%	34%	47%	41%
На основі витрат	50%	45%	46%	46%	53%	29%
На основі переговорів	18%	9%	18%	19%	-	24%
Інші методи	2%	-	2%	1%	-	6%

Більшість науковців, що займаються даною проблематикою, підкреслюють специфіку трансфертного ціноутворення у міжнародній діяльності транснаціональних корпорацій [150 с. 381, 180 с. 808, 182 с. 532, 172, 202, 204]. До 40% експорту країн із розвинутою ринковою економікою припадає на внутрішньофірмовий обмін між підрозділами ТНК [87, с. 66], що обумовлює важливість дослідження методів трансфертного ціноутворення у міжнародній економічній діяльності. Важливим аспектом транснаціоналізації світової економіки є функціонування транснаціональних банків, причому останнім часом чітко проявляється тенденція щодо їх укрупнення та диверсифікації діяльності шляхом злиття і поглинання не лише банків а й інших фінансових установ: страхових, інвестиційних, лізингових компаній і т. д. [167].

У таблиці 1.1 наведені методи розрахунку трансфертних цін товарів (послуг) що переміщуються між підрозділами компанії які базуються у різних країнах. Дані методи мають певну специфіку через додаткові фактори

¹ Roger Y. W. Tang, C.K. Walter, and R.H. Raymond. Transfer Pricing – Japanese vs. American Style // Management accounting. – 1979. – January. – P. 12-16.

² Chenhall R. Some Elements of Organisational Control in Australian Divisinalised Firms, Australian Journal of Management, April 1979 Supplement, pp. 1-36.

³ Tang R. Canadian Transfer-Pricing Practices, CA Magazine, March 1980, pp. 32-38.

⁴ Govindarajan V. and Ramamurthy B. Transfer Pricing Policies in Indian Companies: A Survey, Chartered Account, November 1983, pp. 296-301

⁵ Mostafa A., Sharp J., Howard K. Transfer Pricing – A Survey Using Discriminant Analysis, Omega, 12, No. 5 (1984), 465-474.

ціноутворення основним з яких є податкове законодавство та обмеження щодо репатріації прибутків та дивідендів. Не зважаючи на існування певних особливостей в цілому методи розрахунку трансфертних цін у міжнародній економічній діяльності також можуть розглядатись у межах традиційних підходів до розрахунку трансфертної ціни (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Використання методів трансфертного ціноутворення у міжнародній економічній діяльності

Методи трансфертного ціноутворення	Країна			
	США ⁶	Канада ⁷	Японія ⁶	Великобританія ⁸
На основі ринкових цін	35%	37%	37%	31%
На основі витрат	46%	33%	41%	38%
На основі переговорів	14%	26%	22%	20%
Інші методи	5%	4%	-	11%

Порівняння даних наведених у таблиці 1.2 та 1.3 дозволяє говорити про схожість структури методів трансфертного ціноутворення. Основною тенденцією є зменшення питомої ваги методів трансфертного ціноутворення заснованих на витратах та збільшення частки ринкових та інших методів трансфертного ціноутворення у міжнародній економічній діяльності компаній порівняно із діяльністю у середині країни. Методи міжнародного трансфертного ціноутворення будуть безпосередньо впливати на величину податку, що сплачуються корпорацією у країнах базування її підрозділів, а значить регулюватимуться національним та міжнародним законодавством. Дані методи трансфертного ціноутворення більш детально будуть розглянути нами у підрозділі 2.3 роботи у контексті управління податковим ризиком.

Для розрахунку трансфертних цін у банківських установах у більшості випадків використовуються різновиди двох основних методів трансфертного ціноутворення: орієнтованих на витрати та ринкові індикатори [163, 135 с. 281;

⁶ Roger Y.W. Tang, C.K. Walter, and R.H. Raymond. Transfer Pricing – Japanese vs. American Style // Management accounting. – 1979. – January. – P. 12-16.

⁷ Tang R. Canadian Transfer-Pricing Practices, CA Magazine, March 1980, pp. 32-38.

⁸ Mostafa A., Sharp J., Howard K. Transfer Pricing – A Survey Using Discriminant Analysis, Omega, 12, No. 5 (1984), 465-474.

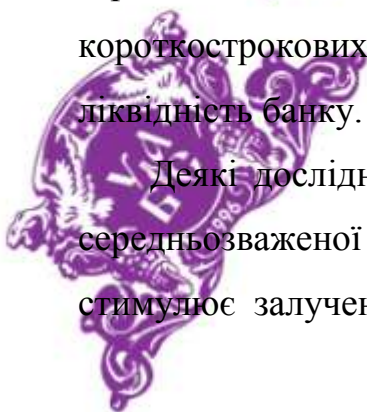
133]. Світові підходи до побудови трансфертної моделі у фінансових установах базуються на наступних типах ціноутворення [23] :

- за принципом альтернативної вартості (зовнішній ринок ресурсів (МБК));
- ринкові ставки з диференціацією за строками і валютами;
- середньозважена вартість пасивів;
- “витрати плюс”;
- середньозважена вартість пасивів з диференціацією за строками та валютами;
- за принципом медіанного визначення вартості пасивів.

Перший підхід орієнтований на встановлення трансфертних цін виходячи із ставок міжбанківського кредитного ринку, а другий – ринкових ставок по основним банківським продуктам. Дані підходи можна розглядати у межах методу трансфертного ціноутворення на основі ринкових цін. Для їх практичного застосування у вітчизняній практиці необхідні певні інституційні перетворення національних фінансових ринків, зокрема, становлення ринку цінних паперів. Важливою передумовою використання методів трансфертного ціноутворення орієнтованих на ринкові індикатори є активізація діяльності вітчизняних банків на міжнародних фінансових ринках.

Наступні три підходи необхідно розглядати у межах методу трансфертного ціноутворення на основі витрат. Даним підходам до розрахунку трансфертних цін притаманні певні переваги та недоліки. Ціноутворення за методом “Витрати плюс” надає центрам відповідальності можливість маніпулювати дорогими ресурсами, тим самим збільшуючи вартість ресурсної бази та зменшуючи загальну прибутковість банківського бізнесу. Ціноутворення за методом середньозваженої вартості пасивів у свою чергу стимулює залучення короткострокових ресурсів, що зменшує середньострокову та довгострокову ліквідність банку.

Деякі дослідники вважають, що визначення трансфертної ціни на основі середньозваженої вартості пасивів з диференціацією за строками та валютами стимулює залучення недорогих ресурсів по будь-яких строках і є найбільш

оптимальним методом трансфертного ціноутворення в сучасних умовах для вітчизняних банків [23]. Даний метод потребує оперативного управління з боку казначейства внутрішнім ринком ресурсів та гнучкого механізму перегляду внутрішніх ставок для стимулювання (дестимулювання) залучення бізнес-центрами ресурсів певної строковості.

Ряд науковців виділяють «цільове» [62, с. 104] або «експертне» [76, с. 79, 133] трансфертне ціноутворення, підкреслюючи тим сам факт маніпулювання трансфертними цінами з боку керівництва для досягнення тактичних та стратегічних цілей банку. Ми вважаємо виділення «цільових» або «експертних» трансфертних цін у окрему групу методів трансфертного ціноутворення не доцільним. Методи трансфертного ціноутворення встановлюють методичні підходи до визначення розрахункової трансфертної ціни, тоді як її фактичне значення на практиці має певні відхилення від розрахункового значення через проведення коригувань. Дані коригування санкціонуються керівництвом для стимулювання (дестимулювання) центрів відповідальності у межах стратегії діяльності усієї банківської установи.

Не можливо віднайти універсального правила для розрахунку трансфертних цін, так як дане завдання має багато критеріїв оптимальності набір яких буде змінюватись у залежності від умов діяльності певного банку. Загальновизнаним є правило трансфертного ціноутворення відповідно до якого мінімальна трансфертна ціна повинна враховувати реальні витрати та альтернативні витрати (opportunity costs) на одиницю продукції [150 с. 380, 182 с. 525]. Під реальними витратами розуміються грошові витрати які прямо відносяться на собівартість одиницю продукції, вони часто наближені до змінних витрат. Як альтернативні витрати у даному контексті використовується величина рівна максимальному граничному прибутку від якого фірма відмовиться при внутрішній реалізації продукції. Якщо ринок проміжної продукції є ринком чистої конкуренції, то альтернативні витрати будуть дорівнювати ринковій ціні за мінусом реальних витрат, тобто трансфертна ціна дорівнюватиме ринковій.

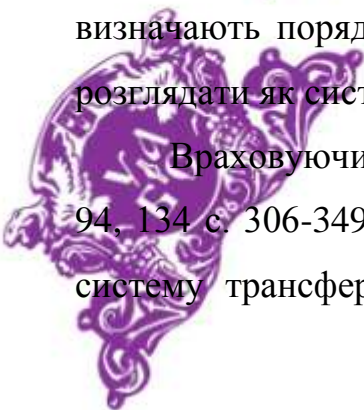
Таким чином, оптимальним методом трансфертного ціноутворення є орієнтація на ринкові ціни. За умови відсутності конкурентного зовнішнього ринку для проміжного продукту використовуються інші методи трансфертного ціноутворення найбільш розповсюдженим з яких є розрахунок трансфертних цін на основі внутрішніх витрат. Хоча існує кілька різних методів розрахунку, трансфертна ціна банківського продукту завжди має ринковий орієнтир. Вона не повинна бути результатом штучного розрахунку внутрішньої вартості дохідних активів чи собівартості платних пасивів банку, що не має виходу на реальну ринкову вартість вкладень та запозичень [139].

Незважаючи на достатню розробленість загальної проблематики трансфертного ціноутворення, існує необхідність проведення комплексного дослідження системи трансфертного ціноутворення у комерційних банках України.

1.2. Складові системи трансфертного ціноутворення у банках

На сучасному етапі розвитку наукової думки універсальною методологією дослідження будь-яких процесів та явищ виступають принципи системного аналізу та теорії систем. Банки можуть бути віднесені до класу складних динамічних систем із першочерговими задачами оптимізації організаційної структури, взаємодії елементів системи та режимів її функціонування [141, с.18]. Як зазначено у підрозділі 1.1 роботи, сукупність елементів фінансової, організаційної та інформаційної структур банку, які визначають порядок розрахунку та використання трансфертних цін, доцільно розглядати як систему трансфертного ціноутворення комерційного банку.

Враховуючи проведений аналіз наукових літературних джерел [9, 50, 81, 94, 134 с. 306-349, 180] та власний практичний досвід пропонуємо розглядати систему трансфертного ціноутворення як сукупність восьми елементів, які

знаходяться у постійній взаємодії. До них відносяться: суб'єкти стратегічного управління, суб'єкти поточного управління, суб'єкти перерозподілу, методи, об'єкти, цілі, підсистема інформаційного та підсистема організаційного забезпечення (рис. 1.1).

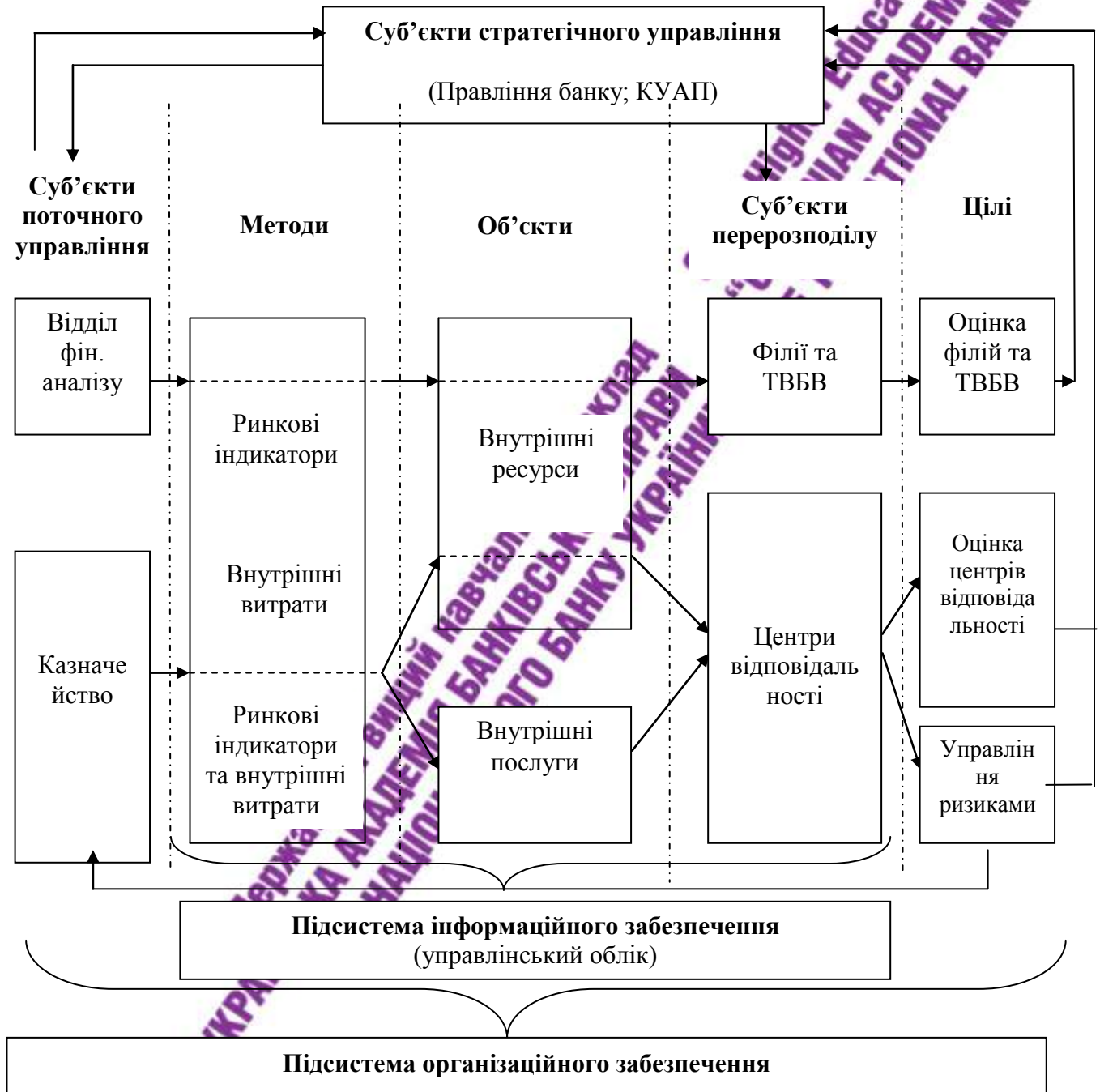

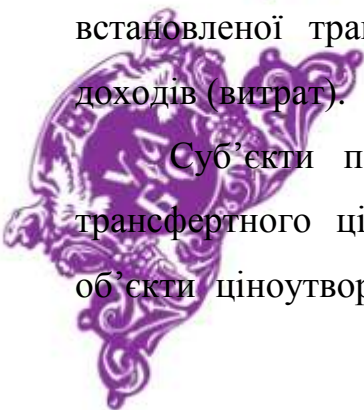
Рис. 1.1 Система трансфертного ціноутворення

Розкриємо сутність визначених елементів системи трансфертного ціноутворення. Суб'єкти стратегічного управління концентрують

повноваження щодо визначення особливостей організації системи трансфертного ціноутворення та режиму функціонування її складових. Загальні підходи до управління банківською установою визначаються главою 7 закону України «Про банки та банківську діяльність» [105]. Зокрема, визначаються повноваження органів управління (загальних зборів учасників, спостережної ради, правління банку) та контролю (ревізійної комісії та внутрішнього аудиту) банку. У статті 44 визначається необхідність створення підрозділу з питань управління ризиками та постійно діючих комітетів (тарифного, з питань управління активами та пасивами (КУАП) та кредитного) для проведення додаткових заходів з управління ризиками.

Враховуючи проаналізовані вимоги національного законодавства, логічною видається віднесення функцій по стратегічному управлінню трансфертними цінами, у більшості банківських установ, до компетенції Правління банку та Комітету по управлінню активами та пасивами банку (КУАП). У більшості випадків зазначені органи приймають рішення щодо: переліку центрів відповідальності, розподілу бухгалтерських рахунків за центрами відповідальності, методики розрахунку трансфертних цін, порядку використання інформації щодо трансфертних доходів (витрат) центрів відповідальності. Зазначені аспекти функціонування системи трансфертного ціноутворення регулюються відповідним внутрішнім положенням банку. Рішенням Правління банку або КУАП затверджується методика розрахунку трансфертних ставок. Крім того, зазначені підрозділи здійснюють постійний управлінський вплив на суб'єкти поточного управління та суб'єкти перерозподілу (рис. 1.1). Зазвичай щомісячно суб'єкти поточного управління (казначейство або відділ фінансового аналізу) звітують перед КУАП про рівень встановленої трансфертної ціни та про дотримання лімітів трансфертних доходів (витрат).

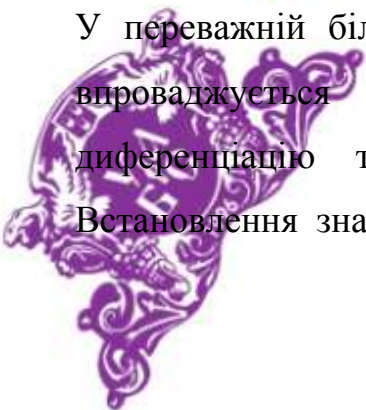
Суб'єкти поточного управління безпосередньо реалізують методи трансфертного ціноутворення для забезпечення відповідного впливу через об'єкти ціноутворення на суб'єкти перерозподілу з метою виконання цілей

системи (рис. 1.1). Який відділ виступатиме суб'єктом поточного управління залежить від підходу щодо диференціації трансфертних цін. Виділяють два основних підходи до розрахунку трансфертної ціни у комерційних банках [50, 94, 133, 137]: 1) єдина трансфертна ціна або її мінімальна диференціація, 2) значна диференціація трансфертних цін у розрізі багатьох ознак.

У межах першого підходу встановлюється єдина трансфертна ціна на всі види ресурсів. Також може проводитись незначна її диференціація: у розрізі валют та обмеженої кількості строків (усі ресурси розподіляють на дві групи: строкові та до запитання). Даний варіант є найбільш простим з точки зору його практичної реалізації. У той же час він не дозволяє використовувати трансфертні ціни як інструмент управління ризиками. Таким чином, основним призначення трансфертного ціноутворення стає оцінка діяльності відділень та філій банку. Оцінка більш розширеного спектру центрів відповідальності буде неефективною через не врахування специфіки формування ними ресурсів і особливостей їх розміщення. У даному варіанті у ролі суб'єкту поточного управління у більшості випадків виступає відділ фінансового аналізу, який оцінює ефективність функціонування філій та відділень банку.

При реалізації другого підходу встановлюються окремі значення трансфертної ціни по досить великому спектру строків, у найбільш якісних системах трансфертна ціна диференціюється у розрізі кожного строку за яким здійснюються відсоткові банківські операції. Також окремо встановлюються трансфертні ціни на продаж ресурсів центрами відповідальності які їх залучили та на їх купівлю центрами відповідальності які будуть їх використовувати для проведення активних операцій. Крім того, трансфертні ціни також можуть диференціюватись у розрізі валют, окремих клієнтів та банківських продуктів. У переважній більшості закордонних та у провідних національних банках впроваджується система трансфертного ціноутворення із значною диференціацією трансфертних цін у розрізі визначених вище ознак. Встановлення значного переліку трансфертних цін ускладнює впровадження

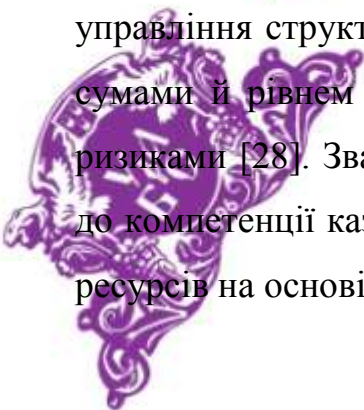

даної системи, але дозволяє підвищити об'єктивність оцінки центрів відповідальності та удосконалити управління ризиками.

Впровадження системи трансфертного ціноутворення орієнтованої на диференціацію трансфертних ставок на операції купівлі та продажу внутрішніх ресурсів передбачає наявність певної маржі між трансфертними доходами та витратами. При значній диференціації трансфертних цін поточне управління системою трансфертного ціноутворення здійснюється через ключовий підрозділ у системі управління грошовими потоками банку – казначейство [4, 28, 47, 59, 158]. Воно бере на себе функцію хеджування, за рахунок операцій на відкритому ринку, відсоткового ризику та ризику ліквідності за що отримує прибуток у вигляді маржі між трансфертними ставками активів та пасивів. Таким чином, управління даними фінансовими ризиками, як одна із цілей трансфертного ціноутворення, може ефективно реалізовуватись виключно через казначейство банку (рис. 1.1).

У закордонній та національній банківській практиці спостерігається тенденція до все більшої диференціації трансфертних цін у розрізі строків, клієнтів та банківських продуктів. У деяких закордонних системах декларується можливість одночасного ведення 445 000 трансфертних ставок [175, 187]. Зазначимо, що більша диференціація трансфертних цін у розрізі різноманітних ознак підвищує ймовірність покладання саме на казначейство функції поточного управління системою трансфертного ціноутворення.

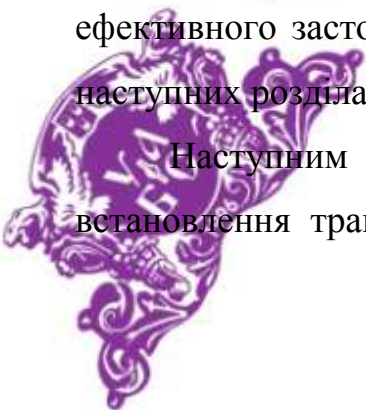
Казначейство – самостійний структурний підрозділ, який у більшості вітчизняних банків має статус управління чи департаменту і виконує функції щодо забезпечення банку ресурсами на основі регулювання його грошових потоків; проведення операцій на зовнішніх ринках грошей та капіталу; управління структурою активів та пасивів з метою узгодження їх за строками, сумами й рівнем відсоткових ставок; здійснення консолідованого управління ризиками [28]. Зважаючи на зазначені функції, логічним видається, віднесення до компетенції казначейства повноважень по обчисленню вартості банківських ресурсів на основі встановлення трансфертних цін.

У казначействі концентрується інформація про стан зовнішніх фінансових ринків та внутрішню вартість і ефективність використання банківських ресурсів. Таким чином, даний підрозділ є своєрідним інформаційним центром банку, який щоденно отримує від різноманітних структурних підрозділів значний обсяг інформації, узагальнює її і передає на різні ієрархічні рівні. Казначейство відіграє роль посередника в управлінні ресурсами і разом з фінансово-аналітичною службою банку та підрозділами ризик-менеджменту забезпечує безперебійну роботу банку на засадах ринкового перерозподілу внутрішніх ресурсів. Щоденний моніторинг трансфертних цін та структурування балансу дозволяє виявляти надлишки ліквідності й вживати оперативні заходи щодо вирівнювання балансу за строками та сумами і максимізувати прибуток банку.

Методи розрахунку трансфертної ціни, як один із елементів системи трансфертного ціноутворення, є безпосередніми правилами згідно яких визначається трансфертна ціна. Як зазначалось у підрозділі 1.1 у банках найчастіше використовуються методи трансфертного ціноутворення орієнтовані на ринкові індикатори або внутрішні витрати. Дані методи можуть використовуватись одночасно: для короткострокових ресурсів трансфертна ціна встановлюється на основі вартості міжбанківських ресурсів, а для довгострокових – на основі витрат. На рисунку 1.1 ми не визначали залежність певного методу трансфертного ціноутворення від інших елементів системи трансфертного ціноутворення. На нашу думку, даний взаємозв'язок не чіткий, потребує окремих ґрунтовних досліджень і необґрунтовано ускладнюватиме схему системи трансфертного ціноутворення банку. Все ж визначення найбільш ефективного методу трансфертного ціноутворення є ключовою проблемою ефективного застосування трансфертних цін, яка буде нами досліджуватись у наступних розділах роботи.

Наступним елементом системи трансфертного ціноутворення є об'єкти встановлення трансфертної ціни. Як зазначалось у підрозділі 1.1, більшість

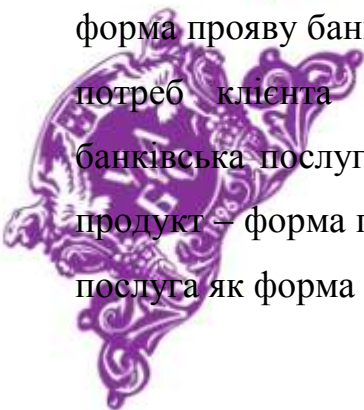

вітчизняних та закордонних дослідників об'єктом трансфертного ціноутворення у банку визначають внутрішні ресурси [11, 78, 133, 173].

У загальному вигляді трансфертна ціна встановлюється на проміжний продукт (послугу), тобто продукт або послугу яка передається між підрозділами компанії і використовується для виробництва кінцевого продукту, який реалізовується зовнішнім контрагентом [150, 180, 171]. У сучасній науковій літературі продовжується дискусія щодо визначення сутності категорій «банківський продукт» та «банківська послуга» [77, с. 38-44]. На нашу думку, найбільш комплексно та логічно дане питання висвітлено у статті Перехожева В.А., який виділяє чотири основні підходи до визначення сутності даних категорій: грошовий, правовий, маркетинговий та клієнтський [98]. Пропонуємо розглянути основні постулати зазначених вище підходів у межах двох концепцій розуміння сутності банку.

Перша – визначає сутність комерційного банку як специфічного підприємства-виробника унікального продукту (товар специфічної природи у вигляді грошей та платіжних засобів), а ринку банківських продуктів як «ринку виробника (банку)». У межах даної концепції банківський продукт розглядається як певна сума грошових зобов'язань (грошовий підхід). Банківська послуга у свою чергу трактується як «послуга грошового характеру»: послуга, що забезпечує переміщення грошей з рахунку на рахунок або створення грошових фондів.

Друга – виходить з розуміння сутності комерційного банку, як фінансового посередника цільова функція якого орієнтується на задоволення потреб своїх клієнтів, а ринку банківських продуктів як «ринку споживача (клієнта)». Приймаючи за основу дану логіку суджень, банківський продукт трактується як форма прояву банківської послуги, яка у свою чергу направлена на задоволення потреб клієнта (маркетинговий та клієнтський підходи). Таким чином, банківська послуга вважається сутністю функціонування банку, а банківський продукт – форма прояву цієї сутності. Іншими словами, банківський продукт та послуга як форма та зміст знаходяться у діалектичному взаємозв'язку.

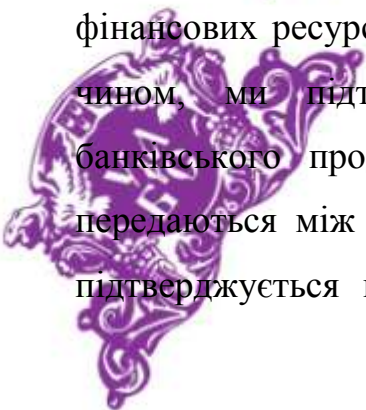

Приймаючи до увагу методологічні та методичні особливості використання трансфертного ціноутворення, пропонуємо, у межах дисертаційної роботи, прийняти за основу визначення сутності банку як специфічного підприємства-виробника унікального продукту, а категорії «банківська послуга» як певної суми грошових зобов'язань.

На відміну від інших секторів економіки, фінансовий сектор в цілому і банківська система зокрема характеризуються єдиною (універсальною) субстанціональною основою продуктів які вони виробляють. В основі будь-якого продукту підприємства фінансового сектору економіки лежить певна сума грошових зобов'язань. Зарубіжні банківські установи пропонують більше трьохсот видів банківських продуктів, вітчизняні – дещо менше, але в основі кожного із них лежать певні грошові зобов'язання. Проміжний банківський продукт, також по суті є формою грошових зобов'язань, і не має істотних відмінностей на субстанціональному рівні від кінцевого банківського продукту.

Наприклад, підприємство реального сектору економіки встановлює трансфертну ціну на деякий напівфабрикат (заготовку) які не обертаються на зовнішніх ринках, але є об'єктом трансфертного ціноутворення. У такому випадку дане підприємство не може використовувати трансфертні ціни орієнтовані на зовнішній ринок так як не існує ринкових аналогів об'єкта трансфертного ціноутворення.

На відміну від промислових підприємств, сутністю діяльності суб'єктів господарювання що входять до складу фінансового сектору економіки (зокрема банків) є забезпечення формування та перерозподілу фінансових ресурсів. Таким чином, можемо зробити висновок, що будь-який проміжний продукт підприємства фінансового сектору економіки є внутрішнім перерозподілом фінансових ресурсів, а кінцевий продукт їх зовнішнім перерозподілом. Таким чином, ми підтвердили доцільність трактування сутності проміжного банківського продукту як залучених та запозичених ресурсів банку, які передаються між підрозділами (центрами відповідальності) банку. Дана теза підтверджується використанням у закордонній науковій літературі терміну

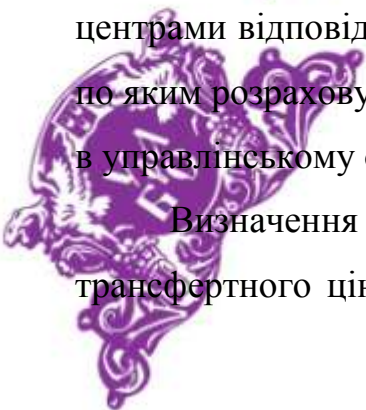

«трансфертне ціноутворення фондів» (Funds transfer pricing) для позначення ціноутворення саме на внутрішні ресурси (фонди) банку [173, 174, 187, 198, 201].

Як зазначалось вище, деякі дослідники вказують на можливість встановлення трансфертної ціни як на внутрішні ресурси так і на послуги структурних підрозділів (центрів відповідальності) банку. Наприклад, відділ безпеки, юридичний відділ, бухгалтерія безпосередньо не впливають на внутрішньобанківські потоки ресурсів, але забезпечують підтримку функціонування інших відділів (депозитного, кредитного і т.д.), які безпосередньо формують і розміщують ресурси банку. Таким чином, бек-офісні підрозділи за трансфертними цінами надають певні послуги іншим підрозділам банку. У той час методика розрахунку трансфертної ціни на дані послуги буде досить складна або економічно недоцільна (потребує значних додаткових ресурсів і дає не значний економічний ефект) тому, у більшості випадків, для підрозділів які безпосередньо не контактують з клієнтом у процесі реалізації банківських продуктів не розраховують трансфертні доходи.

Наступним елементом системи трансфертного ціноутворення є суб'єкти перерозподілу. До них відносяться: філії, територіально відокремлені безбалансові відділення (ТВБВ) та інші центри відповідальності, по операціям яких розраховуються трансфертні ціни. Вивчення наукової літератури [46, 139] дає підстави стверджувати, що протягом останніх років українські банки активно запроваджують два типи систем трансфертного ціноутворення. Перші орієнтовані на оцінку та регулювання діяльності філій та територіально відокремлених безбалансових відділень (ТВБВ). Другі – на оцінку та регулювання діяльності центрів відповідальності банку (рис. 1.1). Причому центрами відповідальності крім ТВБВ виступають також інші підрозділи банку по яким розраховується та контролюється індивідуальний фінансовий результат в управлінському обліку.

Визначення суб'єктів перерозподілу впливатиме на цілі системи трансфертного ціноутворення. Використання трансфертних цін виключно для

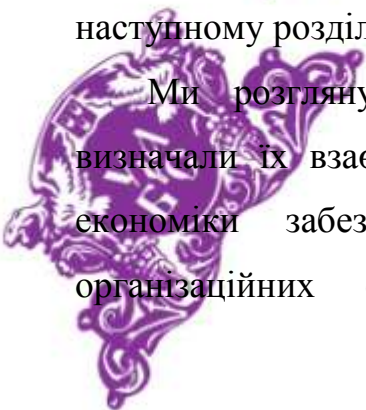

регулювання діяльності ТББВ звужує функціональні можливості даного інструменту фінансового менеджменту.

Впровадження і супроводження комплексної системи трансфертного ціноутворення орієнтованої на оцінку та регулювання діяльності центрів відповідальності потребує проведення додаткової методично-організаційної роботи та фінансово-економічних ресурсів. Перелік центрів відповідальності встановлюється у підсистемі інформаційного забезпечення трансфертного ціноутворення (в управлінському обліку). Центрами відповідальності зазвичай виступають філії, відділення (ТББВ), відділи, управління, департаменти та інші структурні підрозділи банку, а також бізнес-одиниці, виділені в управлінському обліку, які відмінні від існуючих організаційних одиниць. Дана система трансфертного ціноутворення, у більшості випадків, дозволяє також оцінювати ефективність клієнтів та продуктів банку. Даний варіант системи трансфертного ціноутворення значно розширює напрямки застосування трансфертних цін та посилює їх вплив на параметри функціонування банківської установи, що у свою чергу підвищує її ефективність.

Як зазначалось вище, за умови впровадження системи трансфертного ціноутворення орієнтованої на оцінку діяльності філій та відділень банку, скоріш за все буде реалізовуватись спрощена методика трансфертного ціноутворення, яка не передбачатиме можливість управління ризиками банку. З іншої сторони, за умови впровадження системи трансфертного ціноутворення орієнтованої на оцінку діяльності центрів відповідальності, додатковою цілю даної системи стає управління процентним ризиком, ризиком ліквідності та валютним ризиком. Методичні особливості управління ризиками банку на основі системи трансфертного ціноутворення будуть досліджуватись у наступному розділі роботи.

Ми розглянули елементи системи трансфертного ціноутворення та визначали їх взаємозв'язки. Але функціонування більшості систем у сфері економіки забезпечується на основі відповідних інформаційних та організаційних структур. Інформаційною підсистемою трансфертного

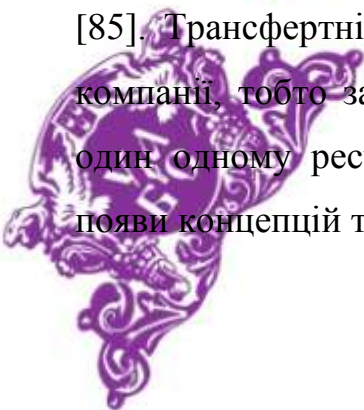

ціноутворення виступає управлінський облік. Як показано на рисунку 1.1, управлінський облік, визначає особливості застосування методики та об'єкту трансфертного ціноутворення, а також безпосередньо визначає перелік центрів відповідальності (суб'єктів перерозподілу).

Із прийняттям у 1999 році закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» офіційно визнано управлінський облік на законодавчому рівні у масштабах всієї держави [104]. Норми даного закону дістали своє логічне продовження та необхідну деталізацію у Положенні про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України [106]. У ньому визначено, що управлінський облік ведеться з метою забезпечення керівництва банку та його підрозділів оперативною фінансовою і не фінансовою інформацією у встановленій ними формі для планування, оцінки, контролю й використання своїх ресурсів. Банки самостійно обирають метод обліку затрат та калькулювання собівартості послуг (робіт), визначають зміст внутрішньої звітності, а також строки її подання на різні рівні управління.

Управлінський облік є самостійною науковою дисципліною, яка має розроблену теоретичну базу та власні проблемні та дискусійні питання. У межах нашого дослідження, ми детальніше розглянемо особливості ведення управлінського обліку у розрізі центрів відповідальності, методи розподілу доходів та витрат між підрозділами банку.

Концепція центрів відповідальності вперше була сформульована Джоном А. Хігінсом. На початку 50-х років вона вже широко використовувалась у США, а потім і у інших країнах [31, с. 289]. Інший дослідник уточнює, що деталізація обліку витрат у розрізі центрів відповідальності почала розглядатись у межах системи виробничого обліку у середині 30-х років ХХ ст. [85]. Трансфертні ціни встановлюються на рух товарів та послуг у середині компанії, тобто за трансфертними цінами центри відповідальності передають один одному ресурси. Таким чином, логічним виглядає співпадання у часі появи концепцій трансфертних цін та центрів відповідальності.

Ч.Т. Хорнегер та Дж. Фостер визначають термін «центр відповідальності» (responsibility center), як сегмент організації менеджери якого підзвітні за певний напрямок роботи [150, с. 110]. Вони вважають найбільш розповсюдженими наступні центри відповідальності: центр витрат (cost center) – підзвітний виключно за витрати; центр продаж (revenue center) – підзвітний лише за виручку; центр прибутку (profit center) – підзвітний і за витрати і за виручку; центр інвестицій (investment center) – підзвітний за витрати, виручку та інвестиції.

Облік витрат і доходів по центрах відповідальності може бути реалізований на основі систематизації та кодування витрат і доходів по кожному центру відповідальності у розрізі статей бюджету банку. Розподіл активів та пасивів у розрізі центрів відповідальності здійснюється на основі визначення у системі управлінського обліку належності балансових та аналітичних рахунків до певного центру відповідальності [94]. На основі даних поточного обліку для кожного центру відповідальності регулярно складається звіт про виконання бюджету. Зміст звіту центра відповідальності залежить від виду центра та показників, що використовуються для оцінки його діяльності. У процесі складання агрегованої звітності, звіти підпорядкованих центрів відповідальності послідовно включаються у звіти тих центрів відповідальності до складу яких вони входять.

Основним критеріями виділення центрів відповідальності комерційного банку є можливість розподілу транзакцій на зовнішні та внутрішні, однорідність та взаємозв'язок операцій, необхідний рівень автономності. Необхідно також враховувати види інформаційних та грошових потоків, що проходять та формуються у структурних підрозділах [133]. Центр відповідальності не обов'язково є тотожним якомусь із підрозділів банку, він може бути як більшим, так і меншим за організаційну одиницю банківської установи [25].

Кіндрацька Л. М. підкреслює, що вибір певного виду центру відповідальності залежить від обраних кожним банком напрямів ведення

управлінського обліку [55]. Порядок їх формування є індивідуальною справою кожного банку і залежить від технології продажу банківських продуктів, рівня організації управлінського обліку кваліфікації персоналу та інших факторів [162, 137]. Ми погоджуємось із зазначеними вище думками, але вважаємо за доцільне відмітити безумовне переважання у практиці українських та російських банків впровадження управлінського обліку у розрізі центрів прибутку та центрів витрат [25, 10]. Статус центру прибутку закріплюється за структурними одиницями, які здійснюють продаж банківських продуктів клієнтам: бізнес-напрямки (індивідуальний, корпоративний, картковий, інвестиційний) та операційні площадки (філії та відділення). Окремі підрозділи, які по своєму характеру є витратними (відділ депозитів) можуть розглядатись як центри прибутку за умови розрахунку їх доходів від умовного продажу ресурсів іншим підрозділам (кредитний відділ) за трансфертними цінами. У центрах прибутку впроваджується звіт про прибутки та збитки, у якому відображуються його доходи, витрати та прибуток. Більша частина рішень керівника центру прибутку впливає на дані зазначеного звіту, який є основним документом для аналізу ефективності його діяльності.

Окремо виділяються центри забезпечення (юридичне, бухгалтерське, методичне, інформаційне, матеріально-технічне забезпечення діяльності банку), підтримки бізнесу (ризик-менеджмент бізнес-процесів), а також центри управління банком (загальне керівництво, планування, контроль, моніторинг). Визначені центри відповідальності не контактують напряму з клієнтами банку, а значить безпосередньо не впливають на рівень доходів та витрат від банківської діяльності. У більшості банків центри забезпечення, підтримки та управління не розглядаються у якості центрів прибутку і не вважаються прямим учасниками внутрішньобанківської системи перерозподілу ресурсів за трансфертними цінами.

На основі узагальнення та систематизації опрацьованих наукових літературних джерел [162, 133, 94, 137, 22], пропонуємо наступний розподіл структурних одиниць банку на центри прибутку та витрат (табл. 1.4). У таблиці наведені типові підрозділів вітчизняного банку у межах дивізіональної організаційної структури. Їх перелік та статус матимуть, у кожній банківській

установі, свої особливості, що не буде впливати на віднесення даних підрозділів до центрів прибутку або витрат.

Таблиця 1.4.

Центри відповідальності банку

Центри прибутку		Центри витрат	
Підрозділ банку	Особливості управлінського обліку	Підрозділ банку	Особливості управлінського обліку
<i>Департамент обслуговування корпоративних клієнтів</i>	Може розглядатись як єдиний центр або декілька центрів прибутку у розрізі відділів (кредитний, торгово-фінансовий і т.д.)	<i>Департамент управління ризиками</i>	Всі витрати розподіляються за центрами прибутку
<i>Департамент обслуговування індивідуальних клієнтів (роздрібний)</i>	Може розглядатись як єдиний центр або декілька центрів прибутку у розрізі відділів (кредитний, депозитний і т.д.)	<i>Управління маркетингу та реклами</i>	Витрати розподіляються між відповідними центрами прибутку
<i>Департамент по роботі з платіжними картками</i>	У більшості випадків визначається єдиним центром прибутку	<i>Господарський відділ</i>	Витрати розподіляються по іншим центрам відповідальності на основі нормативів та лімітів
<i>Казначейство</i>	Єдиний центр прибутку	<i>Департамент безпеки</i>	Витрати розподіляються на інші центри відповідальності
<i>Департамент розрахунково-касового обслуговування</i>	У більшості випадків визначається єдиним центром прибутку	<i>Юридичний департамент</i>	Витрати розподіляються на інші центри відповідальності
<i>Департамент валютних операцій</i>	У більшості випадків визначається єдиним центром прибутку	<i>Департамент інформаційних технологій</i>	Витрати розподіляються на інші центри відповідальності
<i>Філії та відділення</i>	Кожна філія та безбалансове відділення розглядаються як окремий центр прибутку.	<i>Підрозділи управління банком</i>	Відносяться департаменти: бухгалтерського обліку, фінансового планування, внутрішнього контролю. Їх витрати класифікуються як загальногосподарські та розподіляються за центрами відповідальності

Основним критерієм віднесення підрозділу банку до центру прибутку є його безпосередня взаємодія із клієнтами банку у процесі здійснення банківських операцій та, як наслідок, безпосередній вплив на перерозподіл банківських ресурсів. Усі інші підрозділи, які напряму не взаємодіють з

клієнтами банку у процесі здійснення банківської діяльності, відносяться до центрів витрат.

Основою обліку по центрах відповідальності є закріплення витрат та доходів за керівниками різних центрів відповідальності та систематичний контроль за виконанням затверджених їм бюджетів. У закордонних концепціях управлінського обліку розглядається дві основні групи об'єктів обліку витрат для управлінських цілей: центри відповідальності та одиниці продукції [150, с. 69] .

Локалізація витрат за місцями їх виникнення необхідна для впровадження ефективної системи трансфертного ціноутворення. Розподіл витрат зазвичай проходить у два етапи: по-перше, акумуляція витрат за центрами відповідальності, по-друге, віднесення їх на конкретну продукцію, що виробляється даним центром відповідальності. У процесі розподілу прямі витрати можуть бути обґрунтовано віднесені до певного об'єкту обліку витрат на основі первинних документів, а непрямі (накладні) витрати розподіляються між об'єктами витрат пропорційно величині певного фактору [31 с. 99, 133, 94, 99, 80 с. 266-267, 54] . Таким чином, постає проблема розподілу непрямих витрат між центрами відповідальності або продуктами, яка вважається однією із ключових у процесі побудови системи трансфертного ціноутворення, оскільки прозорість розподілу непрямих витрат забезпечує об'єктивність розрахунку трансфертних цін .

У більшості систем управлінського обліку дана проблема вирішується на основі використання планового коефіцієнту розподілу непрямих витрат, який розраховується на основі середньорічних даних [150, с. 78] . Вибір річного періоду розрахунку дозволяє нівелювати вплив коливань виробництва на значення коефіцієнту розподілу. Також більшість методик передбачають врахування фактору робочого часу, який у свою чергу залежить від кількості робочих днів на місяці, що зумовлює недоцільність використання місячного коефіцієнту розподілу. У загальному вигляді коефіцієнт розподілу наведено у формулі 1.1.

У якості бази розподілу використовується показник, який найбільш тісно відображає взаємозв'язок непрямих витрат та об'єму виробництва. На практиці у якості бази розподілу найчастіше обирають кількість продукції, людино-години, машино-години, пряму заробітну плату, матеріальні витрати [31 с. 114, 133, 94]. Іноді компанії використовують різні бази розподілу для різних підрозділів.

$$Kp = \frac{\sum_{i=1}^n NBi}{BP} \quad (1.1)$$

де Kp – коефіцієнт розподілу;

NBi – планові непрямі витрати i -го виду;

BP - планова величина бази розподілу.

Ідентифікація залишків на рахунках активів, пасивів, доходів та витрат банку з метою формування управлінської звітності у розрізі центрів відповідальності може здійснюватись через введення додаткових параметрів аналітичного обліку або «маркування» проводок центрів відповідальності програмними засобами. Таким чином, прямі витрати можуть бути безпосередньо віднесені до певного центру відповідальності, а непрямі – розподілені із використанням коефіцієнту розподілу.

Розробка механізму розподілу неопераційних витрат банку може бути проведена на основі використання методики розподілу непрямих витрат (формула 1.1). Основними відмінностями запропонованого методу є його цільова спрямованість на розрахунок трансфертної ціни та врахування специфіки банківської діяльності.

По-перше, банківська установа виробляє великий спектр банківських продуктів, але основою більшості із них є певні суми грошових коштів. Універсальна природа банківських продуктів дозволяє говорити про схожість процесу їх виробництва, та як наслідок, доцільність використання єдиного механізму розподілу витрат. По-друге, ціною більшості банківських продуктів

виступає відсоткова ставка, що зумовлює необхідність використання специфічної форми розподілу витрат. У підприємствах реального сектору економіки коефіцієнт розподілу застосовується у вигляді розрахункового абсолютного показника (грн./людино-годину або грн./машино-годину і т.д.), тоді як для банківських установ розподіл витрат здійснюватиметься у формі відсоткової ставки. По-третє, у якості бази розподілу витрат банківської установи доцільно використовувати середню величину валюти балансу банку. Дане твердження ґрунтується на врахуванні сутності валюти балансу банку, яка є відображенням кумулятивного об'єму реалізації банківських продуктів.

Враховуючи специфіку бухгалтерського обліку у банківських установах України, у якості об'єкту розподілу доцільно обрати групи адміністративних витрат та витрат на персонал. Зазначені групи є вагомим ціноутворюючим фактором, у структурі ціни банківських послуг у 2005 році вони становили близько 30% [29]. При розробці механізму розподілу неопераційних витрат банку необхідно враховувати трудомісткість проведення активних та пасивних операцій. Враховуючи зазначене вище, розподіл неопераційних банківських витрат можна здійснювати через розрахунок компенсаційної маржі за формулою 1.2.

$$M_k = \frac{AB + ВП}{ВБ} * 100 \quad (1.2)$$

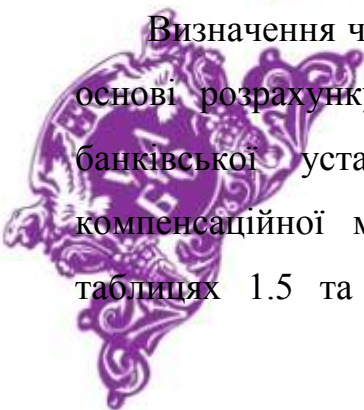
де M_k – маржа компенсаційна;

AB – планові адміністративні витрати на центри відповідальності;

ВП – планові витрати на персонал центрів відповідальності;

ВБ - планова середня валюта балансу.

Визначення частки витрат віднесених до центрів прибутку проводиться на основі розрахунку частки працівників центрів прибутку серед працівників банківської установи в цілому. Проілюструємо порядок розрахунку компенсаційної маржі на основі звітних даних банківської установи. У таблицях 1.5 та 1.6 представлені адміністративні витрати та витрати на

персонал за попередній рік та їх планові величини. Крім того, таблиця 1.6 містить дані щодо фактичної та планової середньорічної кількості працівників у цілому по банку.

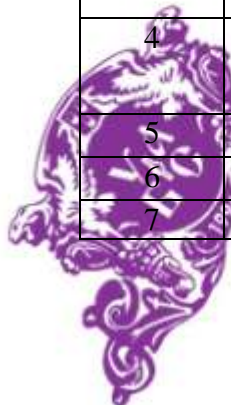
Таблиця 1.5
Загальні адміністративні витрати (тис. грн.)

Рядок	Найменування статті	Плановий рік	Попередній рік
1	2	3	4
1	Адміністративні витрати	(15 330)	(12 446)
2	Амортизація	(11 810)	(10 423)
3	Збиток від вибуття основних засобів та нематеріальних активів	(232)	
4	Витрати на утримання основних засобів та нематеріальних активів	(6 891)	(4 872)
5	Сплата інших податків та обов'язкових платежів, крім податку на прибуток	(6 834)	(3 870)
6	Інші	(707)	(532)
7	Усього	(41 804)	(32 143)

Будемо вважати, що кількість працівників центрів прибутку відносно яких розраховується трансфертний результат у плановому періоді становитиме 750 осіб або 45% від середньорічної планової кількості працівників в цілому по банківській установі. Середньорічний плановий обсяг валюти балансу складе 3 769 178 тис. грн.

Таблиця 1.6
Витрати на персонал (тис. грн.)

Рядок	Найменування статті	Плановий рік	Попередній рік
1	2	3	4
1	Заробітна плата	(33 748)	(25 388)
2	Внески, збори на обов'язкове державне, пенсійне та соціальне страхування	(11 620)	(8 354)
3	Витрати на підготовку кадрів	(22)	(22)
4	Витрати на спецодяг та інші засоби захисту працівників	(14)	(20)
5	Інші витрати на персонал	(737)	(917)
6	Усього	(46 141)	(34 701)
7	Середня кількість працівників протягом року	1 667	1 425

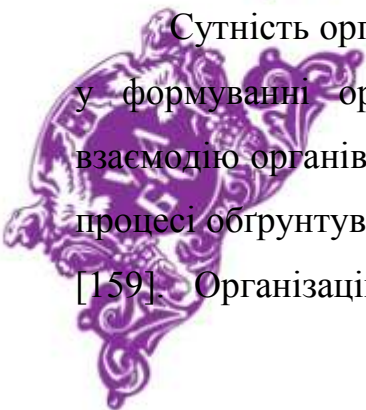

Провівши математичні розрахунки за формулою 1.2 отримуємо значення компенсаційної маржі у розмірі 1,05%. Розраховану маржу, для цілей трансфертного ціноутворення, необхідно розділити між підрозділами що залучають і розміщують ресурси у залежності від трудомісткості активних та пасивних операцій.

Процес розподілу може проходити із використанням експертного методу оцінки або періодичних розрахунків трудомісткості операцій, на основі використання у якості бази розподілу кількості працівників відділів [81, с. 283]. Будемо вважати, що кількість працівників які задіяні у підрозділах які залучають ресурси становить 250 чол., а у підрозділах, що розміщують – 500 чол. Отже, у трансфертну ціну залучених ресурсів буде включено 0,37%, тобто третя частина компенсаційної маржі, а у трансфертну ціну розміщених ресурсів – 0,63%, тобто дві треті компенсаційної маржі.

Розрахунок трансфертних цін і трансфертного результату в розрізі центрів прибутку зазвичай здійснюється щомісячно у відповідному програмному комплексі на підставі щоденних (файл 05) та щомісячних (файл 04) форм статистичної звітності щодо залишків та оборотів по рахункам процентних активів та пасивів, а також інших облікових даних. Функціонування комплексної системи трансфертного ціноутворення передбачає динамічну обробку великих масивів інформації, що у свою чергу вимагає побудови спеціально програмного комплексу для автоматизації даного процесу. Таким чином, підсистема інформаційного забезпечення (управлінський облік) посідає особливе місце в системі трансфертного ціноутворення, так як виступає методологічною основою виділення центрів відповідальності та розробки механізму розподілу витрат банку.

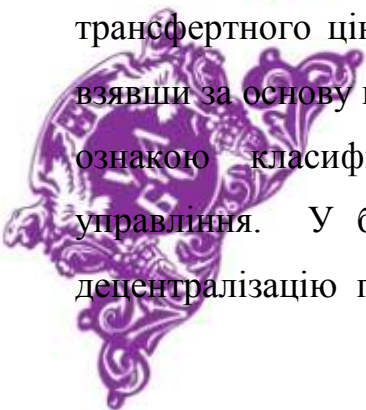
Сутність організаційної підсистеми трансфертного ціноутворення полягає у формуванні організаційної структури банку, яку можна визначити як взаємодію органів управління різного рівня із функціональними підрозділами у процесі обґрунтування, розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень [159]. Організаційна структура визначає функції окремих підрозділів та

відповідальність їх керівників, а значить є одним із основних факторів запровадження виробничого (управлінського) обліку, оскільки встановлює підконтрольність доходів та витрат і порядок їх групування за центрами відповідальності [31, с. 99]. Таким чином, організаційна структура визначає характер взаємодії елементів системи трансфертного ціноутворення та особливості функціонування її інформаційної підсистеми (рис. 1.1). Організаційна структура також впливає на документообіг у середині банку і порядок кодування документів для автоматизованої обробки інформації.

В умовах динамічного розвитку банківського сектору економіки вітчизняні банки переважно нарощують екстенсивні показники – кількість філій та відділень, обсяги зобов'язань та активів не достатньо інтенсивно вдосконалюючи при цьому ефективність організаційної структури. Віталій Шпачук у своєму дослідженні виділяє основні зовнішні та внутрішні фактори які можуть справляти істотний вплив на ефективність організаційної структури та найпоширеніші помилки, які трапляються в організаційних структурах банків України [159]. Система трансфертного ціноутворення може ефективно функціонувати лише за умови усунення зазначених помилок та оптимізації існуючої організаційної структури. Деякі внутрішні фактори впливу на організаційну структуру банку безпосередньо пов'язані із системою управлінського обліку банку в цілому та трансфертним ціноутворенням, зокрема.

Теоретично обґрунтовано та практично використовуються у банківській діяльності декілька основних видів організаційних структур та безліч їх модифікацій, причому різні дослідники наводять дещо відмінні їх класифікації [159, 63, 52, 39, 80 с. 153-160]. Проаналізуємо взаємозв'язок системи трансфертного ціноутворення та різних видів організаційних структур банку, взявши за основу класифікацію наведену Загорим Г.В. (табл. 1.7) [47]. Першою ознакою класифікації організаційних структур є рівень централізації управління. У більшості випадків керівництво банку проводить часткову децентралізацію певних функцій підрозділів, абсолютна децентралізація або

централізація майже не реалізуються на практиці. Вітчизняні банки з розвинутою мережею філій та відділень децентралізують фронт-офісні функції своїх структурних одиниць у той час централізуючи управління ризиками.

Таблиця 1.7

Класифікація організаційних структур банківської установи

№ п/п	Класифікаційна ознака	Види організаційної структури
1	Рівень централізації управління	централізовані
		децентралізовані
2	Порядок організації інформаційних потоків та бізнес-процесів	функціональні
		дивізійональні
		транснаціональні
3	Адаптивність	проектні
		матричні
		холдингові

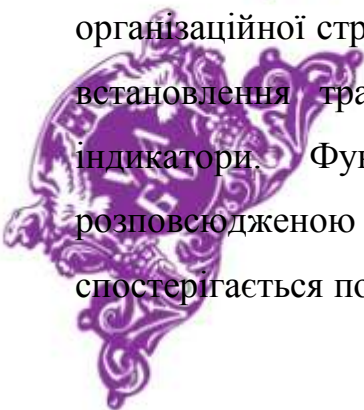
Процеси децентралізації та централізація управління банком розвиваються у діалектичному взаємозв'язку, що обумовлює використання трансфертних цін у двох основних напрямках: оцінка результатів діяльності відносно самостійних (із децентралізованими функціями щодо реалізації банківських продуктів) структурних одиниць та централізоване управління ризиками (ліквідності, валютним, процентним).

Організаційну структуру банку можна проаналізувати в аспекті організації інформаційних потоків та бізнес-процесів. За визначеною класифікаційною ознакою, науковці виділяють три основні її види: функціональна, дивізійональна та транснаціональна. Функціональна структура передбачає структурування підрозділів банку у відповідності до функцій, які на них покладаються (кредитування, валютні операції, розрахунково-касове обслуговування тощо). Дана структура характерна для невеликих або спеціалізованих банків з обмеженим набором продуктів та послуг. До переваг функціональної структури можна віднести: простоту, прозорість, покращену координацію у функціональних зонах, відсутність дублювання функцій та робіт, централізацію використання матеріальних ресурсів. Недоліками такої структури, які особливо проявляються при зростанні організації, є традиційні

конфлікти між підрозділами, їх зацікавленість у досягненні своїх, а не спільних для усієї організації, цілей.

Дивізійна організаційна структура передбачає формування та організацію підрозділів відповідно до продуктового ряду банківської установи, груп клієнтів та регіональної структури. Дані структури, орієнтовані на клієнта, найбільш розповсюджені в більшості зарубіжних кредитних організацій. Дивізійні організаційні структури відповідають потребам найбільших та великих світових банків, які останнім часом активно використовують концепцію центрів прибутку [114 с. 25-29, 68]. Наприклад, організаційна структура впливових транснаціональних банківських груп (Citigroup, HSBC, Deutsche bank, Societe Generale, BNP Paribas) ґрунтується на виділенні трьох основних бізнес-блоків: роздрібні фінанси, управління капіталами та великі клієнти (корпоративний бізнес) та банк (фінанси, ризики, технології та засоби). Таким чином, дана форма дивізійної структури передбачає переважну орієнтацію на продуктивний ряд банківської установи та групи клієнтів [51]. Інші форми дивізійних структур практично не зустрічаються у фінансовій сфері

Деякі науковці наголошують, що функціональна організаційна структура передбачає досить високий рівень централізації, тоді як дивізійна структура може бути реалізована за умови певної децентралізації повноважень [180 с. 763-766, 68]. Таким чином, у межах функціональної структури буде реалізовуватись система трансфертного ціноутворення, яка передбачає високу централізацію повноважень суб'єктів поточного управління щодо встановлення трансфертних цін на рівні головного банку та використання внутрішніх витрат, як орієнтиру розрахунку трансфертної ціни. Впровадження дивізійної організаційної структури передбачає певну децентралізацію повноважень щодо встановлення трансфертної ціни та її переважну орієнтацію на ринкові індикатори. Функціональна структура до цього часу є найбільш розповсюдженою схемою організаційної побудови українських банків, але спостерігається поступова переорієнтація на дивізійні структури. Більшість

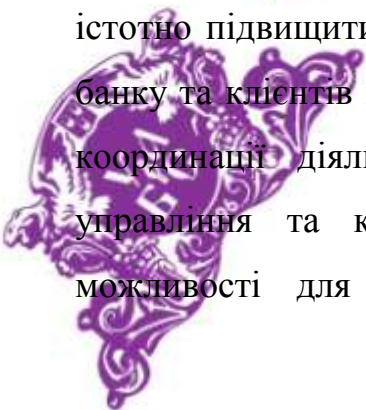

дослідників сходяться на думці, що оптимальною в сучасних умовах розвитку вітчизняних банків є комбіновані структури, які поєднують певні риси функціональних та дивізіональних організаційних структур [63, 159].

Адаптивність структури – остання ознака класифікації, яка розглядається нами у межах даної роботи. Адаптивні структури вирішують важливе завдання: адаптація банку до мінливих ринкових умов. У банківській практиці відомо три основних види адаптивних структур: проектні, матричні та холдингові. Наявність адаптивних структур у комерційному банку є важливою передумовою запровадження трансфертного ціноутворення. Ефективно функціонуюча адаптивна структура дозволить знизити витрати економічних ресурсів при організації системи трансфертного ціноутворення та її адаптації до мінливих ринкових умов.

Дослідження характеристик організаційної структури банківських установ, дозволяє виділити її характеристики врахування яких сприятиме ефективному трансфертному ціноутворенню: доцільність децентралізації функцій щодо продажу банківських продуктів з одночасною централізацією управління ризиками; необхідність переважної орієнтації найбільших та великих банків на дивізіональну концепцію організаційної структури. Проведений аналіз наукової літератури та методик трансфертного ціноутворення дозволяє запропонувати, у якості концептуальної теоретичної основи, модель організаційної структури банку, яка створює необхідні організаційні передумови впровадження та функціонування ефективної системи трансфертного ціноутворення (рис. 1.2).

Необхідно зазначити, що дану модель доцільно впроваджувати у найбільших та великих (за розміром активів) універсальних банках України. Вона ґрунтується на дивізіональній організаційній структурі, що дозволяє істотно підвищити якість управління й оперативність взаємодії співробітників банку та клієнтів в умовах значного об'єму банківських операцій. Можливість координації діяльності підрозділу з управління ризиками, економічного управління та казначейства одним топ-менеджером, створює додаткові можливості для взаємодії у процесі прийняття рішень. Використання

запропонованої організаційної структури дозволить, великим вітчизняним банкам уніфікувати підхід до процесу управління трансфертним ціноутворенням та підвищить його ефективність.

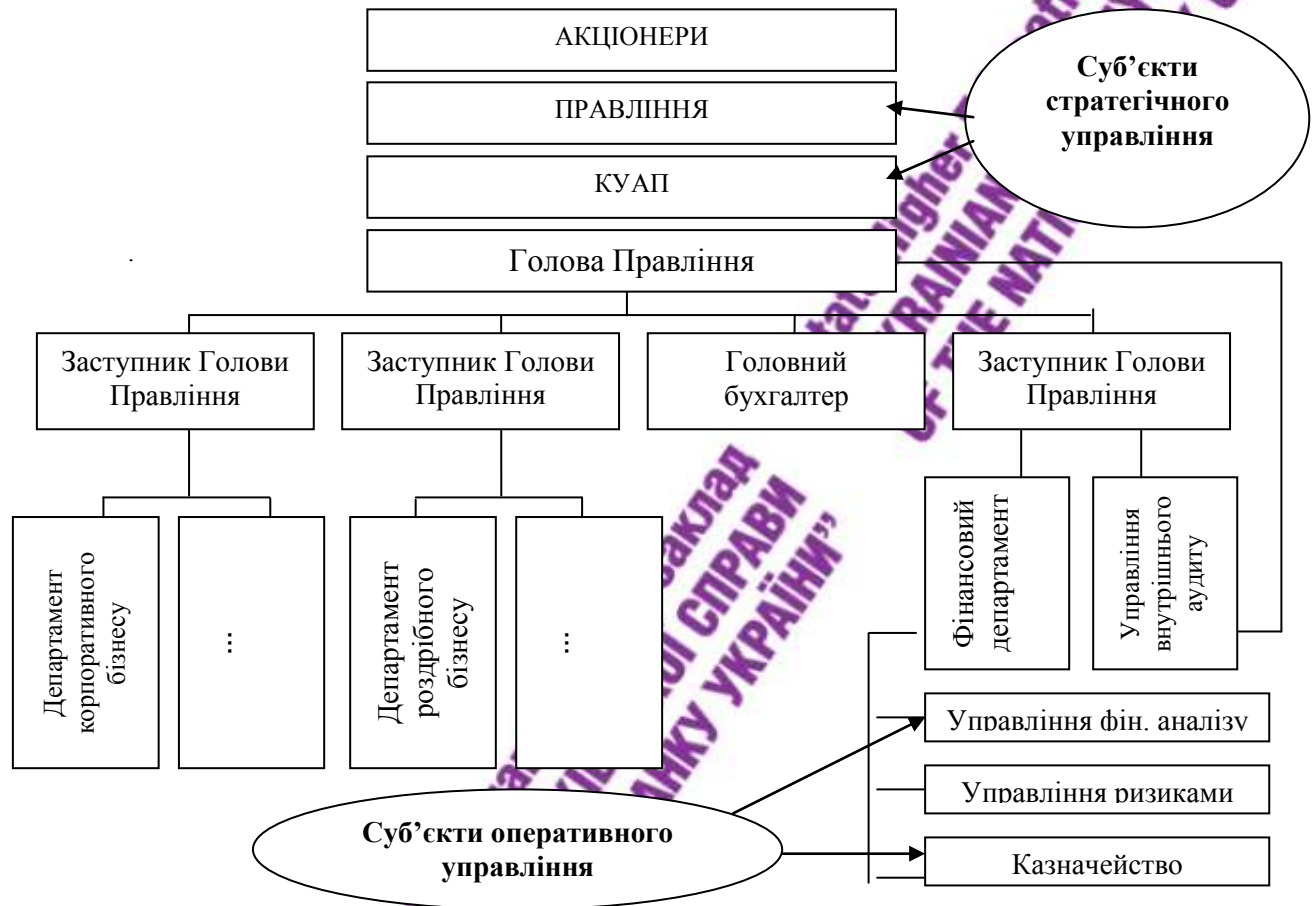

Рис. 1.2. Модель організаційної структури трансфертного ціноутворення у великому універсальному банку

Наведена на рисунку 1.2 модель організаційної структури є лише концептуальною основою, яка відображає загальну логіку управління процесом трансфертного ціноутворення у банківській установі. Кожен банк розробляючи свою організаційну структуру повинен орієнтуватись на внутрішні фактори, які визначатимуть її унікальність. У той час законодавство встановлює обов'язкові елементи організаційної структури банку, які враховані у процесі розробки розглянутої моделі.

Необхідно підкреслити, що кожен банк впроваджує систему трансфертного ціноутворення з певними унікальними характеристиками її елементів які

формується під впливом внутрішніх факторів його діяльності банку та визначаються станом зовнішнього середовища. У той час набір основних елементів системи трансфертного ціноутворення та базові зв'язки між ними, які досліджені у даному підрозділі роботи, залишатимуться сталими. Таким чином, проведений аналіз складових системи трансфертного ціноутворення у їх взаємозв'язку, слугуватиме теоретичною основою дослідження напрямків її формування та удосконалення.

1.3. Досвід використання трансфертного ціноутворення у банківських установах

Дослідження сутності та складових системи трансфертного ціноутворення, яке проводилось у попередньому підрозділі роботи, дістало своє логічне продовження у вивченні досвіду її використання. З питань функціонування системи трансфертного ціноутворення у вітчизняних комерційних банках, у квітні 2006 року нами було проведено спеціально організоване, одноразове, не суцільне статистичне спостереження, що проводилось способом опитування [144, с. 43]. За видом опитування дослідження здійснювалось анкетуванням, бланк анкети наведено у Додатку А. Анкети направлялись банківським установам поштою та електронними листами.

За охоптом одиниць сукупності, дослідження проводилось методом основного масиву [144, с. 51], у якості ознаки відбору одиниць сукупності, які досліджувалися, нами використовувалась величина чистих активів банківської установи станом на 01.04.2006 року. Величина активів банківської установи

була прийнята нами за основну ознаку відбору банків виходячи з наступних міркувань:

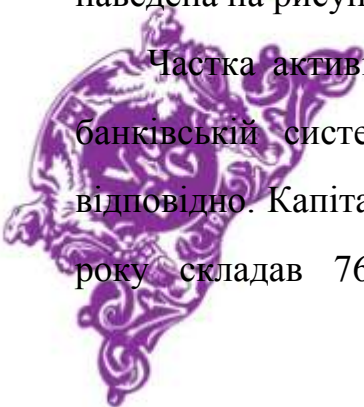
1. Трансфертні ціни застосовуються з метою підвищення ефективності управління фінансовими установами, що мають розгалужену мережу філій та відділень. Як відомо, кількість філій та відділень банківської установи є прямо пропорційною до величини активів банку.

2. Іншою важливою передумовою застосування трансфертних цін є наявність широкої номенклатури банківських продуктів (послуг). Різноманітність продуктового ряду, у більшості випадків, залежить від величини активів банку.

3. Проблема необхідності пошуку інноваційних інструментів внутрішнього фінансового менеджменту більш характерна для організацій зі складною та децентралізованою організаційно-управлінською структурою. Рівень складності та децентралізації організаційно-управлінської структури банку на пряму залежить від величини його активів.

Таким чином, анкети були надіслані групам найбільших (12 банків), великих (15 банків) та середніх (28 банків), за величиною активів, банківським установам. При відборі банків, що склали об'єкт дослідження, нами використане групування Національного банку України. В цілому, об'єкт дослідження склали 55 банків, що становить 33,3% від загальної кількості банківських установ які мали ліцензію Національного банку України на проведення банківських операцій станом на 01.04.2006 року. Інформація що характеризує параметри діяльності банків, які стали об'єктом дослідження наведена на рисунку 1.3 [86].

Частка активів та зобов'язань найбільших, великих та середніх банків у банківській системі України станом на 01.04.2006 складала 88% та 90% відповідно. Капітал даної групи банків за результатами першого кварталу 2006 року складав 76% сукупного капіталу банківської системи. Банки, що

досліджувались, за перший квартал отримали 759 млн. грн. прибутку, що становить 99% загального прибутку банківської системи.

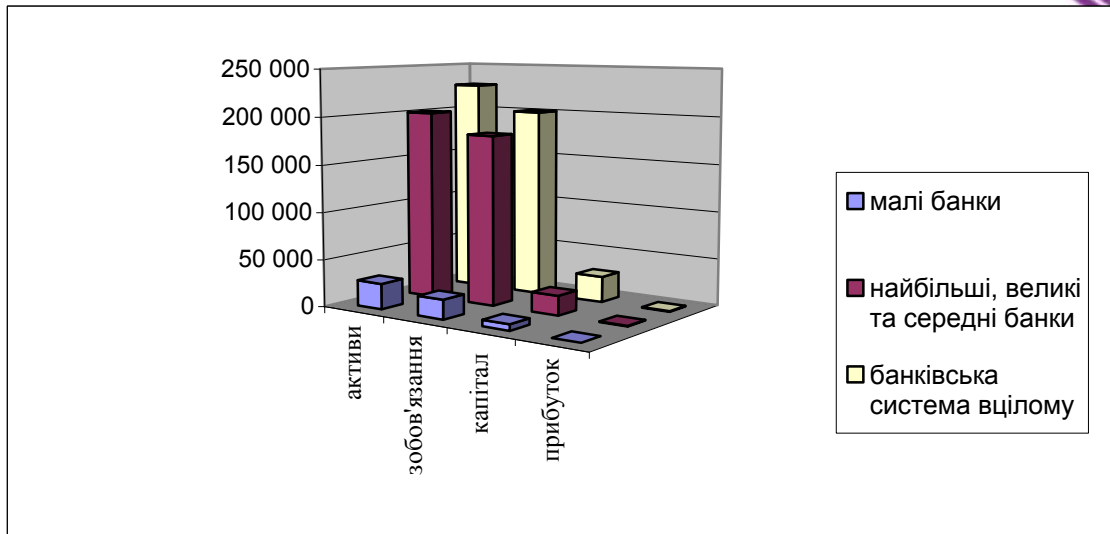

Рис. 1.3 Основні балансові показники діяльності банків станом на 01.04.2006, млн. грн.

Питома вага чистих активів (основної ознаки відбору) банківських установ, що включені у дослідження у чистих активах банківської системи станом на 01.04.2006 склала 88%. Таким чином, вибірку проведеною методом основного масиву можна вважати репрезентативною. Відповіді надійшли від 16 банків, чисті активи яких становили 27% чистих активів банківської системи.

Визначення ступеня поширення системи трансфертного ціноутворення. Спочатку нами досліджувався ступінь поширення системи трансфертного ціноутворення серед вітчизняних банківських установ. Представники шести банків відмітили, що на даний момент не використовують систему трансфертного ціноутворення, але у найближчий час планують її запровадити. Представники десяти банків відзначили, що використовують систему трансфертного ціноутворення, причому лише один – більше 5 років.

Характеристику використання трансфертного ціноутворення різноманітними за величиною банківськими установами наведено у таблиці 1.8. Аналізуючи наведені дані можна зробити висновки щодо поширення трансфертного

ціноутворення у банківській системі України в цілому та у розрізі груп банків.

Таблиця 1.8

Поширення системи трансфертного ціноутворення
(за матеріалами опитування)

Група банків	Кількість банків у групі, шт.	У т.ч. надіслали відповідь		Використовують систему трансфертного ціноутворення (з опитаних)	
		Кількість банків, шт.	Частка у загальній кількості в групі, %	Кількість банків, шт.	Частка у загальній кількості в групі, %
Найбільші банки	12	3	25	3	25
Великі банки	15	5	33	3	20
Середні банки	28	8	29	4	14
Всього	55	16	29	10	18

Визначимо спочатку поширеність системи трансфертного ціноутворення серед банків які надіслали відповіді на анкету. Найбільше розповсюджено використання трансфертних цін у найбільших та великих банках, частка банків, що використовують дану методику (зазначили даний факт у анкеті) становить 25% та 20% відповідно. Менше розповсюдження трансфертне ціноутворення набуло у середніх банках: лише 14% відзначили, що використовують даний інструмент фінансового менеджменту.

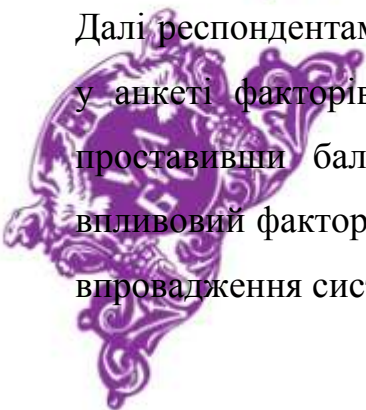
Наведені результати підтверджуються даними щодо співвідношення банків, що використовують та не використовують систему трансфертного ціноутворення. Серед найбільших банків усі установи, що прийняли участь у дослідженні використовують трансфертні ціни. Серед великих банків, на дві банківські установи що використовують трансфертні ціни, приходиться одна що не використовує, а у середніх банків дане співвідношення становить один до одного. Приймавши за основу зазначені вище співвідношення, екстраполюємо результати дослідження на усю сукупність банківських установ, що стали об'єктом дослідження. Отже, серед найбільших банків усі 12 банківських установ, скоріш за все, використовують систему трансфертного

ціноутворення, у групі великих банківських установ приблизно 9 із 15 установ використовують трансфертні ціни, у групі середніх близько 14 із 28 установ використовують трансфертне ціноутворення. Таким чином, серед найбільших, великих та середніх банків приблизно 35 банківських установ (або близько 64%) використовують трансфертні ціни для підвищення якості внутрішнього фінансового менеджменту. Крім того наведені результати дослідження визначають пряму залежність між величиною активів банківської установи та використанням трансфертних цін.

Дослідження мети використання трансфертних цін. Наступним було вивчене питання щодо мети запровадження системи трансфертного ціноутворення. Абсолютна більшість банків (8 із 10 або 80%) запровадили систему трансфертного ціноутворення з метою аналізу, оцінки та регулювання діяльності усіх центрів прибутку (відповідальності) банку. Лише представники двох банків продемонстрували інше бачення мети запровадження системи трансфертного ціноутворення. У першому випадку, відзначалось, що трансфертні ціни у банківській установі використовуються для аналізу, оцінки та регулювання діяльності не лише центрів фінансової відповідальності банку, а також банківських продуктів. У другому випадку, метою запровадження системи трансфертного ціноутворення визначено розподіл процентного прибутку між головним офісом та філіями. Таким чином, можна сказати що вітчизняні банківські установи запроваджують систему трансфертного ціноутворення з метою управління центрами прибутку (відповідальності) банківської установи, два інших варіанти представляють собою розширене або звужене трактування наведеного вище формулювання.

Аналіз факторів впровадження системи трансфертного ціноутворення. Далі респондентам пропонувалось визначитись із ступенем впливу, зазначених у анкеті факторів, на впровадження системи трансфертного ціноутворення, проставивши бали від 1 (найменш впливовий фактор) до 10 (найбільш впливовий фактор). Результати розподілу балів за факторами, що впливають на впровадження системи трансфертного ціноутворення наведено на рисунку 1.4.

Таким чином, найбільш важливими факторами впливу на впровадження системи трансфертного ціноутворення у банківській установі є: наявність ефективного управлінського обліку (91 бал), бажання керівництва запроваджувати нові (інноваційні) інструменти фінансового менеджменту (75 балів), стратегія розвитку банківської установи (63 бали) та організаційна структура та повноваження казначейства банку (59 балів).

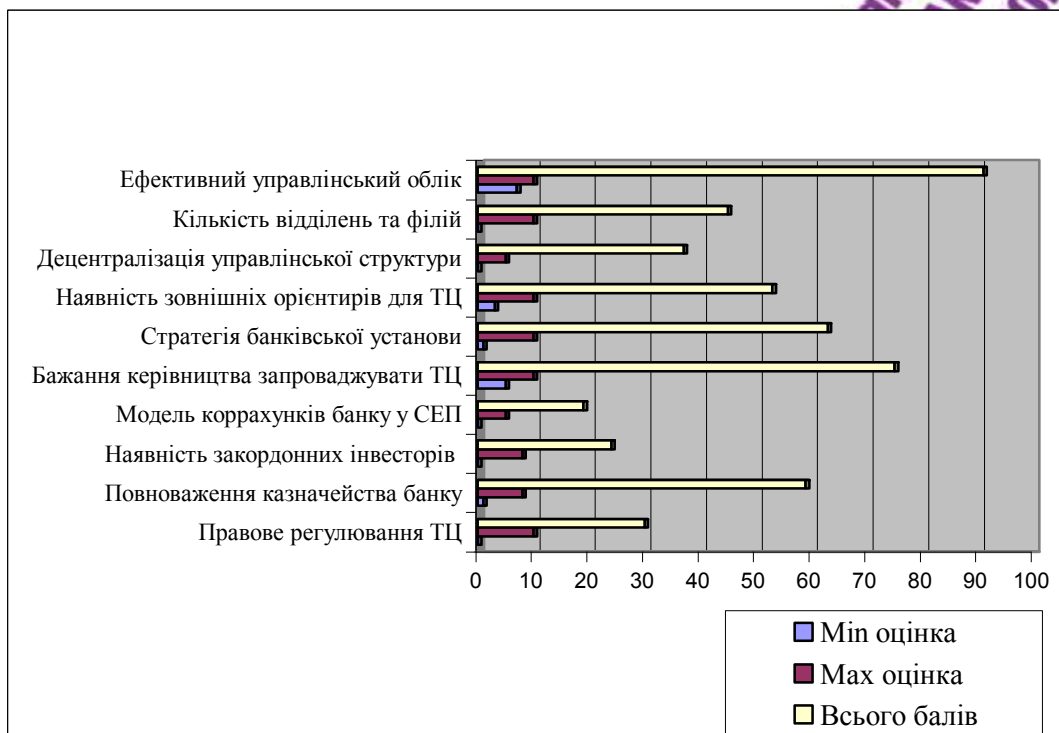

Рис. 1.4 Фактори впровадження системи трансфертного ціноутворення

На думку респондентів, найменше впливають на запровадження системи трансфертного ціноутворення модель коррахунків банку у СЕП та наявність у складі акціонерів банку закордонних інвесторів (19 та 24 бали відповідно).

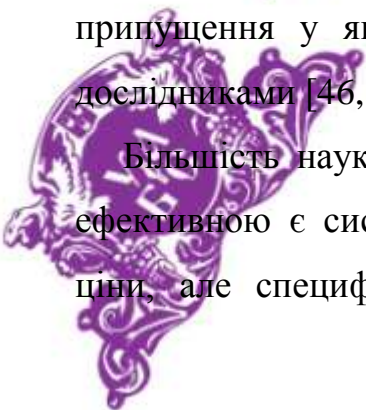
Необхідно підкреслити неоднозначну оцінку представниками банківських установ таких факторів як нормативно-правове регулювання трансфертного ціноутворення з боку НБУ або інших державних органів (30 балів) та кількість відділень та філій (45 балів). По даним факторам спостерігається найбільша дисперсія оцінок від 0 до 10 балів. Причину значної розбіжності думок щодо важливості кількості філій та відділень банку однозначно пояснити важко, тоді

як розбіжність думок щодо важливості нормативно-правового регулювання трансфертного ціноутворення пояснюється, з однієї сторони беззаперечною важливістю даного фактора, а з іншої не достатньою ефективністю національного законодавства. В українському законодавстві не визначені методи регулювання трансфертного ціноутворення взагалі та регулювання трансфертних цін у банківській системі зокрема [73].

Дослідження особливостей методики розрахунку трансфертних цін. Наступним вивчалось одне з найважливіших питань запровадження системи трансфертного ціноутворення: орієнтації методики розрахунку трансфертних цін. Як зазначалось у попередніх підрозділах роботи, виділяють три основні орієнтири розрахунку трансфертних цін: внутрішні витрати, ціни на зовнішніх ринках та ціни встановлені на основі переговорів. Враховуючи наукові роботи з питань практики трансфертного ціноутворення в українських [46, 139] та російських банках [50, 115] нами було зроблено припущення щодо можливості орієнтації банківських установ України на синтез методик орієнтованих на ринкові індикатори та внутрішні витрати. Таким чином, у анкеті пропонувалось вибрати стратегічний орієнтир методики трансфертного ціноутворення серед наступних трьох варіантів: витрати, ринкові ціни, ринкові ціни та витрати або зазначити власний варіант. Результати дослідження щодо особливостей методів трансфертного ціноутворення наведені на рисунку 1.5.

Абсолютна більшість представників банківських установ (6 відповідей або 60%) відмітили, що при розрахунку трансфертних цін орієнтуються як на внутрішні витрати так і на зовнішні ринкові ціни. Таким чином, нами була підтверджена гіпотеза щодо переважаючої орієнтації українських банківських при розрахунку трансфертних цін одночасно на витрати та ринкові ціни. Дане припущення у явній або латентній формі також висловлювалась іншими дослідниками [46, 139].

Більшість науковців [45, 133, 150, 171] сходяться на думці, що найбільш ефективною є система трансфертного ціноутворення орієнтована на ринкові ціни, але специфіка вітчизняного ринку банківських продуктів полягає у

відсутності цілого ряду активних фінансових ринків, інформація з яких може слугувати орієнтиром для трансфертних цін. Таким чином, більшість вітчизняних банківських установ доповнюють інформацію із зовнішніх ринків даними щодо внутрішніх витрат.

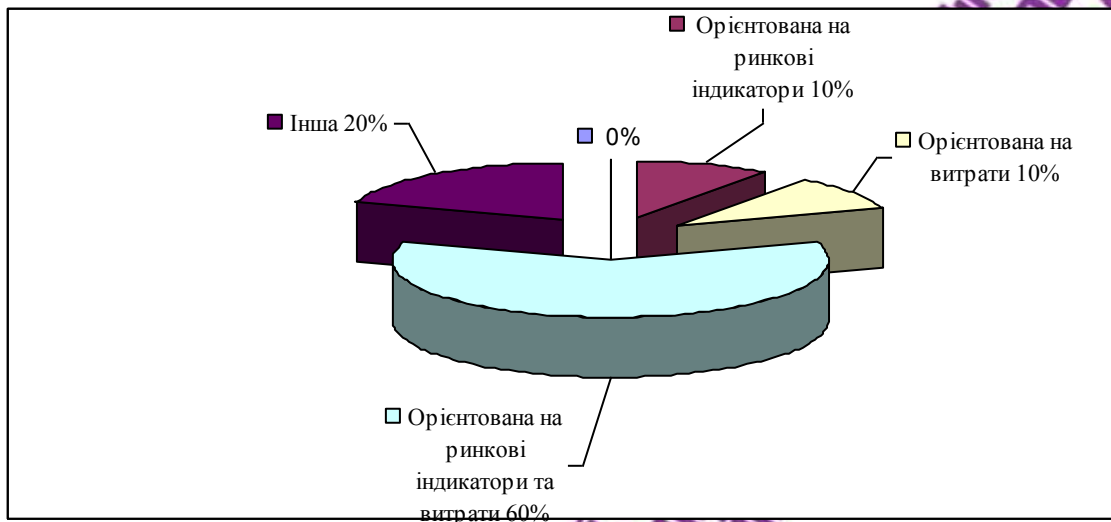

Рис. 1.5 Методи трансфертного ціноутворення

Лише одна банківська установа (10%) використовує систему трансфертного ціноутворення орієнтовану виключно на ринкові ціни і стільки ж – систему трансфертних цін орієнтовану на витрати. Представники двох банківських установ (20% відповідей) зазначили, що використовують іншу методику трансфертного ціноутворення: одна – методику орієнтовану на ринкові індикатори, внутрішньобанківські ставки доходності та вартості ресурсів, друга – ринкові індикатори та спред. З певною мірою припущення дані методики можна вважати варіантами методики трансфертного ціноутворення орієнтованої на ринкові індикатори та внутрішні витрати.

Порівняємо результати нашого дослідження із світовою практикою трансфертного ціноутворення. Взявши за основу наукове дослідження Roger Y.W. Tang [205], проаналізуємо практику трансфертного ціноутворення 500 найбільших американських корпорацій (корпорацій які входять до розрахунку індексу Fortune 500). Дослідження здійснювалось у 1990 році шляхом

анкетування, відповідь отримано від 143 респондентів, які представляють 28,6 % від загальної кількості корпорацій, що були включені у дослідження (табл.1.9). Американські науковці Roger Y.W. Tang, C.K. Walter та R.H. Raymond [199] у 1979 році провели аналогічне дослідження результати якого також наведені у таблиці 1.9.

Таблиця 1.9

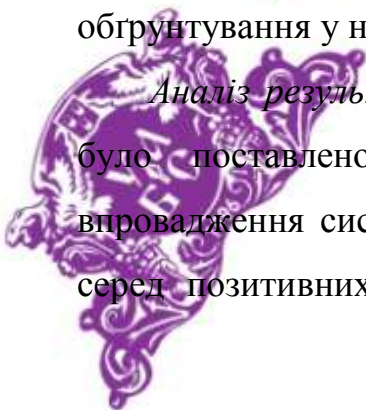
Використання методів трансфертного ціноутворення
у найбільших корпораціях США (%)

Методи трансфертного ціноутворення	При веденні бізнесу на території США		При веденні міжнародного бізнесу	
	1979 р.	1990 р.	1979 р.	1990 р.
На основі витрат	50	46,2	46	41,4
На основі ринкових цін	30	36,7	35	45,9
На основі переговорів	18	16,6	14	12,7
Інші методи	2	0,5	5	0
Всього	100	100	100	100

Порівнюючи результати дослідження у 1977 та 1990 роках можемо виявити загальну тенденцію до зменшення питомої ваги методів трансфертного ціноутворення заснованих на витратах та переговорах і збільшення майже на 7 відсотків питомої ваги методів трансфертного ціноутворення, заснованих на ринкових цінах при веденні бізнесу у одній країні і на 10 відсотків – при веденні міжнародного бізнесу.

Наведена інформація щодо світової та національної практики орієнтації методики трансфертного ціноутворення, дозволяє зробити висновок щодо необхідності стратегічної переорієнтації методик трансфертного ціноутворення, що використовуються вітчизняними банківськими установами виключно на ринкові індикатори. Наведена теза отримає подальше наукове обґрунтування у наступних розділах роботи.

Аналіз результатів впровадження трансфертних цін. Далі респондентам було поставлено питання щодо позитивних (негативних) результатів впровадження системи трансфертного ціноутворення (табл. 1.10). Найчастіше серед позитивних наслідків (8 разів), респонденти зазначали використання

трансфертних цін для адекватної оцінки діяльності підрозділів банку та визначення справедливого результату діяльності центрів прибутку (відповідальності) банківської установи. Звісно, трактування термінів «центр прибутку (відповідальності)» та «підрозділ банку» має спільні та відмінні риси. Тому, з одного боку, ми звели дані відповіді до однієї групи, а з іншого навели окремо кількість згадувань по кожній з них.

Таблиця 1.10

Результати впровадження системи трансфертного ціноутворення

№ піп	Позитивні	К-ть згадувань	Негативні	К-ть згадувань
1	Адекватна оцінка діяльності підрозділів; або визначення справедливого результату діяльності центрів прибутку (відповідальності).	5+3	Ускладнення внутрішніх взаємовідносин (виникнення конфліктів) між підрозділами.	4
2	Оптимізація ресурсної бази.	5	Підвищення загальнобанківських витрат.	1
3	Підвищення якості управління процентним ризиком.	4	Складність врахування в трансфертних розрахунках фактору часу.	1
4	Оцінка та виважене ціноутворення на банківські продукти.	3	Підвищення вимог до облікової системи.	1
5	Універсальний фінансовий інструмент управління діяльністю банку.	3	Складність розрахунків.	1
6	Підвищення якості управління ризиком ліквідності.	2		
7	Підвищення мотивації праці.	2		
8	Покращення прозорості діяльності банку.	1		
	Всього	28		8

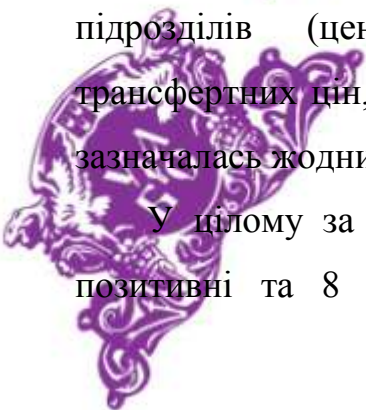
Половина респондентів зазначила важливість системи трансфертного ціноутворення для оптимізації ресурсної бази банку (5 згадувань), приблизно на такому ж рівні банківські установи оцінюють важливість трансфертних цін для підвищення якості управління процентним ризиком (4 згадування).

Також зазначались наступні позитивні наслідки впровадження трансфертних цін: можливість оцінки банківських продуктів, підвищення ефективності діяльності банку в цілому, налагодження якісного управління ризиком ліквідності, підвищення ефективності системи мотивації праці та забезпечення прозорості діяльності банку.

Серед негативних результатів впровадження трансфертних цін, абсолютна більшість представників банківських установ вказали на ускладнення внутрішніх взаємовідносин між підрозділами банківської установи. По одному разу згадувались наступні негативні наслідки: необхідність додаткових витрат, складність врахування у розрахунку трансфертної ціни фактору часу, підвищення вимог до облікової системи банку, складність розрахунків.

У науковій літературі, як негативний наслідок впровадження трансфертних цін на підприємствах виробничої сфери, виділяють проблему згортання довгострокових програм розвитку та стратегічних розробок на рівні підрозділів (центрів відповідальності). На нашу думку, організаційно-управлінська структура вітчизняних банківських установ характеризується достатньою збалансованістю з огляду на централізацію і децентралізацію функцій, при якій на рівні підрозділів (центрів відповідальності) здійснюється оперативне управління, а функції щодо розробки та впровадження перспективних інноваційних продуктів чи методів належать до повноважень Головного банку (Центрального офісу). Даний розподіл повноважень зумовлюється також необхідністю жорсткого централізованого регулювання основних напрямків банківської діяльності з метою дотримання вимог Національного банку України щодо порядку проведення банківських операцій. Таким чином, проблема згортання довгострокових програм розвитку та стратегічних розробок на рівні підрозділів (центрів відповідальності), як наслідок запровадження трансфертних цін, є не актуальною для вітчизняних банківських установ і не зазначалась жодним респондентом, що взяли участь у дослідженні.

У цілому за результатами анкетування респонденти 28 разів зазначали позитивні та 8 разів негативні наслідки. Дане співвідношення дозволяє

позитивно оцінювати результати впровадження системи трансфертного ціноутворення в цілому.

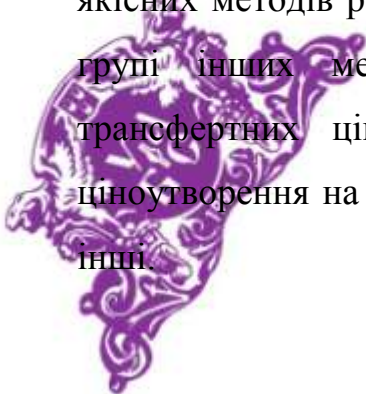
Дослідження факторів ефективності методики трансфертного ціноутворення. Для спрощення аналізу, ми розподілили фактори на три умовні групи: методичні, організаційно-технічні та інші (табл. 1.11).

Таблиця 1.11

Фактори впливу на ефективність методики трансфертного ціноутворення

Методичні	Організаційно-технічні	Інші
Ефективний управлінський облік (к-ть згадувань: 4).	Відповідність організаційно-управлінської структури банку (к-ть згадувань: 4).	Ліквідність банку (к-ть згадувань: 2).
Принципи розподілу доходів та витрат (к-ть згадувань: 3)	Якісне програмне забезпечення (к-ть згадувань: 3).	Адекватність ринкових індикаторів (к-ть згадувань: 1).
Інші методичні особливості: рівень об'єктивності та прозорості розрахунків трансфертних цін; побудова методики ТЦ бруто/нето; волатильність; участь оперативної трансфертної ціни в прийнятті рішень щодо продуктового ціноутворення; делегування повноважень щодо прийняття рішень; визначення діапазонів строковості; (к-ть згадувань: 1).	Думка керівництва. (к-ть згадувань: 2).	Інші: доступ до міжнародних та національного ринків капіталів; валютна структура активів та пасивів; стратегія банку: які сегменти діяльності банку мають зростати; (к-ть згадувань: 1).

Щодо методичних факторів ефективності системи трансфертного ціноутворення то респондентами найбільш часто згадувались необхідність налагодження ефективного управлінського обліку та впровадження прозорих і якісних методів розподілу доходів та витрат (4 та 3 згадування відповідно). У групі інших методичних факторів згадувались: прозорість розрахунку трансфертних цін, участь оперативної ціни у прийнятті рішень щодо ціноутворення на банківські продукти, делегування щодо прийняття рішень та інші.

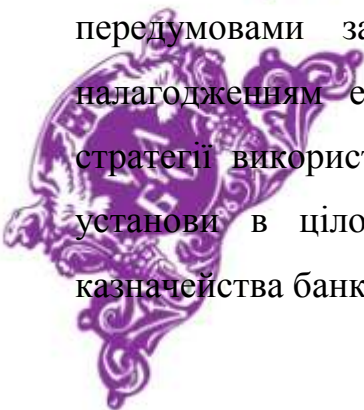

Серед організаційно-технічних факторів, найбільш важливими виявились відповідність організаційної структури банку (зокрема повноваження казначейства) та наявність якісного програмного забезпечення для автоматизації трансфертного ціноутворення (4 та 3 згадування відповідно).

Таким чином, для успішного впровадження трансфертних цін банківській установі слід перш за все налагодити ефективну систему управлінського обліку, зокрема розробити прозорі і зрозумілі принципи розподілу доходів та витрат між центрами прибутку (відповідальності) банківської установи, а також провести ряд організаційних заходів щодо адаптації організаційно-управлінської структури банку та придбати або розробити програмне забезпечення для автоматизації процесу трансфертного ціноутворення.

Вибірка банківських установ, що склали об'єкт дослідження (як і тих, що надіслали відповіді), за кількістю не є генеральною, так як дослідження носить не суцільний характер: за охоптом одиниць сукупності використано метод основного масиву. Доцільність, у рамках дослідження, відбору банківських установ за величиною активів, обгрунтовано на початку даного підрозділу. Об'єкт дослідження склали банківські установи, які концентрують близько 88% активів банківської системи (відповіді отримано від банків, що концентрують близько 27% активів банківської системи), що у свою чергу, забезпечує теоретичну і практичну цінність отриманих результатів.

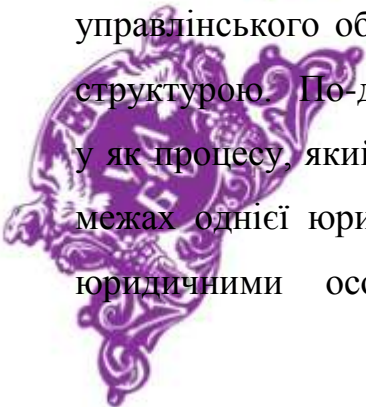
Серед найбільших, великих та середніх банків (за класифікацією НБУ) біля 64% установ використовують систему трансфертного ціноутворення. Таким чином, банківським установам які не використовують даний інструмент фінансового менеджменту необхідно розглянути можливість його запровадження для підвищення своєї конкурентноздатності. Основними передумовами запровадження системи трансфертного ціноутворення є: налагодженням ефективного управлінського обліку, узгодження тактики і стратегії використання трансфертних цін зі стратегією розвитку банківської установи в цілому, адаптація організаційної структури та повноважень казначейства банку.

Висновки до розділу 1

Трансфертне ціноутворення є складним економічним явищем, яке знаходиться на стику теорій ціноутворення, економіки підприємства, фінансового менеджменту та концепції управлінського обліку. Поняття «трансфертна ціна», «трансфертне ціноутворення» та «система трансфертного ціноутворення» не отримали однозначного трактування у вітчизняній науковій літературі. Необхідність уточнення зазначених термінів набирає особливої актуальності при їх застосовуванні у межах конкретних галузей економіки. Таким чином, першим завданням яке вирішувалось у дисертаційній роботі стало уточнення зазначеного вище термінологічного апарату у контексті діяльності комерційних банків.

Використовуючи методологію дедуктивного аналізу ми провели ґрунтовне дослідження сутності трансфертного ціноутворення, а потім екстраполювали його результати на банківські установи, для уточнення визначення понять «трансфертна ціна» та «трансфертне ціноутворення». При уточненні визначень нами враховано два аспекти які стосуються трансфертного ціноутворення в цілому, та встановлення трансфертних цін у банку, зокрема. По-перше, необхідність детермінації суб'єктів даного процесу, як «центрів відповідальності», а не «організаційних одиниць» або «структурних підрозділів». Дана пропозиція обумовлюється методикою встановлення трансфертних цін для центрів відповідальності виділених у межах управлінського обліку, які можуть не співпадати із існуючою організаційною структурою. По-друге, необхідність визначення трансфертного ціноутворення у як процесу, який може реалізовуватись на рівні внутрішньогосподарських (у межах однієї юридичної особи) та міжгосподарських (між взаємозалежними юридичними особами) відносин. Необхідно зазначити, що об'єктом

дисертаційного дослідження виступають внутрішньогосподарські відносини, тому, у межах роботи, зазначені терміни вживаються з урахуванням даного застереження. Основна характеристика наведених визначень, яка детермінує їх специфіку в аспекті банківської діяльності, є визначення об'єктом трансфертного ціноутворення ресурсів комерційного банку.

З урахуванням основних постулатів теорії систем та уточнених вище визначень понять «трансфертна ціна» та «трансфертне ціноутворення» нами запропоновано визначення поняття «система трансфертного ціноутворення банку». Система трансфертного ціноутворення комерційного банку – це сукупність елементів організаційної, фінансової, інформаційної структур банку у їх взаємозв'язку, які визначають порядок розрахунку, затвердження та регулювання трансфертних цін банківських ресурсів, а також напрямки їх використання для оптимізації функціонування центрів відповідальності та управління ризиками банку.

Запропоновано розглядати систему трансфертного ціноутворення як сукупність восьми елементів, які знаходяться у постійній взаємодії. До елементів даної системи відносяться: суб'єкти стратегічного управління, суб'єкти поточного управління, суб'єкти перерозподілу, методи, об'єкти, цілі, підсистема інформаційного забезпечення та підсистема організаційного забезпечення. Особливості взаємозв'язків визначених елементів системи проілюстровано на рисунку 1.1.

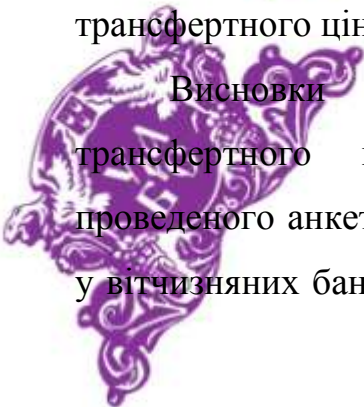
Суб'єктами стратегічного управління, у більшості випадків, виступають Правління банку та КУАП, які визначають порядок розрахунку, затвердження та регулювання трансфертних цін та приймають управлінські рішення на підставі розрахунку трансфертного результату суб'єктів перерозподілу. Останні є центрами відповідальності банку відносно яких здійснюється перерозподіл ресурсів банку та розраховується трансфертний результат. Практична реалізація системи трансфертного ціноутворення здійснюється на рівні суб'єктів поточного управління: казначейства банку та відділу фінансового аналізу.

Важливим елементом системи трансфертного ціноутворення є методи розрахунку трансфертної ціни. При використанні трансфертних цін у межах однієї країни найбільшого поширення набули методи: на основі витрат ($\approx 44\%$ компаній), на основі ринкових цін ($\approx 38\%$ компаній), на основі переговорів ($\approx 16\%$ компаній) та інші методи ($\approx 2\%$ компаній). Трансфертне ціноутворення у міжнародній економічній діяльності характеризується використанням наступних методів: на основі витрат ($\approx 39\%$ компаній), на основі ринкових цін ($\approx 35\%$ компаній), на основі переговорів ($\approx 20\%$ компаній) та інші методи ($\approx 6\%$ компаній). Ринкові ціни та внутрішні витрати активно застосовуються банками як орієнтири для визначення трансфертних цін. Договірний метод трансфертного ціноутворення не використовується в управлінні діяльністю банку через сприяння надмірній децентралізації структурних підрозділів та унеможливлення централізованого управління ризиками, що у свою чергу знижує фінансову стійкість банку. Більшість науковців визначають безумовну доцільність розрахунку трансфертних цін на основі ринкових індикаторів, за умов наявності конкурентного зовнішнього ринку на об'єкт трансфертного ціноутворення.

Розглянуті елементи системи трансфертного ціноутворення доповнюються підсистемами інформаційного та організаційного забезпечення. Сутність підсистеми інформаційного забезпечення полягає у організації ефективного управлінського обліку комерційного банку, який є необхідною передумовою впровадження трансфертного ціноутворення. Організаційна підсистема являє собою певний профіль організаційно-управлінської структури банку з виділенням необхідних організаційних підрозділів та відповідним розподілом повноважень для ефективного впровадження системи трансфертного ціноутворення.

Висновки щодо теоретичних основ функціонування системи трансфертного ціноутворення підкріплюється вивченням, на основі проведеного анкетного дослідження, досвіду використання трансфертних цін у вітчизняних банках. На основі результатів дослідження визначено, що серед

найбільших, великих та середніх банків (за класифікацією НБУ) біля 64% установ використовують систему трансфертного ціноутворення. Виявлена пряма залежність між величиною активів банківської установи і використанням системи трансфертного ціноутворення. Більшість із них у процесі розрахунку трансфертних цін орієнтуються одночасно на ринкові індикатори та внутрішні витрати.

Визначено, що вітчизняні банки запроваджують системи трансфертного ціноутворення з метою оцінки та регулювання діяльності відділень або центрів відповідальності банку. Виявлено фактори впровадження системи трансфертного ціноутворення у банківській установі. Серед них: наявність ефективного управлінського обліку (91 бал), організаційна структура та повноваження казначейства банку (59 балів), наявність зовнішніх орієнтирів для трансфертних цін (53 бали).

Результати дослідження теоретичних основ трансфертного ціноутворення, забезпечують необхідну наукову основу вивчення проблеми формування системи трансфертного ціноутворення у комерційних банках.

Основні положення, висновки та рекомендації, що містяться у розділі 1 дисертаційної роботи знайшли своє відображення у наступних публікаціях: [73, 122, 125, 126, 127, 128].

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ

2.1. Етапи формування системи трансфертного ціноутворення

Розглянувши теоретичні основи трансфертного ціноутворення, зокрема визначивши сутність даного процесу, елементи системи трансфертного ціноутворення та досвід її запровадження банками, пропонуємо дослідити основні напрямки формування системи трансфертного ціноутворення у комерційних банках. Розроблена схема формування системи трансфертного ціноутворення відображає послідовність реалізації даного процесу на основі виділення певних етапів (рис. 2.1).

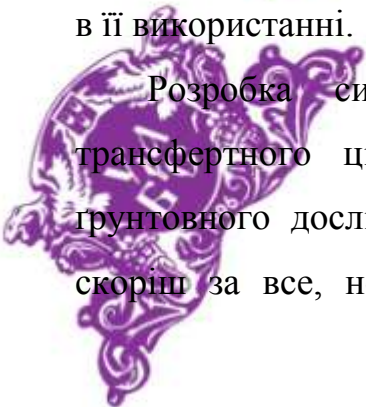

Рис. 2.1 Етапи формування системи трансфертного ціноутворення

Процес формування системи трансфертного ціноутворення можна представити у вигляді трьох етапів. На першому проходить аналіз доцільності впровадження системи за результатом якого може бути сформульовано дві альтернативні однозначні відповіді або рішення щодо продовження аналізу на основі розширення часових рамок та набору критеріїв дослідження. У разі прийняття рішення щодо недоцільності впровадження системи трансфертного ціноутворення залишається можливість повторного дослідження даного питання за умови зміни будь-яких параметрів діяльності банку, які матимуть принципове значення для впровадження даної системи. Прийняття позитивного рішення щодо доцільності формування системи трансфертного ціноутворення призводить до необхідності визначення цілей її впровадження. Визначивши цілі можна формувати інші елементи системи трансфертного ціноутворення, які були нами досліджені у підрозділі 1.2. Послідовність формування даних елементів залежатиме від визначеної цілі та обумовлюватиметься специфічними параметрами діяльності певного комерційного банку. Розроблена схема формування системи трансфертного ціноутворення має концептуальний характер і відображає загальну логіку даного процесу.

Як зазначалось вище, на першому етапі проводиться дослідження доцільності впровадження системи трансфертного ціноутворення. Очевидно, що впровадження даної системи потребує певних матеріальних, організаційних та часових витрат. Зазначені витрати будуть економічно обґрунтованими лише за умови отримання позитивного економічного ефекту, який повинен проявитись в покращенні фінансових показників діяльності банку. У свою чергу, позитивний економічний ефект буде досягнуто лише за умови впровадження системи у тих комерційних банках які мають об'єктивну потребу в її використанні.

Розробка системи кількісних критеріїв доцільності впровадження трансфертного ціноутворення у комерційних банках потребує окремого ґрунтовного дослідження. Навіть якщо така система буде розроблена вона, скоріш за все, носитиме суто теоретичний характер і не зможе повністю

використовуватись на практиці. Складність у розробці даної системи полягає у необхідності врахування багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів діяльності банку, причому останні матимуть унікальний характер для кожної банківської установи. Враховуючи зазначене, ми не ставили за мету розробити універсальну діючу модель аналізу доцільності впровадження системи трансфертного ціноутворення. Запропонована графічна модель лише формалізує схему аналізу певних динамічних факторів, які визначають доцільність використання трансфертних цін. Перелік наведених на схемі факторів може бути уточнений, а визначені критеріальні рівні є умовними і слугують для ілюстрації запропонованої схеми аналізу (рис. 2.2).

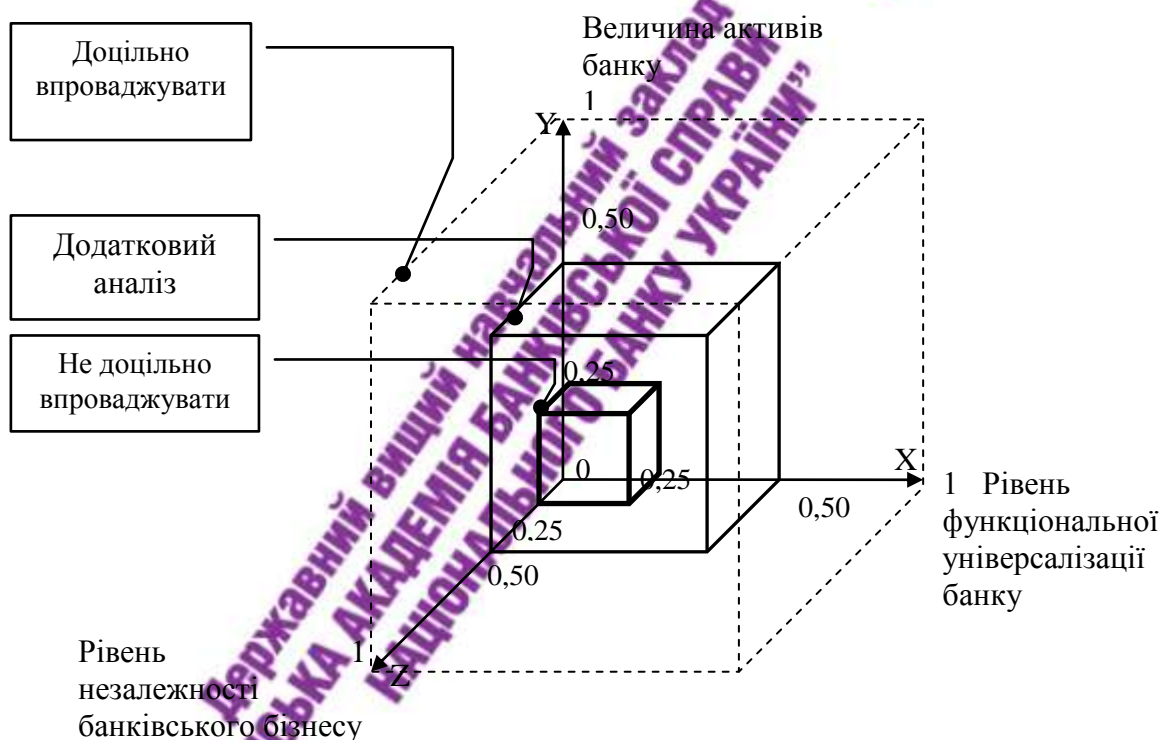
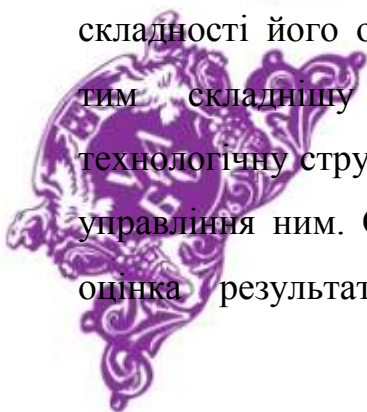

Рис. 2.2 Схема аналізу доцільності впровадження у банку системи трансфертного ціноутворення

Модель ґрунтується на врахуванні трьох факторів кожен з яких має динамічний характер і може набувати значень від 0 (мінімально можливе значення) до 1 (максимально можливе значення). Якщо значення усіх факторів знаходиться у межах від 0 до 0,25, то систему трансфертного ціноутворення

впроваджувати не доцільно, якщо коливається від 0,25 до 0,5 – необхідний додатковий аналіз, якщо знаходиться у межах від 0,5 до 1 – систему доцільно впроваджувати. Враховуючи можливість отримання будь-якої комбінації визначених факторів у тривимірному просторі, визначені вище умовні обмеження представлені у вигляді кубів із відповідними координатами. Необхідно зазначити, що графічна модель побудована таким чином, що набуття навіть одним із трьох факторів вищого значення автоматично підвищує рівень доцільності впровадження системи трансфертного ціноутворення. Наприклад, певний банк знаходиться у складі фінансово-промислової групи (рівень незалежності бізнесу складає 0,25), спеціалізується на виконанні інвестиційних операцій (рівень функціональної універсалізації складає 0,25), але є найбільшим банком банківської системи (величина активів складає 1). Щоб віднайти відповідну точку у графічній моделі відкладаємо по осі OX значення 0,25, по осі OZ значення 0,25, а по осі OY значення 1. Отримана точка лежатиме на поверхні найбільшого куба, що означає високу доцільність впровадження системи трансфертного ціноутворення. Розглянута особливість побудови графічної моделі відображає ідею стимулювання банків до впровадження новітніх інструментів фінансового менеджменту в цілому і трансфертного ціноутворення зокрема.

Величина банку, згідно офіційної класифікації НБУ визначається величиною активів. Твердження, що між величиною активів банку та іншими кількісними характеристиками його діяльності існує прямо пропорційна залежність є очевидним. У свою чергу кількість клієнтів, працівників, операційних площадок (філії, відділення), структурних підрозділів (департаменти, відділи, сектори), банківських продуктів визначають рівень складності його організаційно-управлінської структури. Чим більшим є банк тим складнішу внутрішню організаційну, фінансову, інформаційну, технологічну структури необхідно сформувати для забезпечення ефективного управління ним. Однією з основних функцій трансфертного ціноутворення є оцінка результатів діяльності структурних підрозділів та операційних

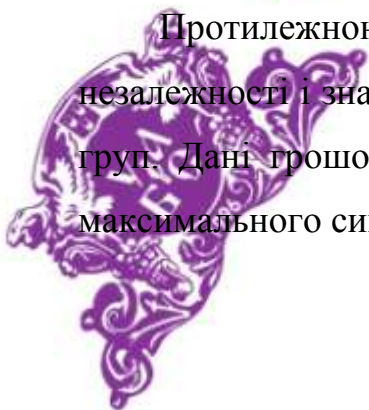

площадок. Найбільш якісні системи дозволяють також оцінювати ефективність окремих клієнтів та продуктів банку. Таким чином, використання трансфертних цін дає можливість керівництву отримувати об'єктивну інформацію щодо фінансових результатів діяльності підрозділів банку, яка може використовуватись для оптимізації процесу управління ними. Крім того управління великим банком потребує певної децентралізації управлінських функцій за рахунок їх часткового делегування на рівень менеджерів середньої ланки, що обумовлює необхідність використання трансфертних цін для аналізу ефективності використання делегованих повноважень.

З іншої сторони, малі банки централізують управлінські функції використовуючи функціональну організаційну структуру. Дана група банків характеризується невеликою кількістю філій, відділень та інших структурних підрозділів. Таким чином, впровадження системи трансфертного ціноутворення у малих банках може не виправдати понесені витрати і не дасть значного економічного ефекту. Трансфертне ціноутворення у малих банках може успішно замінюватись традиційними інструментами фінансового менеджменту та якісною системою калькуляції витрат в управлінському обліку.

Рівень незалежності комерційного банку, як самодостатнього бізнесу, проявляється в орієнтації його стратегії і тактики на досягнення економічно обґрунтованих результатів діяльності даного банку. Тобто банк функціонує як самодостатня господарююча одиниця, яка визначає напрямки своєї діяльності керуючись виключно власними бізнес-інтересами. Для таких банків завжди буде актуальним питання підвищення своєї конкурентоспроможності, у тому числі за рахунок оптимізації внутрішньогосподарських відносин на основі впровадження системи трансфертного ціноутворення.

Протилежною виглядає ситуація у банках які мають низький рівень незалежності і знаходяться у структурі фінансових або фінансово-промислових груп. Дані грошово-кредитні інститути будуть орієнтуватись на отримання максимального синергетичного економічного результату усієї групи.

Загальновідомим є приклади входження комерційних банків до національних фінансових («ТАС-Комерцбанк» та «ТАС-Інвестбанк» входять до фінансової групи «ТАС») та фінансово-промислових груп («ПриватБанк» входить до групи «Приват»; «Кредит-Дніпро» – група «Інтерпайп»; «Донгорбанк» та «ПУМБ» – група «System capital management»). Рівень незалежності банків може знижуватись також після їх входження до міжнародних фінансових або фінансово-промислових груп. Останнім часом в Україні чітко проявляється тенденція до входження міжнародного капіталу на національний банківський ринок.

На сьогодні ТНК контролюють понад 50% світового промислового виробництва, 67% міжнародної торгівлі, більш як 80% ноу-хау, майже 90% прямих зарубіжних інвестицій [160]. Враховуючи останнє співвідношення, динаміку прямих іноземних інвестицій можна розглядати як індикатор присутності ТНК на національному ринку. У структурі прямих іноземних інвестицій одне з провідних місць займає банківський сектор (рис. 2.3).

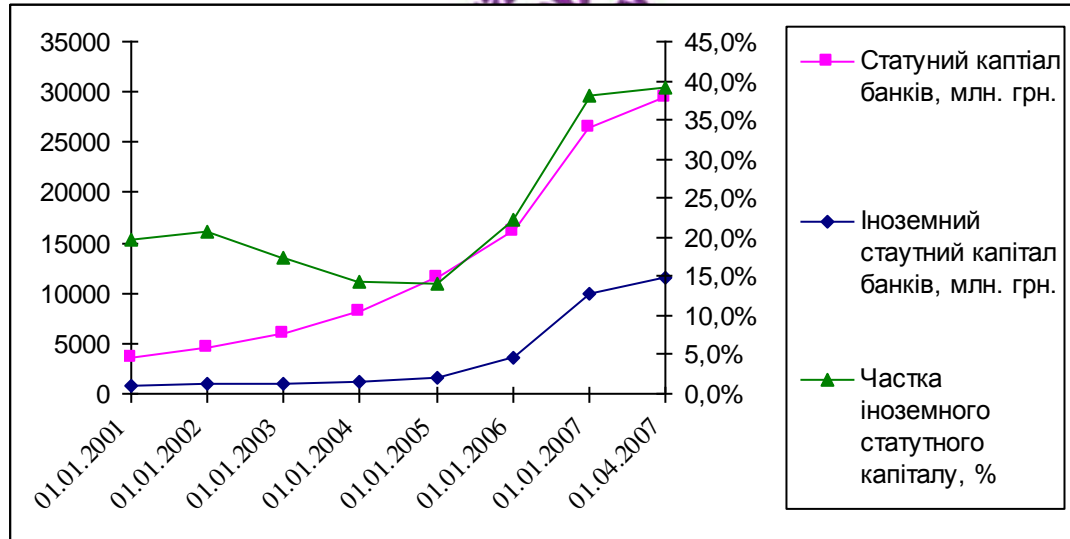

Рис. 2.3 Динаміка іноземних інвестицій у банківський сектор України у 2000-2007 роках⁹

Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків України за період з 01.01.2005 року по 01.04.2007 року збільшилась більш ніж у 3.5 рази і

⁹ Джерело: сайт Національного банку України: <http://www.bank.gov.ua>

майже досягла 40%. Таким чином, чітко проявляється тенденція щодо зростання присутності на національному ринку транснаціональних фінансових груп.

Оцінка ефективності діяльності структурних підрозділів банків-членів фінансових (фінансово-промислових) груп та управління ризиками може здійснюватись на інших засадах, які не корелюють із методологічною основою трансфертного ціноутворення. Наприклад, завдання забезпечення банку ресурсами за ціною нижче середньо ринкової (ринковий метод трансфертного ціноутворення) або нижче середньозваженої вартості ресурсів по банку (витратний метод трансфертного ціноутворення) може не ставитись перед ресурсними підрозділами, якщо в цілому по групі існуватиме нагальна необхідність у ресурсах або можливість їх ефективного використання.

Таким чином, питання оцінки ефективності діяльності підрозділів (центрів відповідальності) банку на основі трансфертних цін значно ускладнюється. Виникає необхідність врахування міжгосподарські відносини у процесі розробки та формування системи трансфертного ціноутворення. У закордонній літературі, присвяченій дослідженням практики використання трансфертних цін, наголошується на диференціації методів розрахунку трансфертної ціни у сфері внутрішньогосподарських і міжгосподарських відносин [172, 185, 193]. В останньому випадку пов'язані суб'єкти господарювання повинні враховувати додаткові фактори: податкове та антимонопольне законодавство, стратегічні цілі діяльності всієї групи і т.д.

Необхідність врахування особливостей міжгосподарських відносин між членами фінансової або фінансово-промислової групи ускладнюють розробку та впровадження системи трансфертного ціноутворення. Зокрема виникає проблема розробки такої методики розрахунку трансфертної ціни, яка б враховувала інтереси усіх учасників групи. Як справедливо зазначає Васильченко З.М., банк-член фінансово-промислової групи не здатний самостійно накопичувати та розміщувати фінансові ресурси [12]. Основне його завдання полягає у ефективному управлінні наявними фінансовими ресурсами

підприємств, які входять до складу даної групи. Необхідно зазначити, що формальне знаходження банку у складі групи не завжди означатиме високий рівень його залежності. Деякі групи будують взаємовідносини між суб'єктами господарювання, які входять до їх складу, на основі децентралізованого принципу управління.

Останнім критерієм визначення доцільності впровадження системи трансфертного ціноутворення, який досліджується у межах даної роботи, є рівень функціональної універсалізації банку. Відповідно до статті 4 закону України «Про банки і банківську діяльність» виділяють наступні види спеціалізованих банків: ощадні, інвестиційні, іпотечні, розрахункові (клірингові) [105]. Для спеціалізованих банківських установ законодавством визначено специфічний порядок формування і використання ресурсів, який визначається напрямком їх спеціалізації. Спеціалізованим банкам не доцільно впроваджувати традиційну систему трансфертного ціноутворення враховуючи наступні застереження. По-перше, дані установи реалізують обмежений перелік банківських продуктів, що модифікує їх організаційно-управлінську структуру і ускладнює питання виділення центрів відповідальності та впровадження управлінського обліку. По-друге, спеціалізовані банки матимуть вищий, порівняно із універсальними банками, рівень концентрації джерел формування ресурсів і напрямків їх розміщення. Дану специфіку потоків внутрішньобанківських ресурсів необхідно враховувати при розробці методів розрахунку трансфертної ціни. По-третє, діяльність спеціалізованих банків пов'язана з додатковими ризиками і потребує певної адаптації методів управління ними. У розділі IX інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» визначено цілий ряд обмежень та додаткових вимог щодо діяльності спеціалізованих банків, зокрема, спеціальні значення нормативів ризиків [107]. Враховуючи зазначене, використання трансфертних цін для управління ризиками спеціалізованого банку потребує певної адаптації. Відповідно до діючого законодавства статус спеціалізованого є динамічною характеристикою банку, яка залежить від структури його активів (пасивів).

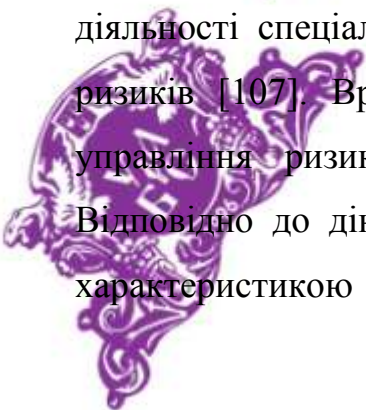
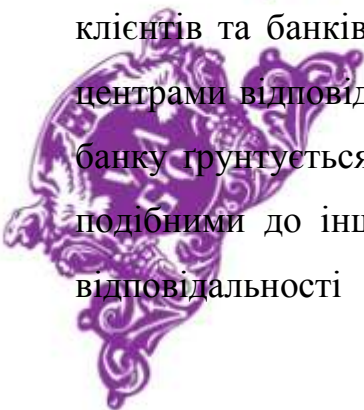

Схема зображена на рисунку 2.2 дозволяє врахувати даний факт через визначення проміжних рівнів універсалізації комерційного банку.

Таким чином, нами проаналізовані фактори доцільності формування традиційної системи трансфертного ціноутворення, елементи якої досліджені у підрозділі 1.2 роботи. У той час малі банки, банки-члени фінансових (фінансово-промислових) груп або спеціалізовані банки можуть розробляти індивідуальні системи трансфертного ціноутворення, які передбачатимуть інший набір елементів та порядок їх взаємодії.

Другим етапом формування системи трансфертного ціноутворення є визначення цілей впровадження даної системи (рис. 2.1). Більшість науковців основними цілями трансфертного ціноутворення визначають: 1) оцінку діяльності філій та відділень, 2) оцінку діяльності центрів відповідальності 3) управління ризиками. На нашу думку, зазначені цілі є основними і можуть бути класифіковані як цілі першого порядку. Інші цілі реалізуються на основі використання інформації щодо трансфертного результату діяльності центру відповідальності, який і складає сутність оцінки його діяльності, тобто є цілю першого порядку. Трансфертний результат це різниця між доходами та витратами центру відповідальності, що ілюструє ефективність управління ним. Наприклад, ефективність роботи депозитного відділу, можна оцінити порівнявши його трансфертні доходи від умовного продажу залучених ресурсів за трансфертними цінами іншим підрозділам банку із реальними витратами пов'язаними із сплатою клієнтам відсотків за вкладами. За умови встановлення окремих трансфертних цін по кожному рахунку, який пов'язаний із формуванням, перерозподілом та використанням банківських ресурсів, з'являється можливість розраховувати трансфертний результат у розрізі клієнтів та банківських продуктів, у такому випадку останні теж вважаються центрами відповідальності. Система оцінки ефективності продуктів та клієнтів банку ґрунтується на визначенні їх трансфертного результату за принципами подібними до інших центрів відповідальності. Таким чином, оцінка центрів відповідальності та управління ризиками будемо вважати цілями першого

порядку, а усі інші цілі системи трансфертного ціноутворення – цілями другого порядку.

До цілей другого порядку використання трансфертних цін можна віднести: впровадження ефективної системи стимулювання продуктивності праці, планування та контроль бюджетів у розрізі окремих центрів відповідальності, аналіз структури відсоткової маржі і т.д. Деякі дослідники визначають важливість трансфертного ціноутворення в процесі оцінки вартості банківської установи [13]. Вважається, що впровадження трансфертного ціноутворення також сприяє вирішенню наступних управлінських завдань: проведення економічно обґрунтованого розрахунку потреби у працівниках, закриття низькорентабельних та збиткових відділень та філій та реструктуризація інших неефективних підрозділів банку [162].

Проілюструємо залежність цілей другого порядку від цілей першого порядку. Наприклад, стимулювання продуктивності праці ґрунтується на встановленні залежності між економічним результатом (прибуток або збиток) розрахованим за трансфертними цінами та величиною преміального фонду підрозділу.

Ми вважаємо принциповим окреме трактування системи трансфертного ціноутворення яка формується для оцінки лише філій і відділень банку та системи яка орієнтована на оцінку діяльності усіх центрів відповідальності та управління ризиками. Остання є значно складнішою з організаційної, технічної, методологічної точки зору і відповідно виконує більший широкий спектр функцій (рис. 1.1). У більшості випадків система трансфертного ціноутворення орієнтована на оцінку усіх центрів відповідальності надалі інтегрується із системою управління ризиками. При визначенні цілей впровадження системи трансфертного ціноутворення керівництву банку необхідно враховувати ряд факторів (рис. 2.4).

Основним фактором при визначенні цілей першого порядку впровадження системи є наявність у комерційного банку достатніх ресурсів. Формування системи орієнтованої на оцінку центрів відповідальності і управління ризиками вимагає значно більших фінансових та часових ресурсів ніж впровадження системи орієнтованої лише на оцінку діяльності ТВБВ.

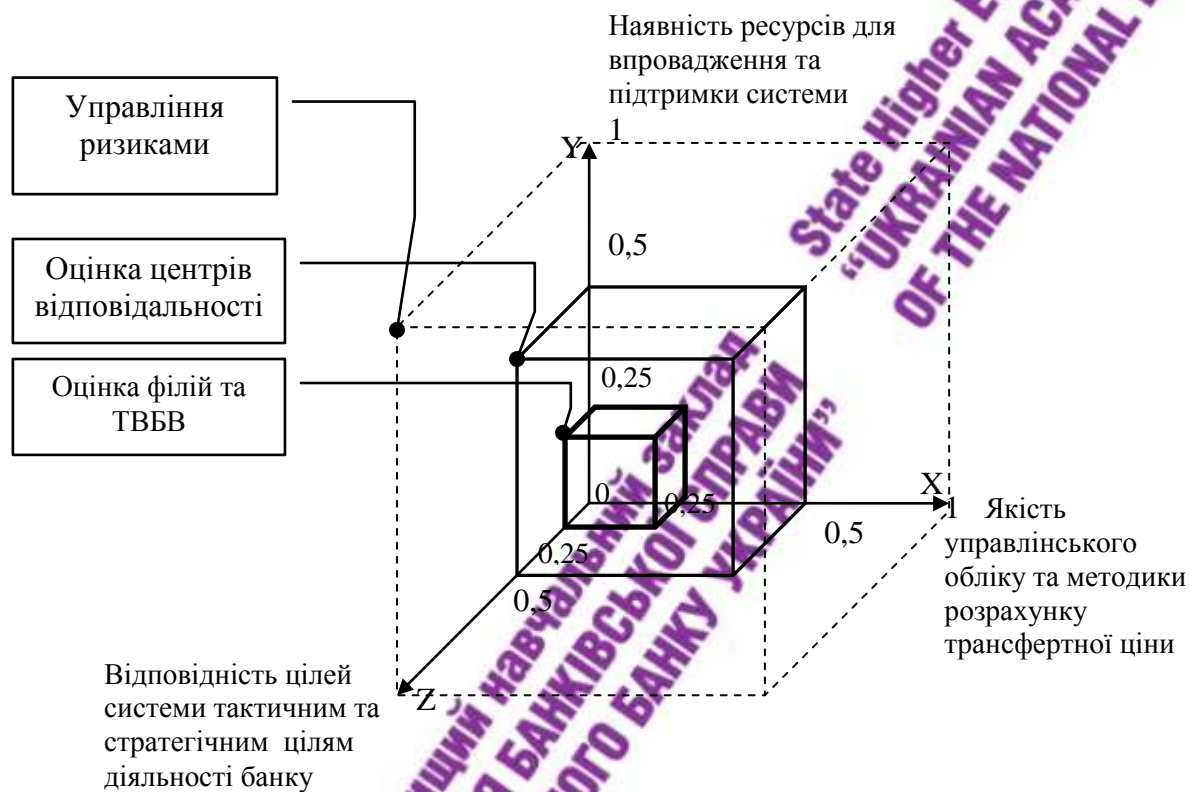

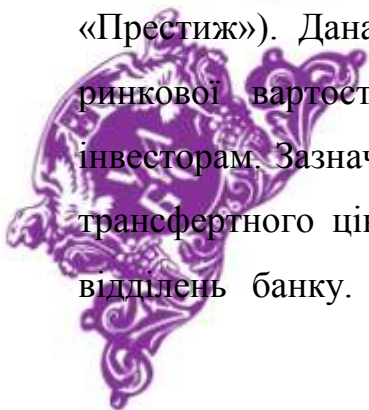
Рис. 2.4 Схема визначення цілей трансфертного ціноутворення

У закордонній науковій літературі зазначається що впровадження системи трансфертного ціноутворення, яка придбана у компаній-розробників, займає близько 9 міс. [187, 175]. Причому цей період включає підготовку персоналу та тестування системи. У той час російські практики зазначають, що впровадження готових закордонних систем не приносить очікуваного ефекту [134]. Самостійна розробка і впровадження банком системи трансфертного ціноутворення направленої на оцінку діяльності усіх центрів відповідальності займає близько трьох років. Розробка та впровадження системи орієнтованої на оцінку діяльності лише філій та відділень банку можна провести значно швидше.

Між якістю управлінського обліку та рівнем складності цілей системи трансфертного ціноутворення існує пряма залежність. Управлінський облік виступає інформаційною підсистемою системи трансфертного ціноутворення (рис. 1.1). Відповідно рівень методичної розробленості даної підсистеми та досвід її використання безпосередньо визначатимуть комплексність завдань які можуть вирішуватись з використанням системи трансфертного ціноутворення. Якість управлінського обліку визначатиметься переліком центрів відповідальності банку та обґрунтованістю їх виділення, об'єктивністю правил розподілу витрат між центрами відповідальності, рівнем автоматизації ведення даного виду обліку, ефективністю управлінської звітності і т.д.

Методика розрахунку трансфертної ціни є ключовим елементом системи трансфертного ціноутворення. Її обґрунтованість та прозорість визначатиме рівень об'єктивності розрахункових трансфертних цін і знижуватиме ймовірність появи потенційних конфліктів між центрами відповідальності. У свою чергу, визнання усіма суб'єктами системи трансфертного ціноутворення справедливості методики розрахунку трансфертних цін дозволить їх використовувати для оцінки діяльності не лише філій та відділень банку, а й інших центрів відповідальності та управління ризиками.

На процес визначення цілей системи трансфертного ціноутворення істотний вплив спричинятиме рівень відповідності її функціонального призначення тактичним та стратегічним орієнтирам діяльності банку. Наприклад, на даному етапі розвитку банківської системи України стратегія цілого ряду вітчизняних банків полягає у прискореному розвитку клієнтської бази та нарощування балансових показників на основі прискореного розвитку регіональної мережі філій та відділень (АТ «Індекс-Банк», «ОТР-банк», АБ «Престиж»). Дана стратегія здійснюється з метою динамічного підвищення ринкової вартості банківської установи для реалізації її закордонним інвесторам. Зазначені банки можуть бути зацікавлені у впровадженні системи трансфертного ціноутворення, яка орієнтована на оцінку діяльності філій та відділень банку. Маючий даний інструмент можна більш якісно оцінити

економічну ефективність інвестицій у розвиток регіональної мережі та, при потребі, відкоригувати інвестиційні плани. З іншої сторони, банки орієнтовані на нарощування ринкової вартості для подальшої реалізації інвесторам навряд чи будуть зацікавлені у впровадженні комплексної системи трансфертного ціноутворення орієнтованої на оцінку діяльності усіх центрів відповідальності та управління ризиками. Як зазначалось вище, самостійна розробка і впровадження такої системи може продовжуватись декілька років і потребуватиме значних фінансових ресурсів та масштабної реструктуризації бізнес-процесів. Необхідно враховувати, що існує висока ймовірність впровадження закордонними інвесторами власної моделі організації внутрішніх відносин між підрозділами банку, яка засновуватиметься на стандартах трансфертного ціноутворення прийнятого у межах даної фінансової групи (транснаціонального банку). Таким чином, стає очевидним що вибір цілей системи трансфертного ціноутворення у значній мірі буде залежати від їх відповідності тактичним та стратегічним цілям банківської установи.

У підрозділі 1.2 роботи нами розглянуті цілі трансфертного ціноутворення як елемент системи та визначено їх взаємозв'язок з іншими елементами. У даному підрозділі нами, на основі виділення цілей першого і другого порядку, досліджено фактори вибору цілей першого порядку у процесі впровадження системи трансфертного ціноутворення у вітчизняних комерційних банках.

Сутність останнього етапу формування системи трансфертного ціноутворення полягає у визначенні характеристик інших елементів системи: переліку та функцій суб'єктів стратегічного та поточного управління, переліку суб'єктів перерозподілу, методики розрахунку трансфертних цін, визначення об'єкту встановлення трансфертної ціни (рис. 1.1 та рис. 2.1). Визначення параметрів наведених вище елементів повинно проходити на основі моделювання зв'язків між ними. Впровадження системи трансфертного ціноутворення потребуватиме також певної адаптації підсистеми інформаційного забезпечення (управлінський облік) та підсистеми організаційного забезпечення (організаційно-управлінська структура). Зміна

зовнішніх умов функціонування банку або внутрішніх факторів його діяльності можуть спричинити необхідність повторного дослідження визначених етапів формування системи трансфертного ціноутворення.

У даному підрозділі дисертаційної роботи нами визначено етапи формування системи трансфертного ціноутворення та проаналізовано сутність кожного із них. Зміст кожного із визначених етапів полягає у забезпеченні обґрунтованого вибору керівництвом банку однієї із можливих альтернатив щодо впровадження трансфертних цін. Для підвищення рівня наочності дослідження, нами розроблені графічні моделі які описують процес здійснення вибору серед наявних альтернатив на основі визначених факторів.

2.2. Методика трансфертного ціноутворення при оцінці діяльності відділень банку

Одним із ключових елементів системи трансфертного ціноутворення є суб'єкти перерозподілу, тобто структурні підрозділи банку внутрішні ресурси яких оцінюються і перерозподіляються на основі встановлення трансфертної ціни. Як показано на рисунку 1.1, існує два підходи до визначення суб'єктів перерозподілу: 1) спрощений, коли ними виступають лише філії та безбалансові відділення (ТВБВ) 2) комплексний, коли суб'єктами перерозподілу є усі структурні підрозділи, які виділені у центри відповідальності банку: філії, ТВБВ, департаменти, відділи, управління і т.д.

Використання трансфертних цін виключно для аналізу діяльності ТВБВ звужує функціональні можливості даного інструменту фінансового менеджменту. Як показано у підрозділі 2.1, впровадження і супроводження комплексної системи трансфертного ціноутворення орієнтованої на оцінку та регулювання діяльності центрів відповідальності потребує проведення додаткової методично-організаційної роботи та фінансово-економічних ресурсів. Але даний варіант системи трансфертного ціноутворення значно

розширює напрямки застосування трансфертних цін та посилює їх вплив на параметри функціонування банківської установи, що у свою чергу підвищує її ефективність.

Кожна банківська установа розробляє власну систему трансфертного ціноутворення у залежності від стратегії розвитку, організаційної структури, цілей запровадження і т. д. Розглянемо методичні особливості систем трансфертного ціноутворення, які використовуються для оцінки діяльності безбалансових відділень. Вітчизняні банки впроваджують дану систему, розраховуючи трансфертну ціну для чистого або валового грошового потоку генерованого ТББВ, що у свою чергу визначає певні методичні відмінності їх побудови.

У залежності від того, які операції безбалансового відділення переважають (щодо розміщення чи залучення ресурсів) воно буде покупцем чи продавцем ресурсів. Нижче наведено умовні баланси ТББВ, а також визначено чистий грошовий потік відповідно до джерел залучення та напрямків розміщення ресурсів (рис. 2.5).

ТББВ 1		ТББВ 2	
Розміщення ресурсів	Залучення ресурсів	Розміщення ресурсів	Залучення ресурсів
Каса та інші неробочі активи	Кошти на поточних рахунках клієнтів	Каса та інші неробочі активи	Кошти на поточних рахунках клієнтів
Коррахунок під норму обов'язкових резервів		Коррахунок під норму обов'язкових резервів	
Кредитний портфель та вкладення у цінні папери	Депозити клієнтів	Кредитний портфель та вкладення у цінні папери	Депозити клієнтів
Чистий грошовий потік за продажем ресурсів філії			Чистий грошовий потік за придбанням ресурсів у філії

Рис. 2.5 Умовні баланси ТББВ з відображенням чистого грошового потоку

Структурно-логічна схема процесу оцінки результатів діяльності безбалансового відділення на основі встановлення трансфертної ціни для чистого грошового потоку наведено на рисунку 2.6.

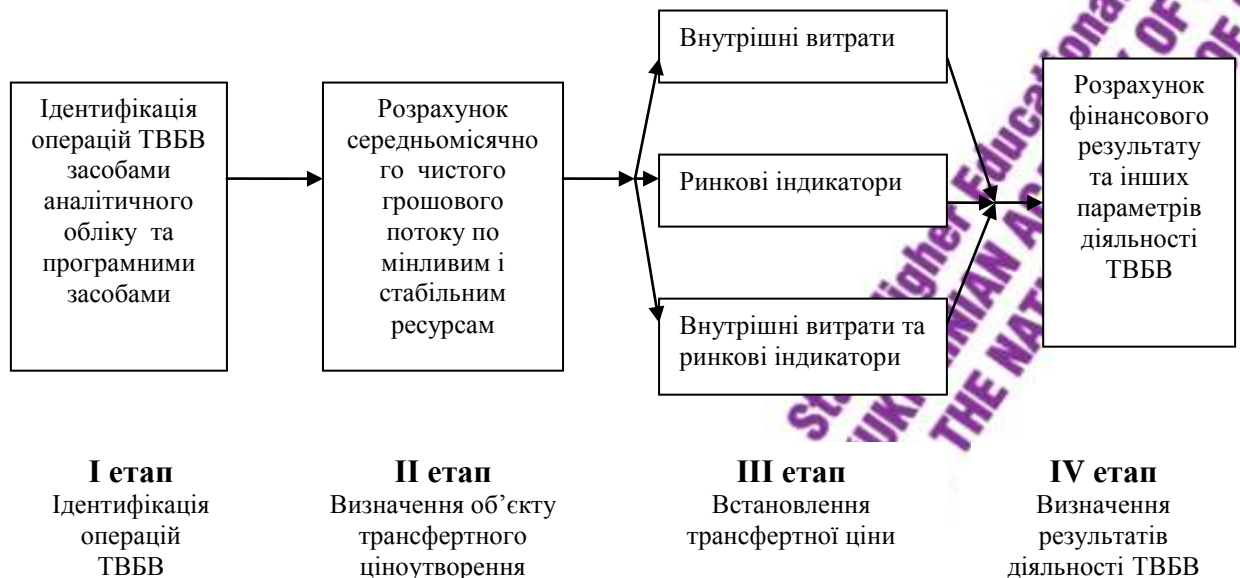

Рис. 2.6 Оцінка діяльності ТВБВ на основі розрахунку трансфертної ціни чистого грошового потоку

На першому етапі здійснюється обов'язкова реєстрація операцій ТВБВ засобами бухгалтерського обліку та ідентифікація операцій ТВБВ у балансі філії. Для цього використовується система аналітичних рахунків бухгалтерського обліку та «маркування» проводок ТВБВ програмними засобами. Перший варіант ідентифікації операцій ТВБВ реалізується через введення додаткових параметрів аналітичного обліку для певних видів рахунків, які визначають приналежність здійсненої операції до того чи іншого відділення. Другий – через «маркування» програмними засобами операцій відділення унікальним кодом відділення, у той час як в аналітичному обліку операції ТВБВ враховуються на тих же рахунках що й операції філії. Перший варіант використовується для ідентифікації активів та пасивів ТВБВ, другий – для розподілу доходів та витрат ТВБВ (крім процентних).

На другому етапі, визначається об'єкт трансфертного ціноутворення через розрахунок чистого грошового потоку. Суть цього процесу полягає в тому, що всі надлишкові ресурси, що залучаються в банк ТВБВ, умовно продаються відповідній філії банку з нарахуванням трансфертних доходів. Нестача

ресурсів ТВБВ покривається ресурсами філії з нарахуванням умовних витрат. Розрахунок умовно проданих (куплених) ресурсів відділень здійснюється за методом структурування активів і пасивів залежно від їх строковості. За цим методом визначаються групи “мінливих” та “стабільних” ресурсів і групи активів, на які спрямовуються ці ресурси .

Розрахунок умовно проданих (куплених) ресурсів відділень здійснюється за методом структурування активів і пасивів залежно від їх строковості. За цим методом визначаються групи “мінливих” та “стабільних” ресурсів і групи активів, на які спрямовуються ці ресурси (рис. 2.7 та рис. 2.8).

Рис. 2.7 Розрахунок обсягу умовно проданих (придбаних) мінливих ресурсів

Коефіцієнти віднесення коштів клієнтів на поточних рахунках до стабільної або мінливої складової (у нашому прикладі прийнято 70 і 30 відсотків відповідно) визначаються головним банком і можуть змінюватися залежно від коливань їх середньоденних залишків в цілому по банку.

$$\text{умовно продані(+)} \text{ (придбані(-)) мінливі ресурси} = \text{П1} - \text{А1} \quad (2.1)$$

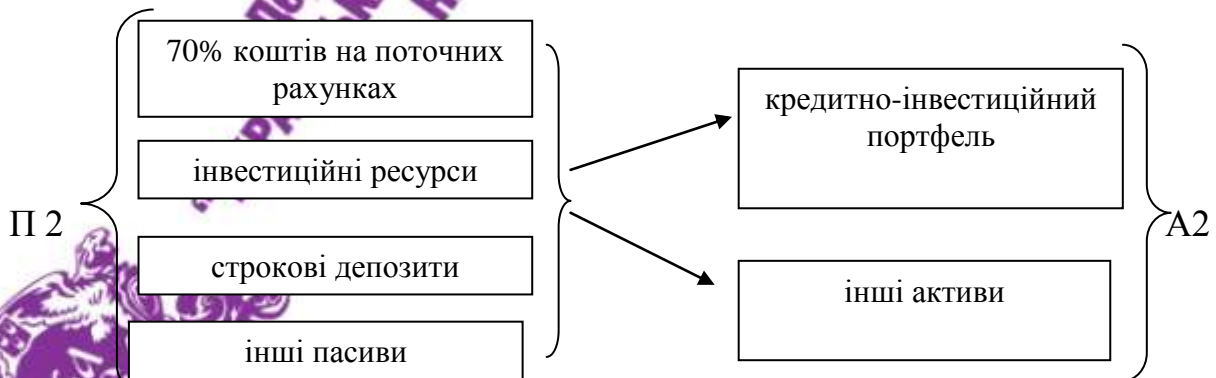

Рис. 2.8 Розрахунок обсягу умовно проданих (придбаних) стабільних ресурсів

умовно продані(+) (придбані(-)) стабільні ресурси = $\Pi 2 - A2$ (2.2)

На третьому етапі внутрішньобанківська передача фінансових ресурсів оцінюється за трансфертною ціною. Використовуються три основних методи розрахунку трансфертної ціни: орієнтований на внутрішні витрати банку, орієнтований на ринкові індикатори та синтез попередніх двох методів .

Трансфертна ціна (Тц) мінливих ресурсів розраховується як середня ставка щоденних котирувань казначейства на залучення та розміщення внутрішньобанківських ресурсів овернайт, яка склалася у попередньому за звітним місяцем. У свою чергу котирування казначейства залежать від коливання цін на міжбанківському ринку ресурсів .

Трансфертна ціна (Тц) стабільних ресурсів розраховується за формулою:

$$T_{ц} = B_{р} + K \quad (2.3)$$

де $B_{р}$ - вартість залучених від фізичних осіб строкових ресурсів в цілому по банку в національній та іноземній валютах за звітний місяць;

K – маржа по строкових ресурсах, що залучаються головним банком від філій при розрахунку трансфертних цін на внутрішньобанківському ринку ресурсів за період, протягом якого склалася середня строковість коштів фізичних осіб по банку.

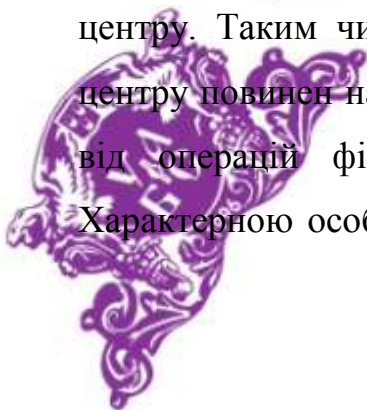
Маржа K розраховується казначейством по результатам торгів у звітному місяці. Трансфертні ціни мінливих і стабільних ресурсів розраховуються окремо в національній та іноземних валютах. Головний банк доводить граничні розміри трансфертних ставок до філій банку до певної дати місяця наступного за звітним. Встановлення трансфертних ставок по операціям купівлі або продажу ресурсів між філією і підвідомчими їй відділеннями в межах граничних розмірів належить до компетенції керівництва філії.

Рішенням керівництва філії можуть встановлюватися диференційовані трансфертні ставки окремо для купівлі ресурсів у відділень (ціна bid) і продажу

ресурсів відділенням (ціна offer). Диференціація трансфертних ставок слугує економічним методом стимулювання роботи відділень у необхідному напрямку: 1) залучення клієнтських коштів 2) нарощування кредитного портфелю 3) збалансований ріст активно-пасивних операцій. Для врахування регіональних особливостей та ефективності діяльності бізнес-центрів, ціни на умовно продані (куплені) ресурси можуть встановлюватись окремо для кожного відділення.

Умовна (трансфертна) плата за ресурси у вигляді витрат або доходів нараховується у позасистемному обліку один раз на місяць за трансфертними ставками. Сума трансфертних доходів повинна дорівнювати сумі трансфертних витрат в цілому по філії, забезпечуючи таким чином не впливовість (умовного) трансфертного результату від перерозподілу ресурсів між операційними площадками на балансовий фінансовий результат філії з урахуванням управлінського обліку. Хоча ефективність діяльності філії по реалізації банківських продуктів також оцінюється на підставі розрахунку в управлінському обліку результату її діяльності без врахування відділень банку, що знаходяться на її балансі.

З метою забезпечення рівності між сумою умовних доходів і сумою умовних витрат в цілому по філії вводиться поняття “загальнобанківський центр філії”. За рахунок загальнобанківського центру здійснюються коригування: умовні доходи відділень відносяться на умовні витрати загальнобанківського центру філії, а умовні витрати відділень – на його умовні доходи. Прямі доходи і витрати філії по внутрішньобанківських операціях є результатом проведення філією операцій з казначейством банку (обліковуються на балансових рахунках 6080 та 7080) і відносяться до загальнобанківського центру. Таким чином сформований умовний результат загальнобанківського центру повинен наблизитися або бути рівним прямому результату (6080-7080) від операцій філії на внутрішньобанківському ринку з казначейством. Характерною особливістю даної методики є використанням трансфертних цін

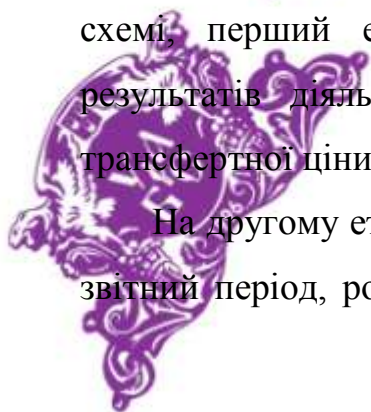
орієнтованих на ринкові індикатор для мінливих ресурсів та орієнтованих на внутрішні витрати для стабільних ресурсів.

На четвертому етапі проходить визначення результатів діяльності відділення та формується управлінська звітність. На базі отриманої інформації, аналітичними відділами філії та головного банку здійснюється оцінка активно-пасивних операцій, процентної маржі, рентабельності та інших показників діяльності ТББВ. Аналітичний матеріал надається керівництву банківської установи з пропозиціями щодо стимулювання праці (розрахунок преміального фонду) та застосування заходів впливу.

Альтернативною методикою є розрахунок трансфертної ціни для валового грошового потоку. Зазначений підхід полягає в тому, що безбалансові відділення банку одразу при залученні ними ресурсів безпосередньо продають їх за фіксованою процентною ставкою, на відповідний чітко визначений строк головній установі банку, а в момент, коли вони використовують їх для здійснення своїх активних операцій, купують у головного банку теж за діючою на той момент фіксованою процентною ставкою. У даній системі фіксована процентна ставка за якою купляються (продаються) ресурси ТББВ виступає синтетично розрахованою трансфертною ціною.

З точки зору управління ліквідністю банку, всі ресурси акумулюються в єдиному фонді (метод єдиного фонду коштів), з якого потім використовуються для фінансування найбільш ефективних і привабливих операцій. Витрати на забезпечення достатнього рівня ліквідності банку в такому разі бере на себе головна установа. Розрахунки щодо розподілу чистого процентного доходу (ЧПД) між відділеннями при цьому значно спрощуються, що відображено на наступній структурно-логічній схемі даного процесу (рис. 2.9). Як бачимо на схемі, перший етап фактично ідентичний відповідному етапу оцінки результатів діяльності безбалансового відділення на основі встановлення трансфертної ціни для чистого грошового потоку.

На другому етапі, засобами аналітичної системи за результатами роботи за звітний період, розраховуються показники обсягу середньомісячних залишків

за кожним з видів активних та пасивних операцій кожного безбалансового відділення. На відміну від попереднього підходу, при використанні методу розподілу фіксованої процентної маржі об'єктом ціноутворення є валовий грошовий потік, тобто усі активи та пасиви ТББВ в обов'язковому порядку умовно купуються філією за ціною, що встановлена на основі нормативних значень фіксованої процентної маржі по кожному виду активних та пасивних операцій.

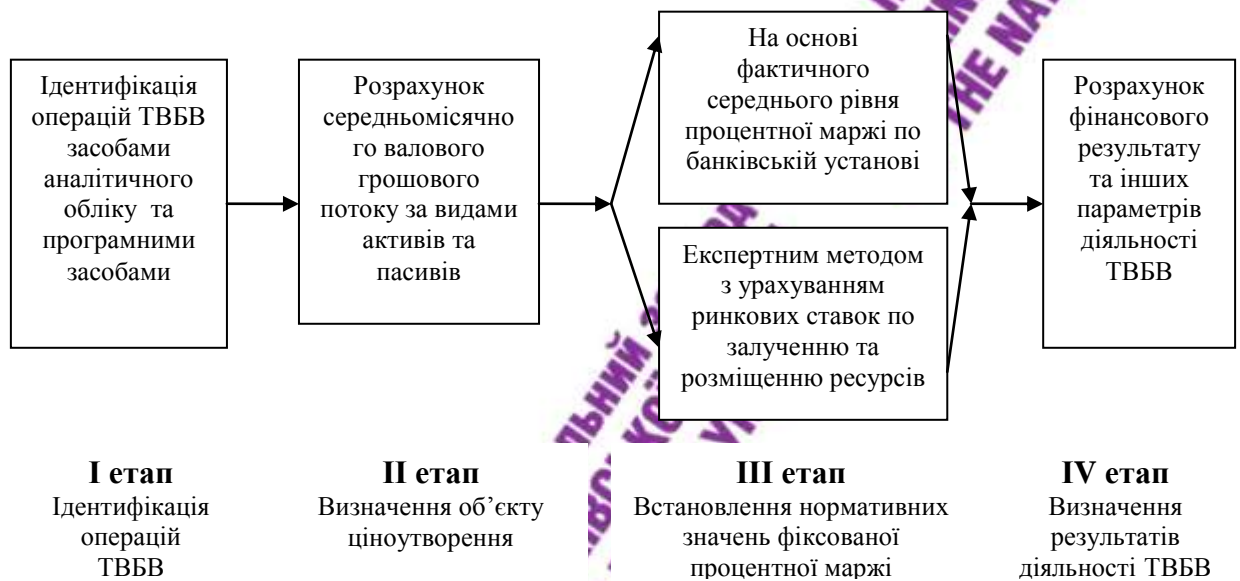

Рис. 2.9 Оцінка діяльності ТББВ на основі розрахунку трансфертної ціни валового грошового потоку (розподіл фіксованої процентної маржі)

Із загального обсягу операцій виокремлюється середньомісячний обсяг пов'язаних операцій – операцій по розміщенню грошових коштів за фіксованою маржею, що відмінна від нормативної, для проведення яких залучаються цільові кошти.

На третьому етапі, здійснюється розрахунок нормативних значень процентної маржі або на основі фактичної інформації про її середній рівень по банківській установі в цілому або експертним методом.

На основі фактичної інформації про доходи, витрати та обсяги здійснюваних банком операцій, визначається розрахунковий (фактичний)

рівень процентної маржі у розрізі окремих операцій. Для цього використовуються шахові відомості розподілу залучених ресурсів у активні операції виходячи із принципів строковості та дохідності (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Відомість розподілу ресурсів філії за напрямками вкладень (тис. грн.)

ПОКАЗНИК	Пасив	Кошти до запитання	Строкові депозити	МФК	Власні кошти	Інші	Відхилення	Процентні доходи	Результат	Маржа
Актив		13406.5	27708.9	48880.3	6723.7	2634.5				
Каса та коррахунок	8339.3	8339.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-11.5	-1.65%
КІП	53179.9	5067.2	27708.9	20352.3	0.0	51.5	0.0	934.6	162.2	3.66%
Цінні папери	15.9	0.0	0.0	0.0	0.0	15.9	0.0	0.1	0.1	5.71%
МФК	28528.0	0.0	0.0	28528.0	0.0	0.0	0.0	372.3	-22.5	-0.94%
Інші неробочі активи	9290.9	0.0	0.0	0.0	6723.7	2567.2	0.0	0.0	0.0	0.00%
<u>Відхилення</u>		0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0			
Процентні витрати		-28.4	-384.0	-697.0	0.0	0.0		197.5		
Результат		21.2	36.0	11.5	0.0	0.4			197.5	
Маржа		1.90%	1.56%	0.28%	0.00%	0.16%				

В результаті застосування подібного аналізу отримуємо відповідні фактичні значення процентної маржі за кожним з видів активів та пасивів банківської установи. На основі розрахованих показників процентної маржі встановлюються її нормативні значення, які у свою чергу використовуються для встановлення фіксованих ставок залучення та продажу ресурсів безбалансових відділень.

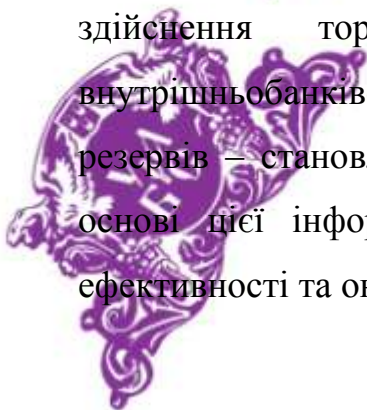
Суть експертного методу полягає у розрахунку середньозваженої та граничної вартості залучення кожної категорії ресурсів на основі вивчення інформації з відповідних ринків та визначення оптимального рівня дохідності кредитних операцій ґрунтуючись на інформації кредитного ринку. Остаточне рішення про встановлення нормативних значень фіксованої процентної маржі та розрахунку на її основі граничних ставок залучення та розміщення ресурсів ТВБВ приймається у відповідності до визначеного планового рівня процентної маржі.

Нормативні значення фіксованої маржі у відсотках річних встановлюються окремо для національної та для іноземної валюти та окремо для кожного з видів ресурсів: коштів фізичних осіб на поточних рахунках, коштів юридичних осіб на поточних рахунках, строкових депозитів фізичних осіб та строкових депозитів юридичних осіб. Диференціація також проходить за видами активних операцій ТВБВ. Подальший розподіл планового рівня процентної маржі між активними та пасивними операціями та між певними банківськими продуктами здійснюється залежно від потреб у стимулюванні безбалансових відділень до нарощування обсягів активів та пасивів певної категорії, відповідно до прийнятого бізнес-плану банківської установи.

На четвертому етапі визначається результат роботи відділень, при цьому, окремо для кожного відділення визначається величина ЧПД шляхом множення середньомісячних об'ємних показників на відповідний фіксований розмір нормативної процентної маржі. Розрахунок ЧПД за пов'язаними операціями здійснюється за подібним алгоритмом з використанням відмінної від нормативної фіксованої процентної маржі, що розраховується виходячи із напрямків використання цільових ресурсів. Загальна величина чистого процентного доходу безбалансового відділення визначається як сума ЧПД по кожному з видів кредитних операцій, ЧПД по коштам на поточних рахунках, ЧДП за строковими операціями (депозитами) та ЧПД за пов'язаними операціями. Відповідно, чистий процентний дохід філії визначається як різниця між балансовим результатом філії за рахунками 6080-7080 та загальною сумою розрахункових величин ЧПД безбалансових відділень.

Отримані дані про чистий процентний дохід відділень разом з інформацією щодо інших складових доходів та витрат: чистий комісійний дохід, доходи від здійснення торговельних операцій, інші доходи та витрати, внутрішньобанківські витрати, результат від зміни витрат на формування резервів – становлять загальний фінансовий результат роботи відділення. На основі цієї інформації також здійснюється розрахунок інших показників ефективності та окупності роботи ТВБВ.

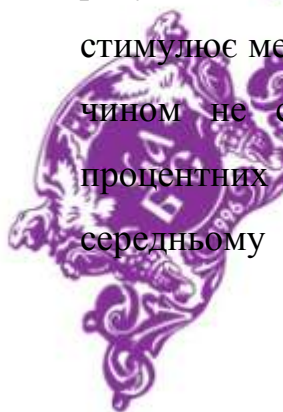
Нами досліджені дві альтернативні системи трансфертного ціноутворення, які використовуються для оцінки діяльності безбалансових відділень. Узагальнивши результати дослідження визначимо особливості їх застосування (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Особливості застосування методів оцінки діяльності ТВБВ

Критерій порівняння	Методи оцінки діяльності ТВБВ	
	Трансфертне ціноутворення чистого грошового потоку	Трансфертне ціноутворення валового грошового потоку (розподіл фіксованої процентної маржі)
Тип організаційно-управлінської структури	Децентралізований	Централізований
Мінімально необхідний кваліфікаційний рівень менеджменту ТВБВ	Більш високий	Менш високий
Пріоритетні тактичні завдання фінансового менеджменту головного банку	Прибуток Підвищення ефективності роботи мережі ТВБВ	Ліквідність Збільшення частки ринку мережі ТВБВ
Пріоритетні завдання менеджменту безбалансового відділення (ТВБВ)	Збалансованість активно-пасивних операцій Забезпечення високої рентабельності операцій	Нарощування обсягів операцій

Застосування методики оцінки діяльності ТВБВ на основі встановлення трансфертної ціни на чистий грошовий потік передбачає наявність децентралізованої організаційно-управлінської структури. Тобто через систему трансфертних цін стимулюється прийняття менеджерами ТВБВ ефективних рішень щодо цінних параметрів нарощування активів та пасивів відділення у межах встановлених філією планових завдань. В умовах більшої централізації використовується методика розподілу фіксованої процентної маржі, яка за рахунок встановлення трансфертної ціни для валового грошового потоку, стимулює менеджерів до нарощування об'ємних показників відділення і ніяким чином не стимулює ефективність їх діяльності у напрямку проведення процентних операцій по ставкам більш ефективним ніж встановлені у середньому по банку. Таким чином, якісна робота менеджерів відділень в

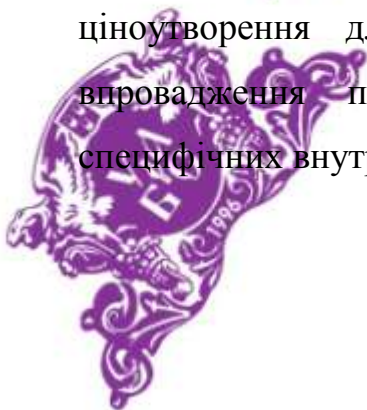

умовах децентралізації можлива за наявності у них більш високого кваліфікаційного рівня ніж в умовах централізації.

Запровадження того чи іншого підходу оцінки діяльності безбалансових відділень буде також залежати від пріоритетних тактичних завдань фінансового менеджменту головного банку. Використання трансфертного ціноутворення чистого грошового потоку перш за все забезпечить прибутковість роботи мережі ТББВ, а методу розподілу фіксованої процентної маржі – нарощування об'ємних показників діяльності мережі ТББВ. Відповідно, для збільшення чистого процентного доходу, менеджери відділення, результат діяльності яких оцінюється за трансфертними цінами, можуть управляти як відсотковою маржею так і об'ємними показниками операцій ТББВ. Використання іншого підходу стимулює до збільшення чистого процентного доходу відділення виключно за рахунок об'ємних показників нарощування активів та пасивів.

Враховуючи наведений вище аналіз, на нашу думку, більш доцільним є використання методики трансфертного ціноутворення, яка заснована на встановленні трансфертної ціни для чистого грошового потоку. Потрібно підкреслити, що ефективність даного підходу буде залежати від ступеня справедливості методики розрахунку трансфертних цін. Трансфертна ціна не повинна завищувати (знижувати) доходи або витрати безбалансового відділення від продажу (купівлі) ресурсів.

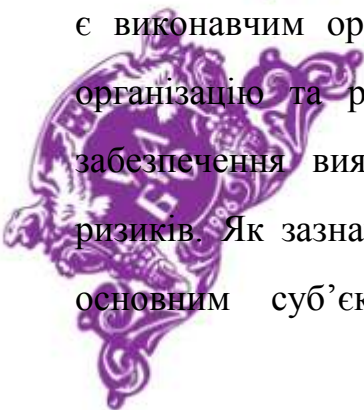
Таким чином, нами розглянуті методичні основи використання трансфертних цін для оцінки діяльності безбалансових відділень. Необхідно підкреслити, що проаналізовані методики трансфертного ціноутворення успішно використовуються у вітчизняних банках і, у певній мірі, характеризують концептуальні основи побудови системи трансфертного ціноутворення для оцінки діяльності безбалансових відділень. Але їх впровадження потребуватиме певної адаптації на основі врахування специфічних внутрішніх факторів діяльності певного банку.

2.3. Управління ризиками за допомогою системи трансфертного ціноутворення.

Однією із основних цілей впровадження системи трансфертного ціноутворення є підвищення ефективності управління ризиками банку (рис. 1.1). Як показано у пунктах 1.2 та 2.1 роботи, дане завдання може ефективно вирішуватись лише за умови впровадження комплексної системи трансфертного ціноутворення орієнтованої на оцінку діяльності усіх центрів відповідальності банку. Тобто трансфертні ціни повинні встановлюватись не лише по операціям філій та безбалансових відділень банку, а й також по операціям інших структурних підрозділів банку. Комплексна система трансфертного ціноутворення дозволяє Казначейству банку централізовано управляти фінансовими ризиками банківської діяльності: ліквідності, валютним та процентним, а також мінімізувати податковий ризик [23, 28, 139, 196]. Зокрема, централізоване управління ризиками зумовлено необхідністю виконання економічних нормативів Національного банку.

Організаційні основи управління ризиками визначені методичними рекомендаціями щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України [82]. У процесі побудови системи ризик-менеджменту велика увага приділяється розподілу функцій між спостережною радою та правлінням банку. Стратегію управління ризиками у банку визначає спостережна рада, а загальне керівництво здійснює правління. Правління банку є виконавчим органом банку, який несе відповідальність за безпосередню організацію та реалізацію процесу ризик-менеджменту в банку, тобто за забезпечення виявлення (ідентифікації), оцінки, контролю та моніторингу ризиків. Як зазначалось у попередніх підрозділах роботи, правління банку є основним суб'єкту стратегічного управління системою трансфертного

ціноутворення. Воно визначає цілі її впровадження, використовує отримані дані щодо трансфертного результату центрів відповідальності для прийняття управлінських рішень, зокрема, в аспекті управління банківськими ризиками.

Діяльність правління банку щодо управління ризиками на основі трансфертних цін здійснюється через організаційну підсистему трансфертного ціноутворення (рис. 1.2). Організаційна структура підлягає періодичному уточненню та вдосконаленню, так як на неї впливає ряд внутрішніх і зовнішніх факторів. У різних банках назви суб'єктів стратегічного та поточного управління системи трансфертного ціноутворення можуть дещо відрізнятися, але набір їх функцій та розподіл повноважень залишається сталими.

Одним із основних банківських ризиків вважається ризик ліквідності. Стратегія управління ліквідністю визначає методи регулювання та контролю ліквідної позиції банку. Виділяють три основні стратегії управління ліквідністю: управління активами (накопичення банком ліквідних активів), управління пасивами (запозичення банком ліквідних ресурсів у необхідних обсягах), управління активами та пасивами (накопичення ліквідних активів для задоволення очікуваного попиту на них та запозичення ліквідних ресурсів на ринку у випадку виникнення непередбачуваної потреби в ліквідності). Нині українські банки здебільшого застосовують стратегію управління активами та пасивами, оскільки вона дає змогу найбільш ефективно управляти ризиком ліквідності [156].

Одним із основних методів регулювання ліквідної позиції банку, у межах визначеної стратегії управління ліквідності, є застосування трансфертних цін. Для ефективного управління ліквідністю трансфертні ціни розраховуються для валового грошового потоку, тобто усі ресурси залучені або розміщені центром відповідальності відповідно продаються або купляються за трансфертними цінами. Таким чином, самофінансування центрів відповідальності виключається [53, 115].

Іншою обов'язковою умовою ефективного управління ліквідністю банківської установи через систему трансфертного ціноутворення є диференціація трансфертних цін за строковістю активів та пасивів банку [158, 23]. Наприклад, трансфертні ціни на залучені від клієнтів банку ресурси можуть бути диференційовані по наступним часовим групам (табл. 2.3).

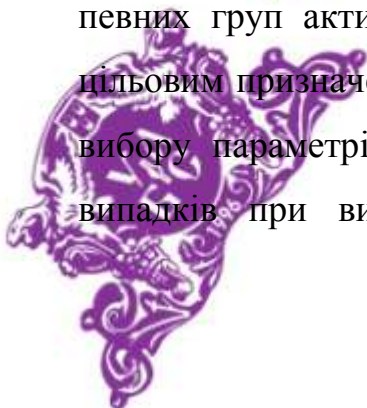
Таблиця 2.3

Групування пасивів за часовими групами

Умовне позначення ціни продажу ресурсів	Часова група
ТЦп_1	до запитання
ТЦп_2	до 1 місяця
ТЦп_3	від 1 місяця до 2 місяців
ТЦп_4	від 2 місяців до 3 місяців
ТЦп_5	від 3 місяців до 4 місяців
ТЦп_6	від 4 місяців до 5 місяців
ТЦп_7	від 5 місяців до 6 місяців
ТЦп_8	від 6 місяців до 12 місяців
ТЦп_9	понад 1 рік

Зазначені у таблиці 2.3 часові групи ресурсів використовуються для диференціації трансфертних цін деякими найбільшими вітчизняними банками. Необхідно підкреслити, що наведена структура часових груп ресурсів не є універсальною і може змінюватись залежно від тенденцій щодо середньої строковості ресурсів на фінансових ринках та структури ресурсної бази окремого банку.

У більшості випадків, при диференціації трансфертних цін з метою ефективного управління ліквідністю, враховується також цільове призначення певних груп активів та пасивів. Методика групування активів та пасивів за цільовим призначенням залежатиме від специфіки діяльності певного банку та вибору параметрів системи трансфертного ціноутворення. Але у більшості випадків при визначенні трансфертних цін враховується відповідність

цільового призначення залучених ресурсів та напрямків їх розміщення (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Групування активів та пасивів за цільовим призначенням

Трансфертні ціни купівлі ресурсів	Групи активів	Трансфертні ціни продажу ресурсів	Групи пасивів
ТЦк_0	Валютна позиція; інвестиції в асоційовані та дочірні компанії; довгострокові вклади в основні засоби та нематеріальні активи; розрахунки між філіями; сума обов'язкових резервів в цілому по банку на коррахунку.	ТЦп_0	Капітал, резерви; валютна позиція; розрахунки між філіями; нараховані витрати .
ТЦк_1	Готівкові кошти; банківські метали; кошти понад суму обов'язкових резервів в цілому по банку на коррахунку в НБУ; дебіторська заборгованість; інші активи.	ТЦп_1	Кредиторська заборгованість інші пасиви; кошти до запитання інших банків;
		ТЦп_2	Довгострокові МБК.
		ТЦп_3	Кошти на поточних рахунках клієнтів.
ТЦк_2	Державні цінні папери (казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються НБУ та емітовані НБУ).	ТЦп_4	Поточні кошти бюджету (долар США, Євро та інші іноземні валюти).
ТЦк_3	Довгострокові МБК.	ТЦп_5	Строкові депозити юридичних осіб.
ТЦк_4	Кредити клієнтам.	ТЦп_6	Строкові депозити фізичних осіб.
ТЦк_5	Цінні папери в торговому портфелі банку та портфелі на продаж.	ТЦп_7	Цінні папери власного боргу, емітовані банком.
ТЦк_6	Цінні папери в портфелі банку до погашення (крім державних).	ТЦп_8	Субординований борг банку.

Таким чином, для фінансування активів центру відповідальності використовуються трансфертні ціни купівлі ресурсів (ТЦк), а залучені (запозичені) центром відповідальності ресурси продаються за трансфертними цінами продажу (ТЦп). Управління ліквідністю відбувається через

встановлення відповідної трансфертної ціни на певний вид ресурсів, що у свою чергу стимулює (де стимулює) центр відповідальності до залучення додаткових його об'ємів. Щоденний моніторинг трансфертних цін та структурування балансу дозволяє виявляти надлишки ліквідності й вживати оперативні заходи щодо вирівнювання балансу за строками та сумами і максимізувати прибуток банку. Шляхом оперативного управління надлишковою ліквідністю казначейство банку, за умов диференціації трансфертних цін за строками та цільовим призначенням активів та пасивів забезпечує виконання “золотого правила ліквідності”: зобов'язання на вимогу спрямовуються у високоліквідні активи, а строкові активи фінансуються відповідно строковими ресурсами .

У більшості випадків трансфертна ціна непроцентних активів (ТЦк_0 та ТЦк_1) та пасивів (ТЦп_0 та ТЦп_1) встановлюється декларативно рішенням відповідного суб'єкту поточного управління за погодженням із суб'єктом стратегічного управління системи трансфертного ціноутворення (рис. 1.1). Для робочих активів (від ТЦк_2 до ТЦк_6) та процентних пасивів (від ТЦп_2 до ТЦп_8) порядок розрахунку трансфертних цін залежить від їх строковості та цільового характеру використання.

Сутність відсоткового ризику полягає у потенційній можливості несприятливої для банку зміни динаміки ринкових відсоткових ставок по активам та пасивам, що негативно вплине на його рентабельність та фінансову стійкість. В основному, трансфертні ціни у комерційному банку розраховуються по процентним активам та пасивам, які знаходяться під впливом відсоткового ризику. Таким чином, можна вважати трансфертне ціноутворення інструментом управління процентним ризиком банківської установи. Правильно організована система трансфертного ціноутворення дозволяє оцінити ефективність формування та розподілу відсоткової маржі та забезпечити управління казначейством відсотковим ризиком банку [11, 50, 133].

Ефективна система трансфертного ціноутворення дозволяє розділити чисту процентну маржу між відділами, що залучають ресурси, їх розміщують та

відділом який управляє процентним ризиком [188, 198]. Менеджерам важливо розуміти яку частину чистої процентної маржі заробляє кожен підрозділ банку для прийняття адекватних рішень щодо управління ризиками та забезпечення відповідного рівня прибутковості відсоткових операцій. Механізм розподілу процентної маржі з використанням системи трансфертного ціноутворення наведено на рисунку 2.10.

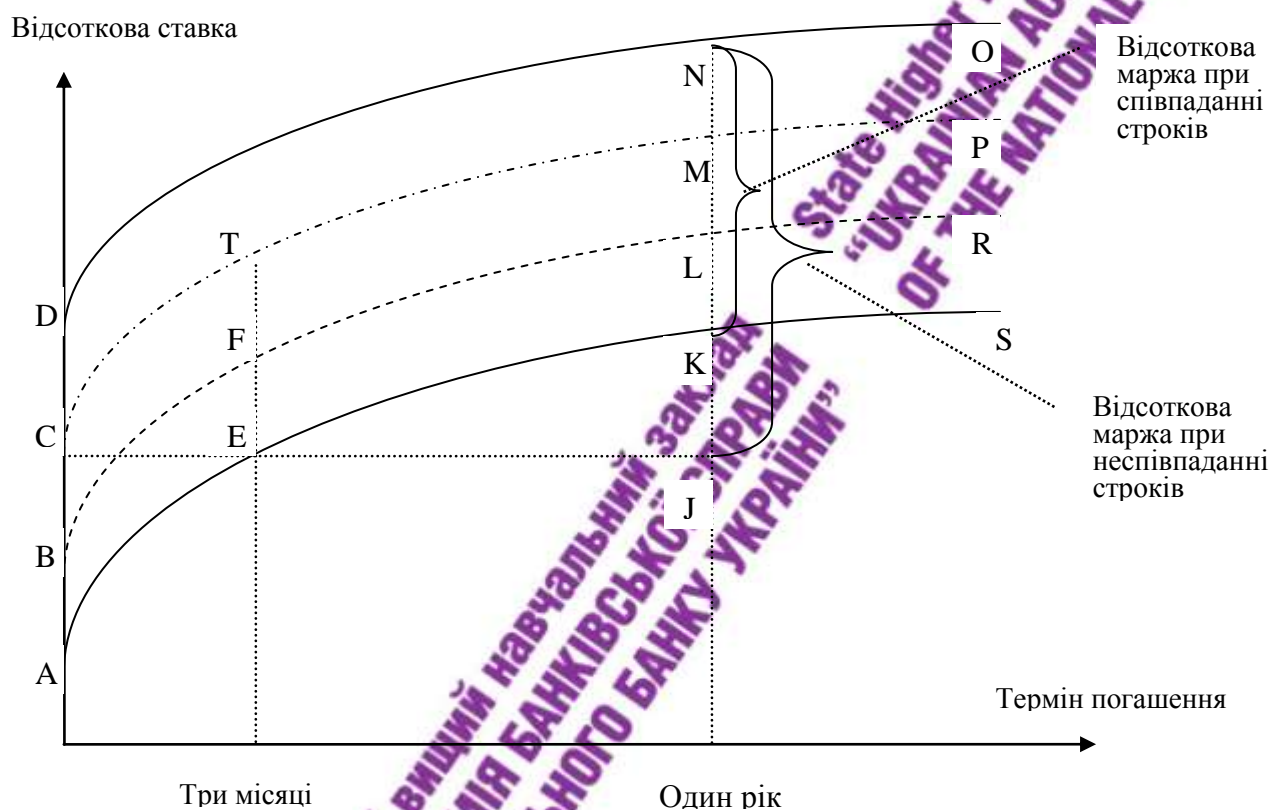

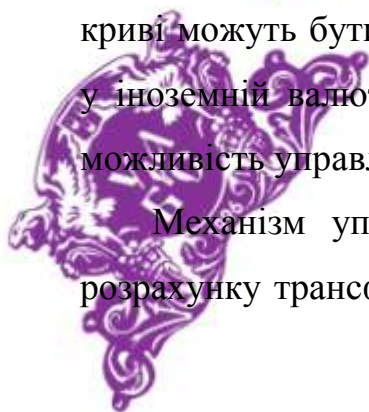
Рис. 2.10 Розподіл процентної маржі з використанням трансфертних цін

Криві DO та AS відображають фактичну середньозважену доходність відсоткових активів банку та фактичну середньозважену витратність відсоткових зобов'язань банку відповідно. Криві BR та CP відображують величину трансфертної ціни по продажу ресурсів казначейству центрами відповідальності що їх залучили та купівлі ресурсів у казначейства центрами відповідальності які займаються активними операціями. При побудові даних кривих використано припущення що між строком активів (зобов'язань) та величиною фактичної (трансфертної) відсоткових ставок існує пряма залежність. Припустимо, що у часовому горизонті 1 рік існує повне

співпадання між величиною залучених відсоткових зобов'язань та робочих активів. У такому випадку фактична відсоткова маржа по відсотковим операціям із строком 1 рік складе величину NK. Дана маржа за допомогою трансфертних цін буде розподілена між центрами відповідальності: NM отримує відділ що проводить активні операції, LK – відділ який залучив ресурси та ML казначейство банку за управління ризиками. Навіть при співпаданні строків по даному часовому горизонту казначейство управляє ризиком ліквідності який проявляється в можливості дострокового розірвання угод, а також відсотковим ризиком.

Припустимо тепер, що у банківській установі склалась ситуація коли річні активи фінансуються повністю за рахунок тримісячних відсоткових зобов'язань. Фактична відсоткова маржа по даним операціям складе величину NJ, причому центр відповідальності, який залучив тримісячні відсоткові ресурси отримує маржу FE а казначейство маржу TF. Для підвищення наочності розрахунків припустимо, що маржа FE відповідає маржі LK а маржа TF маржі ML. Враховуючи зроблені допущення, стає очевидним, що у структурі фактичної маржі NJ нерозподіленою залишається її частка KJ. Маржа KJ у більшості систем трансфертного ціноутворення також вважається прибутком казначейства. Адже саме цей підрозділ банку бере на себе функцію управління ризиком ліквідності та відсотковим ризиком з урахуванням розриву строків між активами та пасивами у дев'ять місяців. Таким чином, нами проілюстровано механізм розподілу процентної маржі за допомогою трансфертних цін, який може ефективно використовуватись при управлінні відсотковим ризиком та ризиком ліквідності. При введенні допущення щодо диференціації трансфертних цін у розрізі валют якими оперує банка, подібні криві можуть бути побудовані для відсоткових активів та пасивів номінованих у іноземній валюті. У такому випадку даний механізм ілюструватиме також можливість управління валютним ризиком банку.

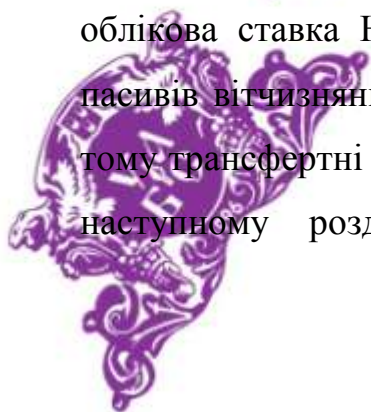
Механізм управління процентним ризиком обумовлюється методикою розрахунку трансфертних цін, адже від величини трансфертної ціни на той чи

інший вид активів чи пасивів безпосередньо залежатиме його фактична ціна. Маніпулюючи значеннями трансфертної ціни можна стимулювати менеджерів центрів відповідальності до підвищення (зниження) відсоткових ставок по банківським операціям та управляти розподілом процентних доходів в управлінському обліку.

Загальний підхід до розрахунку трансфертної ціни полягає у визначенні величини її базової ставки та застосування ставки стимулювання (де стимулювання) у вигляді додатної (від'ємної) відсоткової надбавки для її коригування. Як показано у першому розділі роботи, банківські у станови переважно розраховують трансфертні ціни на основі внутрішніх витрат або ринкових індикаторів. Базова ставка, у випадку орієнтації на внутрішні витрати, розраховується на основі середньозваженої вартості певного виду ресурсів по банку відповідно до їх групування за строковістю та цільовим характером. При орієнтації методики розрахунку трансфертної ціни на ринкові індикатори, базова ставка встановлюється на основі певних ставок фінансових ринків.

Найбільш ефективним у процесі управління процентним ризиком видається орієнтація трансфертних цін на ринкові індикатори: ставки на відкритих грошових ринках та ринках капіталу. Відсоткові ставки відкритих та конкурентних фінансових ринків є найбільш об'єктивним показником вартості фінансових ресурсів. Орієнтація у процесі трансфертного ціноутворення на ринкові ставки дозволяє максимально врахувати існуючі і потенційні тенденції щодо змін їх динаміки, а значить нівелювати відсотковий ризик. Ринковими індикаторами для короткострокових пасивів та активів найчастіше виступають міжбанківські ставки LIBOR або KIBOR, а також ставка рефінансування та облікова ставка НБУ. У той час для середньострокових та довгострокових пасивів вітчизняним банкам важко підібрати об'єктивний ринковий індикатор тому трансфертні ціни для них розраховуються на основі внутрішніх витрат. У наступному розділі роботи буде обґрунтовано доцільність орієнтації

вітчизняних банків на середньозважені ринкові кредитні та депозитні ставки, що дозволить підвищити ефективність управління відсотковим ризиком.

Природа валютного ризику банку проявляється у співвідношенні активів і позабалансових вимог з пасивами і позабалансовими зобов'язаннями номінованими у певній іноземній валюті. У практиці банківської діяльності постійно виникають дисбаланси у зазначеному співвідношенні, що спричиняє наявність у банку відкритої довгої або короткої валютної позиції. Наявність відкритої валютної позиції у певній іноземній валюті становить для банку потенційну загрозу отримання економічних збитків від негативної зміни ринкового валютного курсу. Відповідно до рекомендацій Базильського комітету з банківського нагляду кожен банк повинен мати систему вимірювання, моніторингу та контролю своїх позицій ліквідності в основних валютах, з якими він активно працює, крім того процес управління валютною позицією регулюється НБУ через встановлення економічних нормативів [107].

Банки перманентно контролюють та регулюють свою валютну позицію використовуючи набір стандартних інструментів, найбільш розповсюдженими з яких є хеджування валютних ризиків через здійснення операцій на валютному ринку. Необхідно відмітити, що Національний банк України на протязі 2005-2007 років проводить поступову лібералізацію валютного ринку, зокрема операцій з валютними деривативами, що у свою чергу розширює можливості по управлінню валютними ризиками. Однак виникає необхідність підвищення ефективності управління відкритою валютною позицією банку за допомогою інструментів регулювання валютної структури балансу комерційного банку (натуральне управління). Зазначене завдання може бути вирішене на основі впровадження системи трансфертного ціноутворення.

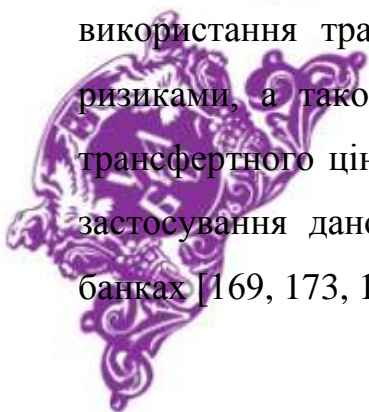
Для управління валютним ризиком здійснюється диференціація трансфертних цін у розрізі валют. Трансфертні доходи та витрати розраховуються в розрізі виділених валют в номіналі та гривневому еквіваленті з урахуванням середньомісячних залишків активів і пасивів за визначений період. Диференціація трансфертних цін у розрізі валют забезпечує

балансування за строками та сумами активів та зобов'язань в кожній з іноземних валют, які складають валютний кошик банку, а отже оптимізує управління валютною позицією банку [23].

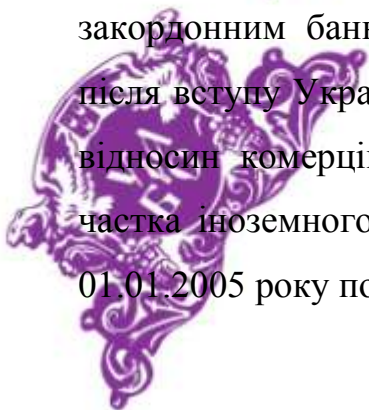
Диференціація трансфертних цін у розрізі валют є необхідною умовою використання ринкових орієнтирів для розрахунку трансфертної ціни. У якості бази розрахунку трансфертної ціни на ідентичні за строками та цільовим призначенням активи та пасиви які номіновані у різних валютах використовуватимуться різноманітні ринкові індикатори. Наприклад, при визначенні трансфертної ціни по короткостроковим гривневим ресурсам у більшості випадків застосовуватиметься ставка вітчизняного міжбанківського кредитного ринку (KIBOR), тоді як для короткострокових ресурсів номінованих у доларах США або євро – ставки міжнародних міжбанківських ринків, зокрема Лондонського (LIBOR). Величина середніх ставок на міжнародних міжбанківських ринках у зазначених вільноконвертованих валютах буде значно нижча від вітчизняних, а також відрізнятиметься меншою волатильністю. Використання ринкових методів трансфертного ціноутворення дозволить керівництву банку отримувати оперативну та об'єктивну інформацію про величину та структуру валютного ризику і ефективно управляти ним.

Мещеряков А.А. у свої дисертаційній роботі, акцентуючи на недоліках системи трансфертного ціноутворення, у якості її альтернативи для оцінки ефективності діяльності центрів прибутку банку розглядає бюджетування на основі прямих витрат (direct costing) та методику оцінки ринкової вартості активів та пасивів підрозділів банку [81, с. 333-341]. Погоджуючись із думкою автора щодо можливості застосування інших методик для оцінки діяльності центрів прибутку, вважаємо за необхідне підкреслити, без альтернативності використання трансфертної ціни для управління валютним та процентним ризиками, а також ризиком ліквідності. Доцільність використання системи трансфертного ціноутворення для визначених цілей підтверджується досвідом застосування даного інструменту банківського менеджменту у закордонних банках [169, 173, 178, 196].

Таким чином, ми розглянули підходи до управління основними фінансовими ризиками банку (ліквідності, процентним, валютним) на основі системи трансфертного ціноутворення. Але банківські ризики не обмежуються фінансовими і включають також операційні, надзвичайні та ділові ризики. Остання група ризиків пов'язана із зовнішнім середовищем у якому банк здійснює свою господарську діяльність, зокрема макроекономічною кон'юнктурою, регуляторними функціями держави, юридичними ризиками та інфраструктурою фінансового сектору [32, с. 257-258]. Одним із основних факторів зовнішнього середовища, що безпосередньо впливають на ефективність діяльності комерційного банку є система оподаткування та податкова політика держави. Можливість збільшення податкових ставок, розширення бази оподаткування та інших напрямків підвищення податкового тиску на банківську діяльність створює потенційну можливість невиконання банками своїх тактичних та стратегічних цілей та зниження їх прибутковості. Враховуючи зазначене вище ряд науковців виділяють податковий ризик, як один із основних ризиків банківської діяльності [32 с. 259, 151, 83].

Маніпулюючи трансфертними цінами пов'язані банки або банки та їх філії, які базуються у різних країнах, можуть незаконно мінімізувати податкові платежі. У даному випадку податковий ризик може проявитись у застосуванні до банку штрафних санкцій або через посилення вимог національного законодавства щодо регулювання трансфертного ціноутворення. В банківському секторі України дана проблема лежить у площині міжгосподарських відносин материнського (переважно закордонного) банку та дочірнього (переважно вітчизняного) банку. Однак після внесення змін до закону України «Про банки та банківську діяльність» щодо надання дозволу закордонним банкам відкривати філії на території України, дана проблема, після вступу України до СОТ, пошириться на сферу внутрішньогосподарських відносин комерційного банку. У підрозділі 2.1 роботи нами визначено, що частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків України за період з 01.01.2005 року по 01.04.2007 року збільшилась більш ніж у 3.5 рази, причому у

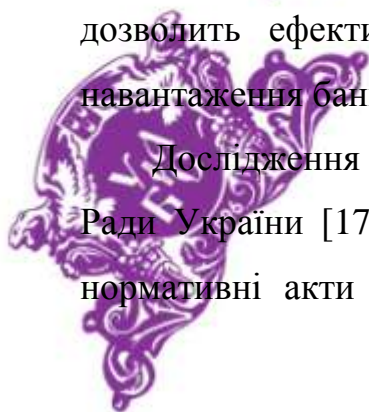

2007 році прогнозується посилення даної тенденції. Наведені дані свідчать про збільшення присутності на національному ринку транснаціональних фінансових груп та, як наслідок, посилення проблеми ефективного управління податковим ризиком при використанні трансфертних цін. Вітчизняні та закордонні науковці зазначають необхідність впровадження об'єктивної методики трансфертного ціноутворення для визначення адекватного податкового навантаження фінансових та не фінансових транснаціональних корпорацій [160, 146 с. 126-127, 87 с. 65-69].

За даними всесвітньовідомої аудиторської компанії Ernst and Yang, представники компаній фінансового сектору економіки вважають трансфертне ціноутворення основним питанням у процесі налагодження ефективної співпраці з податковими органами більшості країн світу [191, 209]. За інформацією зазначеної аудиторської компанії у 2006 фінансові компанії значно збільшили ресурси які використовуються ними для управління трансфертним ціноутворенням в аспекті оподаткування. Зокрема за минулий рік кількість працівників, які займають виключно питаннями трансфертного ціноутворення зросла на 14% [191]. Посилення проблеми управління податковими ризиками трансфертного ціноутворення обумовлена змінами податкового законодавства у багатьох країнах світу у напрямку впроваджень рекомендації ОЕСР, посиленням уваги податкових органів до даних питань та складністю методів трансфертного ціноутворення які застосовуються компаніями фінансового сектору.

На наш погляд, мета управління податковим ризиком при використанні трансфертного ціноутворення полягає у запровадженні методики розрахунку трансфертної ціни, яка відповідатиме вимогам податкового законодавства та дозволить ефективно вирішувати завдання щодо оптимізації податкового навантаження банку .

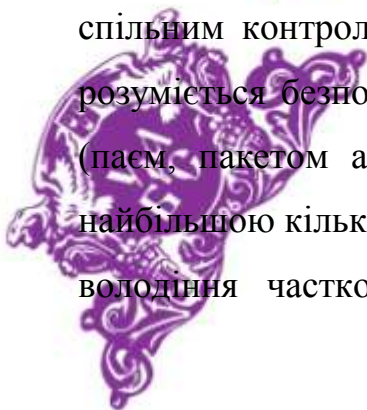
Дослідження бази нормативно-правових документів на сайті Верховної Ради України [17] показали, що у нашому законодавстві відсутні спеціальні нормативні акти з питань регулювання трансфертного ціноутворення. Нам

вдалося знайти лише три документи з даного питання, у двох з них визначається порядок проведення міждержавних взаємних одночасних перевірок для попередження податкових ухилень. Третій документ – Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 липня 2005 р. № 271-р «Про заходи щодо недопущення мінімізації податкових зобов'язань, вивезення капіталів за кордон, а також відмивання коштів через офшорні зони». У ньому «трансфертне ціноутворення» згадується, як таке, що сприяє відмиванню грошей через офшорні зони і потребує обмеження через внесення поправок до законів «Про податок на додану вартість» та «Про оподаткування прибутку підприємств».

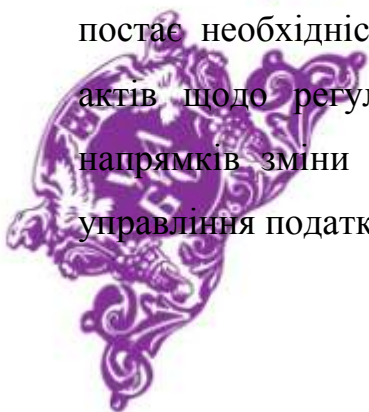
У законі України «Про оподаткування прибутку підприємств» закладено опосередкований механізм регулювання трансфертних цін, що використовуються у розрахунках між підрозділами транснаціональної корпорації [103]. У пункті 4 статті 7 даного закону визначаються особливості оподаткування операцій з пов'язаними особами. Зокрема зазначається, що доход отриманий (витрати понесені) платником податку від операцій купівлі-продажу товарів (робіт, послуг) з пов'язаними особами, визначаються виходячи із договірних цін, але не менших за звичайні ціни на такі товари (роботи, послуги), що діяли на дату таких операцій. Необхідно підкреслити, що зазначені вище норми закону поширюються також на операції з особами, які не є платниками податку згідно норм закону «Про оподаткування прибутку підприємств» (пункт 7.4.3).

У відповідності до пункту 26 статті 1 даного закону, пов'язаною особою може вважатись юридична особа, яка здійснює контроль над платником податку, або контролюється таким платником податку, або перебуває під спільним контролем з таким платником податку. Під здійсненням контролю розуміється безпосереднє або опосередковане володіння найбільшою часткою (паєм, пакетом акцій) статутного фонду платника податку або управління найбільшою кількістю голосів у керівному органі такого платника податку або володіння часткою (паєм, пакетом акцій), не меншою 20 відсотків від

статутного фонду платника податку. Отже, поняття «пов'язані особи», має подібне трактування у Міжнародних стандартах фінансової звітності та у національному законодавстві, що, у свою чергу, дозволяє його використовувати для регулювання діяльності підрозділів транснаціональної корпорації. Як зазначалось вище, доходи та витрати по операціям між пов'язаними особами регулюються на основі порівняння договірних цін зі «звичайною ціною», яка у свою чергу згідно статті 1 пункту 20 [103] є справедливою ринковою ціною. Останньою може вважатись ціна угоди між взаємозалежними продавцем та покупцем, які володіють достатньою інформацією про характеристики предмета купівлі-продажу та обізнані із цінами які склалися на ринках ідентичних або однорідних товарів (пункт 1.20.1).

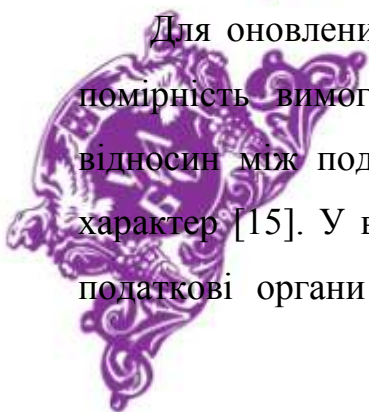
Основним недоліком розглянутого вище механізму є відсутність описання конкретних методів розрахунку звичайної ціни. Особливо даний недолік набирає принципового значення при відсутності ринкових аналогів предмету купівлі-продажу між пов'язаними особами. Зокрема зазначається, що у разі коли на відповідному ринку товарів (робіт, послуг) не здійснюються операції з ідентичними (у разі їх відсутності - однорідними) товарами (роботами, послугами), або якщо неможливо визначити їх ціну через відсутність або недоступність відповідної інформації, звичайною ціною вважається ціна договору (пункт 1.20.6.). Положення останнього пункту відкривають шлях до маніпуляцій трансфертними цінами у розрахунках між підрозділами транснаціональних корпорацій з метою мінімізації податкових платежів в межах національної економічної системи. Національний механізм податкового регулювання трансфертного ціноутворення необхідно удосконалювати на основі використання міжнародного досвіду. Таким чином, постає необхідність детального вивчення міжнародних нормативно-правових актів щодо регулювання трансфертного ціноутворення для прогнозування напрямків зміни національного законодавства та дослідження особливостей управління податковим ризиком банків.

З моменту виникнення у 20-х роках ХХ ст. і до кінця 70-х років ХХ ст. трансфертне ціноутворення регулювалось на національному рівні [15, 185, 197]. У Великобританії відповідний нормативно-правовий акт був прийнятий наприкінці 50-х років ХХ ст. У ФРН деякі внутрішні проблеми концернів щодо визначення трансфертних цін було врегульовано в 1965 законом про акціонерні товариства. Глобалізація економіки зумовила необхідність врегулювання трансфертного ціноутворення, в аспекті оподаткування транснаціональних корпорацій, на міжнародному рівні. Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) в 70-ті роки було розроблено принципи запобігання подвійному оподаткуванню при використанні в міжнародній торгівлі трансфертних цін [15].

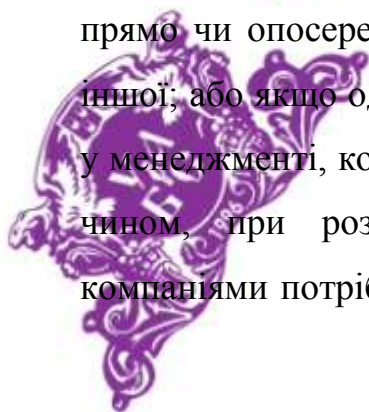
У 1979 Комітет ОЕСР з питань оподаткування, з метою встановлення рівня трансфертних цін та їх перерахунку у ринкові в інтересах податкових органів випустив документ під назвою «Трансфертне ціноутворення та багатонаціональні підприємства». Зазначений документ був доопрацьований у 1995 році та доповнений у 1996, 1997 та 1999 роках із врахуванням поточних економічних тенденцій. Вказані вище документи були зібрані та випущені ОЕСР під назвою «Рекомендації щодо трансфертного ціноутворення для багатонаціональних корпорацій та податкових адміністрацій» (далі «Рекомендації») у 2001 році [208]. Як видно із назви документу, він призначений як безпосередньо для компаній що використовують трансфертні ціни у своїй діяльності так і для податкових органів. Дана ідеологія документу направлена на вирішення потенційного конфлікту між компаніями та податковими адміністраціями для недопущення як подвійного оподаткування так і уникнення від сплати податків.

Для оновлених рекомендацій ОЕСР характерні гнучкість застосування та помірність вимог по відношенню до документації, не ворожий характер відносин між податковими органами та ТНК; вони носять рекомендаційний характер [15]. У відповідності до зазначеного вище нормативного документу, податкові органи країни мають право вимагати надання документації, що

розкриває особливості методики розрахунку трансфертних цін міжнародними корпораціями. При цьому передбачається встановлення об'єму та ступеня деталізації документів, що можуть вимагатись податковими органами. Останні можуть здійснювати аудиторські перевірки ТНК та визначати справедливість встановленого рівня трансфертних цін приймаючи за основу їх ринкові аналоги. ОЕСР рекомендує встановлювати санкції за порушення порядку розрахунку трансфертних цін у межах кримінального та господарського законодавства.

У розділі 1 Рекомендацій наводиться роз'яснення сутності та особливостей використання ключового принципу регулювання трансфертного ціноутворення (the arm's length principle). Даний принцип, з урахуванням його сутності, а також перекладу російських науковців [89, 90], може бути сформульовано як принцип «витягнутої руки». Цей принцип використовується країнами-членами ОЕСР у процесі визначення трансфертних цін для цілей оподаткування. Сутність принципу «витягнутої руки» відображена в параграфі 1 статті 9 Податкової Конвенції ОЕСР: «Коли умови комерційних або фінансових взаємовідносин між двома асоційованими компаніями відрізняються від тих які можуть бути між незалежними компаніями, тоді будь-який прибуток який може бути отриманий одним із підприємств, але по причинах даних умов, не отриманий, може бути включений до прибутків даної компанії та оподатковуватись відповідно» [208, I-3]. Іншими словами, принцип «витягнутої руки» вимагає розглядати асоційовані компанії, що входять до складу транснаціональної корпорації, як окремі господарюючі одиниці, тобто незалежні компанії. Відповідно до статті 9, пункти 1a) та 1b) Податкової Конвенції ОЕСР, дві компанії вважаються асоційованим якщо одна компанія прямо чи опосередковано приймає участь в управлінні, контролі або капіталі іншої; або якщо одній і ті ж особи прямо чи опосередковано приймають участь у менеджменті, контролі чи капіталі обох компаній (спільний контроль). Таким чином, при розгляді особливостей взаємовідносин між асоційованими компаніями потрібно брати за основу не їх формальний (юридичний статус), а

економічну природу взаємовідносин між даними компаніями. При застосуванні даного принципу по відношенню до банківських установ, він також поширюється на сферу взаємовідносин між філією банку та головним банком. Даний принцип може ефективно використовуватись у більшості випадків, але інколи існують труднощі із його запровадженням через складність в отриманні необхідної інформації. У пункті 1.14 Рекомендацій [208] зазначено, що країни-члени ОЕСР однозначно продовжують підтримувати використання принципу «витягнутої руки» і не бачать реальної альтернативи даному методу.

Враховуючи специфіку проведення фінансових операцій в цілому, та банківської діяльності зокрема ОЕСР розроблено документи, що деталізують особливості застосування принципу «витягнутої руки» у банківських установах. Найбільш суттєвим є уточнення визначення терміну «угода» в аспекті передачі ресурсів за трансфертними цінами між філією (постійним представництвом) банку і його головним офісом. Визначено, що при регулюванні трансфертного ціноутворення філії (постійні представництва) банку прирівнюються до незалежних господарюючих суб'єктів які діють у таких же або подібних умовах. Також визнано можливості використання банками своєї власної моделі вимірювання ризиків та методики розрахунку активів та капіталу філії. Зазначені аспекти можуть використовуватись банками для обґрунтування власної методики розрахунку трансфертної ціни [201]. Реалізація принципу «витягнутої руки» проходить за схемою яка зображена на рисунку 2.11.

Спочатку за групами факторів визначених на схемі проводиться аналіз порівнянності контрольованої (має місце між асоційованими компаніями) та неконтрольованої (має місце між незалежними компаніями) угод. Згідно пункту 1.15 [208], угоди визнаються порівнянними у разі відсутності різниць які могли б суттєво впливати на параметри угоди, які будуть порівнюватись згідно обраного методу трансфертного ціноутворення (ціна, маржа і т. д.); або може бути зроблене обґрунтоване та точне визначення даного впливу будь-яких відмінностей.

Рис. 2.11 Схема реалізації принципу «витагнутої руки»

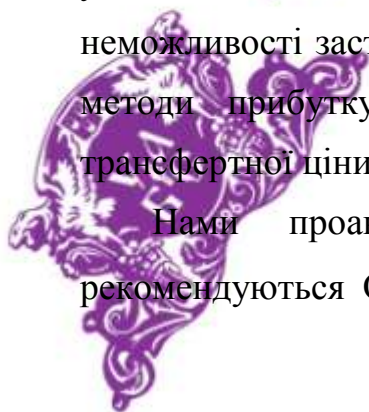
Відповідно до схеми яка зображена на рисунку 2.11, при визнанні угод порівнянними, інформація щодо необхідних параметрів неконтрольованої угоди (ціна, маржа і т.д.) використовується при застосуванні методів трансфертного ціноутворення, що будуть розглянуті нижче. При визнанні умов угод не порівнянними можна провести дослідження іншої неконтрольованої угоди на предмет визначення її порівнянності, або проаналізувати можливість застосування методів розподілу прибутку. Таким чином, ключовим моментом застосування принципу «витагнутої руки» є визначення порівнянності контрольованої та неконтрольованої угод. Фактори визначення порівнянності контрольованої та неконтрольованої угод детально проаналізовані в опублікованій нами статті [124].

У розділах 2 та 3 Рекомендацій розкривається сутність методів трансфертного ціноутворення, що можуть застосовуватись для встановлення та контролю трансфертних цін у разі відповідності взаємовідносин між асоційованими компаніями принципу «витягнутої руки». В окремих випадках, для аналізу складних ситуацій, одночасно можуть використовуватись декілька методів трансфертного ціноутворення. У Додатку Б наведено порівняльний аналіз даних методів трансфертного ціноутворення.

До групи *традиційних* відносяться наступні методи трансфертного ціноутворення: порівнянної неконтрольованої ціни, ціни перепродажу, витрати плюс. У кожному із зазначених методів у повному обсязі використовується принцип «витягнутої руки», але найбільш послідовно він запроваджується у методі порівнянної неконтрольованої ціни. Традиційні методи трансфертного ціноутворення є найбільш послідовним і прозорим способом встановлення (оцінки) трансфертної ціни на основі принципу «витягнутої руки». В наслідок цього, як видно із Додатку Б, традиційні методи є більш рекомендованими до застосування країнами-членами ОЕСР порівняно із іншими методами. Проте складність реальних бізнесових ситуацій може створювати практичні проблеми у використанні традиційних методів.

У таких випадках рекомендується застосовувати *методи прибутку від угоди*: розподілу прибутку та чистої маржі від угоди. Дані методи ґрунтуються на дослідженні прибутку від певної контрольованої угоди. Важко знайти компанію, яка укладає угоду, де прибуток є однією з умов угоди (фактичною або опосередкованою). На практиці компанії рідко використовують методи прибутку від угоди для встановлення своїх цін. Незважаючи на сказане, прибуток отриманий від контрольованої угоди може бути надійним індикатором для встановлення ступеня відповідності умов даної угоди умовам угоди між незалежними компаніями у порівнянних обставинах. За умови неможливості застосування традиційних методів трансфертного ціноутворення методи прибутку від угоди можуть сприяти об'єктивному розрахунку трансфертної ціни у спосіб передбачений принципом «витягнутої руки».

Нами проаналізовані методи трансфертного ціноутворення, що рекомендуються ОЕСР для використання транснаціональним корпораціям та

податковим органам. Дослідимо механізм використання даних методів трансфертного ціноутворення (рис. 2.12).

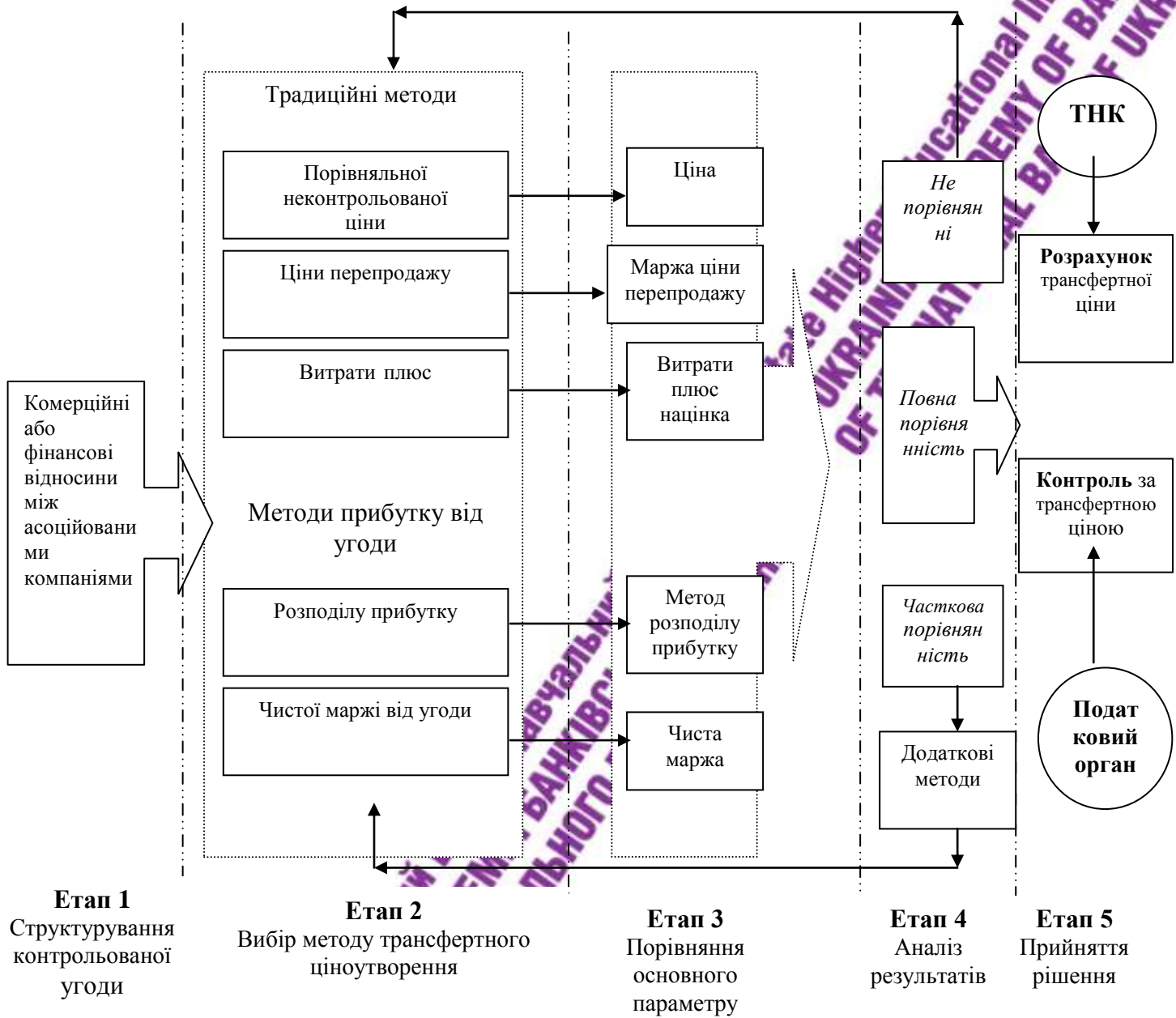
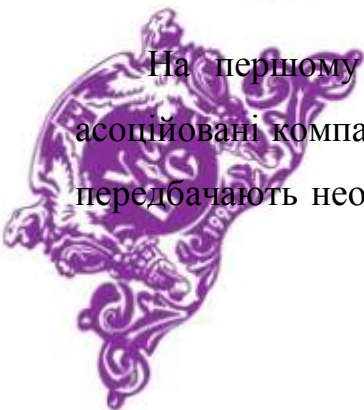

Рис. 2.12 Механізм використання методів трансфертного ціноутворення рекомендованих ОЕСР

На першому етапі проводиться структурування контрольованої угоди: асоційовані компанії вступають у певні комерційні або фінансові відносини які передбачають необхідність використання трансфертних цін. На другому етапі,

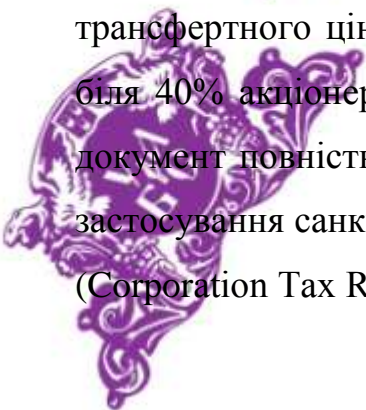

на основі аналізу умов конкретної угоди між асоційованими компаніями, обирається метод трансфертного ціноутворення.

Далі проводиться порівняння основного параметру (ціна, маржа і т.д.), що використовується у даному методі на основі застосування принципу «втягнутої руки», тобто порівнюється відповідний параметр контрольованої та неконтрольованої угод. За результатами порівняння основного параметру може виникнути три альтернативні ситуації: параметри непорівнянні (не можна віднайти порівнянну неконтрольовану угоду з необхідним параметром); часткова порівнянність (порівнянна неконтрольована угода не забезпечує достатній рівень порівнянності параметра); повна порівнянність (параметри контрольованої та неконтрольованої угод можуть бути порівняні з достатнім рівнем об'єктивності).

Таким чином, у першому та другому випадку необхідно повернутись до етапу вибору методу трансфертного ціноутворення, а у третьому – прийняти рішення щодо трансфертної ціни. Наведена схема відображає подвійне функціональне навантаження методів трансфертного ціноутворення: з одного боку вони використовуються у якості методичних рекомендацій для транснаціональних корпорацій при визначенні трансфертної ціни, а з іншого – податковими органами при перевірці її об'єктивності.

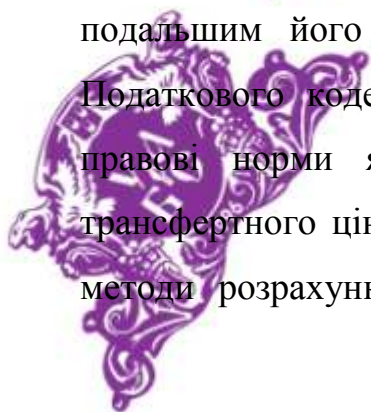
Положення документу «Рекомендацій з питань трансфертного ціноутворення для багатонаціональних корпорацій та податкових адміністрацій» враховано у законодавстві країн Західної Європи і США. Наприклад, законодавство Великобританії у галузі регулювання трансфертних цін було адаптоване у 1999 році із прийняттям нових «Правил трансфертного ціноутворення» [206]. Основною відмінністю нової редакції правил трансфертного ціноутворення є розширення сфери їх застосування: діяльність біля 40% акціонерних товариств регулюються новими правилами. Прийнятий документ повністю відповідає рекомендаціям ОЕСР і містить чіткі механізми застосування санкцій за їх порушення. У рамках реформи Податку із корпорації (Corporation Tax Reform) із 1-го квітня 2004 року у Великобританії вступили у дію

Фінансовий біль від 2004 року, який стосується нових правил регулювання трансфертного ціноутворення. У відповідності до зазначених нормативно-правових документів дані Правила поширюються лише на «взаємозалежні особи». У вересні 2004 року Міністерство фінансів Канади були внесені пропозиції щодо змін у законодавстві про Податок на дохід і прибуток. Певна частина даних змін стосувались уточнення та розширення трактування категорії «афілійовані особи», яка у свою чергу використовується для регулювання трансфертного ціноутворення [90]. Більшість країн провели удосконалення законодавчої бази регулювання трансфертного ціноутворення шляхом введення до законодавства щодо оподаткування доходу та прибутку корпорацій відповідних статей [89]. Інші, наприклад Великобританія, удосконалили своє законодавство, відповідно до рекомендацій ОЕСР, шляхом прийняття окремих законодавчих актів. У Росії також обговорюється законопроект щодо внесення змін та доповнень до статей 20 та 40 Податкового кодексу, для більш повного врахування зарубіжного досвіду трансфертного ціноутворення та рекомендацій ОЕСР [7].

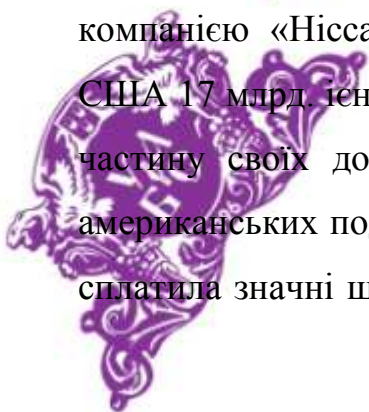
Як зазначалось вище, податковий ризик може реалізовуватись шляхом зміни діючого законодавства. На нашу думку, комерційним банкам необхідно врахувати можливості зміни національного законодавства за декількома напрямками. По-перше, через внесенням змін до пункту 1.20 закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» у напрямку визначення методів розрахунку звичайної ціни. Дані методи ґрунтуватимуться на досліджених вище методах трансфертного ціноутворення, які застосовуються країнами-членами ОЕСР.

По-друге, шляхом прийняттям Податкового кодексу України та подальшим його доопрацюванням. Необхідно підкреслити, що у проекті Податкового кодексу України №3405 від 28.03.2007 року [108], закладено правові норми які сприятимуть підвищенню ефективності регулювання трансфертного ціноутворення. Зокрема у статті 3 проекту Кодексу визначено методи розрахунку звичайної ціни: порівнювальної неконтрольованої ціни

(аналогів продажів), ціни перепродажу, “витрати плюс” та балансової вартості. Також зазначається, що метод порівнювальної неконтрольованої ціни є пріоритетним у застосуванні, метод ціни перепродажу застосовується якщо немає даних для застосування методу неконтрольованої ціни, метод “витрати плюс” застосовується, якщо немає даних для застосування методів ціни перепродажу та порівнювальної неконтрольованої ціни. Метод балансової вартості застосовується в останню чергу якщо немає даних для застосування інших методів. Таким чином, проектом Кодексу передбачається запровадження традиційних методів трансфертного ціноутворення, які рекомендовані до застосування ОЕСР і детально проаналізовані нами вище. У разі прийняття Верховною радою України Податкового кодексу України проблема підвищення ефективності нормативно-правового регулювання трансфертного ціноутворення ТНК у значній частині буде вирішена. Але, на нашу думку, у подальшому необхідно буде розглянути можливість впровадження методів прибутку від угоди (розподілу прибутку та чистої маржі). Також певним недоліком проекту Кодексу є відсутність визначення терміну «трансфертна ціна», який набув широкого розповсюдження у теорії і практиці регулювання відносин транснаціональних корпорацій та податкових органів на міжнародному рівні.

За будь-якого варіанту законодавчих змін, банкам необхідно провести адаптацію системи трансфертного ціноутворення для мінімізації податкового ризику в аспекті накладення штрафних санкцій Державною податковою адміністрацією України. Необхідно врахувати, що штрафні санкції за порушення податкового законодавства у сфері трансфертного ціноутворення є досить розповсюдженим явищем у закордонній практиці. Наприклад, компанією «Ніссан» у 1993 році було виплачено Податковому управлінню США 17 млрд. ієн за те, що використовуючи трансфертні ціни вона переводила частину своїх доходів із США в Японію, уникаючи таким чином сплати американських податків [64]. Інша американська ТНК - компанія «Кока-Кола», сплатила значні штрафи за порушення податкового законодавства у 1994 році.

У цьому ж році, податковими органами США за невірне використання трансфертних цін були застосовані санкції до 392 ТНК і донраховано в бюджет 3,5 млрд. дол. Об'єктами аудиторських перевірок податкових органів США у 1996 році стали 56% американських та 50% британських корпорацій [15].

Впровадження комплексної системи трансфертного ціноутворення дає можливість керівництву банку використовувати трансфертні ціни як інструменту управління процентним ризиком, ризиком ліквідності та валютним ризиком. Крім того використання трансфертних цін у зовнішньоекономічній діяльності транснаціональних банків пов'язано із необхідністю управління податковим ризиком.

Висновки до розділу 2

Послідовність формування системи трансфертного ціноутворення у комерційних банках може бути досліджена на основі виділення та вивчення певних етапів. Нами виділено три етапи формування даної системи: аналіз доцільності впровадження, визначення цілей, формування інших елементів системи трансфертного ціноутворення.

Сутність першого етапу полягає у формулюванні обґрунтованої позиції керівництва щодо доцільності впровадження трансфертних цін. Формування системи трансфертного ціноутворення потребує певних матеріальних, організаційних та часових витрат. Дані витрати будуть економічно обґрунтованими за умови отримання позитивного економічного ефекту, який повинен проявитись в покращенні показників ефективності та фінансової стійкості банку. Запропоновано графічну модель дослідження доцільності впровадження системи трансфертного ціноутворення, яка формалізує схему аналізу трьох динамічних факторів доцільності використання трансфертних цін.

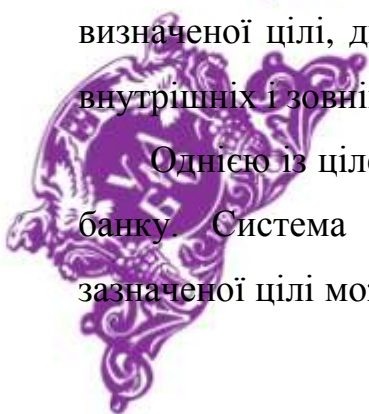

Зазначені фактори включають: величину активів банку, рівень незалежності банківського бізнесу, рівень функціональної універсалізації банку.

Другим етапом формування системи трансфертного ціноутворення є визначення цілей впровадження даної системи. Науковці виділяють біля десяти цілей впровадження системи трансфертного ціноутворення у комерційному банку. Вивчення механізму реалізації зазначених цілей дозволило їх структурувати на цілі першого та другого порядку. До цілей першого порядку віднесено: оцінку діяльності філій та відділень, оцінку діяльності центрів відповідальності, управління ризиками. Необхідно підкреслити, що філії та відділення банку, у разі застосування по відношенню до них трансфертних цін, теж виступають центрами відповідальності. Але деякі банки впроваджують спрощену систему трансфертного ціноутворення метою якої є оцінка діяльності лише філій та відділень, тому виникає необхідність окремого виділення даної цілі. Цілі другого порядку досягаються через реалізацію цілей першого порядку. До цілей другого порядку використання трансфертних цін можна віднести: стимулювання продуктивності праці розрізі центрів відповідальності, планування та контроль бюджетів центрів відповідальності, аналіз структури відсоткової маржі і т.д. Визначення цілей першого порядку формування системи трансфертного ціноутворення може бути проведено на основі дослідження наступних факторів: достатність економічних ресурсів для впровадження і підтримки системи, якість управлінського обліку та методики розрахунку трансфертної ціни, відповідність цілей системи тактичним та стратегічним цілям діяльності банку.

Сутність третього етапу полягає у формування інших елементів системи трансфертного ціноутворення. Особливості їх впровадження залежатимуть від визначеної цілі, динаміки і вектору впливу на певний комерційний банк ряду внутрішніх і зовнішніх факторів.

Однією із цілей першого порядку є оцінка відділень та філій комерційного банку. Система трансфертного ціноутворення направлена на реалізацію зазначеної цілі може формуватись на основі встановлення трансфертної ціни на

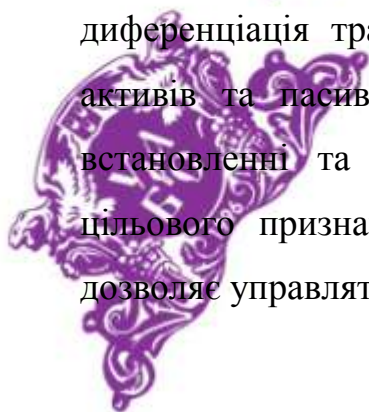

чистий або валовий грошовий потік, що генерується відділенням (філією) банку. Застосування першого варіанту методики передбачає наявність децентралізованої організаційно-управлінської структури та стимулюється прийняття менеджерами відділення ефективних рішень щодо цінних параметрів нарощування активів та пасивів у межах встановлених філією планових завдань.

В умовах більшої централізації використовуються трансфертні ціни розраховані на основі розподілу фіксованої процентної маржі, які встановлюються для валового грошового потоку. Дана методика стимулює менеджерів до нарощування об'ємних показників відділення і не стимулює проведення процентних операцій по ставкам більш ефективним ніж встановлені у середньому по банку. Запровадження того чи іншого методу трансфертного ціноутворення для оцінки діяльності безбалансових відділень буде залежати від пріоритетних тактичних завдань фінансового менеджменту головного банку.

Іншою ціллю першого порядку формування системи трансфертного ціноутворення є підвищення ефективності управління ризиками комерційного банку. Дослідження наукової літератури дає підстави вважати трансфертне ціноутворення інструментом управління ризиком ліквідності, процентним та валютним ризиками.

Для ефективного управління ліквідністю трансфертні ціни розраховуються для валового грошового потоку, тобто усі ресурси залучені або розміщені центром відповідальності відповідно продаються або купляються за трансфертними цінами, а самофінансування центрів відповідальності виключається. Обов'язковими умовами ефективного управління ліквідністю банківської установи через систему трансфертного ціноутворення є диференціація трансфертних цін за строковістю та цільовим призначенням активів та пасивів. Сутність механізму управління ліквідністю полягає у встановленні та регулюванні трансфертних цін у розрізі строковості та цільового призначення зобов'язань та робочих активів, що у свою чергу дозволяє управляти дисбалансами між ними.

В основному, трансфертні ціни у комерційному банку розраховуються по процентним активам та пасивам. Відповідно використання трансфертних цін дозволяє оцінити ефективність формування та розподілу відсоткової маржі та забезпечити управління відсотковим ризиком банку. Керівництву важливо розуміти яку частину чистої процентної маржі заробляє кожен підрозділ банку для прийняття адекватних рішень щодо управління ризиками та забезпечення необхідного рівня прибутковості відсоткових операцій. Механізм розподілу процентної маржі з використанням системи трансфертного ціноутворення наведено на рисунку 2.10. Управління валютним ризиком здійснюється на основі диференціації трансфертних цін у розрізі валют та маніпулювання їх значеннями. Регулювання значень трансфертних цін у розрізі валют забезпечує балансування за строками та сумами активів та зобов'язань у кожній з іноземних валют, як наслідок, оптимізує управління валютною позицією банку.

На основі системи трансфертного ціноутворення комерційні банки також можуть управляти податковим ризиком. Даний аспект формування системи трансфертного ціноутворення набуває особливого значення при здійсненні комерційним банком операцій із своїми закордонним філіям. Для уникнення санкцій з боку податкових органів, комерційні банки повинні враховувати вимоги «Рекомендації щодо трансфертного ціноутворення для багатонаціональних корпорацій та податкових адміністрацій», які були випущені Організацією економічного співробітництва і розвитку у 2001 році.

Вивчення концептуальних аспектів формування системи трансфертного ціноутворення у комерційних банках дозволяє розробити обґрунтовані пропозиції щодо її удосконалення.

Основні положення, висновки та рекомендації, що містяться у розділі 2 дисертаційної роботи знайшли своє відображення у наступних публікаціях: [119, 120, 123, 124].

РОЗДІЛ 3

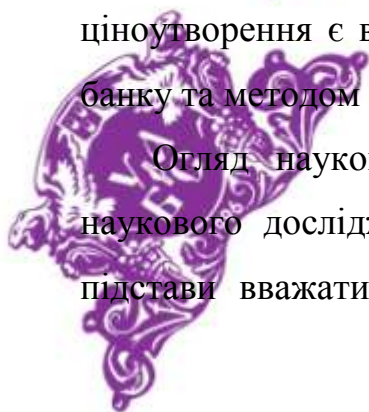
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ

3.1. Механізм оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення

Науковцями розроблено ряд підходів до оптимізації вибору трансфертної ціни, але найбільш широко застосовуються методи лінійного програмування та маржинального аналізу. Беззаперечним недоліком зазначених вище методів є можливість їх практичного застосування лише за умови врахування значної кількості спрощень та допущень.

Розроблений нами механізм не потребує принципових допущень та спрощень, що у свою чергу полегшує можливість його практичного використання. Іншою визначальною його характеристикою є застосування для визначення саме рекомендованого методу трансфертного ціноутворення. Дана цільова орієнтація дозволяє врахувати специфіку діяльності кожного банку на етапі застосування рекомендованого методу трансфертного ціноутворення для визначення певного значення трансфертної ціни. Відносна простота елементів даного механізму спрощує його запровадження у практичну діяльність банку без значних витрат матеріальних ресурсів. Розроблений механізм має високу чутливість до змін у мікросередовищу банку, яка досягається через впровадження процедури опитування його працівників щодо інтенсивності використання основних видів корпоративної стратегії. Методологічною основою розробленого механізму оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення є врахування взаємозв'язку між типом корпоративної стратегії банку та методом трансфертного ціноутворення.

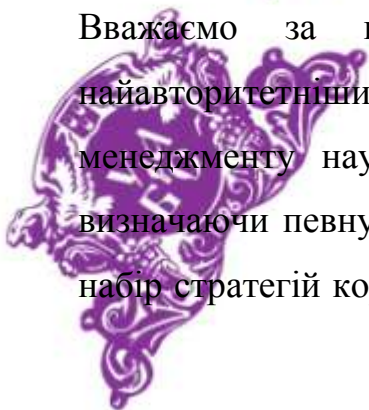
Огляд наукової літератури [49, 50] та результати проведеного нами наукового дослідження практики трансфертного ціноутворення [126] дають підстави вважати стратегію діяльності банку одним із ключових факторів

впровадження системи трансфертного ціноутворення у банківській установі. Як і більшість теоретичних понять у сфері економіки, поняття «стратегія банку» має неоднозначне тлумачення та, як наслідок, різними дослідниками пропонуються відмінні підходи до структурування стратегій банку за класифікаційними ознаками та ієрархією.

Значна частина авторів визначають стратегію банку, як модель дій, що направлені на формування і утримання довгострокових конкурентних переваг на цільових ринках, підкреслюючи тим самим її розуміння в аспекті забезпечення конкурентоспроможності банку [19, 27]. Інші дослідники визначають виняткову важливість для банку комунікаційної [96] або інноваційної [96, 18] стратегій. На нашу думку, поняття «стратегія банку», як і більшість базових термінів у сфері економіки потрібно розуміти комплексно та системно, враховуючи його внутрішню структуру та динамічність змісту при використанні у конкретно-економічних ситуаціях. Зазначені вище стратегії: конкурентоспроможності, комунікаційна та інноваційна пропонуємо розглядати як складові загальної стратегії діяльності банку. Необхідно підкреслити, що визначені вище види стратегій не є вичерпним їх переліком.

Деякі автори опосередковано підтверджують наші висновки і наводять більш широке тлумачення поняття «стратегія банку», як вибору найбільш загальних напрямків розвитку банку, які для нього, з урахуванням конкретних ціннісних орієнтацій, є найкращими та являють собою узагальнену модель дій для досягнення підсумкових прогнозованих результатів у майбутньому [161, 88 с. 82]. Інші науковці також демонструють комплексне сприйняття даного поняття, визначаючи постійну (місія) та динамічну (набір стратегій другого порядку: ринкова, управлінська, організаційна) складові стратегії банку [20]. Вважаємо за необхідне підкреслити, що Ігор Ансофф, один із найавторитетніших у сфері стратегічного планування та стратегічного менеджменту науковців, також визначає поняття «стратегія» комплексно, визначаючи певну внутрішню структуру процесу стратегічного планування та набір стратегій корпорації [2, с. 278]. Таким чином, ми пропонуємо розглядати

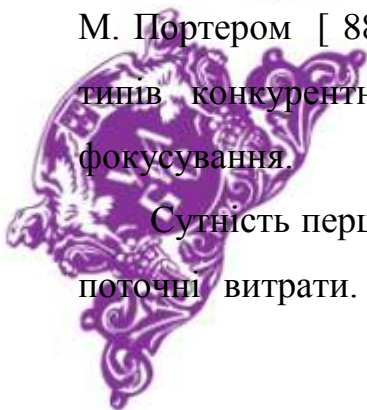
«стратегію діяльності» банку як певний набір його стратегій, зокрема, корпоративної стратегії, яка визначає профіль управління банківською установою.

На міжнародному рівні основні підходи до управління банками визначаються рекомендаціями Базельського комітету з банківського нагляду щодо корпоративного управління, які випущені у 1999 році та переглянуті у грудні 2006 року [138]. Дані рекомендації ґрунтуються на принципах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо корпоративного управління, у яких під терміном «корпоративне управління» розуміється комплекс відносин між менеджментом компанії, радою директорів, акціонерами й іншими зацікавленими особами. Корпоративне управління забезпечує структуру, за допомогою якої встановлюється мета й завдання компанії, засоби їх досягнення та визначається спосіб ведення моніторингу за діяльністю компанії. У свою чергу, формування та уточнення системи корпоративного управління у банку можна вважати його корпоративною стратегією. Остання буде впливати на параметри організаційно-управлінської структури банку та визначатиме механізм координації структурних одиниць і типів контролю їхньої діяльності.

Наша думка щодо доцільності виділення корпоративної стратегії банку підтверджується Дубініним В.О., який виділяє дві групи стратегій: бізнес-стратегії та корпоративні стратегії [39]. Дана класифікація покладена нами в основу при визначенні взаємозв'язку стратегії банку із системою трансфертного ціноутворення (рис. 3.1).

У визначенні сутності бізнес-стратегії автор дотримуються класичного підходу щодо конкурентних стратегій розробленого ще у 70-80 роках ХХ ст.. М. Портером [88, с. 21-24]. Зміст даного підходу полягає у визначенні трьох типів конкурентних стратегій: лідерство за витратами, диференціація та фокусування.

Сутність першої стратегії полягає у намаганні організації мінімізувати свої поточні витрати. Даний тип стратегії досить широко використовується на

практиці вітчизняними банками, так як в умовах загострення конкурентної боротьби та зниження маржі по відсотковим операціям вони не можуть встановлювати ціни на стандартизовані банківські продукти вище середньо-ринкових.

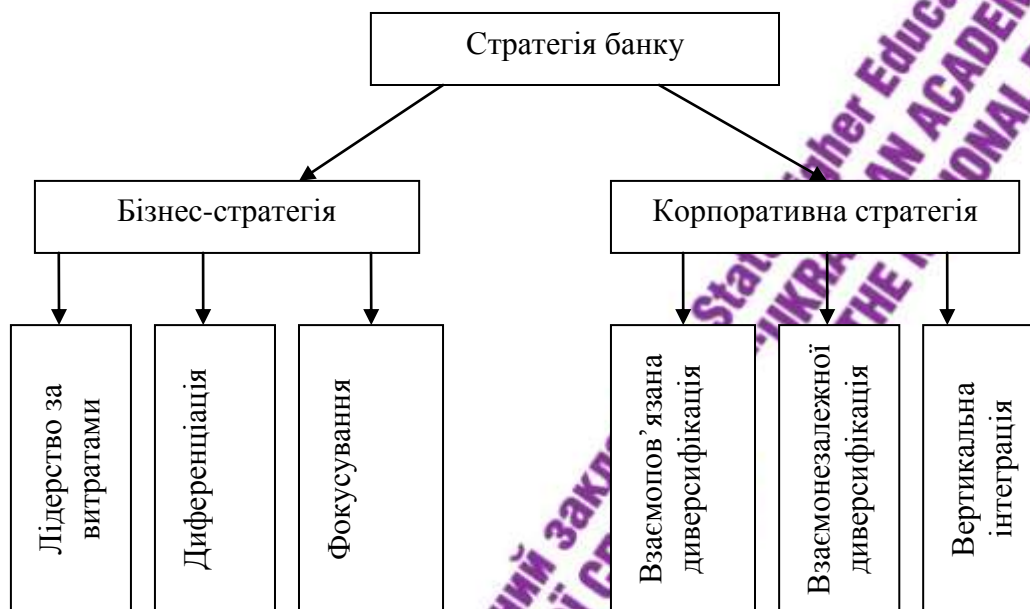

Рис. 3.1 Види стратегій комерційного банку

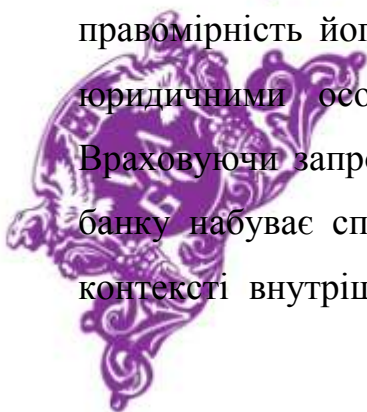
Стратегія диференціації полягає у просуванні банком на ринок унікального продукту або продукту який має значно кращі характеристики у порівнянні з конкурентами. Дана стратегія спрямована на створення додаткової споживчої цінності для споживача даного банківського продукту, що у свою чергу дозволить банку збільшити прибутковість його реалізації. Даний тип стратегій має обмежене застосування у банківському секторі оскільки нові продукти, які з'являються на ринку можуть бути досить швидко скопійовані конкурентами. Виняток складає певне коло банківських послуг, які базуються на технологічних, інфраструктурних та інших перевагах банку і мають досить високий ступень унікальності. Стратегія фокусування полягає у концентрації банку на певному сегменті ринку. Дана стратегія є доцільною за умови існування певних бар'єрів для входження конкурентів на даний сегмент ринку. Одним із прикладів обрання даної стратегії є банки-учасники фінансово

промислових груп, які концентруються на комплексному обслуговуванні підприємств певної фінансово промислової групи.

Досліджені бізнес-стратегії банку лише опосередковано пов'язані із системою трансфертного ціноутворення і виявлення певних залежностей між типом бізнес-стратегії та методом трансфертного ціноутворення, на нашу думку, є недоцільним через не явний характер даного зв'язку. Більш доцільним видається можливість формалізації взаємозв'язку між методами трансфертного ціноутворення та корпоративною стратегією банку.

У трактуванні Дубініна В.О. сутність корпоративної стратегії банку полягає у налагодженні ефективної взаємодії між бізнес-одинацями та створенні додаткових переваг для структурних підрозділів, що входять до складу корпорації, з метою забезпечення довгострокової прибутковості як кожного з них, так і корпорації в цілому. Автор справедливо відмічає, що Законом України "Про банки і банківську діяльність" передбачена заборона діяльності банку у сфері матеріального виробництва, торгівлі, страхових послуг [105]. Однак банк може діяти відразу в декількох різних галузях, реалізуючи контроль над залежними компаніями. Без організації ефективної взаємодії між даними компаніями громіздка корпоративна система може поступатися своїми позиціями динамічним вузькоспеціалізованим конкурентам.

Не порушуючи загальну логіку думок висловлених автором щодо сутності корпоративної стратегії банку, у межах нашого дослідження ми перш за все розглядатимемо її в аспекті оптимізації взаємодії структурних одиниць банку, які не обов'язково мають статус окремої юридичної особи. Таким чином, ми пропонуємо розширити поняття корпоративної стратегії банку на сферу організації взаємовідносин між структурними одиницями банку, зберігаючи правомірність його використання у напрямку організації взаємовідносин між юридичними особами, які пов'язані через механізм участі у капіталі. Враховуючи запропоноване вище уточнення, поняття корпоративної стратегії банку набуває спільної сфери застосування із поняттям трансфертна ціна у контексті внутрішньогосподарських відносин у банку. Трансфертні ціни, як

зазначено у пункті 1.1 роботи, можуть встановлюватись як на ресурси, які передаються між центрами відповідальності однієї юридичної особи так і між окремим взаємозалежним суб'єктами господарювання .

Як показано на рисунку 3.1, виділяють три основні види корпоративної стратегії: взаємопов'язана диверсифікація, взаємозалежна диверсифікація і стратегія вертикальної інтеграції. Реалізуючи стратегію взаємопов'язаної диверсифікації банк впроваджує нові види діяльності, що доповнюють вже існуючі в технологічному і комерційному плані, а також вибудовує внутрішню організаційну структуру направлену на збалансування децентралізації та централізації повноважень структурних підрозділів та методів управління бізнес-процесами.

Банк впроваджує стратегію взаємозалежною диверсифікації через вихід за межі традиційного виробничого чи комерційного ланцюга і шукає нові види діяльності, відмінні від вже існуючих в області технологій та за ринками збуту. Структурні підрозділи банку функціонують у межах децентралізованої організаційної структури з максимально допустимими повноваженнями делегованими на їх рівень .

Стратегія вертикальної інтеграції направлена на зростання у межах обраного сегменту ринку, за якої в рамках корпорації здійснюється об'єднання технологічно пов'язаних напрямків діяльності через централізацію бізнес-процесів та організаційної структури. Вертикально інтегровані банки прагнуть зміцнити конкурентні позиції свого основного бізнесу шляхом зниження виробничих і ринкових витрат з придбання ресурсів і реалізації банківських продуктів, а також деякого зниження впливу ринкової кон'юнктури.

Отже, основним принципом виділення виду корпоративної стратегії є ступінь диверсифікації чи інтеграції бізнес-процесів банку та його організаційної структури. В основу розробленого нами механізму оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення покладено допущення щодо існування взаємозв'язку між стратегією диверсифікації та ринковими методами трансфертного ціноутворення, а також між стратегією інтеграції та методами

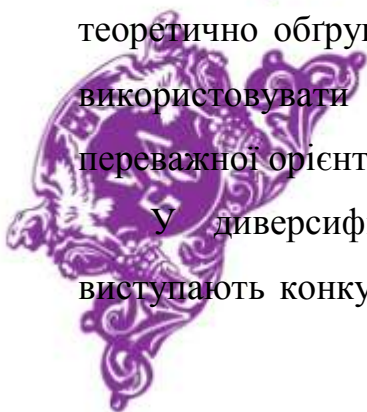

трансфертного ціноутворення орієнтованими на внутрішні витрати. Зазначені стратегії можуть реалізовуватись на рівні банку, або певного центру відповідальності у середині нього.

Прикладом використання стратегії диверсифікації на рівні банку є різноманітні об'єднання холдингового типу, а відповідно до національного законодавства банківська холдингова група [105]. Але частіше, у практиці діяльності як вітчизняних так і зарубіжних банків, стратегія диверсифікації реалізується через встановлення значного рівня автономності і мінімального рівня взаємозалежності для центрів відповідальності. У такому випадку корпоративна стратегія набирає вигляду сукупності стратегій підрозділів і процес стратегічного планування проходить із низу вгору.

Стратегія диверсифікації також передбачає оцінку діяльності кожного центру відповідальності як відокремленого бізнесу, менеджери якого мають значне коло повноважень і певну незалежність у прийнятті управлінських рішень. Таким чином, центри відповідальності у диверсифікованому банку підзвітні як за витрати так і за доходи, що дозволяє їх інтерпретувати як центри прибутку (іноді центри інвестицій). У даному випадку орієнтація при визначенні трансфертної ціни на внутрішні витрати певного структурного підрозділу не відповідатиме цілям діяльності банку в цілому, а спроба переорієнтувати підрозділи на використання для трансфертного ціноутворення середніх витрат по банку знижуватиме їх самостійність. Рішенням даної проблеми є орієнтація на методи трансфертного ціноутворення засновані на ринкових цінах. Дослідження проведені у підрозділі 3.2 роботи дають підстави стверджувати, що використання ринкових індикаторів для розрахунку трансфертних цін по операціям вітчизняних комерційних банків є не лише теоретично обґрунтованим, а й практично можливим. Таким чином, доцільно використовувати ринковий метод трансфертного ціноутворення, за умови переважної орієнтації банку на стратегію диверсифікації.

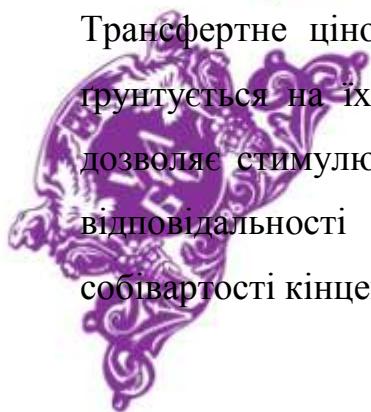
У диверсифікованих банках структурні підрозділи у певній мірі виступають конкурентами, у той час як у інтегрованих акцент робиться на їх

співпраці. Інтегрована фінансова установа орієнтована на функціональну організаційно-управлінську структуру та загальну корпоративну стратегію у межах якої функціонують всі структурні підрозділи. Оскільки відповідальність за більшість рішень зосереджена на рівні вищого керівництва, переважаючим механізмом контролю виступає безпосередній управлінський вплив через організаційну структуру. Для оцінки результатів діяльності структурних підрозділів проводиться порівняння фактичних витрат із плановими та ретроспективний аналіз їх динаміки. Система преміювання у інтегрованих банках заснована на результатах діяльності всієї фінансової установи, а не окремого підрозділу.

Стратегія інтеграції передбачає значний рівень взаємозалежності центрів відповідальності та делегування мінімальних повноважень менеджерам структурних підрозділів. Вище керівництво безпосередньо задіяне у щоденному управлінні бізнес-процесами банку через контакти з підлеглими. Менеджери центрів відповідальності у інтегрованому банку мають можливість безпосередньо управляти рівнем витрат і лише опосередковано впливати на доходи. Таким чином, більшість структурних підрозділів набувають статусу центрів витрат і лише ті з них які безпосередньо продають кінцеві продукти на зовнішньому ринку вважаються центрами доходу (іноді центрами прибутку).

Оскільки методологію трансфертного ціноутворення доцільно, перш за все, використовувати при оцінці руху ресурсів між центрами прибутку (інвестицій), високо інтегровані банки можуть не використовувати систему трансфертного ціноутворення. У той час фінансові установи із значним рівнем інтеграції часто впроваджують методи трансфертного ціноутворення засновані на внутрішніх витратах для підвищення ефективності діяльності центрів відповідальності. Трансфертне ціноутворення засноване на використанні внутрішніх витрат ґрунтується на їх розподілі за центрами відповідальності, що у свою чергу дозволяє стимулювати останні до їх зниження. При оцінці діяльності центру відповідальності розглядається преш за все його роль у формуванні собівартості кінцевого банківського продукту, а не результату діяльності банку.

Пропонуємо формалізувати взаємозв'язок між типом корпоративної стратегії банку та методом трансфертного ціноутворення через розроблену нами матрицю «стратегія-трансфертна ціна» (рис. 3.2).

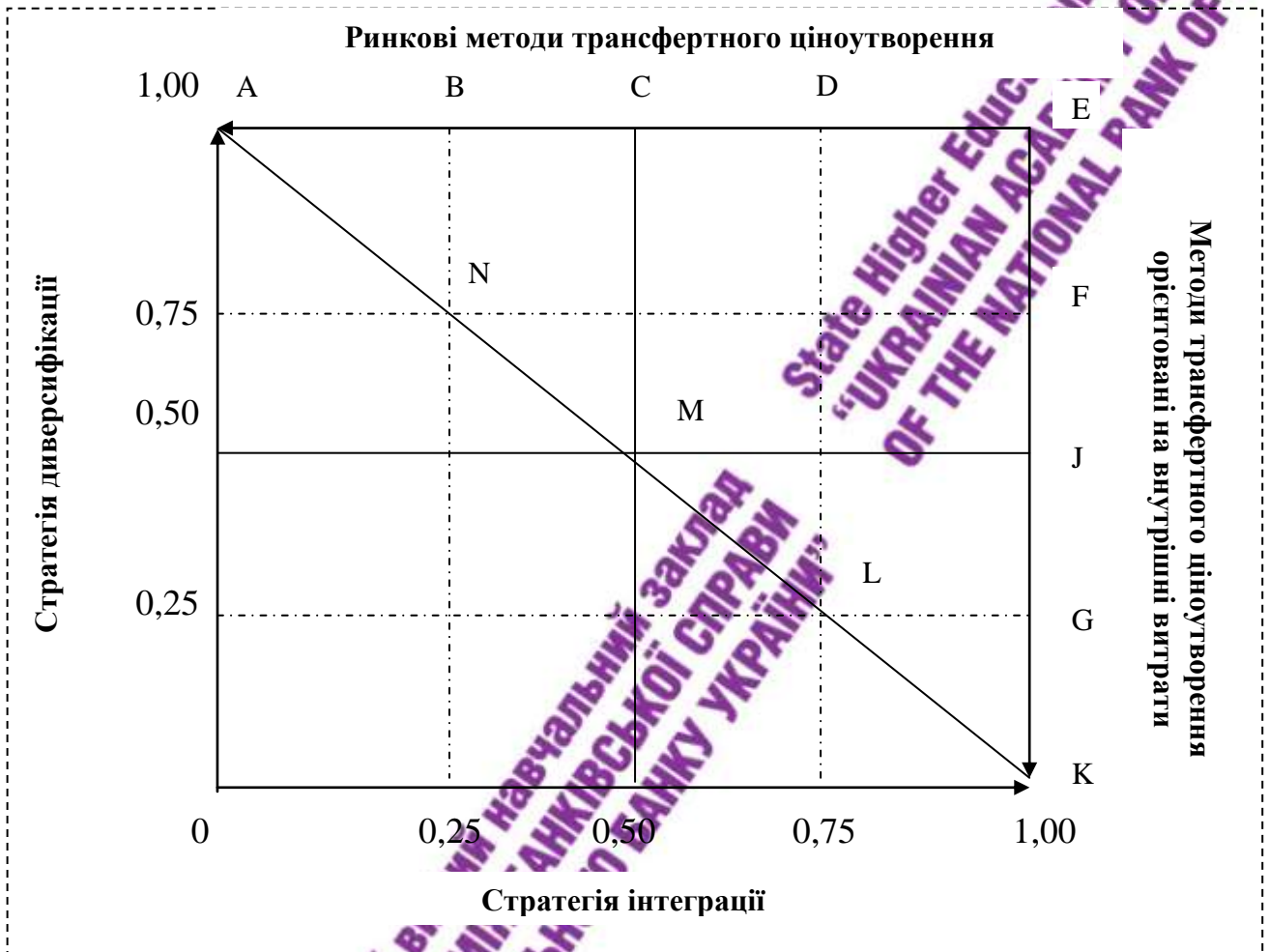

Рис. 3.2 Матриця «стратегія-трансфертна ціна»

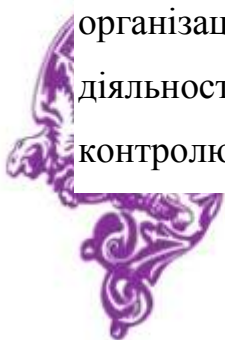
Щільність зв'язку між стратегією банку та методом трансфертного ціноутворення є прямо пропорційною ступеню переважання тієї чи іншої стратегії. На осях OA та ОК нами наведено шкалу оцінки ступеня використання стратегії диверсифікації та інтеграції відповідно. Ступінь використання тієї чи іншої стратегії зростає у напрямку від 0 (не використання стратегії) до 1 (найбільш повне використання). На практиці важко уявити ситуацію, коли банк, або будь-яка інша компанія, використовуватиме виключно стратегію інтеграції або диверсифікації. Логічним видається припущення, що банки використовуватимуть переваги кожної із зазначених стратегій, частково

використовуючи їх у процесі організації своєї діяльності. Таким чином, виникла необхідність певної деталізації ступеня використання стратегій шляхом введення проміжних значень на осях ОА та ОК.

З іншого боку, ситуація коли стратегії інтеграції та диверсифікації використовуються в однаковій мірі може виникати лише в моменти реформування організаційної структури та концепції управління бізнес-процесами. Інакше дана невизначеність щодо пріоритетів призведе до погіршення ефективності діяльності банку в цілому. Невизначеність щодо спрямованості корпоративної стратегії спричиняє невизначеність у пріоритетності використання різноманітних методів банківського фінансового менеджменту і зокрема трансфертного ціноутворення.

Для вирішення проблеми «невизначеності» в основу побудови матриці нами покладено припущення щодо існування обернено пропорційної залежності між інтенсивністю використання стратегій диверсифікації та інтеграції, а також їх взаємодоповнюваності. Наприклад, якщо банк застосовує стратегію диверсифікації на 70% відсотків (0,7 балів), це призводить до використання стратегії інтеграції лише на 30% (0,3 бали). Впроваджуючи зміни в організаційно-управлінську структуру та реформуючи систему фінансового менеджменту банк може підвищити (знизити) рівень диверсифікації, що відповідно призведе до зменшення (підвищення) рівня інтеграції.

Ключовим моментом використання розробленої матриці є визначення ступеня використання тієї чи іншої стратегії банку. Бальну оцінку ступеня використання стратегії диверсифікації та інтеграції доцільно проводити за результатами опитування керівників та працівників банку. Оцінка використання стратегії банку пропонуємо проводити по шести напрямкам: сутність корпоративної стратегії та процесу стратегічного планування, тип організаційної структури, сутність процесів управління, система оцінки діяльності структурних одиниць, система преміювання, основний спосіб контролю зі сторони вищого керівництва (Додаток В) .

Для проведення оцінки респонденти спочатку за визначеними вище напрямкам, проставляють відповідну кількість балів (від 0 до 1) у розрізі стратегій, далі розраховується середньоарифметичне значення даних оцінок яке вважається бальною оцінкою використання стратегії. З метою дотримання допущення щодо обернено пропорційної залежності та взаємодоповнюваності між стратегією диверсифікації та інтеграції, респондентом проводиться коригування отриманих результатів бальної оцінкою використання стратегії у напрямку приведення їх суми до 1 балу.

Скоригована бальна оцінка використання стратегії застосовується для розрахунку загальної бальної оцінки використання стратегії за формулою 3.1.

$$S = \sum_{i=1}^n P_i * W_i \quad (3.1)$$

де S – загальна бальна оцінка використання стратегії ;

P_i – скоригована бальна оцінка використання стратегії, яка проводиться окремим респондентом;

W_i – ваговий коефіцієнт респондента;

n – загальна кількість респондентів.

Загальна бальна оцінка використання стратегії проводиться окремо для стратегії диверсифікації та інтеграції за однією шкалою вагових коефіцієнтів. Останні встановлюються диференційовано для певних груп респондентів і підлягають перегляду не частіше ніж раз на рік. Величина вагових коефіцієнтів повинна залежати від рівня компетентності, досвіду роботи у сфері банківського фінансового менеджменту та кількості осіб які підлягають анкетуванню. Також необхідно враховувати чи входить дана особа до керівного складу банку, оскільки лише керівництво має достатню інформацію щодо стратегії діяльності банківської установи. Наприклад, голові правління у структурі вагових коефіцієнтів може належати 10% , членам правління – 2-5%; директорам департаментів та філій – 1-2%; начальникам управлінь та відділів – 0,5-1%; рядовим спеціалістам – 0,1-0,5%.

Допущення щодо обернено пропорційної залежності та взаємодоповнюваності між рівнем диверсифікації та інтеграцій повинно також враховуватись у процесі загальної бальної оцінки використання стратегії (формула 3.2).

$$SD + SI = 1 \quad (3.2)$$

де SD – загальна бальна оцінка використання стратегії диверсифікації;
 SI – загальна бальна оцінка використання стратегії інтеграції.

На нашу думку, опитуванню підлягають перш за все керівники банку, тобто особи, які зазначені в частині першій статті 42 Закону України «Про банки й банківську діяльність» [105]. Опитування менеджерів середньої та рядових співробітників є вибіркоким залежно від ступеня їх компетентності у даному питанні та функціональних обов'язків. Пропонується щоквартальна або щомісячна періодичність опитування визначеного вище кола осіб з метою з'ясування об'єктивної інформації щодо поточного стану та перспективи зміни корпоративної стратегії банку.

Запропонований нами механізм опитування доцільно реалізовувати у автоматизованому режимі через внутрішній сайт банку або інші мережеві технології, що дозволить мінімізувати матеріальні та часові витрати на його організацію. Автоматизація даного процесу дозволить також підвищити оперативність обробки результатів, а також їх достовірність.

За результатами опитування розраховується бальна оцінка рівня використання стратегії інтеграції та диверсифікації. Уся множина можливих результатів даної оцінки буде лежати на прямій АК. Виходячи із можливих проміжних значень бальної оцінки рівня інтеграції та диверсифікації пряма АК розбивається на ряд відрізків, яким відповідають певні значення на осях ЕА та ЕК, які у свою чергу визначають метод трансфертного ціноутворення рекомендований до застосування.

Потрібно підкреслити, що у процесі розробки матриці «стратегія-трансфертна ціна», ми виходили із ідеї можливості одночасного застосування ринкових методів трансфертного ціноутворення та трансфертних цін орієнтованих на внутрішні витрати. Дане твердження ґрунтується на результатах дослідження практики трансфертного ціноутворення, які наведено у пункті 1.3 дисертаційної роботи.

У той же час, ми враховували той факт, що у практичній діяльності майже неможливо досягти рівномірного використання зазначених вище методів трансфертного ціноутворення. Як правило банк обирає собі базовий метод, а інший використовує як додатковий при визначенні трансфертної ціни по обмеженому колу операцій, які не можливо (не доцільно) оцінювати за базовим методом. Таким чином, використання матриці «стратегія-трансфертна ціна» дозволяє визначити пріоритетний (базовий) метод трансфертного ціноутворення та рекомендований ступінь використання додаткового методу (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Визначення рекомендованого методу трансфертного ціноутворення

Відрізок прямої АК матриці «стратегія-трансфертна ціна»	Метод трансфертного ціноутворення		
	Методи засновані на ринкових цінах	Система подвійного ціноутворення	Методи засновані на внутрішніх витратах
AN	+	-	-
NM	+/-	+	-
ML	-	+	+/-
LK	-	-	+

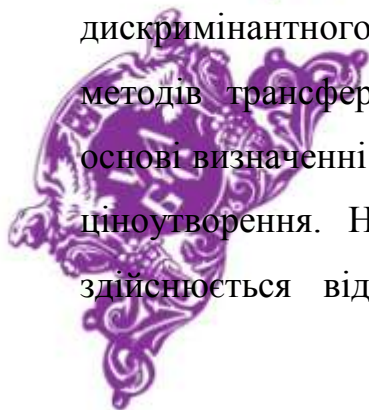
При структуруванні даних таблиці 3.1 використано наступні умовні позначення: «+» пріоритетне застосування даного методу (базовий метод), «-» метод використовувати недоцільно, «+/-» метод може застосовуватись з певними обмеженнями (додатковий метод).

Невизначеність щодо пріоритетності застосування методів трансфертного ціноутворення виникає у точці М прямої АК, якій відповідають координати $(0,5; 0,5)$ та $(C;J)$ по осям OA, OK та EA, EK відповідно. На нашу думку, дана ситуація, якщо вона виникне у практичній діяльності банків, носитиме тимчасовий характер і відповідатиме періоду перетворень у організаційно-управлінській структурі та у системі внутрішнього фінансового менеджменту в цілому.

На нашу думку, стратегія інтеграції та відповідно методи трансфертного ціноутворення засновані на внутрішніх витратах характерні перш за все для малих банків. Дані фінансові установи мають чітку орієнтацію на реалізацію стандартних банківських продуктів визначеному колу клієнтів, не мають розвиненої мережі відділень та філій.

Найбільші та великі вітчизняні банки орієнтуються на співпрацю з необмеженим колом потенційних клієнтів на різноманітних сегментах фінансового ринку в цілому та банківського зокрема. Можуть реалізовувати через достатньо розвинену мережу філій та відділень банківські продукти з унікальними характеристиками. Вони найчастіше впроваджують дивізіональну організаційно-управлінську структуру із досить високим рівнем делегування повноважень менеджерам середньої ланки. Таким чином, найбільші та великі банки мають достатньо вагомі передумови для переважної реалізації стратегії диверсифікації та використання трансфертних цін орієнтованих на ринкові індикатори.

Запропонований нами механізм оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення не може розглядатись як виключний і самодостатній. Наприклад, зарубіжні науковці пропонують використовувати методику дискримінантного аналізу для визначення доцільності застосування певних методів трансфертного ціноутворення [193]. Даний аналіз проводиться на основі визначенні впливу факторів (змінних) на вибір методики трансфертного ціноутворення. На першому етапі застосування дискримінантного аналізу здійснюється відбір теоретично обґрунтованих факторів та проводиться

опитування компетентного кола респондентів з метою бальної оцінки впливовості кожного з них на вибір певного методу трансфертного ціноутворення. На другому – проводиться обробка результатів опитування методами багатомірного статистичного аналізу та визначається набір факторів (змінних) які визначають застосування певного методу трансфертного ціноутворення. Зазначена методика набула певного поширення в Україні і використовується, в основному, для оцінки фінансового стану підприємства [145].

У той же час, розроблений нами механізм, має значні переваги в аспекті простоти його практичного застосування та може стати одним із дієвих інструментів оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення .

3.2. Обґрунтування вибору орієнтирів для трансфертних цін

Теорія маржиналізму є універсальним і найбільшим розповсюдженим методом дослідження ефективності прийняття цінових рішень на рівні фірми [66, 100]. Маржинальний аналіз широко використовується для визначення ефективності поведінки фірми на різних, за рівнем конкуренції, ринках. У 50-70 роках ХХ ст. закордонними науковцями, на основі використання методології маржиналізму, розроблено ряд графічних моделей трансфертного ціноутворення [170, 171 183, 186, 194, 200].

Для розгляду пропонуються три графічні моделі, які описують поведінку банку при відсутності або наявності зовнішнього ринку для проміжного продукту та враховують рівень конкуренції на ньому. У моделях використані наступні припущення:

- фірма складається із двох підрозділів: підрозділу що виробляє проміжний продукт (далі підрозділ постачання) та підрозділу що споживає даний продукт для трансформації його в кінцевий продукт (далі підрозділ споживання);

- проміжний продукт є об'єктом трансфертного ціноутворення, і використовується для виробництва кінцевого продукту даної фірми, який реалізується зовнішнім споживачем;
- теоретично правильною є трансфертна ціна що спонукає підрозділи працювати на оптимальному для усієї фірми рівні випуску кінцевого продукту.

Адаптуючи зазначені вище припущення до особливостей функціонування банківської установи можна зазначити наступне: 1) підрозділами постачання у банківській установі можна вважати структурні одиниці, що формують ресурсну базу банку (депозитний підрозділ), а підрозділами споживання – ті що проводять розміщення залучених ресурсів (кредитний підрозділ); 2) проміжний банківський продукт виступає у формі певної суми грошових зобов'язань; 3) теоретично правильною є трансфертна ціна, що дозволяє оптимізувати діяльність усієї банківської установи .

Спочатку розглянемо модель трансфертного ціноутворення при наявності конкурентного зовнішнього ринку для проміжного продукту [171, 183]. Під конкурентним ринком розуміється ринок абсолютної конкуренції, на якому існує велика кількість продавців та покупців, що не мають можливості впливати на його кон'юнктуру. У короткостроковому періоді ціна реалізації продукту розглядається у вигляді горизонтальної прямої (рис. 3.3) .

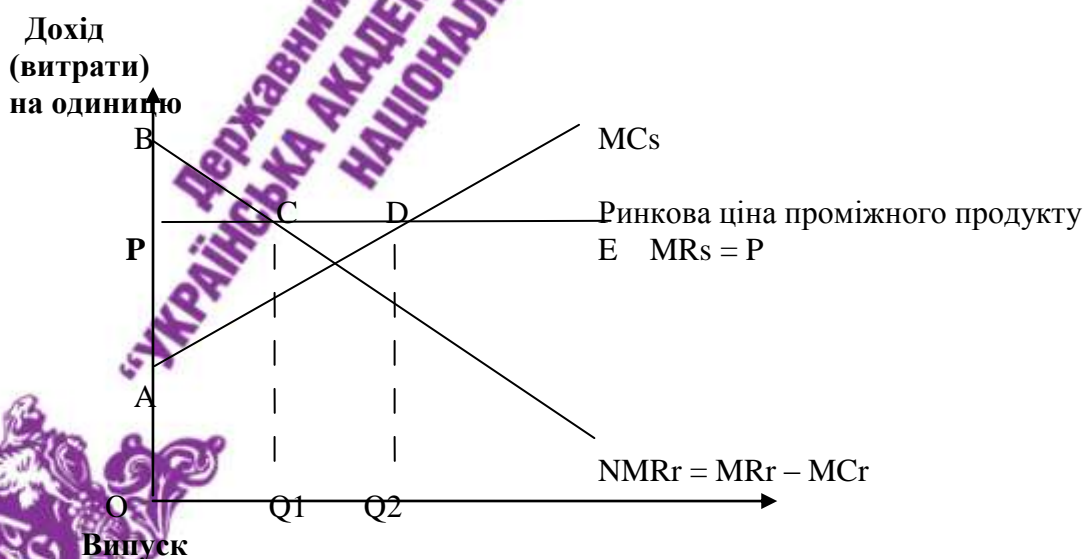
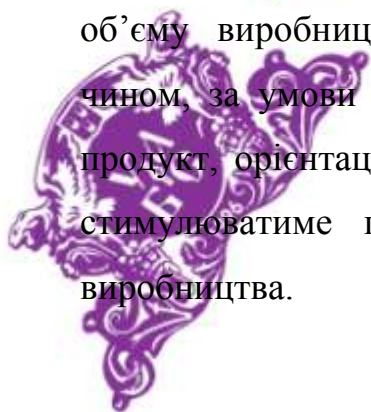

Рис. 3.3 Трансфертне ціноутворення при наявності конкурентного зовнішнього ринку для проміжного продукту

Зовнішня ринкова ціна для проміжного продукту встановлюється на рівні OP і так як зовнішній ринок за допущенням є конкурентним, граничний дохід від реалізації проміжного продукту є фіксованим і представлений горизонтальною прямою PE . NMR – пряма чистого маржинального доходу підрозділу що споживає проміжний продукт та реалізує кінцевий продукт, відображає різницю між граничними доходами та граничними витратами цього підрозділу за виключенням трансфертної ціни сплаченої підрозділу постачання. Трансфертна ціна буде встановлена на рівні ринкової ціни проміжного продукту на зовнішньому конкурентному ринку, тобто OP .

За цією трансфертною ціною підрозділ споживання потребуватиме проміжного продукту в об'ємі $OQ1$, оскільки забезпечується рівність між його граничними витратами ($P = MCr$) та доходами ($NMRr$). Підрозділ споживання за однаковою ціною може отримувати проміжний продукт як із підрозділу постачання так із зовнішньому ринку. Підрозділ постачання також матиме можливість реалізувати проміжний продукт по однаковій ціні на внутріфірмовому або зовнішньому ринках. Для досягнення оптимального рівня виробництва ($MCs=MRs$) підрозділ постачання може виробляти проміжний продукт в об'ємі $OQ2$ та реалізовувати додатковий обсяг продукції $Q1Q2$ на зовнішньому ринку, у той час як обсяг $OQ1$ постачати по трансфертній ціні підрозділу споживання.

Потрібно відмітити, що чистий граничний дохід усього банку відображає крива $BCDE$ і найбільш прибутковий рівень виробництва для усього банку забезпечується у точці перетину граничних витрат усього банку які відображає крива ADE , тобто у точці D . Таким чином, банку необхідно забезпечити виробництво проміжного продукту в обсязі $OQ2$, що є тотожним оптимальному об'єму виробництва підрозділу постачання проміжного продукту. Таким чином, за умов наявності конкурентного зовнішнього ринку на проміжний продукт, орієнтація трансфертного ціноутворення на ціну зовнішнього ринку стимулюватиме підрозділи банку до встановлення оптимального обсягу виробництва.

Далі проаналізуємо трансфертне ціноутворення при відсутності зовнішнього ринку для проміжного продукту. Іноді взагалі не існує зовнішнього ринку для проміжного продукту (рис. 3.4).

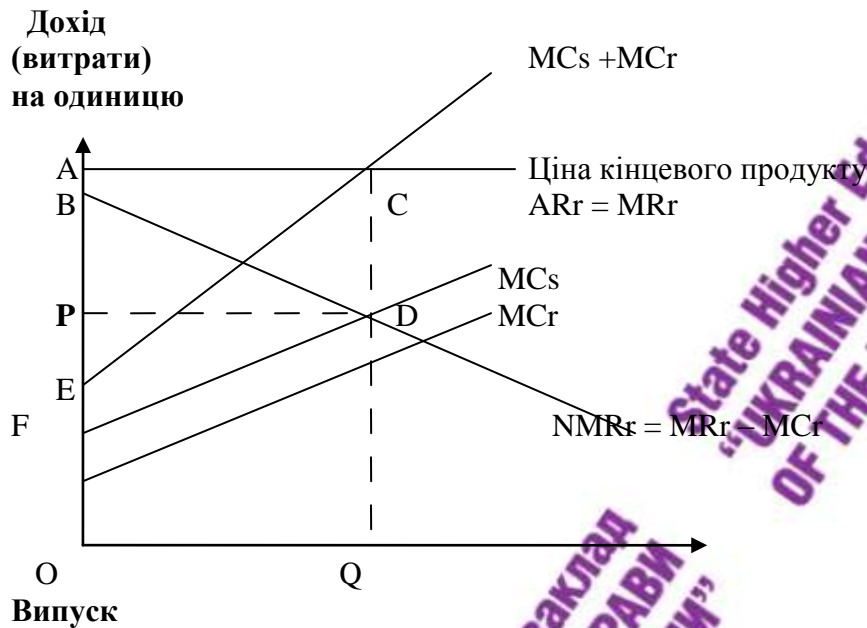

Рис. 3.4 Трансфертне ціноутворення при відсутності зовнішнього ринку для проміжного продукту

При умові, що підрозділ який постачає проміжний продукт не має виробничих обмежень, трансфертна ціна повинна встановлюватись на рівні OP (лінія PD відображає маржинальний дохід підрозділу постачання проміжного продукту), що забезпечує максимізацію прибутку для підрозділу постачання проміжного продукту при оптимальному для усього банку рівні виробництва кінцевого продукту. Більш детальний аналіз наведеної графічної моделі наведено у роботах закордонних дослідників [170, 180].

Останньою розглянемо модель трансфертного ціноутворення при наявності неконкурентного зовнішнього ринку для проміжного продукту. Оптимальна трансфертна ціна, що стимулюватиме підрозділи компанії забезпечувати необхідний рівень виробництва (OQ_3) відповідатиме величині OP_t (досягається оптимізація прибутку для підрозділу постачання проміжного продукту та банку в цілому). Підрозділ постачання максимізуватиме свій прибуток продаючи проміжний продукт в об'ємі OQ_1 за ціною OP_e на зовнішньому ринку та додаткову кількість (Q_1Q_3) за ціною OP_t підрозділу споживання (рис. 3.5).

Дане рішення також відповідає оптимальному рішення для підрозділу споживання, який потребує проміжний продукт в об'ємі OQ_2 , так як відрізок OQ_1 дорівнює Q_2Q_3 , а отже відрізок OQ_2 дорівнює Q_1Q_3 . Більш детальний аналіз наведеної графічної моделі можна знайти у роботах закордонних дослідників [180, 186].

Дохід
(витрати)
на одиницю

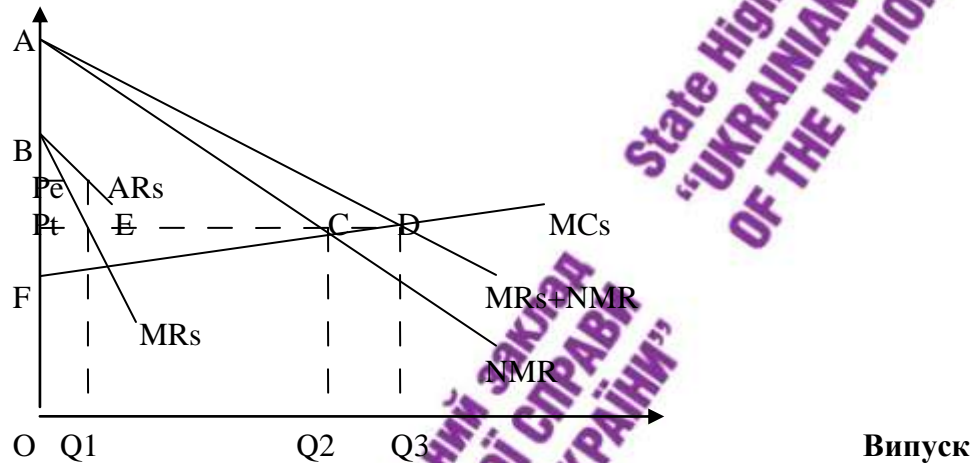

Рис. 3.5 Трансфертне ціноутворення при наявності неконкурентного зовнішнього ринку для проміжного продукту

Для практичного застосування проаналізованих вище графічних моделей необхідно визначитись із наявністю зовнішнього ринку для проміжного банківського продукту. У підрозділі 1.2 проведено дослідження елементів системи трансфертного ціноутворення у банку, зокрема визначено економічну сутність проміжного банківського продукту, як об'єкту трансфертного ціноутворення. У більшості випадків він трактується як внутрішні ресурси банку, які передаються від одного підрозділу (центру відповідальності) до іншого і, відповідно, об'єкт трансфертного ціноутворення має аналоги на зовнішніх фінансових ринках. Для України це Міжбанківський кредитний ринок, Міжбанківська валютна біржа, ринок цінних паперів, ринок депозитів та кредитів юридичних та фізичних осіб і т.д. Можна дискутувати щодо ліквідності даних ринків, об'єктивності інформації що з них надходить, але сам факт їх існування є беззаперечним.

Ми прийшли до висновку, що для проміжного банківського продукту існують ринкові аналоги. Проаналізувавши рівень конкуренції на банківському ринку України, визначимо яка з графічних моделей трансфертного ціноутворення може стати теоретичною базою для розробки ефективної методики трансфертного ціноутворення.

Віднесення реальних ринків до теоретично обґрунтованих моделей ринків (ринок чистої конкуренції, ринок монополістичної конкуренції, олігополія та чиста монополія) є одним із найбільш складних питань мікроекономіки, оскільки на кон'юнктуру функціонуючих ринків перманентно впливають різноманітні економічні та соціально-політичні фактори. Визначимо ступінь конкурентності вітчизняного ринку банківських продуктів, застосовуючи найбільш розповсюджені у світовій практиці методики оцінки конкурентності ринків. Предметом дослідження є ринок банківських продуктів в цілому без його сегментації за видами банківських операцій та послуг.

По-перше, проаналізуємо вітчизняний банківський ринок використовуючи, формально-логічний метод. За обґрунтованими у науковій літературі [66] формальними ознаками проведемо аналіз українського ринку банківських продуктів (табл. 3.2) .

Таблиця 3.2

Формальні ознаки основних моделей ринків

Формальні ознаки основних моделей ринку	Модель ринку			
	Чиста конкуренція	Монополістична конкуренція	Олігополія	Чиста монополія
Кількість фірм	Дуже велика	Велика	Декілька	Одна
Тип продукту	Стандартизований	Диференційований	Стандартизований або диференційований	Унікальний
Контроль над ціною	Відсутній	Деякий, але в доволі вузьких рамках	Обмежений, значний при тайному зговорі	Значний
Умови вступу до галузі	Дуже легкі, бар'єри для вступу відсутні	Порівняно легкі	Наявність істотних бар'єри для вступу	Вступ блокований
Нецінова конкуренція	Відсутня	Значний акцент на рекламу, торгові знаки, товарні марки тощо	Дуже типова, особливо при диференціації продукту	Головним чином реклама соціальної діяльності фірми

Результати аналізу банківського ринку України за визначеними вище критеріями наведено у таблиці 3.3. Ступінь відповідності значення формальної

ознаки дійсному стану речей проранжовано за балами: 0 – зовсім не відповідає; 0,5 – справджується частково; 1 – повністю відповідає.

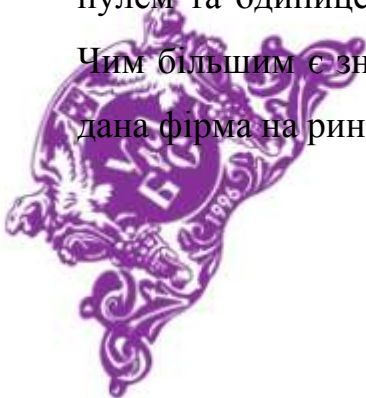
Таблиця 3.3

Характерні риси вітчизняного банківського ринку

Характерні риси	Модель ринку, бали відповідності				Вітчизняний банківський ринок
	Чиста конкуренція	Монополістична конкуренція	Олігополія	Чиста монополія	
Кількість фірм	1	0,5	0	0	Дуже велика
Тип продукту	1	0	0,5	0	В основному стандартизований іноді диференційований
Контроль над ціною	1	0,5	0	0	В основному відсутній іноді незначний
Умови вступу до галузі	0	1	0	0	Порівняно легкі
Нецінова конкуренція	0	0,5	0,5	0	Присутня не в значній мірі
Всього балів	3	2,5	1	0	

Найбільше балів за формально-логічним методом аналізу отримали ринок чистої конкуренції та ринок монополістичної конкуренції 3 та 2,5 бали відповідно. Таким чином, можна охарактеризувати вітчизняний ринок банківських продуктів як такий, що частково відповідає теоретичній моделі ринку чистої конкуренції та частково відноситься до ринку монополістичної конкуренції.

Наступний підхід до вимірювання стану конкуренції на ринку ґрунтується на дослідженні показника «відносної націнки» або індексу Лернера. Даний спосіб вимірювання монопольної влади фірми був запропонований у 1934 р. економістом Абба Лернером, а тому він називається лернерівським ступенем монопольної влади [113]. Значення індексу Лернера завжди перебуватиме між нулем та одиницею. Для абсолютно конкурентної фірми $P=MC$, а отже, $L=0$. Чим більшим є значення індексу, тим більший ступінь монопольної влади має дана фірма на ринку.

Математично даний критерій виражається формулою:

$$I_l = \frac{P - MC}{P} = \frac{1}{E} \quad , \quad (3.3)$$

де I_l - лернерівський ступень монопольної влади;

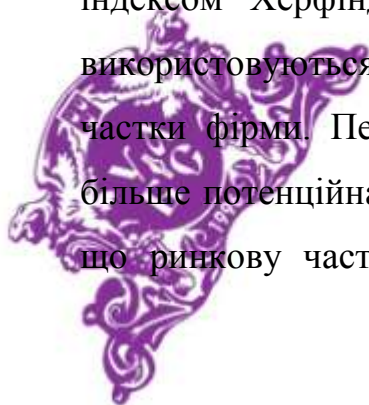
P – ціна;

MC – граничні витрати;

E – еластичність попиту на товар даної фірми.

Для забезпечення аналізу всього ринку банківських продуктів пропонуємо адаптувати формулу 3.3 помноживши її чисельник та знаменник на загальний обсяг виробництва банківських продуктів усіма банкам України у 2005 році (Q). Таким чином, добуток $P \cdot Q$ відобразить загальні доходи, а добуток $MC \cdot Q$ – загальні витрати банківської системи України у 2005 році (у межах нашого аналізу вважатимемо граничні витрати (MC) тотожними середнім загальним витратам ATC). Виходячи із даних офіційного сайту НБУ у 2005 році загальні доходи та витрати банків склали 27 480,6 млн. грн. та 25 073,1 млн. грн. відповідно. Використовуючи адаптований варіант індексу Лернера знаходимо, що середня націнка по банківській системі України у 2005 склала 0,0876 грн. на 1 гривню доходів банків. Даний рівень націнки, у порівнянні із іншими секторами економіки, є незначним і характеризує ринок вітчизняний банківських продуктів як досить конкурентний.

Далі пропонуємо використати методику визначення концентрації ринку за індексом Херфіндаля-Хиршмана. Для розрахунку значень даного індексу використовуються дані про частку продукції фірми у галузі, тобто ринкової частки фірми. Передбачається, що чим більша частка фірми у галузі, тим більше потенційна можливість для виникнення монополії. Потрібно відмітити, що ринкову частку банківської установи можна оцінити через визначення

частки активів банку у загальній сумі активів банківської системи. Даний підхід зумовлюється специфікою банківської діяльності, коли статті активів (пасивів) у повній мірі відображають обсяги реалізації банківських продуктів. Індекс Херфіндаля-Хіршмана розраховується формулою (3.4) [91, с. 230-232]:

$$I_{HH} = S_1^2 + S_2^2 + S_3^2 + \dots + S_n^2 \quad (3.4)$$

де I_{HH} - індекс Херфіндаля – Хіршмана;

S_1 - ринкова частка самої великої фірми;

S_2 - ринкова частка наступної за величиною фірми;

S_n - ринкова частка найменшої за величиною фірми.

Якщо на ринку функціонує лише одна фірма (тобто ми маємо приклад чистої монополії), то $s_1=100\%$, а $I_{HH}=10\,000$. Якщо у галузі працюють 100 однакових фірм, то $s_i=1\%$, а $I_{HH}=100 \times s_i^2=100$. Високо монополізованим вважається ринок на якому індекс Херфіндаля-Хіршмана перевищує 1800 [91]. Даний індекс широко використовується у практиці антимонопольного регулювання.

Провівши, на основі даних офіційного сайту НБУ, розрахунок ринкової частки кожної із 163 банківських установ, що мали ліцензію НБУ на виконання банківських операцій станом на 1 січня 2006 року та просумувавши їх квадрати ми отримали значення індексу Херфіндаля – Хіршмана для банківської системи України. Значення даного індексу складає 389,39 одиниць, що знову ж підтверджує відсутність на вітчизняному ринку банківських продуктів надмірної концентрації. Більш детальний розрахунок значення індексу наведено у Додатку Г. Станом на 01.10.2002 року значення даного індексу (концентрації активів) по банківській системі України становило 451,64 одиниць [109]. Таким чином, спостерігалась тенденція до зниження концентрації ринку банківських продуктів у період 2002-2005 років на 62,5 одиниць або 13,8%.

Також нами проведено розрахунок значення даного індексу станом на 01.01.2007 року у розрізі кредитного та депозитного портфелів банків України (Додаток Д). Результати розрахунків підтверджують наявність досить високого рівня конкуренції на даних сегментах ринку банківських продуктів.

Далі скористаємось більш простим але прозорим і зрозумілим методом вимірювання ринкової влади, який запропоновано Полом А. Семюельсоном та Вільямом Д. Нордгаузом [100, с. 241-243]. Сутність даного методу полягає у аналізі ринкової частки лідерів ринку. На основі емпіричних даних авторами запропоновані наступні критерії визначення конкурентності ринків: ринок має високий ступень концентрації якщо чотири найбільші компанії контролюють понад 60% ринку, на ринках з низьким рівнем концентрації чотири найбільші компанії виробляють не більше 20% продукції.

Лідерами банківської системи України станом на 01.01.2006 року були Приватбанк – 10,31% ринку, банк «Аваль» - 9,00% ринку, Промінвестбанк – 6,82% ринку та Укрсоцбанк – 5,03% ринку. Визначені банки-лідери у сукупності контролюють 31,17 % ринку банківських продуктів України. Більш детальний розрахунок значення індексу наведено у Додатку Г. Таким чином, з одного боку, ми не можемо говорити про високий рівень концентрації ринку, але з іншої – чотири банки-лідери контролюють біля третини ринку, що є досить значним рівнем концентрації.

Проаналізувавши український ринок банківських продуктів, ми з'ясували що він є досить конкурентним і жоден із його учасників не має монопольної влади для контролю над цінами, крім Національного банку України. У свою чергу НБУ не може розглядатись як стандартний учасник ринку банківських продуктів, так як виконує специфічні функції регулятора і забезпечує стабільність національної валюти.

Грунтуючись на результатах дослідження сутності проміжного банківського продукту та визначення рівня конкуренції на національному ринку банківських продуктів, ми прийшли до висновку, що стратегічним орієнтиром у розробці методик трансфертного ціноутворення повинна стати

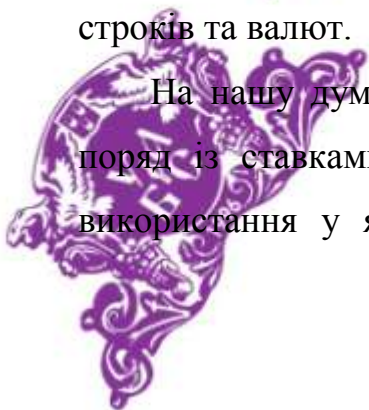

графічна модель, що передбачає наявність конкурентного зовнішнього ринку для проміжного продукту (рис. 3.3). Дана модель визначає необхідність орієнтації (при розробці методики трансфертного ціноутворення) на ринкові індикатори.

Таким чином, враховуючи результати проведених у даному підрозділі розрахунків, ми прийшли до висновку щодо необхідності дослідження можливостей переорієнтації методик розрахунку трансфертних цін вітчизняних банків у напрямку більш повного використання ринкових орієнтирів. Необхідно підкреслити, що абсолютна більшість науковців, які займаються проблемами трансфертного ціноутворення, відзначають безумовну доцільність впровадження методики трансфертного ціноутворення орієнтованої на ринкові індикатори [9, 45, 101, 150, 171].

Як показано у попередніх розділах роботи, більшість вітчизняних банківських установ одночасно використовують як ринкові ціни так і внутрішні витрати при визначенні рівня трансфертних цін. Даний факт пояснюється, недостатнім розвитком оптових фінансових ринків, які традиційно використовуються у практиці трансфертного ціноутворення закордонних банків. У закордонних банках при встановленні трансфертної ціни орієнтуються на ринок державних боргових цінних паперів, ринок депозитних сертифікатів та міжбанківський ринок [11, 94, 115, 139, 169, 178]. У вітчизняному фінансовому секторі економіки, із перерахованих вище ринків, повноцінно функціонує лише міжбанківський ринок. Причому він має чітко виражений короткостроковий характер. короткострокових ресурсів. Національний ринок боргових цінних паперів характеризується низьким рівнем ліквідності та відсутністю на ньому інструментів по необхідному спектру строків та валют.

На нашу думку, на даному етапі розвитку банківської системи України, поряд із ставками міжбанківського ринку доцільно розглянути можливість використання у якості орієнтирів розрахунку трансфертної ціни ринкових

кредитних і депозитних ставок по операціям з фізичними і юридичними особами.

Існують необхідні умови запровадження ринкових методів трансфертного ціноутворення, зокрема заснованих на використанні ринкових кредитних та депозитних ставок. По-перше, дані ринкові ставки повинні бути аналогами для проміжного банківського продукту. По-друге, зовнішні ринки на яких обертаються аналоги проміжних продуктів повинні мати досить високий рівень конкуренції для забезпечення об'єктивності ціноутворення.

На основі аналізу сутності категорії «проміжний продукт» в аспекті банківської діяльності, нами показано, що для проміжних банківських продуктів ринкові аналоги існують на зовнішніх фінансових ринках. Кінцевий (зовнішній) продукт може бути визнаний аналогом проміжного (внутрішнього) продукту за умови можливості заміщення останнього першим. Отже, аналогами проміжного банківського продукту виступатимуть фінансові ресурси зовнішніх ринків на яких банк може виконувати свої операції. Депозитні та кредитні продукти являють собою певні суми грошових коштів, що відповідно залучаються або розміщуються банком. Як наслідок, при встановленні трансфертної ціни на певні види внутрішньобанківських ресурсів можна орієнтуватись на ринкові кредитно-депозитні ставки за умови дотримання вимог щодо подібності строків та валют. Таким чином, умова щодо наявності аналогів на зовнішніх ринках для проміжних банківських продуктів повністю виконуються.

Нами проведено розрахунок рівня конкурентності на вітчизняному банківському ринку за найбільших загальним показником: частками активів банку у сукупних активах банківської системи. Для визначення рівня конкуренції на ринках депозитів та кредитів нами розраховані індекси Херфіндаля-Хіршмана та ринкової влади лідерів ринку за частками кредитного (депозитного) портфелю кожного банку у сукупному кредитному (депозитному) портфелю банківської системи (Додаток Д). Розрахунки

проведено на основі даних станом на 01.01.2007, які оприлюднені на офіційному вебсайті Національного банку України [86].

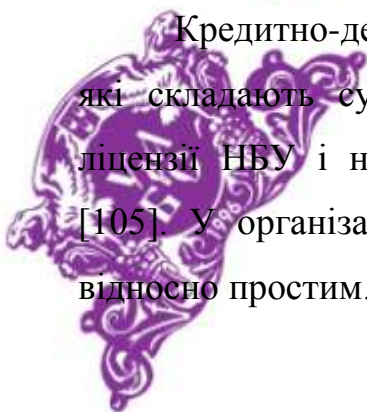
За результатами розрахунків визначено, що індекс Херфіндаля-Хіршмана складає для кредитного портфелю 438.92 одиниць, а для депозитного портфелю 415.22 одиниць. За даним показником, кредитний та депозитний ринок України можна вважати досить конкурентними. Індекс ринкової влади лідерів, який розраховується як сума ринкових часток чотирьох компаній найбільших на даному ринку склав для кредитного ринку 33.89% а для депозитного - 33.68%. Таким чином, за індексом ринкової влади лідерів кредитний та депозитний ринок України теж можна вважати наближеним до ринків з низьким рівнем концентрації ринкової влади.

Не заперечуючи доцільність орієнтації трансфертних цін банку на ціни зовнішніх грошових ринків вітчизняні та російські дослідники зазначають деякі застереження щодо їх використання. Зокрема, зазначається наступні недоліки їх використання вітчизняними банками:

1. високий рівень відсоткових ставок та значна частота їх коливань [23, 45, 133];
2. регіональна диференціація вартості ресурсів [23];
3. існування технологічних та адміністративних обмежень для здійснення операцій підрозділами банку на зовнішніх ринках [133];
4. недоцільність використання ринкових індикаторів грошових ринків малими банками [133].

Враховуючи зазначені вище недоліки, науковці роблять висновок щодо можливості часткової орієнтації системи трансфертного ціноутворення лише на ставки міжбанківського ринку [23, 45, 50, 139].

Кредитно-депозитні операції належать до базових банківських операцій які складають сутність банківської діяльності та виконуються на підставі ліцензії НБУ і не потребують отримання додаткового письмового дозволу [105]. У організаційно-технологічному аспекті виконання даних операцій є відносно простим. Таким чином, не існує суттєвих обмежень технологічного та

адміністративного характеру щодо виконання даних операцій підрозділами (центрами відповідальності) банку.

Ми погоджуємось із зазначеною вище думкою деяких науковців щодо необхідності обмеженого використання ринкових цін у якості орієнтиру для розрахунку трансфертної ціни малими банками. Для формування ресурсної бази банки даної групи часто проводять агресивну цінову політику пропонуючи відсоткові ставки по залученню коштів від населення та юридичних осіб значно вищі ринкових. Забезпечуючи необхідний рівень процентної маржі дані банки також кредитують за ставками вище ринкових. Малим банкам також необхідно рахуватись із неможливістю впливу на рівень ринкових ставок, так як їх ринкова частка по всьому спектру банківських продуктів є мінімальною. Як показано у пункті 2.1 дисертаційного дослідження, даним банкам необхідно проаналізувати доцільність впровадження системи трансфертного ціноутворення. У разі прийняття позитивного рішення щодо впровадження трансфертних цін, розраховувати їх на основі внутрішніх витрат. Зазначена рекомендація також ґрунтується на розробленому механізмі оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення на основі матриці «стратегія-трансфертна ціна».

Головним критерієм відбору ринкових ставок для використання їх як індикаторів трансфертної ціни Сергій Соколовський вважає можливість двосторонньої роботи банку за даними ставками (як залучення так і розміщення коштів) [139]. На нашу думку даний критерій є основним при визначенні трансфертних цін для короткострокових активів та пасивів банку. Управління короткостроковими джерелами ресурсів та відповідними напрямками розміщення, передбачає управління миттєвою ліквідністю. Система управління миттєвою ліквідністю більшості банків ґрунтується на використанні міжбанківських кредитів як оперативного інструмента поповнення або тимчасового розміщення ліквідних ресурсів. Необхідність використання ресурсів міжбанківського ринку також обумовлена необхідністю виконання вимог НБУ щодо формування обов'язкових резервів по залученим ресурсам на

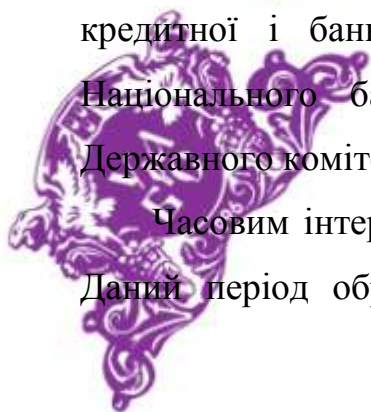

кореспондентському рахунку банку. Такими чином, використання ставок міжбанківського ринку для визначення трансфертних цін по високоліквідним активам та поточним зобов'язанням є досить ефективним.

У попередніх розділах роботи показано, що ефективна система трансфертного ціноутворення повинна передбачати диференціацію трансфертних ставок за строковістю активів та пасивів банку. Для визначення трансфертних цін по середньостроковим та довгостроковим активам та зобов'язанням використання ставок міжбанківського ринку, через його короткостроковий характер, більшістю дослідників вважається недоцільним [23, 45, 139]. Необхідно підкреслити, що управління поточною та короткостроковою ліквідністю банку передбачає наявність певного часового лагу для ліквідації розривів ліквідності, що у свою чергу розширює перелік інструментів для практичної реалізації даного процесу. У зазначеному аспекті, доцільним є використання кредитно-депозитних інструментів по операціям з юридичними і фізичними особами, які можуть нівелювати розриви поточної та короткострокової ліквідності. Таким чином, вимога щодо двосторонньої роботи банку за ринковими ставками які обрані орієнтиром трансфертної ціни для середньострокових та довгострокових зобов'язань та активів банку є необґрунтованою.

Доцільність орієнтації методики трансфертного ціноутворення на ринкові депозитно-кредитні ставки підтверджується статистичним аналізом волатильності та ліквідності кредитно-депозитних ринків. Основними параметрами кредитного та депозитного ринків, які досліджувались у межах роботи були суми вимог банків та відсоткові ставки за кредитами та зобов'язаннями. У якості інформаційної бази використовувались дані грошово-кредитної і банківської статистики оприлюднені на офіційному вебсайті Національного банку України [86] та інформація із офіційного сайту Державного комітету статистики [34].

Часовим інтервалом дослідження нами обрано період з 1998 по 2006 рік. Даний період обрано із наступних міркувань: по-перше, після 1997 року

спостерігається певна стабілізація макроекономічних параметрів в цілому та параметрів грошових ринків зокрема; по-друге, НБУ починаючи з 1997 року запроваджує більш досконалі форми статистичної звітності, які дозволяють отримувати і оприлюднювати досить детальну інформацію щодо основних параметрів діяльності вітчизняних банків.

Дослідження рівня стабільності національного ринку депозитів та кредитів фізичних та юридичних осіб проводилось у розрізі валют та строків, а також з урахуванням їх регіонального розподілу. Основним показником який розраховувався нами для дослідження волатильності ринків депозитів та кредитів став коефіцієнт варіації [144, с. 163]:

$$V_{\sigma} = \frac{\sigma}{\bar{x}} * 100\% \quad (3.5)$$

де, σ – середнє квадратичне відхилення,

\bar{x} – середня арифметична (хронологічна).

Суми депозитів та кредитів фізичних та юридичних осіб є моментним рядом динаміки і для розрахунку коефіцієнту варіації використовувалась формула середньої хронологічної [144 с. 303, 140 с. 98]:

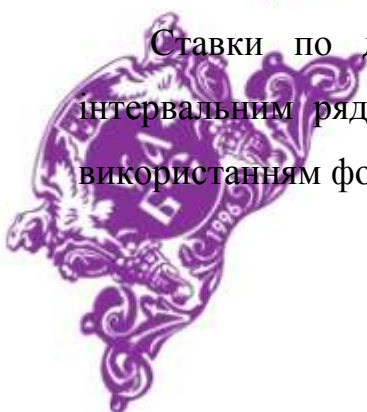
$$\bar{Y} = \frac{\frac{1}{2}Y_1 + Y_2 + \dots + Y_{n-1} + \frac{1}{2}Y_n}{n-1} \quad (3.6)$$

де \bar{Y} - середній рівень моментного ряду;

Y_i - рівень ряду динаміки;

n – кількість рівнів.

Ставки по депозитам та кредитам фізичних та юридичних осіб є інтервальним рядом динаміки, коефіцієнт варіації по ним розраховувався з використанням формули середньої арифметичної [144 с. 302, 140 с. 97]:

$$\bar{Y} = \frac{\sum_{i=1}^n Y_i}{n} \quad (3.7)$$

де \bar{Y} - середній рівень інтервального ряду;

Y_i - рівень ряду динаміки;

n – кількість рівнів.

Результати дослідження волатильності та динаміки кредитно-депозитних ставок наведено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Темпи зростання та варіація середньозважених відсоткових ставок за кредитами та депозитами у банківській системі України (%)

Період	Показники за портфелем кредитів (з урахуванням овердрафту)				Показники за портфелем депозитів			
	у національній валюті		в іноземній валюті		у національній валюті		в іноземній валюті	
	темпи росту	коэф. варіації	темпи росту	коэф. варіації	темпи росту	коэф. варіації	темпи росту	коэф. варіації
1998	103.0	15.3	101.3	11.3	101.9	14.7	105.9	21.2
1999	100.2	12.0	100.6	6.1	99.4	13.0	96.8	26.0
2000	96.0	13.3	98.5	14.0	92.9	26.4	94.9	23.5
2001	98.0	7.0	96.8	11.8	97.4	15.6	100.3	8.5
2002	97.4	10.0	101.0	4.5	96.6	12.8	96.8	9.6
2003	100.9	2.3	99.0	5.3	101.5	7.3	103.6	8.0
2004	98.9	3.3	98.4	3.0	99.5	12.0	100.6	9.6
2005	98.8	4.9	99.0	3.8	96.4	9.4	97.9	7.7
2006	99.8	2.8	100.4	1.3	99.7	4.4	98.7	9.1
У середньому	99.2	7.9	99.4	6.8	98.4	12.8	99.5	13.7

Річні коефіцієнти варіації наведені у таблиці 3.4 розраховані по рядам динаміки середньозважених місячних відсоткових ставок за портфелем

кредитів та депозитів (Додаток Е). Як видно із таблиці 3.4, абсолютне значення коефіцієнту варіації знижується по кредитним і депозитним відсотковим ставкам у національній та іноземній валюті. Дана тенденція дещо порушується у 2000 році, що обумовлено значними темпами зниження вартості кредитно-депозитних банківських продуктів у даний період (до 7,1% у місяць по депозитам у національній валюті). Мінімальних рівнів (1,3%-9,1%) коефіцієнти варіації досягли у 2006 році, що у свою чергу характеризує досягнення даними ринками високого рівня стабільності.

Потрібно підкреслити, що у жодному із досліджуваних періодів, включаючи відносно проблемні для вітчизняної економіки та її фінансового сектору 1998 та 2004 рік, варіація відсоткових ставок по кредитно-депозитним операціям не перевищувала 26%, а у абсолютній більшості періодів була у межах 15%. Тоді як відповідно до теорії статистики, сукупність вважається однорідною якщо коефіцієнт варіації не перевищує 33% [144, с. 163]. Причому середньорічні показники варіації по кредитному портфелю у 1998 -2006 році становили 7.9% та 6.8% у національній та іноземній валюті відповідно, а за портфелем депозитів у національній валюті - 12.8%, та у іноземній - 13.7% .

Як назначалось вище, деякі дослідники вказували на високий рівень кредитно-депозитних ставок нашій банківській системі. Для дослідження динаміки зміни абсолютної величини кредитно депозитних ставок нами розраховувались місячні ланцюгові темпи росту (Додаток Е). Далі ми визначали середній темп росту, як середнє геометричне ланцюгових місячних темпів росту [144 с. 306, 102 с. 55]:

$$\bar{T}_p = \sqrt[n]{T_1 * T_2 * \dots * T_n} \quad (3.8)$$

де \bar{T}_p - середній темп росту;

T_i - ланцюговий темп росту;

n – кількість ланцюгових темпів росту.

Значення середніх темпів росту визначає середньомісячний приріст показника у відповідному році (табл. 3.4). Таким чином, у більшості періодів, починаючи із 1999 року спостерігається зниження рівня ставок як у національній так і у іноземній валюті. Причому найбільшими темпами у 1998 – 2006 роках знижувались ставки по депозитам у національній валюті у середньому (на 1.6% від попереднього щомісячного значення), темпи зменшення інших ставок були повільніші: по кредитах у національній валюті у середньому на 0.8% від попереднього щомісячного значення, по кредитах та депозитам у іноземній валюті у середньому на 0.6% та 0.5% від попереднього значення відповідно.

Як зазначалось вище, деякі вітчизняні дослідники вказують на недоцільність використання кредитно-депозитних ставок зовнішніх ринків у якості орієнтирів для трансфертних цін через їх значну регіональну варіацію. Нами проведений аналіз регіональної волатильності ставок за кредитами та депозитами, який доповнює дослідження їх часової волатильності (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Коливання відсоткових ставок за кредитами та депозитами
по регіонам України (%)

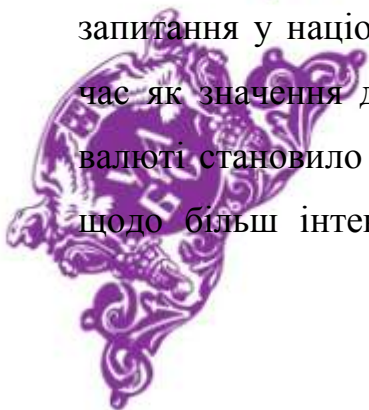
Показник	Січень 2005		Січень 2006		Січень 2007	
	Нац. валюта	Іноземна валюта	Нац. валюта	Іноземна валюта	Нац. валюта	Іноземна валюта
Коефіцієнт варіації за портфелем депозитів	14.3	10.2	17.6	11.4	15.2	8.9
Коефіцієнт варіації за портфелем кредитів	8.2	7.2	6.3	6.2	8.1	6.8
Середнє	11.3	8.7	12.0	8.8	11.7	7.9

Інформаційною основою розрахунку даних таблиці 3.5 стали щомісячні середньозважені ставки по кредитах (Додаток Ж) та депозитам (Додаток З) у розрізі областей України, Автономної республіки Крим та м. Київ. За відсутності даних щодо регіональної диференціації відсоткових ставок у річному обчисленні нами наведено результати розрахунку коефіцієнтів варіації по середньозваженим ставкам за січень 2005, 2006 та 2007 років. За

результатами розрахунку визначено, що на протязі останніх років коливання кредитно-депозитних ставок в залежності від регіону України знаходилось у прийнятних межах. Середня варіація ставок у іноземній валюті складала біля 8% , причому ставки по депозитам приблизно у півтора рази коливаються сильніше ніж по кредитах. Ставки у національній валюті мають більшу волатильність, середні показники коефіцієнтів варіації знаходяться у межах 11.3% - 12.0%, причому спостерігається схожа тенденція щодо більшої інтенсивності коливань ставок по депозитному портфелю. Таким чином, розраховані значення показників регіональної варіації кредитно-депозитних ставок знаходяться у прийнятних межах, що підтверджує можливість їх використання як орієнтирів трансфертного ціноутворення.

Аналіз волатильності кредитно-депозитних ставок засвідчує стійку тенденцію щодо зменшення їх коливань у кожному наступному році і досягнення мінімальних значень коефіцієнта варіації у 2006 році. У той час регіональна варіація цінових параметрів кредитно-депозитних ринків знаходиться на прийнятному рівні. Крім того спостерігається тенденція щодо зменшення їх абсолютних значень. Таким чином, за ціновими параметрами кредитно-депозитні ринки є досить стабільними і можуть слугувати інформаційною основою для розрахунку трансфертних цін. У той час доцільним видається проведення дослідження волатильності об'ємних параметрів (суми наданих кредитів та залучених депозитів) даних ринків (табл.3.6).

Інформаційною основою розрахунку даних таблиці 3.6 стали суми залишків по кредитах (Додаток И) та депозитам (Додаток К) на кінець періоду. Як видно із таблиці 3.6, середній коефіцієнт варіації за депозитами до запитання у національній та іноземній валюті знаходився на рівні 15%, у той час як значення даного показника за строковими депозитами у національній валюті становило 17% а у іноземній – 19.4%. Пояснення визначеної тенденції щодо більш інтенсивних коливань строкового сегменту депозитного ринку

лежить у площині дослідження темпів росту абсолютних показників залишків по кредитах та депозитам.

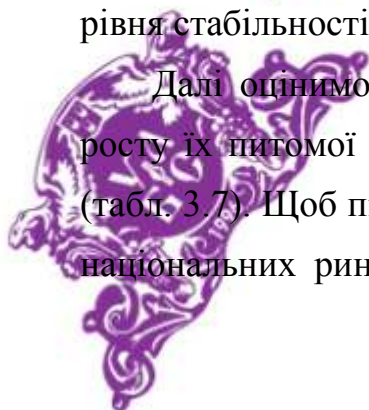
Таблиця 3.6

Коефіцієнт варіації сум залишків кредитів та депозитів (%)

Період	Депозитний портфель				Кредитний портфель	
	Національна валюта		Іноземна валюта		Національна валюта	Іноземна валюта
	До запитання	Строкові	До запитання	Строкові		
1998	11.8	13.5	24.3	33.4	10.5	28.4
1999	16.6	12.1	19.7	17.9	11.2	15.7
2000	19.4	14.4	11.0	19.1	19.1	15.6
2001	11.8	24.1	11.0	14.2	13.9	14.4
2002	15.7	18.9	14.1	17.5	17.1	15.5
2003	16.2	21.7	14.1	19.7	18.8	19.7
2004	17.0	14.1	17.1	17.8	14.2	13.5
2005	16.7	18.5	14.9	17.3	19.6	20.1
2006	13.6	16.1	13.5	17.3	16.9	24.8
середнє	15.4	17.0	15.5	19.4	15.7	18.6

Інтенсивність росту строкових ресурсів у період стабілізації макроекономічної ситуації суттєво перевищувала темпи приросту залишків на поточних рахунках, які перш за все обмежені темпами росту грошової маси. Таким чином, переважання коефіцієнтів варіації по строковим ресурсам як у іноземній так і в національній валюті пояснюється перш за все високими темпами їх росту. Варіація залишків по кредитному портфелю вітчизняних банків знаходилась у межах коливань залишків депозитного портфелю і теж пояснювалась значними темпами його зростання. У цілому, розраховані значення показника варіації підтверджують наші висновки щодо достатнього рівня стабільності та прогнозованості кредитно-депозитних ринків.

Далі оцінимо об'єм кредитно та депозитного ринків шляхом визначення росту їх питомої ваги у структурі інших динамічних економічних показників (табл. 3.7). Щоб підтвердити тезу щодо випереджальних темпів росту величини національних ринків кредитів та депозитів, визначимо динаміку їх частки у

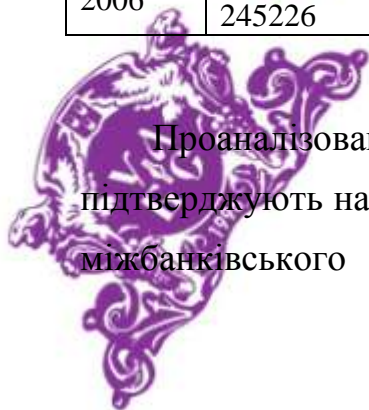
структурі ВВП та загальних активах банківської системи (Додаток Л та Додаток М). Питома вага кредитів у ВВП за період з 01.01.1999 по 01.01.2007 року зросла у 5.3 рази, а депозитів – у 4.2 рази. Таким чином, національний кредитний та депозитний ринки розвивалися більш інтенсивно ніж економіка України в цілому. Питома вага кредитів у активах та депозитів у пасивах банківської системи, за досліджуваній період, зросла на 68% та 35% відповідно. Кредитні та депозитні операції виконувались вітчизняними банками більш інтенсивно ніж інші, що призвело до збільшення питомої ваги кредитного портфелю у структурі загальних активів станом на 01.01.2007 року до 69.5% а депозитного у структурі пасивів – до 52.2%. Для порівняння зазначимо, що за результатами 2006 року по банківській системі питома вага коштів розміщених у інших банках у структурі загальних активів склала 12%, тобто частка міжбанківських кредитів у 5,8 раз менша ніж частка кредитного портфелю, та у 4,3 рази менша ніж частка депозитів.

Таблиця 3.7

Динаміка кредитного та депозитного портфелів

Період	Кредитний портфель			Депозитний портфель		
	Значення, млн. грн.	Частка у ВВП, %	Частка у активах, %	Значення, млн. грн.	Частка у ВВП, %	Частка у пасивах, %
1998	8873	8.6	41.4	8278	8.1	38.6
1999	11787	9.0	41.6	12156	9.3	42.9
2000	19574	11.5	49.1	18738	11.0	47.0
2001	28373	13.9	55.9	25674	12.6	50.6
2002	42035	18.6	62.0	37715	16.7	55.6
2003	67835	25.4	64.3	61365	23.0	58.1
2004	88579	25.7	62.6	82959	24.0	58.6
2005	143418	32.5	64.3	132745	30.1	59.5
2006	245226	45.8	69.5	184234	34.4	52.2

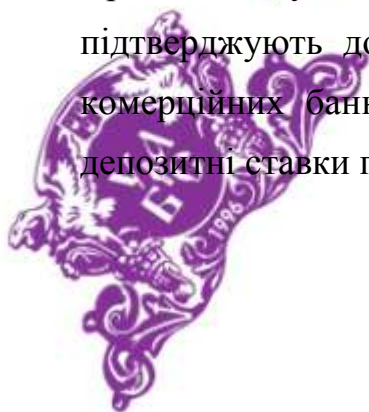
Проаналізовані співвідношення у структурі активів та пасивів підтверджують нашу думку щодо доцільності обмеженого використання ставок міжбанківського ринку та необхідності активізації застосування методів

трансфертного ціноутворення на основі ринкових кредитних та депозитних ставок по операціям з юридичними та фізичними особами.

Тенденція щодо випереджального росту обсягу операцій на кредитно-депозитних ринках, у порівнянні із національною економікою та активами (пасивами) банківської системи, була сталою на протязі 1998-2005 років, лише у 2006 році спостерігалось деяке зменшення частки депозитного портфелю у структурі пасивів банківської системи. Даний факт пов'язаний із об'єктивним тенденціями щодо нарощування ресурсної бази за рахунок розміщення вітчизняними банками єврооблігацій та отримання ресурсів вітчизняними дочірніми банками від своїх закордонних материнських установ. Зростання обсягів кредитно-депозитних ринків характеризує збільшенням їх ліквідності, тобто підвищується можливість комерційних банків залучати (розміщувати) на даних ринках необхідні суми ресурсів, що підтверджує доцільність використання ринкових кредитних та депозитних ставок у якості орієнтира розрахунку трансфертної ціни. Проаналізувавши волатильність та об'єми національного кредитного та депозитного ринків у розрізі валют, строків та регіонів у період з 1998 по 2006 роки можемо зробити висновок щодо чіткої тенденції до збільшення стабільності та ліквідності даних ринків. Причому дана тенденція не порушувалась навіть у досить проблемні для вітчизняної банківської системи 1998-1999 та 2004 роки.

Закордонні банки мають достатньо широкий вибір ринкових орієнтирів трансфертного ціноутворення. Для вітчизняних банків, в умовах нерозвиненості усіх сегментів національного ринку цінних паперів та короткострокового характеру міжбанківського ринку, єдиним прийнятним ринковим орієнтиром для розрахунку трансфертних цін по строковим внутрішньобанківським ресурсам є ставки кредитного та депозитного ринків. Проведений у даному розділі теоретичний аналіз та математичні розрахунки підтверджують доцільність орієнтації системи трансфертного ціноутворення комерційних банків на ринкові індикатори в цілому та ринкові кредитні і депозитні ставки по операціям з фізичними та юридичними особами зокрема.

3.3. Використання ставок кредитного ринку як орієнтирів трансфертного ціноутворення

Теоретичне обґрунтування доцільності застосування ринкових кредитних та депозитних ставок у якості орієнтиру розрахунку трансфертної ціни доцільно доповнити практичними рекомендаціями щодо їх використання. Практичні рекомендації розроблено на основі адаптації методики трансфертного ціноутворення для оцінки діяльності безбалансових відділень банку. Дана методика детально проаналізована у пункті 2.2 дисертаційної роботи, зокрема на рисунку 2.6 зображено етапи оцінки діяльності відділення банку. Основними положеннями досліджуваної методики є:

1. визначення у якості об'єкта трансфертного ціноутворення чистого грошового потоку, тобто різниці між обсягом ресурсів залучених і розміщених відділенням банку;
2. встановлення окремо трансфертної ціни для чистого грошового потоку за мінливими (формула 2.1) та стабільними (формула 2.2) ресурсами;
3. розрахунок трансфертної ціни за поточними ресурсами на основі ставки овернайт міжбанківського ринку;
4. розрахунок трансфертної ціни за строковими ресурсами на основі вартості залучених від фізичних осіб строкових ресурсів в цілому по банку та маржі по строкових ресурсах, що залучаються головним банком від філій (формула 2.3).

Результати оцінки діяльності безбалансового відділення Сумської філії одного із вітчизняних банків (для спрощення застосовуватимемо далі умовну назву – ТВБВ №3) за описаною вище методикою наведено у Додатку Н. Оцінка здійснена за квітень 2007 року, тобто балансові показники узяті станом на 30.05.2007, а дані щодо доходів та витрат за період з 01.05.2007 по 30.05.2007 року. Аналітична форма містить деякі балансові показники, дані із звіту про

фінансові результати та розрахункові фінансові показники. Необхідно зазначити, що переважна більшість даних вноситься у дану аналітичну форму автоматично із операційного дня банку за допомогою додаткових параметрів управлінського обліку, але деякі дані обліковуються централізовано і коригуються за результатами звітного місяця аналітиками філії (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Перелік коригувань показників діяльності ТББВ №3

№ п/п	Назва статті	Розшифровка	ТББВ №3
1	Карткові рахунки до запитання	Середньомісячні залишки на карткових рахунках до запитання в грн.	94 165
		Середньомісячні залишки на карткових рахунках до запитання в валюті	8
		Усього:	94 173
2	Коригування інших пасивів	Сальдо умовних доходів за попередні місяці	0
		Інші статті (вказуються конкретні назви статей коригувань)	
		Усього:	0
3	Коригування інших активів	Сальдо умовних витрат за попередні місяці	
		Інші статті (вказуються конкретні назви статей коригувань)	
		Усього:	0
4	Умовний результат від операцій з готівкою та валютообмінних операцій	Від валютообмінних операцій	1 345
		Від операцій з готівкою	0
		Від операцій з банкоматами та ПОС-терміналами	689
		Усього:	2 034
5	Коригування операційних небанківських витрат та витрат на сплату податків	За нарахованою амортизацією	2 454
		За заробітною платою	14 769
		За відрахуваннями до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	
		За податками	
		За витратами на рекламу	
		За витратами на інкасацію	
		Інші статті (вказуються конкретні назви статей коригувань)	
Усього:	17 223		
6	Інші коригування фінансового результату	За відрахуваннями в резерви	
		Інші статті (вказуються конкретні назви статей коригувань)	
		Усього:	0

Враховуючи дані наведені у таблиці 3.8 та у додатку Н, можна визначити на які показники аналітичної форми впливають коригування: карткові рахунки до запитання 94 173,00 грн. (ряд.1.2.), умовний результат від операцій з

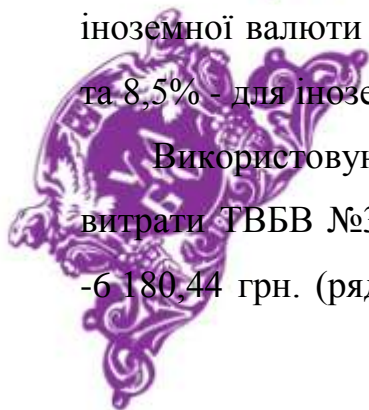
готівкою та валютнообмінних операцій 2034,00 грн. (ряд. 29), коригування операційних небанківських витрат та витрат на сплату податків 17 223,00 грн. (ряд. 34). Таким чином, при оцінці діяльності відділення банку враховуються усі операційні та не операційні доходи і витрати та трансфертний результат.

Загальний обсяг проданих (куплених) відділенням ресурсів (ряд.17+ряд.18), які виступають об'єктом трансфертного ціноутворення, розраховується як сума залучених відділенням пасивів (ряд. 6) та інвестиційних ресурсів Головного банку (ряд. 37) за мінусом активів (ряд. 14). Розподіл ресурсів на мінливі (ряд. 17) та стабільні (ряд. 18) здійснюється за методом структурування активів і пасивів залежно від їх строковості (рис. 2.7 та рис. 2.8).

Як зазначалось у підрозділі 2.2 дисертації, методика трансфертного ціноутворення передбачає можливість встановлення керівництвом філії відмінних трансфертних ставок для куплених та проданих відділенню ресурсів та їх диференціацію для різних відділень, що знаходяться на балансі даної філії. Керівництво філії має можливість регулювати значення трансфертних цін для здійснення управлінського впливу на підконтрольні відділення. Для цього трансфертні ставки доводяться щомісячно головним банком у вигляді граничних (мінімальної та максимальної) ставок, які розраховуються у межах відхилень: $\pm 2\%$ для національної валюти та $\pm 1,5\%$ для іноземної валюти.

У квітні 2007 року Головним банком були встановлені граничні трансфертні ставки мінливих ресурсів : від 1% до 3% - для національної валюти та від 2% до 4,5% - для іноземної валюти; а для стабільних ресурсів: від 12% до 16% - для національної валюти та від 7% до 10% - для іноземної валюти. Нами визначено фактичні трансфертні ціни як середні значення зазначених вище інтервалів: мінливі ресурси 2% - для національної валюти та 3,25% - для іноземної валюти (ряд. 19.1); стабільні ресурси 14% - для національної валюти та 8,5% - для іноземної валюти (ряд. 20.1).

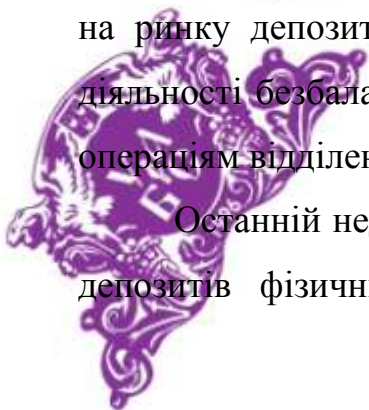
Використовуючи зазначені фактичні трансфертні ціни розраховано умовні витрати ТВБВ №3 за придбання мінливих -234,07 грн. (ряд. 21) та стабільних -6 180,44 грн. (ряд.22) ресурсів. Визначені трансфертні витрати є результатом

недостатності власних мінливих ресурсів відділення на суму 126 073,87 грн. (ряд.17) та власних стабільних ресурсів на суму 276 957,87 грн. (ряд.18). Дані щодо дисбалансів ресурсів (чистого грошового потоку) наведені в цілому по національній та іноземній валюті у гривневому еквіваленті. Розрахований трансфертний результат використовується для визначення суми процентних доходів (ряд.23), процентної маржі (ряд.24), операційного прибутку (ряд.31) та фінансового результату звітного періоду (ряд.35). Таким чином, використовуючи діючу методику трансфертного ціноутворення розраховано фінансовий результат діяльності ТБВВ №3 за квітень 2007 року, який складає – 4 927,59 грн.

Використання ставок овернайт міжбанківського ринку, як орієнтиру розрахунку трансфертної ціни для мінливих ресурсів не викликає заперечень. З іншого боку, методика розрахунку трансфертної ціни по стабільним ресурсам видається недостатньо обґрунтованою. Як показано у пункті 2.2 роботи, за діючою методикою трансфертна ціна стабільних ресурсів розраховується як вартість залучених від фізичних осіб строкових ресурсів (у розрізі валют) в цілому по банку за звітний місяць плюс маржа по строкових ресурсах, що залучаються головним банком від філій за період, протягом якого склалася середня строковість коштів фізичних осіб по банку (формула 2.3). Використання у якості складової розрахунку трансфертної ціни вартості залучених від фізичних осіб строкових депозитів має ряд недоліків: 1) не враховується структура ресурсної бази окремого відділення у якій можуть переважати інші види ресурсів, наприклад строкові депозити юридичних осіб; 2) орієнтація на вартість залучених депозитів, тобто вартість депозитних операцій які були проведені у минулому, не відображає поточну кон'юнктуру на ринку депозитних ресурсів; 3) не враховуються регіональні особливості діяльності безбалансового відділення; 4) не враховується маржа по кредитним операціям відділення, які є основним видом його активних операцій.

Останній недолік частково нівелюється за рахунок додавання до вартості депозитів фізичних осіб маржі по строкових ресурсах, що залучаються

головним банком від філій за період, протягом якого склалася середня строковість коштів фізичних осіб по банку. Але не зовсім зрозуміло механізм розрахунку даної маржі казначейством. Середня строковість коштів фізичних осіб по банківській установі, у більшості випадків, знаходиться у межах від шести до дванадцяти місяців. Дані строки перевищують середню строковість операцій на міжбанківському ринку між комерційними банками. Таким чином, висока ймовірність орієнтації казначейства банку при визначенні маржі по строковим ресурсам на ставки рефінансування Національного банку України, який може надавати ресурси на більш довгий термін. Оцінимо вірність нашої гіпотези дослідивши взаємозв'язок фактичних трансфертних ставок та середньозважених ставок рефінансування банків НБУ (рис. 3.6).

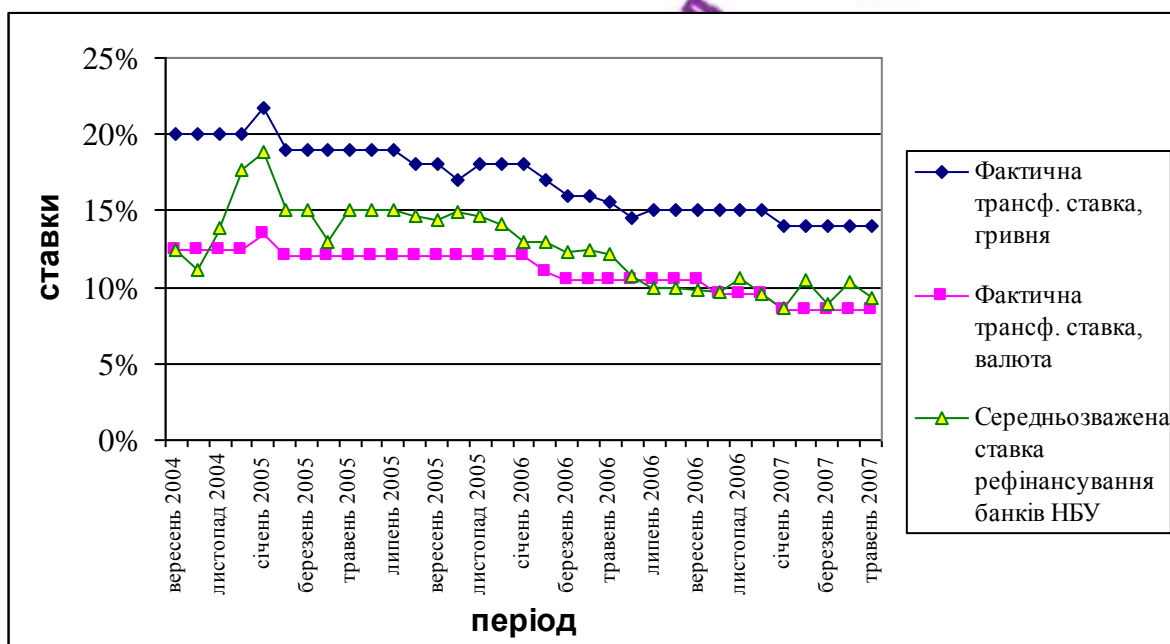

Рис. 3.6 Взаємозв'язок фактичних трансфертних ставок та ставок рефінансування банків НБУ

Визначимо щільність взаємозв'язку фактичних трансфертних ставок, тобто ставок розрахованих за діючою методикою, та середньозважених ставок рефінансування банків НБУ, які оприлюднені на його офіційному сайті [86]. Дослідження проводились на основі розрахунку коефіцієнту кореляції місячних

значень фактичних трансфертних ставок та ставок рефінансування [30, с. 176-179]:

$$\rho_{x,y} = \frac{\text{cov}(X, Y)}{\sigma_x * \sigma_y} \quad (3.9)$$

де X та Y – вибіркові середні значення відповідних масивів даних;
 σ_x та σ_y - середні квадратичні відхилення відповідних масивів даних;
 $\text{cov } X, Y$ - коваріація значень масивів даних.

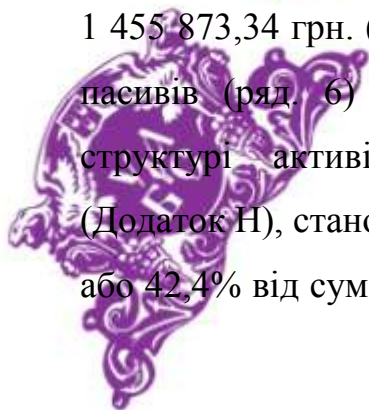
Обрання періоду дослідження, із вересня 2004 по травень 2007 року, обумовлено початком функціонування ТВБВ № 3 у вересні 2004 року. Коефіцієнт кореляції фактичної трансфертної ставки у національній валюті та середньозваженої ставки рефінансування банків НБУ становить 84,5%. Коефіцієнти кореляції фактичної трансфертної ставки у іноземній валюті та середньозваженої ставки рефінансування банків НБУ становить 84,0%. Наявність взаємозв'язку між ставками рефінансування та фактичними трансфертними ставками підтверджує нашу гіпотезу щодо орієнтації Казначейства банку на ставки рефінансування НБУ при визначення величини маржі по строкових ресурсах, що залучаються головним банком від філій. Таким чином, при визначенні трансфертної ціни стабільних ресурсів банківська установа частково орієнтується на ставки рефінансування. Механізм рефінансування використовується комерційними банками для підтримки ліквідності або проведення заходів щодо фінансової стабілізації. Ефективні банки у стабільних макроекономічних умовах взагалі не користуються кредитами НБУ або використовують їх в обмеженому обсязі. Враховуючи зазначене, розглянута методика оцінки чистого грошового потоку стабільних ресурсів відділення видається не достатньо обґрунтованою.

Приймаючи за основу результати досліджень, які наведені у пункті 3.2, визначимо напрямки використання ринкових кредитних та депозитних ставок для розрахунку трансфертної ціни стабільних ресурсів ТВБВ №3. Перш за все відмітимо, що під ринковими кредитними та депозитними ставками ми

розуміємо середньозважені ставки по кредитним та депозитним операціям з фізичними і юридичними особами в річному обчисленні. Національний банк України узагальнює статистичну звітність комерційних банків щодо грошової і банківської статистики і оприлюднює дану інформацію, зокрема щодо кредитних і депозитних ставок по операціям з фізичними і юридичними особами, на офіційному сайті. Адаптація розглянутої вище методики оцінки діяльності безбалансових відділень у напрямку використання ринкових кредитних та депозитних ставок для розрахунку трансфертної ціни стабільних ресурсів повинна проводитись на основі врахування наступних застережень.

По-перше, безбалансові відділення банку не здійснюють операції на міжбанківському ринку та ринку цінних паперів. Таким чином, основним джерелом формування їх строкових ресурсів є проведення строкових депозитних операцій з фізичними та юридичними особами, а основним напрямком розміщення – кредитування фізичних і юридичних осіб. На ринку кредитних ресурсів України традиційно складається ситуація коли депозитні та кредитні ставки по операціям банків з фізичними є дещо вищими ніж по операціям з юридичними особами. Дану диференціацію ставок необхідно врахувати при розрахунку трансфертної ціни. Враховуючи, що трансфертна ціна встановлюється на чистий грошовий потік, при її визначенні доцільно орієнтуватись на той вид депозитів та кредитів, які мають найбільшу питому вагу у структурі активів та пасивів відділення. Саме вони відобразатимуть найбільш вірогідні джерела нарощування ресурсної бази або напрямки розміщення ресурсів.

Наприклад, у структурі ресурсної бази ТББВ №3 переважають строкові депозити фізичних осіб (Додаток Н), станом на 30.05.2007 року вони склали 1 455 873,34 грн. (ряд. 1.3) або 62,2% від суми залучених відділенням на ринку пасивів (ряд. 6) та інвестиційних ресурсів Головного банку (ряд. 37). У структурі активів відділення переважають кредити фізичним особам (Додаток Н), станом на 30.05.2007 року вони склали 1 163 120,80 грн. (ряд. 10.1) або 42,4% від суми активів (ряд. 14). Таким чином, при оцінці діяльності ТББВ

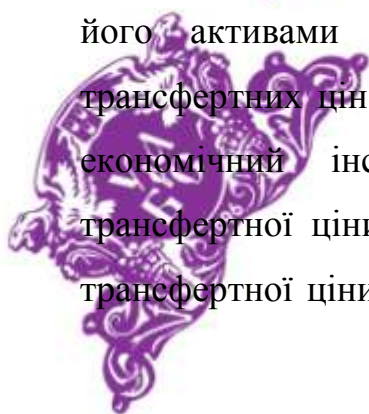

№3 необхідно орієнтуватись на ринкові ставки по кредитах та депозитам фізичних осіб.

По-друге, якщо банківські операції здійснюються централізовано на оптових ринках або встановлення їх регіонального розподілу є недоцільним, то при визначенні їх трансфертних цін доцільно орієнтуватись на середньозважені ринкові ставки по Україні. Регіональна варіація ринкових кредитних та депозитних ставок є незначною (пункт 3.2 роботи), що підтверджує можливість використання їх значень в цілому по Україні, як орієнтирів для розрахунку трансфертної ціни. З іншої сторони, діяльність безбалансового відділення має територіальні обмеження. Врахування особливостей регіонального ринку підвищує об'єктивність розрахунку трансфертної ціни, оскільки саме на даному місцевому ринку відділення буде проводити свої операції щодо формування та розміщення ресурсів. Як зазначалось вище, ТВБВ №3 здійснює діяльність на території Сумської області, таким чином логічно його оцінювати використовуючи дані щодо ринкових ставок по депозитам та кредитах по Сумській області [86].

По-третє, у попередніх розділах роботи показано, що система трансфертного ціноутворення орієнтована лише на оцінку діяльності операційних площадок (відділень та філій) не може ефективно використовуватись для управління ризиками. З цієї точки зору диференціація трансфертної ціни на ціну купівлі та продажу ресурсів, є недоцільною, адже різниця між ними не може розглядатись як премія за управління відсотковим ризиком та ризиком ліквідності відділень.

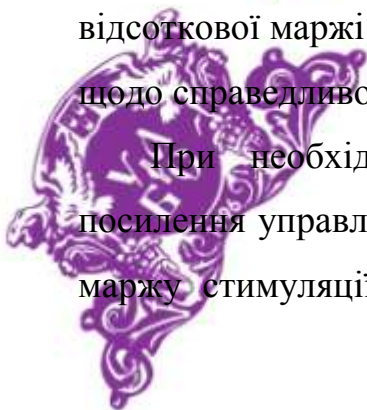
У випадку встановлення трансфертної ціни не на весь обсяг активних та пасивних операцій відділення (валовий грошовий потік), а лише на різницю між його активами та пасивами (чистий грошовий потік), диференціація трансфертних цін на ціну купівлі та продажу не може також розглядатись як економічний інструмент управління відділеннями. При встановленні трансфертної ціни на валовий грошовий потік більш динамічне підвищення трансфертної ціни продажу ресурсів філії, у порівнянні із трансфертною ціною

купівлі ресурсів у філії, стимулює відділення до нарощування пасивних операцій, і навпаки. Але при встановленні трансфертної ціни на чистий грошовий потік, враховуючи можливість роботи відділення як по залученню так і по розміщенню ресурсів, управлінський вплив філії буде знівельовано.

Наприклад, філія купляє ресурси у відділення банку, у даному випадку нібито необхідно розглядати відділення як структурний підрозділ що формує ресурси і оцінювати його діяльність за трансфертними цінами купівлі внутрішньобанківських ресурсів, які розраховуватимуться на основі ринкових депозитних ставок, що призведе до заниження трансфертного результату відділення. Необхідно враховувати, що більшість повноважень щодо видачі кредитів та встановлення ціни банківських продуктів, у межах доведених Головним банком граничних розмірів, зосереджені на рівні філії. Як наслідок, керівництво філії може маніпулювати зазначеними важелями для стримування кредитного портфелю відділення і використання його ресурсів та заниження трансфертних доходів. Протилежна ситуація, коли донором ресурсів виступає філія, не означатиме що у філії недостатньо напрямків їх використання і вона змушена реалізовувати ресурси за трансфертними цінами продажу, адже філії розміщуються у місцях з більшим економічним розвитком та концентрацією потенційних клієнтів. Дана ситуація виникне коли відділення матиме більш ефективний напрямок використання ресурсів і філія відмовляється від деяких активних операцій для надання ресурсів відділенню. Таким чином, у випадку встановлення трансфертної ціни для чистого грошового потоку відділення, більш доцільно використовувати єдину трансфертну ціну і розраховувати її як середню арифметична між ринковою ставкою по депозитам та кредитам. Використання середньоарифметичного значення забезпечить рівний розподіл відсоткової маржі між філією та відділенням та сприятиме зменшенню дискусій щодо справедливості розрахунку трансфертних цін .

При необхідності тимчасової диференціації трансфертної ціни для посилення управлінського впливу на відділення банку можна використовувати маржу стимуляції (дестимуляції) у вигляді додатної (від'ємної) відсоткової

надбавки до базової ринкової трансфертної ставки. Порядок розрахунку та застосування зазначених коригувань повинен бути чітко описаний у внутрішніх документах.

Враховуючи проаналізовані вище аспекти, пропонуємо для розрахунку трансфертної ціни по стабільним ресурсам безбалансових відділень банку на основі чистого грошового потоку використовувати формулу 3.10:

$$TЦ_{cp} = \frac{PPC_{\delta} + PPC_{\kappa}}{2} - M_{дестим} + M_{стим} \quad (3.10)$$

де PPC_{δ} - регіональна ринкова ставка по строковим депозитам, які переважають у структурі депозитного портфелю структурованого за суб'єктами операцій (ЮО або ФО);

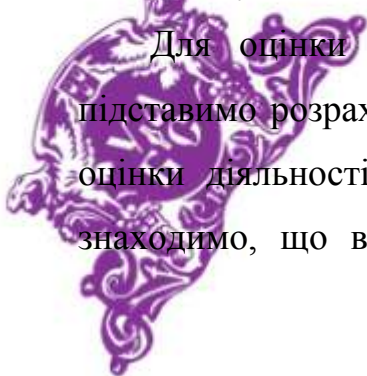
PPC_{κ} - регіональна ринкова ставка по кредитам, які переважають у структурі кредитного портфелю структурованого за суб'єктами операцій (ЮО або ФО);

$M_{дестим}$ - дестимулююча маржа;

$M_{стим}$ - стимулююча маржа.

Таким чином, для розрахунку трансфертної ціни стабільних ресурсів ТВБВ №3 необхідно використовувати середньоарифметичне значення між ринковою ставкою по кредитам фізичним особам та ринковою ставкою по строковим депозитам фізичних осіб по Сумській області за квітень 2007 року. Використовуючи дані офіційного сайту Національного банку України, розрахуємо трансфертну ціну для стабільних ресурсів ТВБВ№3 у національній валюті: $(13,9+20,6)/2=17,25$; та трансфертну ціну для стабільних ресурсів ТВБВ№3 у іноземній валюті: $(8,1+12,8)/2=10,45$.

Для оцінки економічного ефекту від зміни методики ціноутворення підставимо розраховані нами значення трансфертної ціни у аналітичну форму оцінки діяльності відділення (Додаток П). Провівши відповідні розрахунки знаходимо, що від'ємний трансфертний результат по стабільним ресурсам

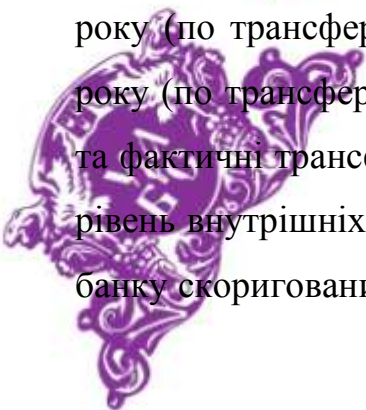

склав -7 627,81 грн. (ряд. 22, Додаток П), тобто трансфертні витрати збільшилися на 1447,37 грн. у порівнянні із витратами розрахованими на основі діючої методики (ряд. 22, Додаток Н). Збільшення трансфертних витрат призвело до зміни фінансового результату діяльності відділення у звітному періоді з -4 927,59 (ряд. 35, Додаток Н) до -6 374,96 (ряд. 35, Додаток П), тобто збитки відділення зросли на 1447,37 грн. або на 29,4%.

Наведений приклад доводить, що коригування методики розрахунку трансфертних ставок призводить до суттєвого уточнення фінансового результату діяльності відділення. У свою чергу, фінансовий результат розрахований в управлінському обліку на основі прозорих і зрозумілих правил встановлення трансфертної ціни забезпечує об'єктивну основу для оцінки ефективності діяльності відділення та прийняття управлінських рішень щодо преміювання (деприміювання) співробітників, нарощення (скорочення) його матеріально-технічної бази і т.д.

Використовуючи обґрунтоване правило встановлення трансфертної ціни на основі ринкових кредитних та депозитних ставок розраховуємо щомісячні трансфертні ціни стабільних ресурсів (далі розрахункова трансфертна ставка) у розрізі валют за період з вересня 2004 по травень 2007 включно. Для порівняння наведемо фактичні трансфертні ставки (далі фактична трансфертна ставка), які були встановлені по операціям ТББВ №3 на основі діючої методики трансфертного ціноутворення (рис. 3.7).

Як видно із рисунку 3.7, із вересня 2004 року по вересень 2005 року включно, у більшості періодів, величина фактичної трансфертної ставки була більшою від розрахункової, що призводило до завищення фінансових результатів діяльності відділення. У період з жовтня 2005 року по лютий 2006 року (по трансфертним ставкам для гривневих операцій) та по вересень 2006 року (по трансфертним ставкам для операцій у іноземній валюті) розрахункові та фактичні трансфертна ціна майже збігались. Даний факт говорить про те що рівень внутрішніх витрат по депозитному портфелю фізичних осіб в цілому по банку скоригований на маржу казначейства по операціям з філіями, знаходився

на рівні близькому до середньоарифметичного значення між ринковими ставками по депозитам і кредитам фізичних осіб по Сумській області, що призвело до розрахунку близьких значень трансфертної ціни за обома методиками.

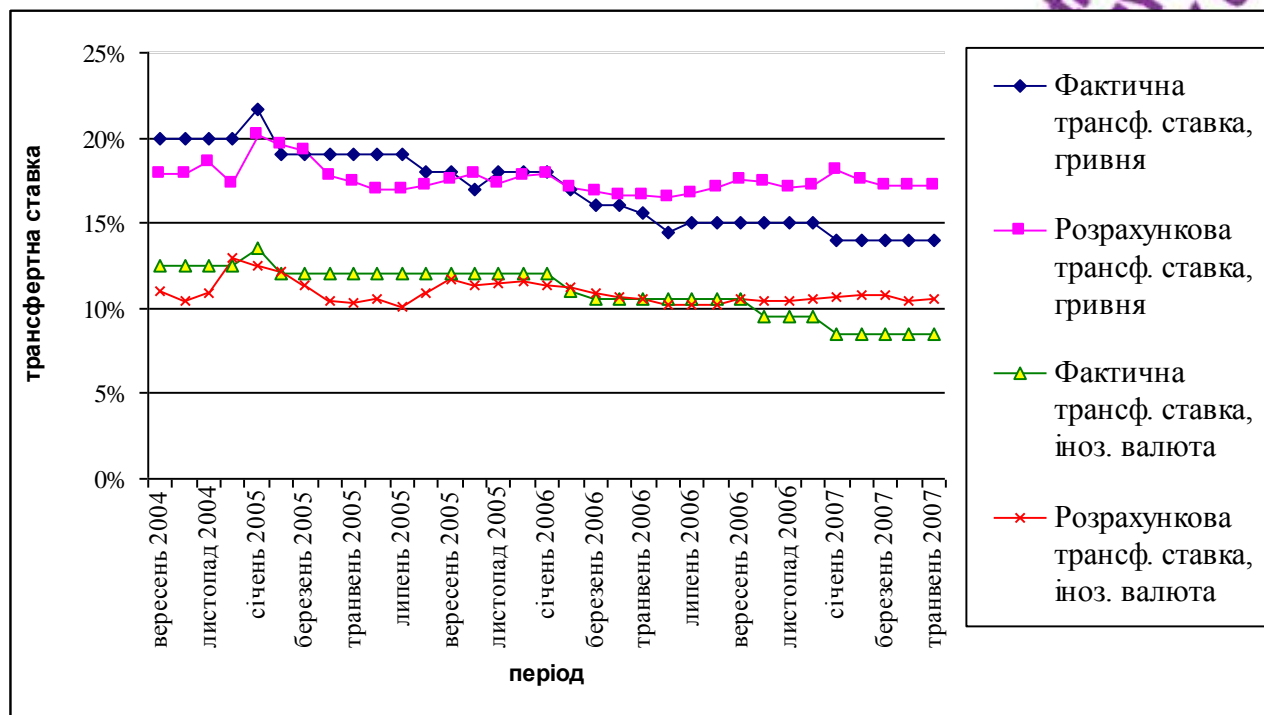

Рис. 3.7 Динаміка фактичних та розрахункових трансфертних ставок по операціям ТВБВ №3

Починаючи із березня 2006 року для операцій у національній валюті та жовтня 2006 року для операцій в іноземній валюті розрахункова трансфертна ставка знаходиться на вищому рівні у порівнянні із фактичною, що призводить до завищення трансфертного результату відділення. Коливання розрахункової трансфертної ставки по гривневим операціям знаходились у межах від 20,2% до 16,6%, а по валютним операціям від 12,95% до 10,2% . Фактична ставка по гривневим операціям коливалась від 21,7% до 14%, а по валютним операціям від 13,5% до 8,5%. Таким чином, розрахункові трансфертні ціни на протязі досліджуваного періоду були значно стабільніші, що підтверджує ефективність їх використання у якості орієнтира трансфертної ціни.

Останнім часом, з метою мінімізації неопераційних, витрат спостерігається тенденція до переведення на безбалансову основу філій банків. Операції філій і

відділень відображаються на єдиному балансі банку-юридичної особи, що дозволяє значно скоротити адміністративні витрати філії. Обґрунтована методика використання ринкових кредитних та депозитних ставок, з певними додатковими застереженнями, може застосовуватись для оцінки діяльності таких філій.

Необхідно підкреслити, що обґрунтована нами методика використання ринкових кредитних та депозитних ставок призначена для оцінки діяльності безбалансових відділень на основі встановлення трансфертної ціни для чистого грошового потоку. Дана методика може бути використана для оцінки діяльності відділень банку на основі валового грошового потоку (рис. 2.9) за умови певної адаптації. По-перше, проведення більш детальної диференціації трансфертних цін у залежності від строковості активів та пасивів. Тобто трансфертні ціни окремо розраховуватимуться по більшому спектру груп активів та пасивів, а не лише по групам «мінливих» та стабільних ресурсів. По-друге, доцільно окремо встановлювати трансфертну ціну купівлі та продажу ресурсів для забезпечення розподілу процентної маржі та стимулювання відділень до залучення або розміщення ресурсів.

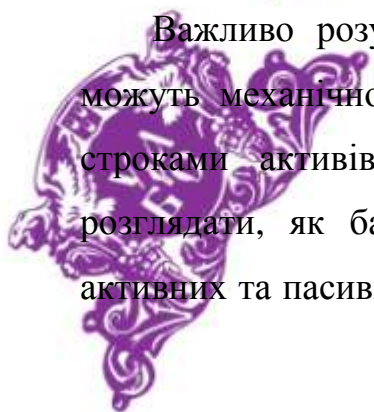
Впровадження системи трансфертного ціноутворення орієнтованої на оцінку діяльності усіх центрів відповідальності банку повинно передбачати досить значну диференціацію трансфертних ставок у залежності від виду та строковості активів і пасивів. У найбільш прогресивних системах трансфертного ціноутворення, які реалізуються у закордонних банках, передбачається можливість окремого встановлення трансфертної ціни майже по кожному рахунку, яки й пов'язаний із формуванням, перерозподілом та розміщенням ресурсів банку. У даних системах одночасно підтримується до 432 000 різноманітних трансфертних ставок [187, 175]. Таким чином, ринкові кредитні та депозитні ставки будуть використовуватись поряд із іншими ринковими індикаторами: ставками національного та міжнародного міжбанківських кредитних ринків, ставкам по борговим цінним паперам і т.д.

Проблема недостатності публічної інформації про ринкові індикатори для розрахунку трансфертної ціни по усьому спектру строків може бути частково вирішена на основі методики запропонованої Владиславлевим Д.Н. [21, с. 111]. Сутність даного підходу полягає у розрахунку трансфертної ціни на один місяць, орієнтуючись на операції казначейства, та трансфертної ціни на один рік – на кон'юнктуру відповідного ринку. Далі використовується коефіцієнт врахування фактору строку, який дозволяє розрахувати трансфертні ставки по необхідному спектру строків. Даний коефіцієнт розраховується на основі двох принципів: 1) між строком і величиною трансфертної ставки існує пряма залежність 2) при зростанні строку величина приросту трансфертної ставки зменшується. Істотним недоліком розглянутого підходу є певна умовність запропонованого коефіцієнту, що дещо знижує об'єктивність розрахованих на його основі значень трансфертних цін. Дана методика може застосовуватись тимчасово, до підвищення якості публічної інформації щодо ринкових кредитних та депозитних ставок.

На даний момент, Національний банк України публікує досить обмежений спектр ринкових кредитних та депозитних ставок. Але на протязі останніх років відбуваються позитивні зміни щодо деталізації статистичної інформації, яка оприлюднюється у друкованих статистичних виданнях та на сайті НБУ. Даний процес обумовлюється удосконаленням системи збору статистичної інформації та реалізацією політики НБУ направленої на збільшення інформаційної прозорості. За умови збереження зазначених тенденції, перелік ринкових кредитних та депозитних ставок, які оприлюднюються НБУ буде розширюватись, що у свою чергу, дозволить більш активно їх використовувати для розрахунку трансфертних цін.

Важливо розуміти, що ринкові кредитні та депозитні ставки іноді не можуть механічно вважатись трансфертною ціною подібних за валютою та строками активів та пасивів. У такому випадку дані ставки доцільно розглядати, як базу для розрахунку трансфертної ціни по певним видам активних та пасивних операцій (перш за все кредитних та депозитних операцій

з фізичними та юридичними особами), яка повинна коригуватись з урахуванням внутрішніх факторів діяльності окремого банку:

$$TЦ = BC - M_{дестим} + M_{стим} + M_{пост.} \quad (3.11)$$

де $TЦ$ – трансфертна ціна певного виду активів (пасивів);

BC – базова ставка ;

$M_{дестим}$ – де стимулююча маржа;

$M_{стим}$ – стимулююча маржа;

$M_{пост.}$ – маржа постійна.

Формула 3.11 має універсальний характер і може використовуватись для розрахунку трансфертної ціни по будь-якому виду активів та пасивів банку. Базовою ставкою (BC) виступає відповідна ринкова ставка (кредитна, депозитна, міжбанківська, ринку цінних паперів і т.д.), яка диференціюється у залежності від виду активу пасиву, валюти, строкості та інших параметрів (клієнти, банківські продукти і т.д.) Постійна маржа ($M_{пост.}$) використовується для забезпечення перерозподілу частини загально банківських адміністративних витрат та витрат на персонал на центри відповідальності. Існують різноманітні способи здійснення даного перерозподілу, у пункті 1.2 роботи показано можливість його здійснення через розрахунок компенсаційної маржі. Якщо в управлінському обліку забезпечується ефективний розподіл усіх витрат дана маржа може не застосовуватись.

Для стимулювання (де стимулювання) банківських установ щодо залучення або розміщення ресурсів певного виду використовуються стимулююча маржа ($M_{стим}$) або дестимулююча маржа ($M_{дестим}$) до базової ставки у вигляді додатної (від'ємної) відсоткової надбавки. Дані ставки дають можливість керівникам банківської установи управляти структурою та динамікою активів та пасивів банку з метою досягнення його стратегічних цільових орієнтирів та управління ризиками. Методичні рекомендації щодо

управління ризиком ліквідності, відсотковим та валютним ризиками наведено у пункті 2.3 роботи.

Використання ринкових кредитних та депозитних ставок для розрахунку трансфертної ціни має певні обмеження. По-перше, ринки кредитних та депозитних операцій з фізичними та юридичними особами відносяться до роздрібних фінансових ринків. У свою чергу, казначейство працює на оптовому сегменті фінансових ринків і, у випадку використання ринкових кредитних та депозитних ставок по операціям з фізичними та юридичними особами як орієнтирів розрахунку трансфертної ціни по певним видам активів та пасивів, не може повністю управляти відсотковим ризиком та ризиком ліквідності виключно своїми інструментами. Виникає необхідність поточної координації діяльності комітету по управлінню активами та пасивами, який визначає цінові орієнтири кредитних та депозитних операцій з фізичними і юридичними особами, та казначейства банку щодо регулювання трансфертної ціни. Лише налагодження ефективної взаємодії зазначених вище суб'єктів управління системи трансфертного ціноутворення (рис. 1.1) дасть можливість використовувати трансфертні ціни для управління банківськими ризиками.

По-друге, доцільність використання ринкових індикаторів необхідно аналізувати у комплексі із результатами, які будуть отримані на кожному із етапів формування системи трансфертного ціноутворення (рис. 2.1). Наприклад, на етапі аналізу доцільності впровадження системи трансфертного ціноутворення визначено, що банк знаходиться у складі фінансової або фінансово-промислової групи. У разі позитивного рішення керівництва щодо необхідності впровадження системи трансфертного ціноутворення, для забезпечення синергетичного економічного ефекту діяльності групи, скоріш за все, доцільно використовувати методику розрахунку трансфертної ціни орієнтовану на внутрішні витрати. Доцільність розрахунку трансфертних цін на основі ринкових кредитних та депозитних ставок буде також залежати від корпоративної стратегії банку, визначених цілей впровадження системи трансфертного ціноутворення та вибору інших елементів системи.

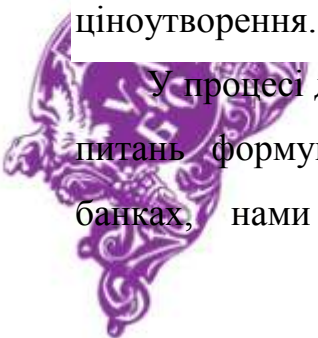
Висновки до розділу 3

Ефективність функціонування системи трансфертного ціноутворення у значній мірі залежатиме від вибору банком методу розрахунку трансфертної ціни. Нами розроблено механізм оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення. Методологічною основою даного механізму є врахування взаємозв'язку між типом корпоративної стратегії банку та методом трансфертного ціноутворення. Взаємозв'язок стратегії диверсифікації та ринкових методів трансфертного ціноутворення, а також стратегії інтеграції та методів трансфертного ціноутворення орієнтованими на внутрішні витрати формалізовано на основі розробленої матриці «стратегія-трансфертна ціна».

Оцінку ступеня використання стратегії диверсифікації та інтеграції запропоновано здійснювати за допомогою опитування керівників та працівників банку. Результати опитування коригуються на вагові коефіцієнти які встановлюються диференційовано для певних груп респондентів. За результатами опитування розраховується бальна оцінка рівня використання даних стратегій.

Значення бальної оцінки рівня використання стратегії інтеграції та диверсифікації виступають даними, на основі яких визначається сегмент матриці, який характеризує ступінь використання методів трансфертного ціноутворення. Запропонований нами механізм оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення не може розглядатись як виключний і самодостатній. Його доцільно використовувати поряд із дискримінантним аналізом та іншими інструментами вибору методу трансфертного ціноутворення.

У процесі дослідження теоретичних основ трансфертного ціноутворення та питань формування системи трансфертного ціноутворення у комерційних банках, нами неодноразово висловлювалась думка щодо необхідності

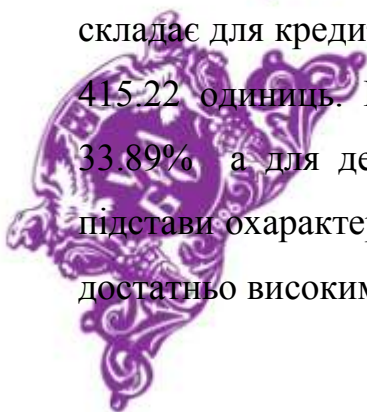

переважного використання ринкових методів розрахунку трансфертної ціни. Дана теза підтверджується результатами дослідження трансфертного ціноутворення у банківському секторі України, яке проводилось на основі використання графічних моделей встановлення трансфертної ціни.

З іншого боку, можливість використання ринкових методів вітчизняними комерційними банками стримується через недостатність якісних ринкових орієнтирів трансфертного ціноутворення. У закордонних банках для зазначених цілей переважно використовуються міжбанківські ставки, ставки по державним борговим цінним та депозитним сертифікатам. Нерозвиненість національного ринку цінних паперів обумовлює можливість використання українськими комерційними банками лише ставок міжбанківського ринку. Дані ставки використовуються як база розрахунку трансфертних цін поточних та короткострокових ресурсів. У той час актуальним залишається питання визначення ринкових орієнтирів для розрахунку трансфертних цін по середньостроковим та довгостроковим ресурсам.

Нами запропоновано використовувати у якості ринкового орієнтира трансфертного ціноутворення по строковим ресурсам банку ринкових кредитних та депозитних ставок. Однією з необхідних умов використання ринкових ставок для трансфертного ціноутворення є достатньо високий рівень конкуренції на даних ринках. Для визначення рівня конкуренції на ринках депозитів та кредитів розраховано індекси Херфіндаля-Хіршмана та ринкової влади лідерів ринку за частками кредитного (депозитного) портфелю кожного банку у сукупному кредитному (депозитному) портфелю банківської системи станом на 01.01.2007.

За результатами розрахунків визначено, що індекс Херфіндаля-Хіршмана складає для кредитного портфелю 438.92 одиниць, а для депозитного портфелю 415.22 одиниць. Індекс ринкової влади лідерів склав для кредитного ринку 33.89% а для депозитного - 33.68%. Розраховані значення індексів дають підстави охарактеризувати кредитний та депозитний ринки України як ринки із достатньо високим рівнем конкуренції.

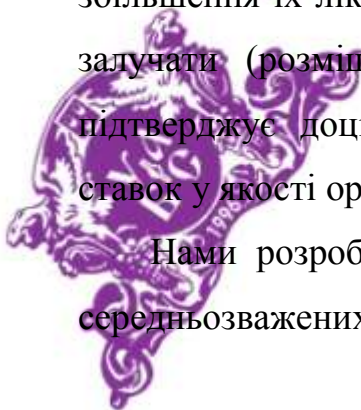

Доцільність орієнтації методики трансфертного ціноутворення на ринкові депозитні та кредитні ставки підтверджується статистичним аналізом волатильності і ліквідності даних ринків. Основними параметрами кредитного та депозитного ринків, які досліджувались у межах роботи були суми вимог банків та відсоткові ставки за кредитами та зобов'язаннями.

За результатами розрахунків визначено, що абсолютне значення коефіцієнту варіації знижується по кредитним і депозитним ставкам у національній та іноземній валюті. Мінімальних рівнів (1,3%-9,1%) коефіцієнти варіації досягли у 2006 році, що у свою чергу характеризує досягнення даними ринками високого рівня стабільності. Дослідження регіональної волатильності ставок за кредитами та депозитами дає підстави стверджувати, що на протязі останніх років коливання кредитно-депозитних ставок в залежності від регіону України знаходилось у прийнятних межах. Середня варіація ставок у іноземній валюті складала біля 8% , а у національній валюті знаходилась у межах 11.3% - 12.0%.

Проведено дослідження динаміки питомої ваги банківських кредитів та депозитів у структурі інших динамічних економічних показників. Питома вага кредитного портфелю вітчизняних банків у ВВП зросла у 2006 році порівняно з 1998 у 5.3 рази, а депозитів – у 4.2 рази. Таким чином, національний кредитний та депозитний ринки розвивалися більш інтенсивно ніж економіка України в цілому. Питома вага кредитів у активах а депозитів у пасивах банківської системи, за досліджуваний період, зросла на 68% та 35% відповідно, що призвело до збільшення питомої ваги кредитного портфелю у структурі активів у 2006 році до 69.5%, а депозитного у структурі пасивів – до 52.2%. Випереджальний ріст обсягів кредитного та депозитного ринків свідчить про збільшення їх ліквідності, тобто підвищується можливість комерційних банків залучати (розміщувати) на даних ринках необхідні обсяги ресурсів, що підтверджує доцільність використання ринкових кредитних та депозитних ставок у якості орієнтира розрахунку трансфертної ціни.

Нами розроблено методичні рекомендації щодо використання ринкових середньозважених ставок по кредитним та депозитним операціям з фізичними і

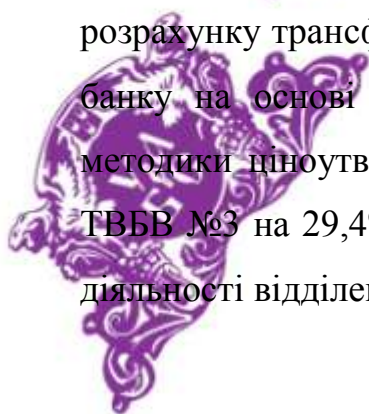

юридичними особами, як орієнтира розрахунку трансфертної ціни по стабільних ресурсам безбалансового відділення банку. Рекомендації розроблено на основі даних щодо функціонування безбалансового відділення одного із комерційних банків Сумської області (далі ТББВ №3) шляхом адаптації функціонуючої у даному банку методики.

Адаптація методики оцінки діяльності безбалансових відділень у напрямку використання ринкових кредитних та депозитних ставок для розрахунку трансфертної ціни проводилась на основі декількох принципів.

По-перше, трансфертну ціну чистого грошового потоку безбалансового відділення доцільно розраховувати на основі ринкової ставки того виду депозитів та кредитів, які мають найбільшу питому вагу у структурі активів та пасивів даного відділення, адже саме вони відобразатимуть найбільш вірогідні джерела нарощування ресурсної бази або напрямки розміщення ресурсів. Таким чином, при оцінці діяльності ТББВ №3 необхідно орієнтуватись на ринкові ставки по строковим кредитам та депозитам фізичних осіб. По-друге, врахування особливостей регіонального ринку підвищує об'єктивність розрахунку трансфертної ціни, оскільки саме на даному місцевому ринку відділення проводить свої операції щодо формування та розміщення ресурсів. Як зазначалось вище, ТББВ №3 здійснює діяльність на території Сумської області, таким чином логічно його оцінювати використовуючи дані щодо ринкових ставок по депозитам та кредитам по Сумській області. По-третє, диференціація трансфертної ціни на ціну купівлі та продажу ресурсів є недоцільною, адже різниця між ними не може розглядатись як премія за управління відсотковим ризиком та ризиком ліквідності відділень.

Враховуючи проаналізовані вище принципи запропоновано формулу розрахунку трансфертної ціни по стабільним ресурсам безбалансових відділень банку на основі чистого грошового потоку. Економічний ефект від зміни методики ціноутворення проявився у зміні фінансових результатів діяльності ТББВ №3 на 29,4%. Розроблена методика може використовуватись для оцінки діяльності відділень банку на основі валового грошового потоку за умови більш

значної диференціації трансфертних цін у залежності від строковості активів та пасивів, а також розрахунку трансфертної ціни у розрізі операцій купівлі та продажу ресурсів.

Ринкові кредитні та депозитні ставки не завжди можуть безпосередньо використовуватись як трансфертна ціна подібних за валютою та строками активів та пасивів. Іноді дані ставки доцільно розглядати як базу для розрахунку трансфертної ціни, яка повинна коригуватись з урахуванням внутрішніх факторів діяльності окремого банку.

Основні положення, висновки та рекомендації, що містяться у розділі 3 дисертаційної роботи знайшли своє відображення у наступних публікаціях: [121, 129, 130].

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

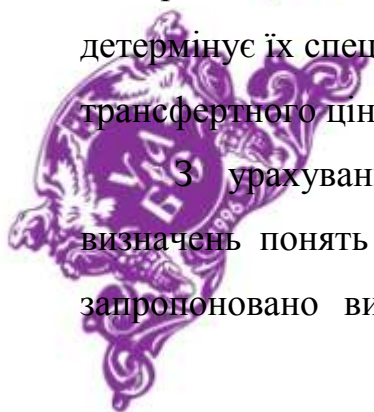
State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

ВИСНОВКИ

Трансфертне ціноутворення є дієвим інструментом банківського менеджменту. Однак, недостатня наукова розробленість проблематики трансфертного ціноутворення та незначний досвід його використання обумовлюють наявність певних проблем із ефективним використанням трансфертних цін у вітчизняних комерційних банках.

Однією із таких проблем є певна невизначеність термінологічного апарату. У роботі наведено результати дослідження генезису концепції трансфертного ціноутворення та сутності трансфертних цін. Ґрунтуючись на методології дедуктивного аналізу, проведено екстраполяцію результатів зазначеного вище дослідження на банківські установи, для уточнення понять «трансфертна ціна» та «трансфертне ціноутворення» в контексті банківської діяльності. Відмінність авторських визначень полягає у врахуванні декількох аспектів. По-перше, необхідність детермінації суб'єктів даного процесу, як «центрів відповідальності», а не «організаційних одиниць» або «структурних підрозділів», адже перелік центрів відповідальності може не співпадати із існуючою організаційною структурою. По-друге, необхідність визначення трансфертного ціноутворення як процесу, який реалізовується на рівні внутрішньогосподарських та міжгосподарських (між взаємозалежними юридичними особами) відносин. Необхідно зазначити, що об'єктом дисертаційного дослідження виступають внутрішньогосподарські відносини, тому, у межах роботи, зазначені терміни вживаються з урахуванням даного застереження. Основна характеристика запропонованих дефініцій, яка детермінує їх специфіку в аспекті банківської діяльності, є визначення об'єктом трансфертного ціноутворення ресурсів комерційного банку.

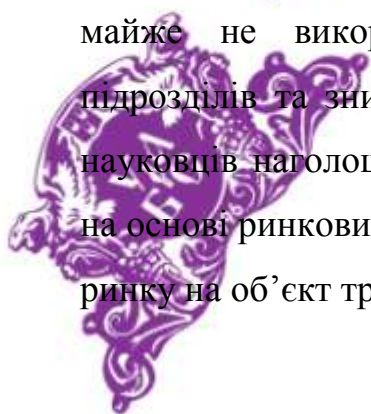
З урахуванням основних постулатів теорії систем та уточнених визначень понять «трансфертна ціна» та «трансфертне ціноутворення» нами запропоновано визначення поняття «система трансфертного ціноутворення

банку», як сукупності елементів організаційної, фінансової, інформаційної структур банку у їх взаємозв'язку, які визначають порядок розрахунку, затвердження та регулювання трансфертних цін банківських ресурсів, а також напрямки їх використання для оптимізації функціонування центрів відповідальності та управління ризиками. На нашу думку, дане поняття є одним із ключових в аспекті розв'язання поставленого у дисертаційній роботі науково-практичного завдання, адже дослідження теоретичних основ функціонування, напрямків формування та удосконалення системи трансфертного ціноутворення у комерційних банках України повинно проводитись на основі вивчення її сутності та структури.

Елементами системи трансфертного ціноутворення запропоновано вважати: суб'єкти стратегічного управління, суб'єкти поточного управління, суб'єкти перерозподілу, методи розрахунку трансфертної ціни, об'єкти ціноутворення, цілі впровадження трансфертних цін, підсистему інформаційного забезпечення та підсистему організаційного забезпечення. У роботі досліджено сутність визначених елементів та особливості їх взаємозв'язків.

Методи розрахунку трансфертної ціни є елементом системи трансфертного ціноутворення, який безпосередньо визначатиме ефективність її функціонування. На основі аналізу практики трансфертного ціноутворення у закордонних країнах визначено основні методи розрахунку трансфертної ціни: на основі витрат (44-39% компаній) на основі ринкових цін (38-35% компаній) та на основі переговорів (20-16% компаній). Причому, ринкові ціни та внутрішні витрати активно застосовуються банками як орієнтири для визначення трансфертних цін. Договірний метод трансфертного ціноутворення майже не використовується через сприяння надмірній децентралізації підрозділів та зниження ефективності управління ризиками банку. Більшість науковців наголошує на безумовній доцільності розрахунку трансфертних цін на основі ринкових індикаторів, за умови наявності конкурентного зовнішнього ринку на об'єкт трансфертного ціноутворення.

Дослідження теоретичних основ функціонування системи трансфертного ціноутворення доповнюється вивченням досвіду використання трансфертних цін у вітчизняних банках. На основі проведеного нами анкетного опитування найбільших, великих та середніх банків визначено, що біля 64% зазначених установ використовують систему трансфертного ціноутворення. Виявлена пряма залежність між величиною активів банківської установи і використанням системи трансфертного ціноутворення. Більшість українських банків у процесі розрахунку трансфертних цін орієнтуються одночасно на ринкові індикатори та внутрішні витрати.

За результатами анкетування визначено, що вітчизняні банки запроваджують системи трансфертного ціноутворення з метою оцінки та регулювання діяльності відділень або центрів відповідальності банку. Виявлено фактори впровадження системи трансфертного ціноутворення у банківській установі. Найбільш вагомими серед них: наявність ефективного управлінського обліку (91 бал), організаційна структура та повноваження казначейства банку (59 балів), наявність зовнішніх орієнтирів для трансфертних цін (53 бали).

Значна кількість українських банків не застосовує трансфертні ціни або не має достатнього досвіду їх використання, що зумовлює необхідність дослідження питання формування системи трансфертного ціноутворення. На нашу думку, структура даного процесу може бути представлена у вигляді трьох етапів: аналіз доцільності впровадження, визначення цілей, формування інших елементів системи трансфертного ціноутворення.

Сутність першого етапу полягає у формулюванні обґрунтованої позиції керівництва щодо доцільності впровадження трансфертних цін у даному банку. Нами запропонована графічна модель дослідження доцільності впровадження системи трансфертного ціноутворення, яка заснована на аналізі трьох динамічних факторів: величини активів банку, рівня незалежності банківського бізнесу та рівня функціональної універсализації банку.

Другим етапом формування системи трансфертного ціноутворення є визначення цілей впровадження даної системи. Науковці виділяють біля десяти

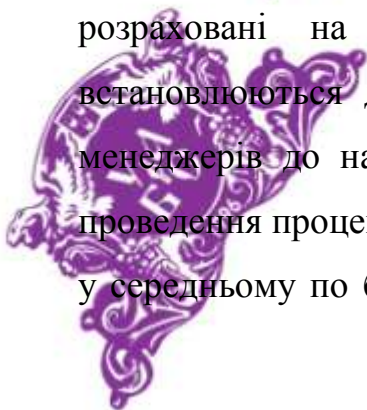

цілей впровадження системи трансфертного ціноутворення у комерційному банку. Вивчення механізму реалізації зазначених цілей дозволило виділити цілі першого (є безпосередньою метою впровадження трансфертних цін) та другого (досягаються на основі реалізації цілей першого порядку) порядку. До цілей першого порядку віднесено: оцінку діяльності філій та відділень, оцінку діяльності центрів відповідальності, управління ризиками. Вибір певної цілі (декількох цілей) першого порядку визначатиметься наступними факторами: достатність економічних ресурсів для впровадження і підтримки системи трансфертного ціноутворення, якість управлінського обліку та методики розрахунку трансфертної ціни, відповідність цілей системи трансфертного ціноутворення тактичним та стратегічним цілям діяльності банку.

Сутність третього етапу полягає у формуванні інших елементів системи трансфертного ціноутворення. Особливості їх впровадження залежатимуть від визначеної цілі впровадження трансфертних цін та вектору впливу на комерційний банк внутрішніх і зовнішніх факторів.

Однією із цілей першого порядку є оцінка відділень та філій комерційного банку. Система трансфертного ціноутворення направлена на реалізацію зазначеної цілі може формуватись на основі використання методики яка ґрунтується на встановленні трансфертної ціни на чистий або валовий грошовий потік, що генерується даним відділенням. Застосування першого варіанту методики передбачає наявність децентралізованої організаційно-управлінської структури та стимулюється прийняття менеджерами відділення ефективних рішень щодо цінових параметрів нарощування активів та пасивів у межах встановлених філією планових завдань.

В умовах більшої централізації використовуються трансфертні ціни розраховані на основі розподілу фіксованої процентної маржі, які встановлюються для валового грошового потоку. Дана методика стимулює менеджерів до нарощування об'ємних показників відділення і не стимулює проведення процентних операцій по ставкам більш ефективним ніж встановлені у середньому по банку. Запровадження того чи іншого методу трансфертного

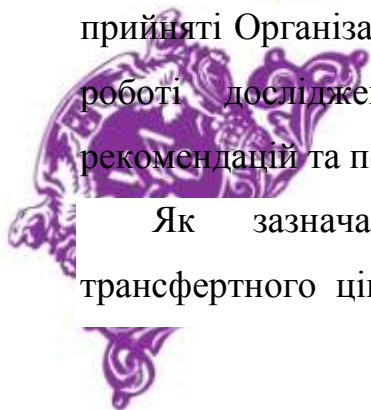
ціноутворення для оцінки діяльності безбалансових відділень буде залежати від пріоритетних тактичних завдань фінансового менеджменту головного банку.

Іншою ціллю першого порядку формування системи трансфертного ціноутворення є підвищення ефективності управління ризиками комерційного банку: ліквідності, процентним та валютним. Сутність механізму управління ліквідністю полягає у встановленні та регулюванні трансфертних цін у розрізі строковості та цільового призначення зобов'язань та робочих активів, що у свою чергу дозволяє управляти дисбалансами між ними.

Використання трансфертних цін дозволяє оцінити ефективність формування та розподілу відсоткової маржі та забезпечити управління відсотковим ризиком банку. Керівництву банку важливо розуміти яку частину чистої процентної маржі заробляє кожен підрозділ для прийняття адекватних рішень щодо управління ризиками та забезпечення необхідного рівня прибутковості відсоткових операцій. Управління валютним ризиком здійснюється на основі диференціації трансфертних цін у розрізі валют та маніпулювання їх значеннями. Регулювання значень трансфертних цін у розрізі валют забезпечує балансування за строками та сумами активів та зобов'язань у кожній з іноземних валют, як наслідок, оптимізує управління валютною позицією банку.

Система трансфертного ціноутворення банку може використовуватись для управління податковим ризиком. Даний аспект набуває особливого значення при здійсненні комерційним банком операцій із своїми закордонним філіям. Для уникнення санкцій з боку податкових органів, комерційні банки повинні враховувати вимоги «Рекомендації щодо трансфертного ціноутворення для багатонаціональних корпорацій та податкових адміністрацій», які були прийняті Організацією економічного співробітництва і розвитку у 2001 році. У роботі досліджено особливості застосування зазначених міжнародних рекомендацій та перспективи їх впровадження у національне законодавство.

Як зазначалось вище, ефективність функціонування системи трансфертного ціноутворення у значній мірі залежатиме від вибору банком

методу розрахунку трансфертної ціни. Нами розроблено механізм оптимізації вибору методу трансфертного ціноутворення. Методологічною основою даного механізму є врахування взаємозв'язку між типом корпоративної стратегії банку та методом трансфертного ціноутворення. Взаємозв'язок стратегії диверсифікації та ринкових методів трансфертного ціноутворення, а також стратегії інтеграції та методів трансфертного ціноутворення орієнтованими на внутрішні витрати формалізовано на основі розробленої матриці «стратегія-трансфертна ціна».

Оцінку ступеня використання стратегії диверсифікації та інтеграції запропоновано здійснювати за допомогою опитування керівників та працівників банку. Результати опитування коригуються на вагові коефіцієнти які встановлюються диференційовано для певних груп респондентів. За результатами опитування розраховується бальна оцінка рівня використання даних стратегій. Значення бальної оцінки рівня використання стратегії інтеграції та диверсифікації виступають даними, на основі яких визначається сегмент матриці, який характеризує ступінь використання методів трансфертного ціноутворення.

У процесі дослідження теоретичних основ трансфертного ціноутворення та питань формування системи трансфертного ціноутворення у комерційних банках, нами неодноразово висловлювалась думка щодо необхідності переважного використання ринкових методів розрахунку трансфертної ціни. Дана теза підтверджується результатами дослідження трансфертного ціноутворення у банківському секторі України, яке проводилось на основі використання графічних моделей встановлення трансфертної ціни.

З іншого боку, можливість використання ринкових методів вітчизняними комерційними банками стримується через недостатність якісних ринкових орієнтирів трансфертного ціноутворення. У закордонних банках для зазначених цілей переважно використовуються міжбанківські ставки, ставки по державним борговим цінним та депозитним сертифікатам. Нерозвиненість національного ринку цінних паперів обумовлює можливість використання українськими

комерційними банками лише ставок міжбанківського ринку. Дані ставки використовуються як база розрахунку трансфертних цін поточних та короткострокових ресурсів. Як наслідок, актуальним залишається питання визначення ринкових орієнтирів для розрахунку трансфертних цін по середньостроковим та довгостроковим ресурсам.

Запропоновано використовувати ринкові кредитні та депозитні ставки у якості орієнтира трансфертного ціноутворення по строковим ресурсам банку. Однією з необхідних умов використання ринкових ставок для розрахунку трансфертних цін є достатньо високий рівень конкуренції на даних ринках. Дослідження рівня конкуренції на ринках депозитів та кредитів проводилось на основі розрахунку індексів Херфіндаля-Хіршмана та ринкової влади лідерів ринку за частками кредитного (депозитного) портфелю кожного банку у сукупному кредитному (депозитному) портфелю банківської системи станом на 01.01.2007.

За результатами розрахунків визначено, що індекс Херфіндаля-Хіршмана складає для кредитного портфелю 438.92 одиниць, а для депозитного портфелю 415.22 одиниць. Індекс ринкової влади лідерів склав для кредитного ринку 33.89%, а для депозитного – 33.68%. Розраховані значення індексів характеризують кредитний та депозитний ринки України, як ринки із достатньо високим рівнем конкуренції.

Доцільність орієнтації методики трансфертного ціноутворення на ринкові депозитно-кредитні ставки підтверджується статистичним аналізом волатильності та ліквідності кредитно-депозитних ринків. За результатами розрахунків визначено, що абсолютне значення коефіцієнту варіації знижується по кредитним і депозитним ставкам у національній та іноземній валюті. Мінімальних рівнів (1,3%-9,1%) коефіцієнти варіації досягли у 2006 році, що у свою чергу, свідчить про досягнення даними ринками високого рівня стабільності. Дослідження регіональної волатильності ставок за кредитами та депозитами дає підстави стверджувати, що на протязі останніх років коливання кредитно-депозитних ставок в залежності від регіону України знаходилось у

прийнятних межах. Середня варіація ставок у іноземній валюті складала біля 8% , а у національній валюті знаходилась у межах 11.3% - 12.0%.

Питома вага кредитного портфелю вітчизняних банків у ВВП зросла у 2006 році порівняно з 1998 у 5.3 рази, а депозитів – у 4.2 рази. Таким чином, національний кредитний та депозитний ринки розвивалися більш інтенсивно ніж економіка України в цілому. Питома вага кредитів у активах а депозитів у пасивах банківської системи, за досліджуваній період, зросла на 68% та 35% відповідно, що призвело до збільшення питомої ваги кредитного портфелю у структурі активів у 2006 році до 69.5%, а депозитного у структурі пасивів – до 52.2%. Випереджальний ріст обсягів кредитного та депозитного ринків засвідчує збільшення їх ліквідності, тобто підвищується можливість комерційних банків залучати (розміщувати) на даних ринках необхідні суми ресурсів, що підтверджує доцільність використання ринкових кредитних та депозитних ставок у якості орієнтира розрахунку трансфертної ціни.

Розроблено практичні рекомендації щодо використання середньозважених ринкових ставок по кредитним та депозитним операціям, як орієнтирів розрахунку трансфертної ціни стабільних ресурсів безбалансового відділення банку. Рекомендації розроблено на основі даних щодо функціонування безбалансового відділення одного із комерційних банків Сумської області (для спрощення застосовуватимемо далі умовну назву – ТББВ №3) шляхом адаптації функціонуєчої у даному банку методики.

Адаптація методики оцінки діяльності безбалансових відділень у напрямку використання ринкових кредитних та депозитних ставок для розрахунку трансфертної ціни проводилась на основі декількох принципів. По-перше, трансфертну ціну чистого грошового потоку безбалансового відділення доцільно розраховувати на основі ринкової ставки того виду депозитів та кредитів, які мають найбільшу питому вагу у структурі активів та пасивів даного відділення відповідно, адже саме вони відобразатимуть найбільш вірогідні джерела нарощування ресурсної бази або напрямки розміщення ресурсів. Таким чином, при оцінці діяльності ТББВ №3 необхідно

орієнтуватись на ринкові ставки по строковим кредитам та депозитам фізичних осіб. По-друге, врахування особливостей регіонального ринку підвищує об'єктивність розрахунку трансфертної ціни, оскільки саме на даному місцевому ринку відділення буде проводити свої операції щодо формування та розміщення ресурсів. Таким чином, логічно оцінювати діяльність ТББВ №3 використовуючи дані щодо ринкових ставок по депозитам та кредитам по Сумській області. По-третє, диференціація трансфертної ціни на ціну купівлі та продажу ресурсів є недоцільною, адже різниця між ними не може розглядатись як премія за управління відсотковим ризиком та ризиком ліквідності відділень.

Враховуючи проаналізовані вище принципи запропоновано формулу розрахунку трансфертної ціни чистого грошового потоку по стабільним ресурсам безбалансових відділень банку. Економічний ефект від зміни методики ціноутворення проявився у зміні фінансових результатів діяльності ТББВ №3 на 29,4%. Розроблена методика також може використовуватись для оцінки діяльності відділень банку на основі валового грошового потоку за умови певної адаптації. По-перше, більш значної диференціації трансфертних цін у залежності від строковості активів та пасивів. По-друге, розрахунку трансфертної ціни у розрізі операцій купівлі та продажу ресурсів.

У деяких випадках ринкові кредитні та депозитні ставки не можуть механічно вважатись трансфертною ціною подібних за валютою та строками активів та пасивів. Дані ставки доцільно розглядати як базу для розрахунку трансфертної ціни, яка повинна коригуватись з урахуванням внутрішніх факторів діяльності окремого банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алавердов А.Р. Управление персоналом в коммерческом банке.- М.: Соминтэк, 1997.- 256 с.
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / Пер. с англ.- СПб.: Питер Ком, 1999.- 416 с.
3. Аржевітін С. Формування банківського менеджменту в Україні // Вісник Національного банку України. - 2001.- № 5.- С.24-28.
4. Арсланбеков-Федоров А.А. Институт «казначейство» в банке. Концепция деятельности // Банковское дело. – 2001. - №1. – С.18-20.
5. Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Адрильяна. – 4-е изд. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 1356 с.
6. Бор М.З., Пятенко В.В. Менеджмент банков: организация, стратегия, планирование .- М.: ДИС, 1997.- 288 с
7. Борисов О.И. Роль налогообложения в деятельности банков // Банковское дело.- 2005.- № 12.- С.56-63.
8. Бушуєва І., Галіцин В., Пахомов О. Модельні дослідження організаційної структури комерційного банку при реструктуризації менеджменту // Вісник Національного банку України. - 2003.- № 4.- С. 22-25.
9. Васіна К.С. Вдосконалення трансфертного ціноутворення в системі внутрішнього економічного механізму підприємства: Дис. канд. екон. наук: 08.06.01. – К., 2005. – 156 с.
10. Васин А.С. Система управленческого учета в банке // Финансы и кредит.- 2001.- № 13.- С.10-14.
11. Васильченко З.М. Визначення вартості ресурсів комерційного банку // Фінанси України. – 2002. - №12. – С. 95-101.
12. Васильченко З.М. Універсальний комерційний банк як центральна ланка фінансово-промислової групи // Банківська справа. - 2002.- № 5.- С.53-61.

13. Васильченко З.М. Концептуальні основи визначення вартості банківської установи // Банківська справа. - 2003.- № 5.- С.25-36.

14. Васюренко О.В. Современные методы управления банковскими ресурсами.- Харьков: Гриф, 1997.- 392 с.

15. Вафина Н.Х. Трансфертное ценообразование: зарубежный опыт // Финансы и кредит. - 2003.- № 9.- С. 30-36.

16. Вересков А.В., Пресняков В.Ф. К определению внутренних цен на унитарном предприятии // Экономика и математические методы. – 1999. - №4. – С.39-54.

17. Верховна рада України // <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

18. Викулов В.С. Концептуальный подход к разработке инновационной стратегии коммерческого банка // Финансовый менеджмент. – 2004. – №5. – С. 106-122.

19. Викулов В.С. Инновационная стратегия банка в условиях реорганизации: основные проблемы и решения // Менеджмент в России и за рубежом.- 2005.- № 2.- С. 39-46.

20. Владиславлев Д.Н. Формирование стратегии банка // Банковский менеджмент.- 2006.- № 7.- С. 13-18.

21. Владиславлев Д.Н. Энциклопедия банковского маркетинга.- М.: Ось-89, 2006.- 256 с.

22. Возлюбленная Л.П. Сравнительная оценка прибыльности бизнес-направлений в банке // <http://www.bankclub.ru/release-14-24-10-04.htm>.

23. Волицька А.А. Трансфертна модель як інструмент управління валютним ризиком банку // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. – Т. 14.- Суми: УАБС НБУ, 2005.- С.155-162.

24. Войко Д. Трансфертное ценообразование в отношениях между центрами финансовой ответственности // Проблемы теории и практики управления.- 2007.- № 2.- С.81-91.

25. Гагаріна С.А. Деякі аспекти організації управлінського обліку в комерційних банках // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. – Т. 5. – Суми: Мрія ЛТД, 2002. – С. 105-109.

26. Галайко Н.Р. Форми і методи стимулювання персоналу для забезпечення ефективної діяльності банку // Регіональна економіка. - 2006.- №2.- С. 156-162.

27. Гірченко Т.Д. Стратегія конкурентоспроможності банків в умовах активізації розвитку ринку банківських послуг // Регіональна економіка. - 2003.- № 4.- С. 122-127.

28. Гладких Д., Корнійчук І. Казначейство як інструмент оперативного управління активами і пасивами банку // Вісник Національного банку України. - 2003.- № 8.- С. 41-46.

29. Гладких Д. Доходи й витрати як складові ціни банківських послуг // Вісник Національного банку України. - 2006.- № 3.- С. 24-29.

30. Гмурман В.Е. Теория вероятностей и математическая статистика. – М.: Высшая школа, 1998. – 479 с.

31. Голов С.Ф. Управленческий бухгалтерский учет. – К.: Скарби, 1998 – 379 с.

32. Грюнинг Х. ван, Брайович Братанович С. Анализ банковских рисков. Система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском / Пер. с англ. - М.: Весь мир, 2004. - 304 с.

33. Декрет Всероссийского центрального исполнительного комитета Совета Народных Комиссаров РСФСР «О государственных промышленных предприятиях, действующих на началах коммерческого расчета (трестах)» от 10 апреля 1923 года // <http://zaki.ru/pagesnew.php?id=1992>.

34. Державний комітет статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>.

35. Дериг Х.У. Универсальный банк - банк будущего. Финансовая стратегия на рубеже века / Пер. с нем.- М.: Междун. отношения, 1999.- 384 с.

36. Джимбинов К.Д., Поморина М.А. Быть или не быть банковским системам стратегического управления // Банковское дело.- 2006.- № 2.- С.40-45.

37. Дзюба П. Трансфертне ціноутворення: економічний зміст і специфіка // Економіка України. – 2006. - №1. – С. 14-23.

38. Доун Д., Гудман Д. Э. Финансово-инвестиционный словарь / Пер. с англ. – 4-е англ. изд. – М.: Инфра-М, 1997 – 585 с.

39. Дубінін В.О. Вибір оптимальної організаційної структури банку // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. – Т.7.- Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС, 2003.- С. 289-294.

40. Евдокимова Т.Г., Ковалевский Д.Ф. Ценообразование на товары народного потребления. – М.: Финансы и статистика, 1987. –186 с.

41. Економічна енциклопедія: В 3 т. – К.: Академія, 2002 – Т. 3. – 951 с.

42. Епифанов А.А. Особенности трансформации банковского бизнеса на основе интернет-технологий // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. – Т.17.- Суми: УАБС НБУ, 2006.- С. 6-13.

43. Єпіфанов А.О. Стан і перспективи розвитку банківської системи України // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. – Т. 3.- Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС, 2000.- С. 7-14.

44. Есипов В.Е. Цены и ценообразование: Учебник. – 3-е изд.- СПб.: Питер, 1999. –214 с.

45. Жидко К. Теоретичні основи побудови системи трансфертного ціноутворення у банку // Вісник Національного банку України. - 2005. - №1. – С. 52-56.

46. Загородний А.В., Партин Г.О. Управленческий учет как система информационного обеспечения управленческих решений // Бухгалтерский учет и аудит. – 2004. - №7. – С. 35-38.

47. Загорий Г.В. Роль организационной структуры в процессе управления ликвидностью банка // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. – Т. 10.- Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС, 2004.- С. 325-333.

48. Заруба Ю.О. Особливості фінансового механізму банків в умовах посилення міжбанківської конкуренції в Україні // Проблеми і перспективи

розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. – Т. 11: - Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС, 2004.- С. 187-194.

49. Зражевский В.В. Принципы построения комплексной системы финансового менеджмента в банке // http://www.bankclub.ru/seminar-article.htm?seminar_id=2&article_id=7.

50. Зубарев А.В. Внутренний хозрасчет в банке, трансфертное ценообразование // Банковское дело. - 2001. - № 1.- С. 14-18.

51. Исьемин А. Организационные структуры растущего банка // Банковский менеджмент.- 2006.- № 1.- С. 10-18.

52. Калініченко О. Нові організаційні підходи до управління банком як джерело підвищення стійкості банку // Банківська справа. - 2006.- № 2.- С.83-90.

53. Кандиба О.В. Трансферт ресурсів у банку і внутрішні ціни // Финансовая консультация. – 2002. – №7-8. – С. 50-52.

54. Кіндрацька Л.М. Передумови впровадження управлінського обліку в практичну діяльність банків України // Регіональна економіка. - 2000.- № 4.- С.78-86.

55. Кіндрацька Л. М. Управлінський облік та контролінг у системі управління банку // Вісник Національного банку України. – 2001. – №8. – С.20-25.

56. Козьменко С.Н. Финансовая глобализация и перспективы банковских структур // Проблемы і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. – Т.6.- Суми: Мрія ЛТД, 2002.- С. 29-38.

57. Козьменко С.М., Шпиг Ф.І., Волошко І.В. Стратегічний менеджмент банку: Навч. посіб. - Суми: Університетська книга, 2003.- 734 с.

58. Корнієнко Т.В. Проблеми аналітичної підтримки процесу управління комерційним банком // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. - Т. 6. - Суми: Мрія ЛТД, 2002.- С. 206-211.

59. Косован К.С. Управление ресурсами в коммерческом банке // Деньги и кредит. – 2001. - №6. – С. 32-36.

60. Криклій О.А. Внутрішній госпрозрахунок як основа управління фінансовою діяльністю філій банку // Вісник Української академії банківської справи.- 2002.- № 2.- С. 91-93.

61. Криклій О.А. Оптимізація управління комерційним банком зі структурними підрозділами // Вісник Української академії банківської справи.- 2001.- № 2.- С. 47-49.

62. Криклій О.А. Фінансовий механізм управління філіями банку: Дис. канд. екон. наук: 08.04.01. – Суми, 2004. – 185 с.

63. Крухмаль О.В. Структура управління інноваційними процесами в комерційних банках // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. - Т. 8.- Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС, 2003.- С. 204-208.

64. Крылов В.М. Трансфертные цены: основные функции и проблемы // Финансы и кредит. - 2002. - №7. - С. 20-24.

65. Кулаков А.Е. Управление активами и пассивами банка: Анализ методов управления; Синтез структуры активов и пассивов; Внутренняя имитационная модель.- М.: БДЦ-пресс, 2004.- 256 с.

66. Кэмпбелл Р. Макконнел, Стэнли Л. Брю. Экономикс принципы, проблемы и политика / Пер. с англ. – 11-е изд. – К.: Хагар-Демос, 1993. – 785 с.

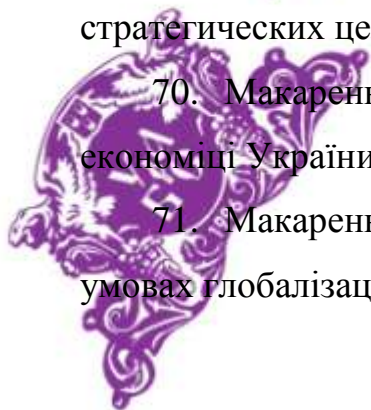
67. Ли Ченг Ф., Финнерти Дж. И. Финансы корпораций: теория, методы и практика / Пер. с англ. - М.: Инфра-М, 2000.- 686 с.

68. Лунин В.А Минимизация рисков с помощью распределения его между подразделениями (бизнес-единицами) с помощью технологии Business Unit Management//http://www.bankclub.ru/seminar-article.htm?seminar_id=1&article_id=64.

69. Майзенберг Ф. Анализ информации как средство достижения стратегических целей банка // Банковские технологии.- 2005.- № 1.- С. 40-43.

70. Макаренко М.І. Бюджетно-монетарне регулювання цін у перехідній економіці України. - К.: Знання України, 2002.- 304 с.

71. Макаренко М.І., Осецький В.Л. Модифікація інфляційних ризиків в умовах глобалізації // Банківська справа. - 2006.- № 3.- С. 39-46.

72. Макаренко М.І. Макроекономічні чинники міжбанківської конкуренції на грошово-кредитному ринку України // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. – Т.16. – Суми: УАБС НБУ, 2006.– С.13-20.

73. Макаренко М.І., Савченко Т.Г. Трансфертне ціноутворення: концептуальні засади та значення для банківських установ // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 4. – С. 44-52.

74. Макро- і мікроекономічні складові розвитку / Стельмах В.С., Єпіфанов А.О., Сало І.В., Дяконова І.І., Єпіфанова М.А.- Суми: ВТД «Університетська книга», 2006.-505 с.

75.Маркичев И. Сколько стоит управленческий учет? // Банковский менеджмент. – 2006. - №5. – С. 19-26.

76. Мещеряков А.А., Лисяк Л.В. Фінансовий менеджмент у банках: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.

77. Мещеряков А.А. Організаційно-технологічні аспекти підвищення ефективності функціонування комерційного банку. – К.: Наук. світ, 2006. – 347с.

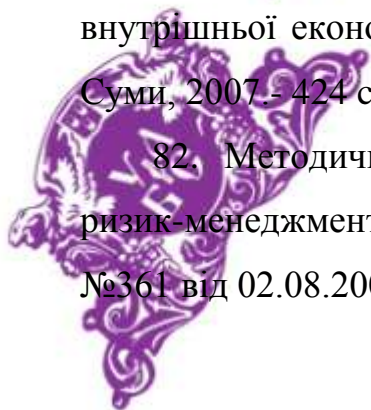
78. Мещеряков А.А. Формування та використання ресурсної бази банку // Фінанси України. - 2006.- № 3.- С. 89-94.

79. Мещеряков А.А. Теоретико - практичні засади побудови фінансового менеджменту банку // Формування ринкових відносин в Україні. - 2006.- № 6.- С. 53-57.

80. Мещеряков А.А. Організація діяльності комерційного банку: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 608 с.

81. Мещеряков А.А. Методологічні засади організації ефективної внутрішньої економіки комерційного банку: Дис. докт. екон. наук: 08.04.01. - Суми, 2007 - 424 с.

82. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України, затверджені Постановою Правління НБУ №361 від 02.08.2004 р.

83. Мигунова М.И., Цыркунова Т.А. Методика формирования экспертной оценки значимости налоговых рисков // Финансовый менеджмент.- 2007.- № 2.- С.93-105.

84. Москаленко В.П. Экономические новации: поиск и внедрение. – Сумы: Довкілля, 2004. – 369 с.

85. Назаренко З.В. Современные подходы к развитию управленческого учета // Вісник Української академії банківської справи. - №1. - 2006.- С. 32-34.

86. Національний банк України // <http://www.bank.gov.ua>.

87. Нікітіна М.Г. Світове господарство і міжнародні економічні відносини: просторові аспекти розвитку: Навч. посіб. - К.: ЦНЛ, 2004.- 192 с.

88. Никонова И.А., Шамгунов Р.Н. Стратегия и стоимость коммерческого банка. - 2-е изд. - М.: Альпина Бизнес Букс, 2005.- 304 с.

89. Никитин С.М., Глазова Е.С., Степанова М.П. Трансфертное ценообразование в развитых странах // Деньги и кредит. - 2006.- № 4.- С. 35-41.

90. Никитин С.М., Глазова Е.С., Степанова М.П. Трансфертное ценообразование: зарубежный опыт // Финансовый менеджмент.- 2006.- № 3.- С. 104-119.

91. Нуреев Р.М. Основы экономической теории Микроэкономика. – М.: Высшая школа, 1996. – 446 с.

92. Нуреев Р.М. Курс микроэкономики: Учебник. – М.: Инфра-М, 1998. – 572 с.

93. Олексенко П.М., Теліженко О.М. Стратегічні та тактичні питання вибору пріоритетних напрямків інвестування // Вісник Української академії банківської справи.- 1997.- № 3.- С.34-38.

94. Ольхова Р.Г. Современный банк: от оценки рентабельности до особенностей системы управления доходностью// Банковские услуги. - 2001. - № 7.- С. 3-47.

95. Оптовая цена в хозяйственном расчете предприятий / Под ред. А.И. Авраменко – Минск: Наука и техника, 1987. – 219 с.

96. Орлова А.Н. Коммуникационная стратегия коммерческого банка // Банковские услуги.- 2005.- № 12.- С. 7-14.
97. Пересада А.А., Майорова Т.В. Управління банківськими інвестиціями.- К.: КНЕУ, 2005.- 388 с.
98. Перехожев В.А. Современные подходы к пониманию категорий «банковский продукт», «банковская услуга» и «банковская операция» // Финансы и кредит.- 2002.- № 21.- С. 23-33.
99. Поваляев Д.Ю. Опыт внедрения внутреннего хозрасчёта // <http://www.bankclub.ru/release-10-24-10-04.htm>.
100. Пол А. Семюелсон, Вильям Д. Нордгауз. Мікроекономіка / Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 675 с.
101. Поморина М. Управление эффективностью деятельности банка через систему центров прибыльности: сильные и слабые стороны // http://www.bankclub.ru/seminar-article.htm?seminar_id=2&article_id=18.
102. Практикум по статистике / Под ред. В.М. Симчеры. – М.: ЗАО «Финстатинформ», 1999. – 259 с.
103. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28 грудня 1994 року // www.rada.gov.ua.
104. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16 липня 1999 року // www.rada.gov.ua.
105. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року // <http://www.rada.gov.ua>.
106. Про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України: Положення затверджене Постановою Правління НБУ від 30 грудня 1998 року // www.rada.gov.ua.
107. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Інструкція затверджена Постановою Правління НБУ від 28 серпня 2001 року // www.rada.gov.ua.
108. Проект Податкового кодексу України №3405 від 28 березня 2007 року // www.rada.gov.ua.

109. Прозоров Ю. Концентрація банківської системи України: подальші перспективи // Вісник Національного банку України. – 2003. - №1 – С. 54-56.

110. Протас И.К., Руденко Л.А. Проблемы хозрасчетных взаимосвязей внутри агропромышленных объединений // Республиканский межведомственный научный сборник: Хозрасчет, финансы и кредит. – Киев-Одесса: Вища школа, 1986. – С. 35-41.

111. Рассказов Е.А. Управление свободными ресурсами банка.- М.: Финансы и статистика, 1996.- 96 с.

112. Риск-менеджмент инноваций / Васильева Т.А., Козьменко С.Н., Епифанов А.А. та ін. - Сумы: Деловые перспективы, 2005.- 260 с.

113. Роберт С. Піндайк, Деніел Л. Рубінфелд. Мікроскономіка / Пер. з англ. – К.: Основи, 1996. – 645 с.

114. Роуз Питер С. Банковский менеджмент / Пер. с англ. – 2-е англ. изд. – М.: Дело, 1997. – 768 с.

115. Румянцев М.В. Вопросы методологии и методики трансфертного ценообразования // Банковские услуги. – 2004. - №2. – С. 5-12.

116. Русанов Ю.Ю. Информационные каналы банковского риск - менеджмента // Банковское дело. – 2005. - № 4.- С. 34-39.

117. Русанов Ю.Ю., Сеницын С.М. Методы повышения качества информации в банковском менеджменте // Банковское дело. - 2006.- № 4. - С.42-49.

118. Садвакасов К.К. Коммерческие банки: Управленческий анализ деятельности. Планирование и контроль. - М.: Ось-98, 1998.- 160 с.

119. Савченко Т.Г. Трансфертне ціноутворення в системі оцінки ефективності діяльності підрозділів банку // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. - Т.14. - Суми: УАБС НБУ, 2005. – С. 268-275.

120. Савченко Т.Г. Фінансова оцінка діяльності безбалансових відділень комерційних банків на основі трансфертного ціноутворення // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. тез доповідей VIII

всеукраїнської науково-практичної конференції (10–11 листопада 2005р.). – Суми, 2005. – С. 81-83.

121. Савченко Т.Г. Методологічні та методичні аспекти трансфертного ціноутворення у банківських установах // Міжнародна економічна політика. – 2006.- № 5. – С. 5-39.

122. Савченко Т.Г. Теоретичні аспекти трансфертного ціноутворення у банківських установах // Проблемы развития финансовой системы Украины: II междунар. научно–практ. конф., Симферополь, 15-17 марта 2006 г. – Симферополь, 2006. – С.191-192.

123. Савченко Т.Г., Склярченко М.Г. Методичні особливості розрахунку трансфертних цін по операціям безбалансових відділень банківської установи // Вісник Української академії банківської справи.- 2006.- № 2.- С. 93-99.

124. Савченко Т.Г. Напрямки удосконалення економіко-правового регулювання трансфертного ціноутворення в Україні // Економіка і регіон. – 2006.- № 3. – С. 48-56.

125. Савченко Т.Г. Практичні аспекти використання трансфертних цін у банківських установах України // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник тез доповідей ІХ всеукраїнської науково–практичної конференції (9–10 листопада 2006р.). – Суми, 2006. – С. 121-122.

126. Савченко Т.Г. Практика трансфертного ціноутворення в банках України // Вісник Національного банку України. - 2007.- № 2.- С. 26-31.

127. Савченко Т.Г. Управлінський облік, як методологічна основа трансфертного ціноутворення у банках України // Економіка і регіон. – 2007. - № 2. – С. 35-39.

128. Савченко Т.Г. Публічна система комплексної оцінки діяльності банків як інструмент підвищення якості інформації про банки // Вісник Національного банку України. – 2006. – №10. – С. 40-45.

129. Савченко Т.Г. Оптимізація вибору методу трансфертного ціноутворення у банку // Проблеми та перспективи розвитку банківської справи

в Україні очима молодого науковця: I Всеукр. науково-практ. конф., Львів, 23-24 квітня 2007 р.– Львів, 2007. – С. 58-60.

130. Савченко Т.Г. Напрямки удосконалення використання ринкових орієнтирів трансфертного ціноутворення // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: Зб. тез доповідей II Міжнар. науково-практ. конф. (31 травня - 1 червня 2007 р.) - Суми, 2007. – С.49-50.

131. Сало І.В. Удосконалення автоматизації управлінської діяльності // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. - Суми: Мрія ЛТД, 1999.- С. 177-183.

132. Сало І.В. Удосконалення фінансового аналізу банківських операцій // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. - Т.3.- Суми: Мрія ЛТД, 2000.- С. 74-79.

133. Селезнева В. Ю. Механізм трансфертного ціноутворення в багатофіліальному комерційному банку // Економічний журнал ВШЕ. – 2002. - №1. - С. 68-84.

134. Семь нот менеджмента. Настольная книга руководителя:- 3-е изд.- М.: Ж-л «Эксперт», 1998.- 424 с.

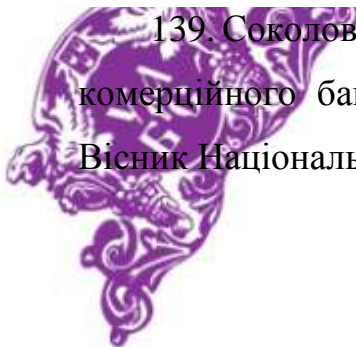
135. Синки Дж., мл. Управление финансами в коммерческих банках / Пер. с англ. / Под ред. Левиты Р.Я., Пинскера Б.С. – 4-е изд. – М.: Catallaxy, 1994. – 820 с.

136. Скоун Т. Управленческий учет/ Пер. с англ. / Под ред. Эриашвили Н.Д. . – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 179 с.

137. Смирнов А.В. Хозрасчет и бюджетирование в коммерческом банке // http://www.bankclub.ru/seminar-article.htm?seminar_id=2&article_id=8.

138. Совершенствование корпоративного управления в банковских организациях // Банковское дело. - 2006. - № 5. - С. 15-23.

139. Соколовський С. Методика оцінки основних фінансових операцій комерційного банку за допомогою системи трансфертного ціноутворення // Вісник Національного банку України. - 2000. - №8. – С. 31-33.

140. Статистика: курс лекцій / Под ред. В.Г. Ионина – М.: ИНФРА-М, 1997.–310 с.

141. Тагирбеков К.Р. Опыт развития технологии управления коммерческим банком . - М.: Финансы и статистика, 1996.- 64.

142. Телиженко А.М. Определение коэффициента предельной кредитной задолженности // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. – Т. 13.- Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС, 2005.- С. 262-265.

143. Телиженко А.М., Мирошниченко Ю.О. Управление инвестициями фирмы: исследование доходности собственного и заемного капитала // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. -Т.17.- Суми: УАБС НБУ, 2006.- С. 31-39.

144. Теория статистики: Учебник / Под ред. Р.А. Шмойловой – М.: Финансы и статистика, 1996. – 464 с.

145. Терещенко О. Дискримінанта модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства // Економіка України. - 2003.- № 8.- С. 38-44.

146. Транснаціональні корпорації: навчальний посібник / В.Рокоча, О.Плотніков, В.Новицький та ін. – К.: Таксон, 2001.- 304 с.

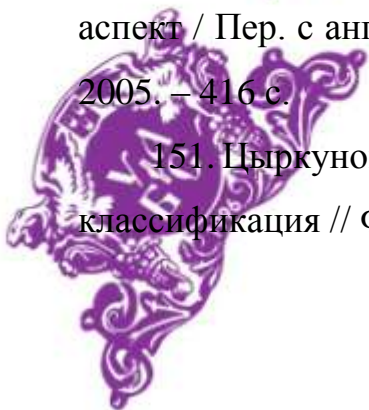
147. Уткин Э.А. Цены. Ценообразование. Ценовая политика: Учебник.- М.: Экмос, 1997. – 223 с.

148. Федулова Л.І. Менеджмент банку та конкурентоспроможність // Формування ринкових відносин в Україні. - 2003.- № 5.- С. 48-50.

149. Хашиева Л.Х. Методы управления привлеченными ресурсами коммерческого банка: классификация, характеристика и основные тенденции развития // Финансы и кредит.- 2005.- № 28.- С. 28-38.

150. Хорнгрен Ч.Т., Фостер Дж. Бухгалтерский учет: управленческий аспект / Пер. с англ. / Под. ред. Соколовой Я.В. – М.: «Финансы и статистика», 2005. – 416 с.

151. Цыркунова Т.А., Мигунова М.И. Налоговые риски: сущность и классификация // Финансы и кредит.- 2005.- № 33.- С.48-53.

152. Черемных О. Процессно-стоимостной подход к управлению коммерческим банком // Банковский менеджмент.- 2006.- № 8.- С. 2-9.

153. Черемных О. Процессно-стоимостной подход к управлению коммерческим банком (управление продуктами) // Банковский менеджмент.- 2006.- № 9.- С. 2-7.

154. Чернов В.А. Управленческий учет и анализ коммерческой деятельности / Под ред. Баканова М.И.- М.: Финансы и статистика, 2001.- 320 с.

155. Шальнов П.С. Управление ликвидностью: механизм прогноза денежных потоков банка // Банковское дело.- 2005.- № 9.- С. 56-62.

156. Шаповалов А.В. Огляд методичних підходів до внутрішньобанківського процесу управління ліквідністю // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. - Т. 8.- Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС, 2003.- С. 7-13.

157. Шевцова О.Й., Артеменко Т.Ю. Складові стратегічного управління банком // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. - Т. 14. - Суми: УАБС НБУ, 2005.- С. 18-24.

158. Шемпелев В.А. Анализ эффективности деятельности Казначейства коммерческого банка // Банковское дело.- 2002.- № 4.- С. 10-16.

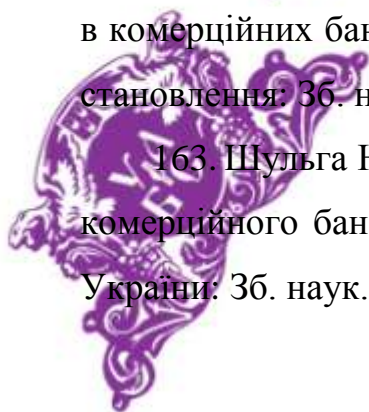
159. Шпачук В. Структура банку: основні засади її ефективності // Вісник Національного банку України. - 2006.- № 10.- С. 30 -32.

160. Шнипко О. Транснаціональні корпорації та проблеми транснаціоналізації українського ринку // Економіст. - 2005.- № 11.- С. 58-63.

161. Штейн О.І. Стратегія комерційного банку на ринку банківських послуг // Економіст. - 2006.- № 1.- С.44-48.

162. Шульга Н.П. Методичні основи формування центрів прибутку і витрат в комерційних банках України // Банківська система України: теорія і практика становлення: Зб. наук. праць. - Т.2.- Суми: Мрія-1 ЛТД, 1999.- 322 с.

163. Шульга Н.П. Трансфертне ціноутворення як інструмент бюджетування комерційного банку. // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. - Т. 5.- Суми: Мрія ЛТД, 2002.- С. 201-204.

164. Шусть М. Мотивация банковского персонала. Специфика подхода // Банковский менеджмент.- 2006.- № 12.- С. 16-22.
165. Экономика предприятия. / Под ред. О.И. Волкова. – М: Инфра-М, 1997. – 414 с.
166. Юфряков Ю.Б. Роль и место бэкофиса в организационной структуре банка // Банковские услуги. - 2005.- № 4.- С. 23-32.
167. Яковлева А. Транснациональные банки и финансовые институты: сущность и стратегия развития // Вопросы экономики. - 2006.- № 10. - С.114-124.
168. Adelberg A. Resolving conflicts in intracompany transfer pricing // Accountancy. – 1986. – November. – P. 86-89.
169. Carfang A. Real Value in Commercial Funds // American Banker. – 2003. – July. – P. 7-8.
170. Charles I. The economics approach to transfer price // Accountancy. – 1985. – June. – P. 110-112.
171. Charles I. Transfer-price solution where market exists // Accountancy. – 1986. – July. – P. 96-99.
172. Coburn D. Dilemmas in multinational transfer prices // Management Accounting (USA). – 1981. – November. – P. 53-59.
173. Coffey John J. What is Funds Transfer Pricing? // Bank Marketing. – 2001. – November. – P. 48-49.
174. Coffey John J., Palm G. Using an MCIF to Price Products // Bank Marketing. – 2001. – April. – P. 52-53.
175. Coffey John J., Palm G. Why Marketers Should Be Interested In Cost Accounting. Profit Resources 2004 // http://www.profitres.com/documents/profitability_articles.
176. Cook P.W. Decentralization and the transfer price problem // Journal of Business. – 1955. – April. – P. 87-94.
177. Chenhall R. Some Elements of Organizational Control in Australian Divisinalised Firms // Australian Journal of Management. – 1979.- April. - P. 1-36.

178. Deville Christopher C. Using Funds Transfer Pricing to Support Business Decisions // Bank Accounting & Finance (Euromoney Publications PLC). –2001. – Summer. – P. 35-40.

179. Drury C., Braund S., Osborne P., Tayles M. A Survey of Management Accounting Practices in UK Manufacturing Companies. – London: ACCA Research Paper, Chartered Association of Certified Accountants, 1993.– 125 p.

180. Drury C. Management and Cost Accounting. Fourth edition. – London: International Thomson Business Press, 1996. – 928 p.

181. Eccles R.G. Analyzing your company's transfer pricing practices // Journal of Cost Management for the Manufacturing Industry. –1987. – Summer. – P. 21-33.

182. Gayle R. Principles of cost accounting: using a cost management approach. Fifth edition. / Richard d. Irwin, inc.,1993. – 986 p.

183. Gould J.R. Internal pricing on firms when are costs of using an outside market // Journal of Business. – 1964. – №37 (1). – January. – P. 61-67.

184. Govindarajan V., Ramamurthy B. Transfer Pricing Policies in Indian Companies: A Survey // Chartered Account. -1983.- November. - P. 296-301.

185. Harris D.R. Artificial transfer prices and foreign captives // Management Accounting. – 1986. – April. – P. 43-44.

186. Hirshleifer J. On the economies of transfer pricing // Journal of Business. – 1956. – July. – P. 172-184.

187. Historical Funds Transfer Pricing Brochure. Profit Resources 2001// <http://www.profitres.com/documents/brochures>.

188. Kimball R.C. Innovations in performance measurement in banking // New England Economic Review. – 1997. – May/Jun. – P. 23 -39.

189. Laixun Z. Decentralization and Transfer Pricing Under Oligopoly // Southern Economic Journal. – 2000. – 67(2). – P. 414-426.

190. Lester David S., McCauley Robert N. Making sense of the profits of foreign firms in the United States // Quarterly Review (Federal Reserve Bank of New York). – 1994. – Summer. – P. 44 – 76.

191. Mace B., Faiferlick C., Mendoza A. Financial Services Companies Increase Preparedness as Transfer Pricing Challenge Escalate // Crosscurrents (Ernst & Yang). – Issue 29, Spring 2007.

192. McNally G. M. Profit centers and transfer prices // Accounting and Business Research. – 1973. – Winter. – P. 13-23.

193. Mostafa A., Sharp J., Howard K. Transfer Pricing – A Survey Using Discriminant Analysis // Omega. – 1984. - 12, No. 5. – P. 465-474.

194. Onsi M. A transfer pricing system based on opportunity cost // The Accounting Review. – 1970. – July. – P. 535-543.

195. Pavlenko L. Small banks learning trick of CD pricing to cut costs // American Banker. – 1997. – December. – P. 7-8.

196. Payant W. R. Making A/L Management Performance Count // Bank Accounting & Finance (Euromoney Publications PLC). – 2000. – No.1 – P. 14 – 20.

197. Rahman M.Z., Scapens R.W. Transfer pricing in multinationals – some evidence from Bangladesh // Journal of Business Finance and Accounting. – 1986. – Autumn. – P. 383-392.

198. Rice Jennifer D., Kocakulah Mehmet C. Fund Transfer Pricing. A Management Accounting within the Banking Industry // Journal of Performance Management. – 2002. - P. 3-13.

199. Roger Y.W. Tang, Walter C.K., Raymond R.H. Transfer Pricing – Japanese vs. American Style // Management accounting. – 1979. – January. – P. 12-16.

200. Ronen J., McKinney G. Transfer pricing for divisional autonomy // Journal of Accounting Research. – 1970 – Spring – P. 99-112.

201. Serafi Rema, Kyte Justin. Banks' transfer pricing policies await Discussion Draft approval // International Tax Review. – 2004. – Industry Guide. – P. 23-27.

202. Stewart J.C. Multinational companies and transfer pricing // Journal of Business Finance and Accounting. – 1977. – Autumn. – P. 353-372.

203. Tang R. Canadian Transfer-Pricing Practices // CA Magazine. – 1980. – March. - P. 32-38.

204. Tang R.Y.W. Environmental variables of multiple transfer pricing: a UK perspective // Journal of Business Finance and Accounting. - 1982.- Summer. - P.179-190.

205. Tang R. Transfer pricing in the 1990's // Management Accounting (USA). - 1992. - February. - P. 22-26.

206. The new United Kingdom Transfer Pricing Rules// The International tax journal. - 1999. - C.58-69.

207. Tomkins C. Making sense of cost-plus transfer price where there are imperfect intermediate goods market by a 'pragmatic-analytical' perspective // Management Accounting Research. - 1990. - September. - P. 199-216.

208. Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations - OECD Publishing, 2001.

209. Transfer Pricing Survey 2006. Resources, Risks and Emerging Trends for Financial Services Organizations // www.ey.com/global/content.nsf/International/Transfer_Pricing_Global_Survey_2005-2006.

210. Watson D.H., Baumler J.V. Transfer pricing: a behavioral context // Accounting Review. - 1975. - 50(3). - P. 466-474.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета дослідження практики трансфертного ціноутворення

		(назва банку)
		(ПІП особи, що заповнила анкету)
		(посада особи, що заповнила анкету)
1	Чи використовує ваша банківська установа трансфертне ціноутворення ? <i>(поставте помітку проти потрібного варіанту)</i>	Використовуємо більше 5 років
		Використовуємо менше 5 років
		Ні, але плануємо запровадити
		Не використовуємо і не плануємо запроваджувати
Прохання, на питання № 2-6 відповідати представникам банківських установ у яких використовується система трансфертного ціноутворення !		
2	З якою метою запроваджено систему трансфертного ціноутворення? <i>(поставте помітку проти потрібного варіанту або напишіть свій варіант)</i>	Аналіз та регулювання діяльності безбалансових відділень банку
		Аналіз, оцінка та регулювання діяльності усіх центрів прибутку (відповідальності) банку
		<i>Ваш варіант</i>
3	Оцініть ступінь впливу факторів на впровадження системи трансфертного ціноутворення: <u>поставивши бали від 1 (найменш впливовий фактор) до 10 (найбільш впливовий фактор).</u>	Наявність ефективного управлінського обліку
		Кількість відділень та філій
		Ступінь децентралізації організаційно-управлінської структури банку
		Наявність зовнішніх ринків, як орієнтиру для трансфертних цін
		Стратегія розвитку банківської установи
		Бажання керівництва запроваджувати нові (інноваційні) інструменти фінансового менеджменту
		Модель коррахунків банку у СЕП
		Наявність у складі акціонерів банку закордонних інвесторів
		Організаційна структура та повноваження казначейства банку
Нормативно-правове регулювання трансфертного ціноутворення з боку НБУ або інших державних органів		
4	Яка методика трансфертного ціноутворення використовується ? <i>(поставте помітку проти потрібного варіанту, або напишіть свій варіант)</i>	Орієнтована на витрати
		Орієнтована на ринкові індикатори
		Орієнтована на ринкові індикатори та витрати
		<i>Інша (азначте яка)</i>
5	Які позитивні (негативні) результати впровадження системи трансфертного ціноутворення ? (азначте три основні)	
6	Які фактори значно впливають на	

ефективність методики трансфертного ціноутворення? (напишіть три основні фактори)	
--	--

Дякуємо за допомогу у проведенні дослідження!!!

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Додаток Б

Методи розрахунку та контролю трансфертних цін у міжнародній економічній діяльності.

Назва методу	Основна сфера застосування	Основний параметр	Використання принципу «віддаленої руки»	Ступінь використання країнами-членами ОЕСР
Методи традиційних угод (традиційні методи) (traditional transaction methods)				
Метод порівнянної неконтрольованої ціни (comparable uncontrolled price method)	Найширше застосування при наявності порівнянної угоди та інформації про ціну в даній угоді	Ціна (price)	Пряме і найбільш послідовне використання	Є найбільш рекомендованим до застосування
Метод ціни перепродажу (resale price method)	При аналізі трансфертного ціноутворення продавця продукції незалежній компанії	Маржа ціни перепродажу (resale price margin)	Пряме використання	Рекомендується до застосування
Метод витрати плюс (cost plus method)	При аналізі трансфертних цін постачальника продукції асоційованій компанії	Витрати плюс націнка (cost plus mark up)	Пряме використання	Рекомендується до застосування
Методи прибутку від угоди (transactional profit methods)				
Метод розподілу прибутку (profit split method)	У випадках відсутності даних для застосування традиційних методів	Методика розподілу прибутку (profit split method)	Опосередковане використання	Використання при неможливості застосування традиційних методів
Метод чистої маржі від угоди (transactional net margin method)	У випадках відсутності даних для застосування традиційних методів	Чиста маржа (net margin)	Опосередковане використання	Використання при неможливості застосування традиційних методів
Інші методи (other methods)				
Глобальної формули (Global formulary apportionment)	Альтернатива методам, що використовують принцип «віддаленої руки»	Фіксована формула розрахунку трансфертної ціни	Не використовується	Не використовують

Додаток В

Оцінка ступеня використання корпоративних стратегій банку

№ п/п	Критерії оцінки	Інтеграція				Диверсифікація			
		Значення	Рівень відповідності	Бали	Відмітки респондента	Значення	Рівень відповідності	Бали	Відмітки респондента
1	Сутність корпоративної стратегії та процесу стратегічного планування	Загальна стратегія компанії	Мінімальний	0		Сукупність стратегій структурних одиниць	Мінімальний	0	
			Низький	0,25			Низький	0,25	
			Середній	0,5			Середній	0,5	
			Високий	0,75			Високий	0,75	
			Максимальний	1			Максимальний	1	
2	Тип організаційної структури	Функціональна	Мінімальний	0		Дивізіональна	Мінімальний	0	
			Низький	0,25			Низький	0,25	
			Середній	0,5			Середній	0,5	
			Високий	0,75			Високий	0,75	
			Максимальний	1			Максимальний	1	
3	Сутність процесів управління.	Зверху – вниз, значна централізація управлінських рішень	Мінімальний	0		Знизу – вверх, значна децентралізація управлінських рішень	Мінімальний	0	
			Низький	0,25			Низький	0,25	
			Середній	0,5			Середній	0,5	
			Високий	0,75			Високий	0,75	
			Максимальний	1			Максимальний	1	
4	Система оцінки діяльності структурних одиниць	Порівняння фактичних витрат із плановими та ретроспективний аналіз їх динаміки	Мінімальний	0		Порівняння фактичних показників прибутковості із плановими та показниками конкурентів	Мінімальний	0	
			Низький	0,25			Низький	0,25	
			Середній	0,5			Середній	0,5	
			Високий	0,75			Високий	0,75	
			Максимальний	1			Максимальний	1	
5	Система преміювання	За результатами діяльності банку в цілому	Мінімальний	0		За результатами діяльності підрозділу (центру відповідальності)	Мінімальний	0	
			Низький	0,25			Низький	0,25	
			Середній	0,5			Середній	0,5	
			Високий	0,75			Високий	0,75	
			Максимальний	1			Максимальний	1	
6	Основний спосіб	Безпосередній управлінський вплив	Мінімальний	0		Через систему показників результатів	Мінімальний	0	
			Низький	0,25			Низький	0,25	

контролю зі сторони вищого керівництва	через організаційну структуру	Середній	0,5	діяльності	Середній	0,5
		Високий	0,75		Високий	0,75
		Максимальний	1		Максимальний	1
Бальна оцінка використання стратегії						
Скоригована бальна оцінка використання стратегії						

**Державний вищий навчальний заклад
 “УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”**

**State Higher Educational
 “UKRAINIAN ACADEMY OF
 OF THE NATIONAL BANK OF U**

Додаток Г

Розрахунок індексу Херфіндаля-Хіршмана та індексу ринкової влади лідерів
за активами комерційних банків

Значення індексу ринкової влади лідерів 31.17%
Значення індексу Херфіндаля-Хіршмана : 389.393

№ з/п	№ з/гр	Назва банку	Сумарні активи станом на 01.01.2006	Доля ринку банківської установи	Квадрат долі ринку
		Група 1.			
1	1	ПРИВАТБАНК	22 058 095	10.31%	106.366
2	2	АВАЛЬ	19 258 774	9.00%	81.082
3	3	ПРОМІНВЕСТБАНК	14 590 344	6.82%	46.537
4	4	УКРСОЦБАНК	10 762 963	5.03%	25.324
5	5	УКРСИББАНК	10 669 190	4.99%	24.885
6	6	УКРЕКСІМБАНК	10 376 114	4.85%	23.536
7	7	ОЩАДБАНК	9 515 315	4.45%	19.793
8	8	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	7 048 988	3.30%	10.862
9	9	НАДРА	5 922 497	2.77%	7.668
10	10	БРОКБІЗНЕСБАНК	4 768 831	2.23%	4.972
11	11	ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	4 421 711	2.07%	4.274
12	12	УКРПРОМБАНК	4 109 059	1.92%	3.691
		Група 2.			
13	1	ФОРУМ	3 752 673	1.75%	3.079
14	2	ПЕРШИЙ УКР.МІЖНАРОДНИЙ БАНК	3 577 324	1.67%	2.798
15	3	ХРЕЩАТИК	3 144 648	1.47%	2.162
16	4	КРЕДИТПРОМБАНК	2 904 880	1.36%	1.845
17	5	ІНГ БАНК УКРАЇНА	2 587 010	1.21%	1.463
18	6	УКРГАЗБАНК	2 387 265	1.12%	1.246
19	7	ВАБАНК	2 351 156	1.10%	1.208
20	8	ПІВДЕННИЙ	2 302 891	1.08%	1.159
21	9	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТ. БАНК	2 215 329	1.04%	1.073
22	10	ДОНГОРБАНК	2 141 040	1.00%	1.002
23	11	АЛЬФА-БАНК	2 132 548	1.00%	0.994
24	12	ПРАВЕКС-БАНК	2 123 520	0.99%	0.986
25	13	КРЕДИТ БАНК (УКРАЇНА)	2 028 417	0.95%	0.899
26	14	ТАС-КОМЕРЦБАНК	2 024 159	0.95%	0.896
27	15	МРІЯ	1 927 942	0.90%	0.813
		Група 3.			
28	1	РОДОВІД БАНК	1 829 178	0.86%	0.731
29	2	ІНДУСТРІАЛБАНК	1 799 289	0.84%	0.708
30	3	ІМЕКСБАНК	1 625 807	0.76%	0.578
31	4	СТІБАНК (УКРАЇНА)	1 573 301	0.74%	0.541
32	5	ХФБ БАНК УКРАЇНА	1 520 840	0.71%	0.506
33	6	ЕКСПРЕС-БАНК	1 455 108	0.68%	0.463
34	7	КИЇВ	1 441 494	0.67%	0.454
35	8	ТАС-ІНВЕСТБАНК	1 237 675	0.58%	0.335
36	9	КРЕДИТ-ДНІПРО	1 095 207	0.51%	0.262
37	10	ПРОКРЕДИТ БАНК	1 073 555	0.50%	0.252
38	11	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	1 051 021	0.49%	0.241

39	12	БІГ ЕНЕРГІЯ	1 013 015	0.47%	0.224
----	----	-------------	-----------	-------	-------

продовження додатку Г

40	13	КАЛІОН БАНК УКРАЇНА	948 268	0.44%	0.197
41	14	НРБ-УКРАЇНА	902 363	0.42%	0.178
42	15	МЕГАБАНК	812 129	0.38%	0.144
43	16	ЕКСПОБАНК	734 469	0.34%	0.118
44	17	УНІВЕРС.БАНК РОЗВИТ.ТА ПАРТН.	722 879	0.34%	0.114
45	18	УКРІНБАНК	708 722	0.33%	0.110
46	19	ФАКТОРІАЛ-БАНК	690 556	0.32%	0.104
47	20	ДІАМАНТ	679 966	0.32%	0.101
48	21	ЗАХІДІНКОМБАНК	673 496	0.31%	0.099
49	22	ТАВРИКА	654 698	0.31%	0.094
50	23	КИЇВСЬКА РУСЬ	626 763	0.29%	0.086
51	24	ДНІСТЕР	615 704	0.29%	0.083
52	25	АЖІО	613 719	0.29%	0.082
53	26	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	587 530	0.27%	0.075
54	27	АГРОБАНК	572 450	0.27%	0.072
55	28	БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	551 847	0.26%	0.067
		Група 4.			
56	1	ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА	743 694	0.35%	0.121
57	2	АКТИВ БАНК	605 984	0.28%	0.080
58	3	ВНЄШТОРГБАНК	562 886	0.26%	0.069
59	4	ЕЛЕКТРОН БАНК	514 188	0.24%	0.058
60	5	БАЗИС	490 542	0.23%	0.053
61	6	ТРАНСБАНК	473 802	0.22%	0.049
62	7	АРКАДА	473 210	0.22%	0.049
63	8	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	466 807	0.22%	0.048
64	9	НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	461 705	0.22%	0.047
65	10	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	443 307	0.21%	0.043
66	11	ЗОЛОТІ ВОРОТА	441 366	0.21%	0.043
67	12	ПОЛТАВА БАНК	439 258	0.21%	0.042
68	13	АВТОЗАБАНК	436 812	0.20%	0.042
69	14	ЕНЕРГОБАНК	432 302	0.20%	0.041
70	15	УКРГАЗПРОМБАНК	417 351	0.20%	0.038
71	16	ФІНАНСОВИЙ СОЮЗ БАНК	408 110	0.19%	0.036
72	17	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ	406 406	0.19%	0.036
73	18	УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ	395 660	0.18%	0.034
74	19	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	390 343	0.18%	0.033
75	20	МІСТО-БАНК	389 113	0.18%	0.033
76	21	УНІВЕРСАЛЬНИЙ	385 527	0.18%	0.032
77	22	НОВИЙ	379 050	0.18%	0.031
78	23	ІНПРОМБАНК	376 342	0.18%	0.031
79	24	ФОРТУНА БАНК	352 307	0.16%	0.027
80	25	МЕРКУРІЙ	345 958	0.16%	0.026
81	26	НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ	335 283	0.16%	0.025
82	27	АРТЕМ БАНК	317 829	0.15%	0.022
83	28	КАПІТАЛ	314 429	0.15%	0.022
84	29	УКРКОМУНБАНК	304 574	0.14%	0.020
85	30	СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	303 227	0.14%	0.020
86	31	УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС БАНК	297 655	0.14%	0.019
87	32	ЛЕГБАНК	296 484	0.14%	0.019
88	33	КЛІРИНГОВИЙ ДІМ	295 441	0.14%	0.019
89	34	КАМБІО	294 164	0.14%	0.019

90	35	МЕТАЛУРГ	287 296	0.13%	0.018
91	36	ЄВРОПЕЙСЬК.БАНК РОЗВИТ. ТА ЗАОЩ	286 672	0.13%	0.018
92	37	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	285 661	0.13%	0.018
93	38	АГРАРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	284 598	0.13%	0.018

продовження додатку Г

94	39	ПРОМЕКОНОМБАНК	267 366	0.13%	0.016
95	40	ДЕМАРК	259 148	0.12%	0.015
96	41	ПРИВАТІНВЕСТ	240 051	0.11%	0.013
97	42	ІНТЕГРАЛ	237 856	0.11%	0.012
98	43	СИНТЕЗ	235 211	0.11%	0.012
99	44	ІНТЕРБАНК	229 845	0.11%	0.012
100	45	ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК	229 661	0.11%	0.012
101	46	ПІВДЕНКОМБАНК	226 652	0.11%	0.011
102	47	АВТОКРАЗБАНК	225 838	0.11%	0.011
103	48	ЄВРОПЕЙСЬК.БАНК РАЦІОН.ФІНАНС.	217 436	0.10%	0.010
104	49	БАНК ПЕКАО (УКРАЇНА)	214 177	0.10%	0.010
105	50	ФІНБАНК	211 630	0.10%	0.010
106	51	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	207 851	0.10%	0.009
107	52	ГРАНТ	200 902	0.09%	0.009
108	53	РЕАЛ БАНК	196 604	0.09%	0.008
109	54	ПРИКАРПАТТЯ	195 823	0.09%	0.008
110	55	СТОЛИЦЯ	195 025	0.09%	0.008
111	56	ПРИЧОРНОМОР'Я	194 295	0.09%	0.008
112	57	КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ БАНК	192 150	0.09%	0.008
113	58	УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ	190 247	0.09%	0.008
114	59	КОНТРАКТ	178 292	0.08%	0.007
115	60	ДАНИЕЛЬ	175 605	0.08%	0.007
116	61	КООПІНВЕСТБАНК	174 111	0.08%	0.007
117	62	ІКАР-БАНК	170 092	0.08%	0.006
118	63	ЧОРН.БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТР	168 916	0.08%	0.006
119	64	СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК	163 512	0.08%	0.006
120	65	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	162 529	0.08%	0.006
121	66	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	162 458	0.08%	0.006
122	67	ПОРТО-ФРАНКО	162 257	0.08%	0.006
123	68	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	161 710	0.08%	0.006
124	69	ТК КРЕДИТ	156 504	0.07%	0.005
125	70	ПОЛКОМБАНК	153 153	0.07%	0.005
126	71	ТАС-БІЗНЕСБАНК	151 017	0.07%	0.005
127	72	ВОЛОДИМИРСЬКИЙ	148 810	0.07%	0.005
128	73	УКРАЇНСЬК. КРЕДИТНО-ТОРГОВ.БАНК	145 904	0.07%	0.005
129	74	ЮНЕКС	145 288	0.07%	0.005
130	75	УКРАЇНСЬКА ФІНАНСОВА ГРУПА	142 282	0.07%	0.004
131	76	СОЦКОМБАНК	131 091	0.06%	0.004
132	77	ІНВЕСТБАНК	125 100	0.06%	0.003
133	78	ФАМІЛЬНИЙ	122 767	0.06%	0.003
134	79	АРМА	121 561	0.06%	0.003
135	80	ОДЕСА-БАНК	113 451	0.05%	0.003
136	81	УКООПСІЛКА	112 412	0.05%	0.003
137	82	РЕГІОН БАНК	111 197	0.05%	0.003
138	83	ДІАЛОГБАНК	106 391	0.05%	0.002
139	84	ТРАСТ-КАПІТАЛ	103 528	0.05%	0.002
140	85	ТММ-БАНК	102 511	0.05%	0.002
141	86	ЛЬВІВ	101 521	0.05%	0.002
142	87	МОРСЬКИЙ	101 272	0.05%	0.002

143	88	СЛАВУТИЧ	99 394	0.05%	0.002
144	89	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	96 702	0.05%	0.002
145	90	ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА	90 850	0.04%	0.002
146	91	СХІДНО-ПРОМИСЛ.КОМЕРЦ.БАНК	90 116	0.04%	0.002
147	92	БАНК "ПЕРСПЕКТИВА"	88 614	0.04%	0.002
148	93	МІЖНАРОД. ПОТЕЧНИЙ БАНК	88 008	0.04%	0.002
закінчення додатку Г					
149	94	ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ	78 789	0.04%	0.001
150	95	ПРАЙМ-БАНК	78 112	0.04%	0.001
151	96	ФІНЕКСБАНК	69 438	0.03%	0.001
152	97	РАДАБАНК	67 019	0.03%	0.001
153	98	ВЕЛЕС	63 334	0.03%	0.001
154	99	ФІНРОСТБАНК	61 868	0.03%	0.001
155	100	ГАРАНТ	59 748	0.03%	0.001
156	101	УКР. БУДІВЕЛЬНО-ІНВЕСТ.БАНК	55 510	0.03%	0.001
157	102	АЛЬЯНС	54 527	0.03%	0.001
158	103	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	54 068	0.03%	0.001
159	104	УКР.БАНК РЕКОНСТР.ТА РОЗВ.	45 319	0.02%	0.000
160	105	КЛАСИКБАНК	43 916	0.02%	0.000
161	106	СТОЛИЧНИЙ	37 806	0.02%	0.000
162	107	БАНК ІНВЕСТИЦ. ТА ЗАОЦ.	35 121	0.02%	0.000
163	108	ЄВРОБАНК	27 636	0.01%	0.000
Усього по банках			213 877 982	100.00%	389.393

State Higher Educational Institution
 "UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
 OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE
 Державний вищий навчальний заклад
 "УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ"
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Додаток Д

Розрахунок індексу Херфіндаля-Хіршмана та індексу ринкової влади лідерів
за кредитним та депозитним портфелем комерційних банків

Показники кредитного ринку	
Значення індексу ринкової влади лідерів:	33.89%
Значення індексу Херфіндаля-Хіршмана:	438.92
Показники ринку депозитів	
Значення індексу ринкової влади лідерів:	33.68%
Значення індексу Херфіндаля-Хіршмана:	415.22

№ з/п	№ з/гр	Назва банку	Кредити надані			Кошти ЮО та ФО		
			Залишок станом на 01.01.2007	Доля ринку банківської установи	Квадрат долі ринку	Залишок станом на 01.01.2007	Доля ринку банківської установи	Квадрат долі ринку
		Група 1.						
1	1	ПРИВАТБАНК	28 767 500	11.72%	137.2845	24 882 090	12.26%	150.3438
2	2	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	21 735 198	8.85%	78.3690	17 082 075	8.42%	70.8587
3	3	УКРСИББАНК	18 212 232	7.42%	55.0229	6 915 973	3.41%	11.6150
4	4	УКРЕКСІМБАНК	13 993 034	5.70%	32.4819	7 714 316	3.80%	14.4513
5	5	ПРОМІНВЕСТБАНК	14 494 004	5.90%	34.8493	15 382 090	7.58%	57.4569
6	6	УКРСОЦБАНК	12 690 496	5.17%	26.7162	10 992 553	5.42%	29.3433
7	7	ОЦАДБАНК	4 456 734	1.82%	3.2950	8 440 595	4.16%	17.3005
8	8	ОТП БАНК	9 801 208	3.99%	15.9359	4 081 814	2.01%	4.0459
9	9	"НАДРА"	7 247 781	2.95%	8.7142	5 646 794	2.78%	7.7431
10	10	"ФОРУМ"	5 093 218	2.07%	4.3033	4 265 385	2.10%	4.4180
11	11	"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	5 950 085	2.42%	5.8730	5 029 539	2.48%	6.1428
12	12	КРЕДИТПРОМБАНК	4 798 774	1.95%	3.8201	3 734 117	1.84%	3.3860
13	13	УКРПРОМБАНК	5 598 600	2.28%	5.1997	4 780 764	2.36%	5.5502
14	14	БРОКБІЗНЕСБАНК	4 581 055	1.87%	3.4814	4 269 391	2.10%	4.4263
15	15	ПЕРШИЙ УКР.МІЖНАРОДНИЙ БАНК	3 504 649	1.43%	2.0375	3 045 443	1.50%	2.2522
		Усього по групі 1	160 924 568			126 262 939		
		Група 2.						
16	1	АЛЬФА-БАНК	4 869 107	1.98%	3.9329	2 665 550	1.31%	1.7254
17	2	УКРГАЗБАНК	2 164 449	0.88%	0.7772	2 688 404	1.32%	1.7551
18	3	ВАБАНК	2 570 816	1.05%	1.0964	2 749 824	1.36%	1.8362
19	4	ТАС-КОМЕРЦБАНК	2 879 539	1.17%	1.3755	2 448 059	1.21%	1.4553
20	5	"ПІВДЕННИЙ"	3 001 987	1.22%	1.4950	2 860 154	1.41%	1.9865
21	6	РОДОВІД БАНК	2 202 019	0.90%	0.8044	1 999 597	0.99%	0.9709
22	7	"ХРЕЩАТИК"	2 037 354	0.83%	0.6886	2 416 703	1.19%	1.4183
23	8	ПРАВЕКС-БАНК	2 425 339	0.99%	0.9758	2 722 123	1.34%	1.7994
24	9	ІНГ БАНК УКРАЇНА	1 966 337	0.80%	0.6414	1 280 333	0.63%	0.3981
25	10	КРЕДОБАНК	2 507 074	1.02%	1.0427	2 422 859	1.19%	1.4255
26	11	ДОНГОРБАНК	1 698 212	0.69%	0.4784	2 229 434	1.10%	1.2070

27	12	"МРІЯ"	1 969 626	0.80%	0.6436	1 982 324	0.98%	0.9542
продовження додатку Д								
28	13	ХФБ БАНК УКРАЇНА	2 079 527	0.85%	0.7174	1 084 579	0.53%	0.2856
29	14	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТ. БАНК	1 588 854	0.65%	0.4188	2 054 484	1.01%	1.0250
30	15	ІНДУСТРІАЛБАНК	1 826 691	0.74%	0.5535	1 854 270	0.91%	0.8349
31	16	СІПБАНК (УКРАЇНА)	1 688 419	0.69%	0.4729	1 428 930	0.70%	0.4958
32	17	"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	1 599 933	0.65%	0.4246	1 076 960	0.53%	0.2817
33	18	ІМЕКСБАНК	1 431 388	0.58%	0.3399	1 851 266	0.91%	0.8322
34	19	КАЛПОН БАНК УКРАЇНА	1 541 752	0.63%	0.3943	1 067 513	0.53%	0.2767
		Усього по групі 2	42 048 423			38 883 366		
		Група 3.						
35	1	ТАС-ІНВЕСТБАНК	1 532 091	0.62%	0.3894	1 053 361	0.52%	0.2694
36	2	ПРОКРЕДИТ БАНК	1 508 581	0.61%	0.3775	1 199 580	0.59%	0.3494
37	3	"КИЇВ"	1 332 505	0.54%	0.2945	1 394 949	0.69%	0.4725
38	4	АКТИВ БАНК	719 280	0.29%	0.0858	512 600	0.25%	0.0638
39	5	ВНЄШТОРГБАНК	1 113 429	0.45%	0.2057	541 436	0.27%	0.0712
40	6	"ДЕЛЬТА"	1 121 420	0.46%	0.2086	262 187	0.13%	0.0167
41	7	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	1 107 598	0.45%	0.2035	963 380	0.47%	0.2254
42	8	ЕКСПРЕС-БАНК	862 078	0.35%	0.1233	936 151	0.46%	0.2128
43	9	УКРІНБАНК	707 815	0.29%	0.0831	657 287	0.32%	0.1049
44	10	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	918 435	0.37%	0.1399	905 134	0.45%	0.1989
45	11	БАНК "НРБ-УКРАЇНА"	848 869	0.35%	0.1195	736 369	0.36%	0.1317
46	12	МЕГАБАНК	744 384	0.30%	0.0919	830 958	0.41%	0.1677
47	13	"БІГ ЕНЕРГІЯ"	634 056	0.26%	0.0667	587 897	0.29%	0.0839
48	14	"ТАВРИКА"	805 798	0.33%	0.1077	705 983	0.35%	0.1210
49	15	"КИЇВСЬКА РУСЬ"	700 308	0.29%	0.0814	635 594	0.31%	0.0981
50	16	"ПРЕСТИЖ"	533 650	0.22%	0.0472	83 373	0.04%	0.0017
51	17	УНІВЕРС.БАНК РОЗВИТ.ТА ПАРТН.	751 221	0.31%	0.0936	646 348	0.32%	0.1014
52	18	БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ УКРАЇНА	684 840	0.28%	0.0778	730 635	0.36%	0.1296
53	19	"АРКАДА"	504 884	0.21%	0.0423	696 336	0.34%	0.1177
54	20	ЗАХІДІНКОМБАНК	814 397	0.33%	0.1100	685 381	0.34%	0.1141
55	21	АГРОБАНК	588 483	0.24%	0.0574	755 530	0.37%	0.1386
56	22	ЕКСПОБАНК	622 452	0.25%	0.0643	464 980	0.23%	0.0525
57	23	СЕБ БАНК	428 723	0.17%	0.0305	381 318	0.19%	0.0353
58	24	ФАКТОРІАЛ-БАНК	448 830	0.18%	0.0334	668 313	0.33%	0.1085
59	25	"ДНІСТЕР"	509 749	0.21%	0.0431	414 690	0.20%	0.0418
		Усього по групі 3	20 543 876			17 449 770		
		Група 4.						
60	1	"ДАМАНТ"	454 617	0.19%	0.0343	473 842	0.23%	0.0545
61	2	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	379 529	0.15%	0.0239	428 543	0.21%	0.0446
62	3	ТРАНСБАНК	527 704	0.21%	0.0462	541 640	0.27%	0.0712
63	4	ЕЛЕКТРОН БАНК	489 853	0.20%	0.0398	518 307	0.26%	0.0652
64	5	"БАЗИС"	415 298	0.17%	0.0286	496 376	0.24%	0.0598

65	6	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	484 605	0.20%	0.0390	534 575	0.26%	0.0694
66	7	ФІНАНСОВИЙ СОЮЗ БАНК	506 189	0.21%	0.0425	348 493	0.17%	0.0295
продовження додатку Д								
67	8	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	385 083	0.16%	0.0246	367 706	0.18%	0.0328
68	9	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	388 512	0.16%	0.0250	370 725	0.18%	0.0334
69	10	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	472 997	0.19%	0.0371	476 694	0.23%	0.0552
70	11	АВТОЗАБАНК	517 838	0.21%	0.0445	473 187	0.23%	0.0544
71	12	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	433 273	0.18%	0.0311	386 960	0.19%	0.0364
72	13	МІСТО-БАНК	368 242	0.15%	0.0225	338 470	0.17%	0.0278
73	14	"УНІВЕРСАЛЬНИЙ"	452 973	0.18%	0.0340	433 442	0.21%	0.0456
74	15	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	460 079	0.19%	0.0351	467 604	0.23%	0.0531
75	16	ІНПРОМБАНК	419 676	0.17%	0.0292	432 588	0.21%	0.0454
76	17	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	319 744	0.13%	0.0170	372 515	0.18%	0.0337
77	18	"ДЕМАРК"	438 606	0.18%	0.0319	377 269	0.19%	0.0346
78	19	УНІКРЕДИТ БАНК	251 990	0.10%	0.0105	29 227	0.01%	0.0002
79	20	"МЕРКУРІЙ"	366 748	0.15%	0.0223	397 069	0.20%	0.0383
80	21	ПОЛТАВА БАНК	345 935	0.14%	0.0199	347 465	0.17%	0.0293
81	22	ЕНЕРГОБАНК	330 492	0.13%	0.0181	388 366	0.19%	0.0366
82	23	"КАПІТАЛ"	316 216	0.13%	0.0166	285 274	0.14%	0.0198
83	24	"НОВИЙ"	309 963	0.13%	0.0159	389 491	0.19%	0.0368
84	25	"ПІВДЕНКОМБАНК"	295 284	0.12%	0.0145	290 547	0.14%	0.0205
85	26	"МЕТАЛУРГ"	360 410	0.15%	0.0215	317 812	0.16%	0.0245
86	27	ФОРТУНА БАНК	322 948	0.13%	0.0173	292 514	0.14%	0.0208
87	28	УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС БАНК	285 493	0.12%	0.0135	331 966	0.16%	0.0268
88	29	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	373 218	0.15%	0.0231	329 824	0.16%	0.0264
89	30	"УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ"	377 469	0.15%	0.0236	230 439	0.11%	0.0129
90	31	"СТОЛИЦЯ"	137 160	0.06%	0.0031	325 181	0.16%	0.0257
91	32	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	250 959	0.10%	0.0104	248 021	0.12%	0.0149
92	33	УКРГАЗПРОМБАНК	206 198	0.08%	0.0071	214 970	0.11%	0.0112
93	34	АРТЕМ БАНК	131 873	0.05%	0.0029	230 099	0.11%	0.0129
94	35	СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	261 551	0.11%	0.0113	232 859	0.11%	0.0132
95	36	МІЖНАРОД. ПОТЕЧНИЙ БАНК	324 576	0.13%	0.0175	185 076	0.09%	0.0083
96	37	БМ БАНК	211 508	0.09%	0.0074	168 996	0.08%	0.0069
97	38	"КАМБІО"	275 467	0.11%	0.0126	233 423	0.12%	0.0132
98	39	АГРАРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	156 962	0.06%	0.0041	196 310	0.10%	0.0094
99	40	ІНТЕГРАЛ	235 857	0.10%	0.0092	216 824	0.11%	0.0114
100	41	УКРКОМУНБАНК	184 402	0.08%	0.0056	248 075	0.12%	0.0149
101	42	"ДАНІЕЛЬ"	213 370	0.09%	0.0076	190 307	0.09%	0.0088
102	43	БАНК ІНВЕСТИЦ. ТА ЗАОЦ.	213 807	0.09%	0.0076	196 241	0.10%	0.0094
103	44	ФІНБАНК	186 293	0.08%	0.0058	165 497	0.08%	0.0067
104	45	"АВТОКРАЗБАНК"	220 793	0.09%	0.0081	230 568	0.11%	0.0129
105	46	"СИНТЕЗ"	247 360	0.10%	0.0102	187 667	0.09%	0.0086
106	47	ПРОМЕКОНОМБАНК	229 497	0.09%	0.0087	201 835	0.10%	0.0099

107	48	"АРМА"	170 478	0.07%	0.0048	157 959	0.08%	0.0061
108	49	"ПРИВАТІНВЕСТ "	7 523	0.00%	0.0000	296	0.00%	0.0000
109	50	БТА БАНК	199 316	0.08%	0.0066	146 816	0.07%	0.0052
110	51	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	157 857	0.06%	0.0041	171 680	0.08%	0.0072

продовження додатку Д

111	52	ЛЕГБАНК	169 546	0.07%	0.0048	196 780	0.10%	0.0094
112	53	"ПОРТО-ФРАНКО"	167 016	0.07%	0.0046	171 584	0.08%	0.0071
113	54	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	149 824	0.06%	0.0037	142 750	0.07%	0.0049
114	55	"КОНТРАКТ"	149 193	0.06%	0.0037	158 944	0.08%	0.0061
115	56	ОДЕСА-БАНК	111 375	0.05%	0.0021	102 736	0.05%	0.0026
116	57	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	201 032	0.08%	0.0067	131 680	0.06%	0.0042
117	58	ЧОРН.БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТР.	184 384	0.08%	0.0056	187 840	0.09%	0.0086
118	59	ІНТЕРБАНК	115 568	0.05%	0.0022	141 891	0.07%	0.0049
119	60	УКРАЇНСЬКА ФІНАНСОВА ГРУПА	140 142	0.06%	0.0033	101 394	0.05%	0.0025
120	61	ПРИКАРПАТТЯ	151 148	0.06%	0.0038	167 146	0.08%	0.0068
121	62	"ГРАНТ"	185 724	0.08%	0.0057	166 882	0.08%	0.0068
122	63	"ТРАСТ-КАПІТАЛ"	139 644	0.06%	0.0032	73 494	0.04%	0.0013
123	64	СОЦКОМБАНК	185 801	0.08%	0.0057	133 524	0.07%	0.0043
124	65	ЄВРОПЕЙСЬК.БАНК РАЦІОН.ФІНАНС.	147 034	0.06%	0.0036	35 937	0.02%	0.0003
125	66	КООПІНВЕСТБАНК	152 780	0.06%	0.0039	131 305	0.06%	0.0042
126	67	"ТК КРЕДИТ"	92 166	0.04%	0.0014	82 313	0.04%	0.0016
127	68	ФІНРОСТБАНК	152 920	0.06%	0.0039	131 873	0.06%	0.0042
128	69	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	104 723	0.04%	0.0018	112 757	0.06%	0.0031
129	70	СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК	134 980	0.05%	0.0030	172 802	0.09%	0.0073
130	71	ІКАР-БАНК	143 839	0.06%	0.0034	136 139	0.07%	0.0045
131	72	ПОЛКОМБАНК	152 129	0.06%	0.0038	115 453	0.06%	0.0032
132	73	РЕАЛ БАНК	88 153	0.04%	0.0013	74 246	0.04%	0.0013
133	74	ІНВЕСТБАНК	127 193	0.05%	0.0027	123 953	0.06%	0.0037
134	75	ПОБАНК	108 340	0.04%	0.0019	100	0.00%	0.0000
135	76	"ВОЛОДИМИРСЬКИЙ"	127 143	0.05%	0.0027	84 917	0.04%	0.0018
136	77	ТАС-БІЗНЕСБАНК	141 906	0.06%	0.0033	95 369	0.05%	0.0022
137	78	АІС-БАНК	92 488	0.04%	0.0014	62 316	0.03%	0.0009
138	79	ПАРТНЕР БАНК	47 767	0.02%	0.0004	115 807	0.06%	0.0033
139	80	ІНВЕСТ-КРЕДИТ БАНК	108 421	0.04%	0.0020	57 882	0.03%	0.0008
140	81	"ЛЬВІВ"	143 926	0.06%	0.0034	103 102	0.05%	0.0026
141	82	ФІНЕКСБАНК	56 031	0.02%	0.0005	124 367	0.06%	0.0038
142	83	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	18 490	0.01%	0.0001	31 456	0.02%	0.0002
143	84	МОРСЬКИЙ	62 156	0.03%	0.0006	83 629	0.04%	0.0017
144	85	"СЛАВУТИЧ"	125 535	0.05%	0.0026	70 172	0.03%	0.0012
145	86	РЕГІОН БАНК	119 667	0.05%	0.0024	97 343	0.05%	0.0023
146	87	"ФАМІЛЬНИЙ"	84 343	0.03%	0.0012	65 623	0.03%	0.0010
147	88	БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	119 912	0.05%	0.0024	4 084	0.00%	0.0000
148	89	"ЮНЕКС"	74 289	0.03%	0.0009	77 699	0.04%	0.0015
149	90	"УКООПСІЛКА"	76 697	0.03%	0.0010	55 440	0.03%	0.0007

150	91	"КОНКОРД"	102 000	0.04%	0.0017	66 162	0.03%	0.0011
151	92	ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА	94 326	0.04%	0.0015	44 116	0.02%	0.0005
152	93	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	28 484	0.01%	0.0001	40 146	0.02%	0.0004
153	94	ДІАЛОГБАНК	112 063	0.05%	0.0021	41 236	0.02%	0.0004
154	95	СХІДНО-ПРОМИСЛ.КОМЕРЦ.БАНК	84 208	0.03%	0.0012	63 347	0.03%	0.0010

закінчення додатку Д

155	96	СИГМАБАНК	8 299	0.00%	0.0000	31 402	0.02%	0.0002
156	97	БАНК "ПЕРСПЕКТИВА"	53 227	0.02%	0.0005	36 037	0.02%	0.0003
157	98	ПРАЙМ-БАНК	38 191	0.02%	0.0002	35 780	0.02%	0.0003
158	99	"ВЕЛЕС"	59 588	0.02%	0.0006	17 814	0.01%	0.0001
159	100	ТММ-БАНК	42 943	0.02%	0.0003	46 391	0.02%	0.0005
160	101	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	59 752	0.02%	0.0006	28 061	0.01%	0.0002
161	102	УКРБУДІНВЕСТБАНК	47 547	0.02%	0.0004	20 658	0.01%	0.0001
162	103	ЄВРОБАНК	54 594	0.02%	0.0005	37 387	0.02%	0.0003
163	104	РАДАБАНК	46 997	0.02%	0.0004	32 809	0.02%	0.0003
164	105	КЛАСИКБАНК	52 467	0.02%	0.0005	13 867	0.01%	0.0000
165	106	"АЛЬЯНС"	53 084	0.02%	0.0005	11 064	0.01%	0.0000
166	107	БАНК НАРОДНИЙ КАПІТАЛ	51 162	0.02%	0.0004	7 576	0.00%	0.0000
167	108	"СТОЛИЧНИЙ"	47 078	0.02%	0.0004	15 839	0.01%	0.0001
168	109	УКР.БАНК РЕКОНСТР.ТА РОЗВ.	34 103	0.01%	0.0002	2 859	0.00%	0.0000
169	110	БАНК БОГУСЛАВ	8 330	0.00%	0.0000	0	0.00%	0.0000
		Усього по групі 4	22 005 659			20 332 910		
		Усього по банках	245 522 529			202 928 987		

Державний вищий навчальний заклад
 "УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВЬОЇ СПРАВИ"
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Додаток Е

Аналіз відсоткових ставок за кредитами та депозитами у розрізі валют у 1998 – 2006 роках.

Період	Ставки середньозважені за портфелем кредитів (з урахуванням овердрафту)						Ставки середньозважені за портфелем депозитів					
	в національній валюті			в іноземній валюті			в національній валюті			в іноземній валюті		
	значення, % річних	ланцюгові темпи росту, %	квадрат відхилень	значення, % річних	ланцюгові темпи росту, %	квадрат відхилень	значення, % річних	ланцюгові темпи росту, %	квадрат відхилень	значення, % річних	ланцюгові темпи росту, %	квадрат відхилень
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1998 рік												
січень	43.8	-	114.490	17.4	-	6.631	19.2	-	9.303	6.6	-	9.818
лютий	48.7	111.2	33.640	19.2	110.3	0.601	18.0	93.8	18.063	8.1	122.7	2.668
березень	48.9	100.4	31.360	20.2	105.2	0.051	18.7	103.9	12.603	6.9	85.2	8.028
квітень	47.7	97.5	46.240	19.3	95.5	0.456	19.6	104.8	7.022	7.8	113.0	3.738
травень	47.1	98.7	54.760	20.2	104.7	0.051	19.5	99.5	7.563	10.2	130.8	0.218
червень	48.0	101.9	42.250	20.3	100.5	0.106	21.9	112.3	0.123	9.2	90.2	0.284
липень	53.0	110.4	2.250	20.7	102.0	0.526	22.5	102.7	0.063	10.6	115.2	0.751
серпень	57.4	108.3	8.410	20.5	99.0	0.276	22.8	101.3	0.303	11.3	106.6	2.454
вересень	63.8	111.1	86.490	17.7	86.3	5.176	26.5	116.2	18.063	11.9	105.3	4.694
жовтень	71.5	112.1	289.000	26.5	149.7	42.576	28.2	106.4	35.403	8.8	73.9	0.871
листопад	63.7	89.1	84.640	17.7	66.8	5.176	26.6	94.3	18.923	13.0	147.7	10.671
грудень	60.4	94.8	34.810	20.0	113.0	0.001	23.5	88.3	1.563	12.4	95.4	7.111
Сума	654.0	-	828.340	239.7	-	61.623	267.0	-	128.990	116.8	-	51.307
Середнє	54.5	103.0	69.028	20.0	101.3	5.135	22.3	101.9	10.749	9.7	105.9	4.276
Коеф. варіації	-	-	15.245	-	-	11.345	-	-	14.735	-	-	21.244
1999 рік												
січень	55.3	109.2	0.401	19.4	103.1	2.127	22.8	103.1	4.237	12.5	99.2	8.801
лютий	58.4	105.6	15.210	18.5	95.4	5.562	21.3	93.4	0.312	13.0	104.0	12.018

продовження додатку Е

березень	68.0	116.4	182.250	21.3	115.1	0.195	27.2	127.7	41.710	12.1	93.1	6.588
квітень	66.9	98.4	153.760	20.2	94.8	0.433	22.3	82.0	2.428	12.9	106.6	11.334
травень	54.5	81.5	0.000	22.0	108.9	1.303	18.5	83.0	5.025	9.0	69.8	0.284
червень	47.4	87.0	50.410	22.5	102.3	2.695	20.5	110.8	0.058	10.2	113.3	0.444
липень	46.5	98.1	64.000	21.3	94.7	0.195	15.9	77.6	23.442	6.3	61.8	10.454
серпень	50.7	109.0	14.440	19.8	93.0	1.120	20.1	126.4	0.412	6.0	95.2	12.484
вересень	50.9	100.4	12.960	20.5	103.5	0.128	17.9	89.1	8.075	6.6	110.0	8.604
жовтень	50.8	99.8	13.690	22.8	111.2	3.770	20.0	111.7	0.550	9.0	136.4	0.284
листопад	54.7	107.7	0.040	21.9	96.1	1.085	21.7	108.5	0.918	8.3	92.2	1.521
грудень	51.9	94.9	6.760	20.1	91.8	0.575	20.7	95.4	0.002	8.5	102.4	1.068
Сума	656.0	-	513.921	250.3	-	19.189	248.9	-	87.169	114.4	-	73.887
Середнє	54.7	<u>100.2</u>	42.827	20.9	<u>100.6</u>	1.599	20.7	<u>99.4</u>	7.264	9.5	<u>96.8</u>	6.157
Коеф. варіації	-	-	<u>11.971</u>	-	-	<u>6.063</u>	-	-	<u>12.994</u>	-	-	<u>26.028</u>
<u>2000 рік</u>												
січень	56.2	92.3	215.111	19.6	102.6	4.731	21.4	96.7	59.034	9.6	88.5	12.308
лютий	49.4	87.9	61.884	21.2	108.2	14.251	16.7	78.0	8.900	8.4	87.5	5.328
березень	42.5	86.0	0.934	21.2	100.0	14.251	13.7	82.0	0.000	6.9	82.1	0.653
квітень	41.9	98.6	0.134	19.8	93.4	5.641	12.3	89.8	2.007	5.9	85.5	0.037
травень	39.8	95.0	3.004	13.0	65.7	19.581	11.9	96.7	3.300	5.2	88.1	0.795
червень	39.7	99.7	3.361	17.1	131.5	0.106	11.6	97.5	4.480	5.9	113.5	0.037
липень	39.0	98.2	6.418	16.1	94.2	1.756	11.3	97.4	5.840	5.2	88.1	0.795
серпень	35.6	91.3	35.204	16.3	101.2	1.266	10.1	89.4	13.080	5.4	103.8	0.478
вересень	39.7	111.5	3.361	16.7	102.5	0.526	17.9	177.2	17.500	4.7	87.0	1.937
жовтень	39.0	98.2	6.418	14.9	89.2	6.376	17.6	98.3	15.080	5.2	110.6	0.795
листопад	38.3	98.2	10.454	17.2	115.4	0.051	10.9	61.9	7.934	4.9	94.2	1.420
грудень	37.3	97.4	17.921	16.0	93.0	2.031	9.2	84.4	20.400	5.8	118.4	0.085
Сума	498.4	-	364.207	209.1	-	70.563	164.6	-	157.557	73.1	-	24.669
Середнє	41.5	<u>96.0</u>	30.351	17.4	<u>98.5</u>	5.880	13.7	<u>92.9</u>	13.130	6.1	<u>94.9</u>	2.056
Коеф. варіації	-	-	<u>13.264</u>	-	-	<u>13.916</u>	-	-	<u>26.417</u>	-	-	<u>23.537</u>

продовження додатку Е

2001 рік												
січень	37.4	99.7	26.266	16.6	96.4	9.610	11.7	78.6	0.514	5.9	98.3	0.090
лютий	35.6	95.2	11.056	15.7	94.6	4.840	9.3	79.5	2.834	4.8	81.4	0.640
березень	33.8	94.9	2.326	15.1	96.2	2.560	8.2	88.2	7.747	4.9	102.1	0.490
квітень	33.0	97.6	0.526	14.6	96.7	1.210	11.3	137.8	0.100	5.2	106.1	0.160
травень	31.7	96.1	0.331	13.5	92.5	0.000	8.6	76.1	5.680	5.5	105.8	0.010
червень	32.1	101.3	0.031	13.4	99.3	0.010	13.0	151.2	4.067	5.8	105.5	0.040
липень	31.1	96.9	1.381	13.0	97.0	0.250	11.3	86.9	0.100	5.9	101.7	0.090
серпень	31.7	101.9	0.331	12.4	95.4	1.210	14.2	125.7	10.347	5.9	100.0	0.090
вересень	30.6	96.5	2.806	12.6	101.6	0.810	10.5	73.9	0.234	6.3	106.8	0.490
жовтень	30.5	99.7	3.151	11.5	91.3	4.000	12.7	121.0	2.947	5.7	90.5	0.010
листопад	30.2	99.0	4.306	12.0	104.3	2.250	10.2	80.3	0.614	5.1	89.5	0.250
грудень	29.6	98.0	7.156	11.6	96.7	3.610	10.8	105.9	0.034	6.2	121.6	0.360
Сума	387.3	-	59.663	162.0	-	30.360	131.8	-	35.217	67.2	-	2.720
Середнє	32.3	<u>98.0</u>	4.972	13.5	<u>96.8</u>	2.530	11.0	<u>97.4</u>	2.935	5.6	<u>100.3</u>	0.227
Коеф. варіації	-	-	<u>6.909</u>	-	-	<u>11.782</u>	-	-	<u>15.597</u>	-	-	<u>8.502</u>
2002 рік												
січень	29.7	99.7	18.778	10.8	107.4	1.400	10.1	106.9	4.731	7.4	83.8	1.712
лютий	29.4	99.0	16.268	11.9	110.2	0.007	9.2	91.1	1.626	6.5	87.8	0.167
березень	27.6	93.9	4.988	11.9	100.0	0.007	8.6	93.5	0.456	6.7	103.1	0.370
квітень	27.1	98.2	3.004	12.3	103.4	0.100	8.1	94.2	0.031	6.1	91.0	0.000
травень	26.1	96.3	0.538	12.8	104.1	0.667	7.8	96.3	0.016	6.2	101.6	0.012
червень	25.0	95.8	0.134	12.9	100.8	0.840	8.2	105.1	0.076	6.4	103.2	0.095
липень	24.9	99.6	0.218	11.8	91.5	0.034	7.9	96.3	0.001	5.8	90.6	0.085
серпень	24.0	96.4	1.868	12.0	101.7	0.000	7.6	96.2	0.106	5.7	98.3	0.153
вересень	23.5	97.9	3.484	11.9	99.2	0.007	7.6	100.0	0.106	5.5	96.5	0.350
жовтень	22.9	97.4	6.084	12.1	101.7	0.014	7.0	92.1	0.856	5.7	103.6	0.153
листопад	22.4	97.8	8.801	12.1	100.0	0.014	6.1	87.1	3.331	5.1	89.5	0.983

продовження додатку Е

грудень	21.8	97.3	12.721	11.3	93.4	0.467	6.9	113.1	1.051	6.0	117.6	0.008
Сума	304.4	-	76.887	143.8	-	3.557	95.1	-	12.383	73.1	-	4.089
Середнє	25.4	97.4	6.407	12.0	101.0	0.296	7.9	96.6	1.032	6.1	96.8	0.341
Коеф. варіації	-	-	9.979	-	-	4.543	-	-	12.818	-	-	9.583
2003 рік												
січень	18.6	117.2	0.526	11.8	95.8	0.031	6.8	101.5	0.037	5.2	115.4	0.538
лютий	17.6	94.6	0.076	12.1	102.5	0.016	6.8	100.0	0.037	6.1	117.3	0.028
березень	18.0	102.3	0.016	12.5	103.3	0.276	7.4	108.8	0.167	5.6	91.8	0.111
квітень	18.3	101.7	0.181	12.8	102.4	0.681	6.8	91.9	0.037	6.3	112.5	0.134
травень	17.9	97.8	0.001	13.1	102.3	1.266	6.8	100.0	0.037	6.2	98.4	0.071
червень	17.2	96.1	0.456	12.6	96.2	0.391	6.7	98.5	0.085	6.0	96.8	0.004
липень	18.2	105.8	0.106	11.6	92.1	0.141	6.3	94.0	0.478	6.0	100.0	0.004
серпень	18.2	100.0	0.106	11.8	101.7	0.031	6.7	106.3	0.085	5.2	86.7	0.538
вересень	17.2	94.5	0.456	11.7	99.2	0.076	6.7	100.0	0.085	5.5	105.8	0.188
жовтень	17.8	103.5	0.006	11.6	99.1	0.141	6.9	103.0	0.008	5.9	107.3	0.001
листопад	17.8	100.0	0.006	11.2	96.6	0.601	8.0	115.9	1.017	6.3	106.8	0.134
грудень	17.7	99.4	0.031	10.9	97.3	1.156	8.0	100.0	1.017	6.9	109.5	0.934
Сума	214.5	-	1.963	143.7	-	4.803	83.9	-	3.089	71.2	-	2.687
Середнє	17.9	100.9	0.164	12.0	99.0	0.400	7.0	101.5	0.257	5.9	103.6	0.224
Коеф. варіації	-	-	2.262	-	-	5.283	-	-	7.257	-	-	7.975
2004 рік												
січень	18.9	93.7	1.068	12.3	88.6	0.001	8.2	97.6	0.167	6.7	103.0	0.195
лютий	18.7	98.9	0.694	12.3	100.0	0.001	8.2	100.0	0.167	6.6	98.5	0.117
березень	18.1	96.8	0.054	12.3	100.0	0.001	8.5	103.7	0.502	6.6	100.0	0.117
квітень	18.7	103.3	0.694	12.5	101.6	0.031	8.5	100.0	0.502	6.6	100.0	0.117
травень	17.9	95.7	0.001	12.1	96.8	0.051	7.7	90.6	0.008	6.2	93.9	0.003
червень	17.1	95.5	0.588	12.2	100.8	0.016	9.9	128.6	4.445	6.6	106.5	0.117
липень	17.4	101.8	0.218	12.7	104.1	0.141	7.5	75.8	0.085	6.3	95.5	0.002

продовження додатку Е

серпень	17.5	100.6	0.134	12.9	101.6	0.331	6.5	86.7	1.668	5.2	82.5	1.120
вересень	17.3	98.9	0.321	12.6	97.7	0.076	6.8	104.6	0.983	5.0	96.2	1.583
жовтень	17.3	100.0	0.321	12.6	100.0	0.076	6.5	95.6	1.668	5.7	114.0	0.312
листопад	17.8	102.9	0.004	12.0	95.2	0.106	7.3	112.3	0.242	6.6	115.8	0.117
грудень	17.7	99.4	0.028	11.4	95.0	0.856	7.9	108.2	0.012	7.0	106.1	0.550
Сума	214.4	-	4.127	147.9	-	1.683	93.5	-	10.449	75.1	-	4.349
Середнє	17.9	<u>98.9</u>	0.344	12.3	<u>98.4</u>	0.140	7.8	<u>99.5</u>	0.871	6.3	<u>100.6</u>	0.362
Коеф. варіації	-	-	<u>3.282</u>	-	-	<u>3.038</u>	-	-	<u>11.976</u>	-	-	<u>9.620</u>
2005 рік												
січень	18.3	96.7	3.180	12.3	92.7	0.514	9.9	79.8	1.778	7.9	88.6	1.156
лютий	17.4	95.1	0.780	12.1	98.4	0.267	10.0	101.0	2.054	7.8	98.7	0.951
березень	17.4	100.0	0.780	12.1	100.0	0.267	9.3	93.0	0.538	7.2	92.3	0.141
квітень	16.9	97.1	0.147	12.1	100.0	0.267	9.1	97.8	0.284	6.6	91.7	0.051
травень	16.4	97.0	0.014	11.3	93.4	0.080	8.3	91.2	0.071	6.3	95.5	0.276
червень	15.7	95.7	0.667	11.0	97.3	0.340	7.6	91.6	0.934	6.2	98.4	0.391
липень	15.6	99.4	0.840	11.1	100.9	0.234	8.7	114.5	0.018	6.5	104.8	0.106
серпень	15.6	100.0	0.840	11.3	101.8	0.080	8.3	95.4	0.071	6.4	98.5	0.181
вересень	15.8	101.3	0.514	11.2	99.1	0.147	7.7	92.8	0.751	6.6	103.1	0.051
жовтень	16.3	103.2	0.047	11.3	100.9	0.080	7.7	100.0	0.751	6.7	101.5	0.016
листопад	16.4	100.6	0.014	11.5	101.8	0.007	8.2	106.5	0.134	6.8	101.5	0.001
грудень	16.4	100.0	0.014	11.7	101.7	0.014	8.0	97.6	0.321	6.9	101.5	0.006
Сума	198.2	-	7.837	139.0	-	2.297	102.8	-	7.707	81.9	-	3.323
Середнє	16.5	<u>98.8</u>	0.653	11.6	<u>99.0</u>	0.191	8.6	<u>96.4</u>	0.642	6.8	<u>97.9</u>	0.277
Коеф. варіації	-	-	4.893	-	-	3.777	-	-	9.355	-	-	7.710
2006 рік												
січень	16.1	101.9	0.340	11.3	103.5	0.002	8.1	98.8	0.276	7.0	98.6	1.303
лютий	16.1	100.0	0.340	11.4	100.9	0.020	7.8	96.3	0.051	6.6	94.3	0.550
березень	16.0	99.4	0.234	11.4	100.0	0.020	7.3	93.6	0.076	6.3	95.5	0.195
квітень	15.9	99.4	0.147	11.3	99.1	0.002	7.8	106.8	0.051	5.7	90.5	0.025

ational
MY OF
NK OF U

закінчення додатку Е

травень	15.6	98.1	0.007	11.0	97.3	0.067	7.8	100.0	0.051	5.4	94.7	0.210
червень	15.7	100.6	0.034	11.2	101.8	0.003	7.2	92.3	0.141	5.3	98.1	0.312
липень	15.3	97.5	0.047	11.0	98.2	0.067	7.0	97.2	0.331	5.5	103.8	0.128
серпень	15.2	99.3	0.100	11.2	101.8	0.003	7.3	104.3	0.076	5.3	96.4	0.312
вересень	15.1	99.3	0.174	11.3	100.9	0.002	7.4	101.4	0.031	5.3	100.0	0.312
жовтень	14.9	98.7	0.380	11.3	100.0	0.002	7.9	106.8	0.106	6.0	113.2	0.020
листопад	14.9	100.0	0.380	11.2	99.1	0.003	7.4	93.7	0.031	5.8	96.7	0.003
грудень	15.4	103.4	0.014	11.5	102.7	0.058	7.9	106.8	0.106	6.1	105.2	0.058
Сума	186.2	-	2.197	135.1	-	0.249	90.9	-	1.323	70.3	-	3.429
Середнє	15.5	<u>99.8</u>	0.183	11.3	<u>100.4</u>	0.021	7.6	<u>99.7</u>	0.110	5.9	<u>98.7</u>	0.286
Коеф. варіації	-	-	<u>2.757</u>	-	-	<u>1.280</u>	-	-	<u>4.383</u>	-	-	<u>9.125</u>

Державний вищий навчальний
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СЛУЖБИ”
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Додаток Ж

Аналіз волатильності кредитних відсоткових ставок по регіонам України

Регіон	січень 2005				січень 2006				січень 2007			
	у національній валюті	квадрат відхилень	в іноземній валюті	квадрат відхилень	у національній валюті	квадрат відхилень	в іноземній валюті	квадрат відхилень	у національній валюті	квадрат відхилень	в іноземній валюті	квадрат відхилень
Автономна республіка Крим	20,6	0,450	14,0	0,030	18,8	0,752	13,0	0,091	17,6	0,393	13,0	0,623
м. Київ	18,7	1,535	11,6	5,276	15,7	4,896	10,7	4,071	13,0	15,391	11,0	1,614
Вінницька	22,2	4,934	14,5	0,376	18,5	0,357	12,6	0,001	17,6	0,406	13,1	0,655
Волинська	19,3	0,395	14,0	0,020	16,3	2,666	13,2	0,223	16,5	0,179	12,1	0,036
Дніпропетровська	14,6	29,256	14,0	0,034	14,8	9,939	12,9	0,049	14,1	7,857	12,2	0,002
Донецька	19,0	0,863	12,8	1,096	17,0	0,927	12,8	0,010	16,8	0,023	11,0	1,614
Житомирська	20,7	0,595	14,4	0,328	18,5	0,381	13,6	0,778	17,8	0,651	13,4	1,254
Закарпатська	20,3	0,130	13,9	0,007	18,2	0,066	12,9	0,069	17,1	0,014	12,5	0,057
Запорізька	18,4	2,524	12,7	1,362	18,0	0,009	11,1	2,489	16,6	0,147	10,1	4,581
Івано-Франківська	17,5	6,294	14,6	0,613	17,1	0,727	13,2	0,283	15,0	3,815	12,4	0,014
Київська	21,9	3,925	14,7	0,780	18,9	1,035	12,7	0,000	18,0	1,096	12,8	0,270
Кіровоградська	18,1	3,308	11,9	3,908	18,5	0,381	13,7	1,086	18,1	1,248	12,5	0,073
Луганська	20,1	0,015	13,8	0,008	18,2	0,066	13,1	0,139	17,5	0,310	11,7	0,271
Львівська	19,9	0,002	13,1	0,528	17,4	0,253	12,4	0,083	16,2	0,582	12,8	0,336
Миколаївська	19,1	0,671	12,8	1,117	17,5	0,179	11,6	1,183	16,8	0,015	12,3	0,002
Одеська	20,1	0,017	13,4	0,191	19,1	1,271	13,3	0,400	15,1	3,508	12,8	0,324
Полтавська	20,5	0,304	14,3	0,233	17,8	0,020	11,7	0,898	17,3	0,100	11,2	1,041
Рівненська	20,1	0,020	13,9	0,002	17,3	0,375	13,2	0,273	17,1	0,014	12,2	0,000
Сумська	21,1	1,235	14,6	0,598	19,5	2,333	12,4	0,061	18,9	3,675	11,5	0,609
Тернопільська	21,9	3,885	13,4	0,182	18,6	0,432	12,5	0,025	18,7	3,229	12,4	0,029
Харківська	20,4	0,213	16,6	7,746	17,9	0,002	12,0	0,473	17,4	0,218	12,7	0,221
Херсонська	20,7	0,506	14,0	0,030	18,0	0,002	12,8	0,018	17,6	0,419	12,7	0,168

закінчення додатку Ж

Хмельницька	19,1	0,826	14,1	0,064	17,5	0,223	11,9	0,669	17,0	0,002	12,6	0,096
Черкаська	21,6	2,596	14,6	0,494	19,6	2,847	13,0	0,074	17,0	0,003	11,0	1,614
Чернівецька	21,8	3,464	14,7	0,629	18,0	0,001	13,3	0,375	16,7	0,080	13,6	1,959
Чернігівська	21,2	1,491	13,6	0,047	19,5	2,583	14,2	2,257	19,4	5,793	12,9	0,476
Сума	518,9	69,453	360,3	25,699	466,0	32,724	329,6	16,079	440,5	49,168	318,3	17,938
Середнє	20,0	2,7	13,9	1,0	17,9	1,3	12,7	0,6	16,9	1,9	12,2	0,7
Коеф. варіації		8,189		7,175		6,260		6,203		8,116		6,786

Державний вищий навчальний заклад
 "УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ"
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Додаток 3

Аналіз волатильності депозитних відсоткових ставок по регіонам України

Регіон	січень 2005				січень 2006				січень 2007			
	у національній валюті	квадрат відхилень	в іноземній валюті	квадрат відхилень	у національній валюті	квадрат відхилень	в іноземній валюті	квадрат відхилень	у національній валюті	квадрат відхилень	в іноземній валюті	квадрат відхилень
Автономна республіка Крим	11,0	0,203	7,9	0,076	7,8	1,014	8,0	0,045	8,6	0,161	6,2	0,363
м. Київ	9,8	0,435	7,7	0,217	7,7	1,203	6,9	0,752	7,2	2,928	5,8	1,046
Вінницька	11,4	0,848	9,3	1,263	8,2	0,381	7,9	0,018	8,2	0,535	6,3	0,284
Волинська	12,8	5,340	8,6	0,180	13,3	20,278	8,5	0,480	12,6	13,314	7,1	0,071
Дніпропетровська	11,6	1,256	8,8	0,365	7,8	1,096	6,8	0,994	8,6	0,161	6,5	0,086
Донецька	7,9	6,756	7,3	0,876	6,9	3,560	7,3	0,218	6,9	4,207	6,9	0,014
Житомирська	8,7	3,130	7,9	0,094	6,6	4,871	8,5	0,453	8,5	0,222	7,2	0,166
Закарпатська	9,0	2,278	7,4	0,699	7,6	1,580	6,4	1,868	8,3	0,492	6,1	0,537
Запорізька	10,2	0,122	7,8	0,134	9,7	0,728	7,1	0,432	9,3	0,122	6,6	0,033
Івано-Франківська	10,9	0,137	7,4	0,557	9,1	0,054	7,9	0,027	8,7	0,085	6,4	0,196
Київська	12,6	4,206	8,4	0,042	11,2	5,537	8,5	0,523	10,9	3,916	7,5	0,544
Кіровоградська	9,6	0,791	8,4	0,038	9,1	0,080	8,5	0,582	8,5	0,186	7,8	0,936
Луганська	8,6	3,800	8,5	0,098	6,6	4,826	8,0	0,041	5,9	9,249	7,1	0,066
Львівська	10,3	0,040	8,1	0,002	8,7	0,019	7,0	0,573	8,7	0,045	6,4	0,132
Миколаївська	9,9	0,371	8,5	0,118	7,1	2,982	7,5	0,088	8,3	0,450	6,2	0,317
Одеська	8,0	6,147	7,0	1,479	7,8	0,994	5,0	7,491	8,5	0,195	5,4	2,024
Полтавська	12,8	5,202	9,4	1,522	10,7	3,397	8,9	1,217	10,7	3,094	7,7	0,860
Рівненська	10,3	0,053	9,1	0,891	11,6	7,635	9,3	2,200	11,0	4,035	7,2	0,150
Сумська	11,6	1,279	9,9	2,802	9,5	0,414	8,7	0,871	8,4	0,338	6,8	0,000
Тернопільська	11,3	0,610	7,6	0,309	10,1	1,545	7,2	0,288	8,9	0,005	7,0	0,025
Харківська	12,2	2,758	6,3	3,595	9,0	0,030	8,0	0,069	9,3	0,136	6,6	0,037

закінчення додатку 3

Херсонська	11,1	0,326	8,2	0,001	8,5	0,135	7,5	0,094	10,8	3,345	6,8	0,001
Хмельницька	10,9	0,169	7,3	0,858	8,5	0,094	7,7	0,016	9,1	0,025	7,8	0,936
Черкаська	13,0	6,154	9,1	0,910	9,1	0,050	8,1	0,125	8,2	0,506	6,9	0,008
Чернівецька	9,4	1,165	7,8	0,134	8,4	0,191	8,3	0,317	9,4	0,159	7,1	0,107
Чернігівська	8,3	4,925	9,2	0,929	9,0	0,030	8,6	0,728	9,4	0,175	7,6	0,574
Сума	273,0	58,497	212,8	18,190	229,5	62,723	202,2	20,509	232,7	48,084	176,9	9,510
Середнє	10,5	2,2	8,2	0,7	8,8	2,4	7,8	0,8	9,0	1,8	6,8	0,4
Коеф. варіації		<u>14,286</u>		<u>10,218</u>		<u>17,596</u>		<u>11,420</u>		<u>15,193</u>		<u>8,890</u>

Державний вищий навчальний заклад
 «УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ»

Додаток И

Аналіз динаміки та волатильності кредитного портфелю банків України
у 1997-2006 роках.

Період	в національній валюті			в іноземній валюті		
	значення, млн. грн.	ланцюгові темпи росту, %	квадрат відхилень	значення, млн. грн.	ланцюгові темпи росту, %	квадрат відхилень
1	2	3	4	5	6	7
1997 рік						
січень	3752		199768	1342		49851
лютий	3837	102,3	131011	1386	103,3	32139
березень	4126	107,5	5322	1412	101,9	23493
квітень	4248	103,0	2405	1485	105,2	6444
травень	4336	102,1	18781	1617	108,9	2676
червень	4487	103,5	82970	1642	101,5	5887
липень	4664	103,9	216267	1739	105,9	30181
серпень	4915	105,4	512721	1757	101,0	36759
вересень	5095	103,7	802897	1898	108,0	110707
жовтень	5183	101,7	968345	2024	106,6	210431
листопад	5116	98,7	840972	2088	103,2	273244
грудень	5195	101,5	992107	2100	100,6	285933
Сума	54954,0	-	4773569	20490,0	-	1067744
Середнє	4199,0	<u>103,0</u>	397797	1565,3	<u>104,2</u>	88979
Коеф. варіації	-	-	15	-	-	19
1998 рік						
січень	4997	104,0	203975	2162	97,1	380016
лютий	5016	100,4	221499	2287	105,8	241528
березень	5001	99,7	207604	2342	102,4	190493
квітень	5075	101,5	280515	2418	103,2	129927
травень	5060	99,7	264851	2520	104,2	66799
червень	5104	100,9	312075	2530	100,4	61730
липень	5091	99,7	297719	2728	107,8	2546
серпень	5077	99,7	282637	2879	105,5	10109
вересень	4985	98,2	193280	4198	145,8	2015109
жовтень	4761	95,5	46499	4130	98,4	1826675
листопад	4847	101,8	90984	4043	97,9	1599075
грудень	5102	105,3	309844	3752	92,8	947791
Сума	60116,0	-	2711482	35989,0	-	7471798
Середнє	4545,4	<u>100,2</u>	225957	2778,5	<u>105,1</u>	622650
Коеф. варіації	-	-	10	-	-	28
1999 рік						
січень	5050	101,0	8930	3744	100,2	321180
лютий	5177	102,5	49062	3993	106,7	100951

березень	5190	100,3	54990	4382	109,7	5080
продовження додатку И						
квітень	5240	101,0	80940	4571	104,3	67742
травень	5154	98,4	39402	4326	94,6	233
червень	5243	101,7	82656	4375	101,1	4131
липень	5347	102,0	153272	4713	107,7	161823
серпень	5427	101,5	222312	5071	107,6	578015
вересень	5968	110,0	1025156	5112	100,8	642038
жовтень	5800	97,2	713180	5221	102,1	828596
листопад	5779	99,6	678152	5487	105,1	1383618
грудень	5715	98,9	576840	5487	100,0	1383618
Сума	65090,0	-	3684895	56482,0	-	5477024
Середнє	4955,5	<u>101,1</u>	307075	4310,7	<u>103,3</u>	456419
Коеф. варіації	-	-	<u>11</u>	-	-	<u>16</u>
2000 рік						
січень	5907	96,7	2788445	6261	87,6	49587
лютий	6399	108,3	1387363	6212	99,2	73811
березень	7245	113,2	110133	6604	106,3	14476
квітень	7458	102,9	14129	6656	100,8	29694
травень	7940	106,5	131868	6457	97,0	712
червень	8332	104,9	570231	6926	107,3	195645
липень	8372	100,5	632242	6930	100,1	199200
серпень	8805	105,2	1508319	7156	103,3	452012
вересень	9392	106,7	3294720	7436	103,9	906910
жовтень	9399	100,1	3320181	7699	103,5	1476998
листопад	9638	102,5	4248283	8221	106,8	3018274
грудень	10222	106,1	6996746	8899	108,2	5833762
Сума	99109,0	-	25002659	85457,0	-	12251082
Середнє	7576,9	<u>104,4</u>	2083555	6483,7	<u>101,8</u>	1020923
Коеф. варіації	-	-	<u>19</u>	-	-	<u>16</u>
2001 рік						
січень	10572	96,7	3517330	8965	99,3	769528
лютий	11147	105,4	1691182	9169	102,3	453235
березень	12364	110,9	6965	9722	106,0	14455
квітень	12744	103,1	87939	10127	104,2	81096
травень	13319	104,5	759591	10439	103,1	356138
червень	14093	105,8	2707820	10922	104,6	1165909
липень	14294	101,4	3409730	11151	102,1	1712886
серпень	14164	99,1	2946528	11089	99,4	1554442
вересень	14978	105,7	6403660	11589	104,5	3051215
жовтень	14834	99,0	5695599	11648	100,5	3260815
листопад	14808	99,8	5572175	11945	102,5	4421653
грудень	15845	107,0		12528	104,9	7213375
Сума	163162,0	-	32798520	129294,0	-	24054746
Середнє	12447,5	<u>103,1</u>	2981684	9842,2	<u>102,8</u>	2004562

Institution
OF BANKING
"BANK OF UKRAINE"

Коеф. варіації	-	-	<u>14</u>	-	-	<u>14</u>
----------------	---	---	-----------	---	---	-----------

продовження додатку И

2002 рік						
січень	15827	100,1	3257533	12412	100,9	1154257
лютий	16325	103,1	1707893	12592	101,5	799886
березень	17201	105,4	185643	13157	104,5	108480
квітень	17304	100,6	107495	13498	102,6	135
травень	17775	102,7	20488	13832	102,5	119464
червень	18977	106,8	1809392	14488	104,7	1003275
липень	19015	100,2	1913066	14823	102,3	1786597
серпень	19741	103,8	4448456	15172	102,4	2841370
вересень	21271	107,8	13243313	15960	105,2	6118877
жовтень	21431	100,8	14433437	16413	102,8	8565200
листопад	22305	104,1	21838203	17088	104,1	12971784
грудень	24463	109,7	46664424	17572	102,8	16692424
Сума	231635,0	-	109629344	177007,0	-	52161752
Середнє	17631,9	<u>103,7</u>	9135779	13486,4	<u>103,0</u>	4346813
Коеф. варіації	-	-	<u>17</u>	-	-	<u>15</u>
2003 рік						
січень	24300	100,7	21236178	17706	99,2	6219356
лютий	25246	103,9	13412242	17764	100,3	5933432
березень	27372	108,4	2360134	18648	105,0	2408281
квітень	27800	101,6	1228268	19273	103,4	859076
травень	28865	103,8	1873	20008	103,8	36812
червень	31541	109,3	6931253	21115	105,5	837475
липень	31551	100,0	6984007	21535	102,0	1782589
серпень	32672	103,6	14165643	22819	106,0	6859875
вересень	35791	109,5	47371935	24700	108,2	20251227
жовтень	35701	99,7	46141144	25755	104,3	30859540
листопад	37853	106,0	80008146	27233	105,7	49465007
грудень	39563	104,5	113523213	28272	103,8	65159385
Сума	378255,0	-	353364035	264828,0	-	190672055
Середнє	28908,3	<u>104,2</u>	29447003	20199,9	<u>103,9</u>	15889338
Коеф. варіації	-	-	<u>19</u>	-	-	<u>20</u>
2004 рік						
січень	38585	102,5	18798531	28409	99,5	4178122
лютий	40012	103,7	8460694	29655	104,4	636877
березень	42915	107,3	33	30515	102,9	3838
квітень	42505	99,0	172829	30996	101,6	294800
травень	44171	103,9	1563182	31386	101,3	870404
червень	47978	108,6	25576007	32992	105,1	6446290
липень	47317	98,6	19327214	33568	101,7	9702942
серпень	48797	103,1	34530581	34234	102,0	14295617
вересень	51677	105,9	76672312	35451	103,6	24979550

жовтень	51399	99,5	71881108	36517	103,0	36771545
листопад	53799	104,7	118336818	37970	104,0	56504606
закінчення додатку И						
грудень	51207	95,2	68662316	37372	98,4	47871932
Сума	560362,0	-	443981625	399065,0	-	202556522
Середнє	42920,7	<u>102,6</u>	36998469	30453,0	<u>102,3</u>	16879710
Коеф. варіації	-	-	<u>14</u>	-	-	<u>13</u>
2005 рік						
січень	50000	102,4	93639051	37406	99,9	36465678
лютий	51223	102,4	71465505	38939	104,1	20301169
березень	55060	107,5	21314171	40607	104,3	8052438
квітень	56158	102,0	12381442	40475	99,7	8819010
травень	58500	104,2	1384687	42398	104,8	1095543
червень	63611	108,7	15478502	45131	106,4	2843669
липень	65561	103,1	34624666	47127	104,4	13559467
серпень	69634	106,2	99147280	48876	103,7	29499217
вересень	74128	106,5	208839283	52144	106,7	75678137
жовтень	75548	101,9	251897298	55154	105,8	137108132
листопад	78713	104,2	362379679	58702	106,4	232785758
грудень	81274	103,3	466442189	62144	105,9	349664500
Сума	779410,0	-	1638993753	569103,0	-	915872719
Середнє	59676,7	<u>104,3</u>	136582813	43444,7	<u>104,3</u>	76322727
Коеф. варіації	-	-	<u>20</u>	-	-	<u>20</u>
2006 рік						
січень	81705	99,5	99969093	62275	99,8	320540195
лютий	84297	103,2	54855569	65471	105,1	216314567
березень	87963	104,3	13991000	69831	106,7	107073578
квітень	90772	103,2	867608	72176	103,4	64042189
травень	94112	103,7	5801091	76606	106,1	12763731
червень	97607	103,7	34851849	82128	107,2	3800019
липень	100230	102,7	72701977	87042	106,0	47105760
серпень	103290	103,1	134248036	92985	106,8	164002950
вересень	110384	106,9	348962778	99304	106,8	365779534
жовтень	111664	101,2	398423375	105416	106,2	636924523
листопад	118117	105,8	697675383	113538	107,7	1112847142
грудень	123783	104,8	1029097237	121443	107,0	1702747706
Сума	1203924,0	-	2891444996	1048215,0	-	4753941895
Середнє	91703,5	<u>103,5</u>	240953750	80178,6	<u>105,7</u>	396161825
Коеф. варіації	-	-	<u>17</u>	-	-	<u>25</u>

Institution
 OF BANKING
 BANK OF UKRAINE

Додаток К

Аналіз динаміки та волатильності зобов'язань банків України

у 1997-2006 роках.

Період	Залишки за депозитними зобов'язаннями на кінець періоду в національній валюті						Залишки за депозитними зобов'язаннями на кінець періоду в іноземній валюті					
	до запитання			строкові			до запитання			строкові		
	значення, млн. грн.	ланцюгові темпи росту, %	квадрат відхилень	значення, млн. грн.	ланцюгові темпи росту, %	квадрат відхилень	значення, млн. грн.	ланцюгові темпи росту, %	квадрат відхилень	значення, млн. грн.	ланцюгові темпи росту, %	квадрат відхилень
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1997 рік												
січень	2351		9383	1433		2300	887		2183	605		820
лютий	2358	100,3	8075	1350	94,2	1228	867	97,7	714	618	102,1	244
березень	2592	109,9	20775	1354	100,3	964	880	101,5	1578	594	96,1	1571
квітень	2475	95,5	736	1411	104,2	674	855	97,2	217	712	119,9	6141
травень	2582	104,3	17993	1434	101,6	2397	873	102,1	1071	674	94,7	1629
червень	2870	111,2	178199	1439	100,3	2911	1045	119,7	41913	647	96,0	179
липень	2787	97,1	115013	1525	106,0	19587	922	88,2	6679	755	116,7	14729
серпень	2834	101,7	149101	1575	103,3	36083	995	107,9	23941	733	97,1	9873
вересень	2947	104,0	249137	1619	102,8	54735	996	100,1	24251	762	104,0	16477
жовтень	2724	92,4	76251	1643	101,5	66541	916	92,0	5735	721	94,6	7632
листопад	2651	97,3	41264	1682	102,4	88182	895	97,7	2995	728	101,0	8904
грудень	2919	110,1	221969	1819	108,1	188317	839	93,7	2	833	114,4	39746
Сума	32090,0	-	1087898	18284,0	-	463917	10970,0	-	111279	8382,0	-	107946
Середнє	2447,9	102,0	90658	1385,0	102,2	38660	840,3	99,5	9273	633,6	102,9	8996
Коеф. варіації	-	-	12	-	-	14	-	-	11	-	-	15
1998 рік												
січень	2742	106,5	34901	1597	113,9	10100	1055	79,5	52108	629	132,4	103830
лютий	2682	97,8	16083	1658	103,8	1560	1236	117,2	2235	693	110,2	66681
березень	2866	106,9	96608	1742	105,1	1980	1132	91,6	22883	731	105,5	48500
квітень	2574	89,8	354	1891	108,6	37442	1212	107,1	5080	762	104,2	35807

продовження додатку К

травень	2599	101,0	1920	1954	103,3	65792	1461	120,5	31587	807	105,9	20802
червень	2836	109,1	78859	2044	104,6	120062	1125	77,0	25050	862	106,8	7962
липень	2788	98,3	54204	2135	104,5	191406	1215	108,0	4661	985	114,3	1141
серпень	2702	96,9	21556	2093	98,0	156420	1283	105,6	0	1139	115,6	35259
вересень	2795	103,4	57513	1807	86,3	11990	1808	140,9	275339	1457	127,9	255806
жовтень	2838	101,5	79986	1760	97,4	3906	1804	99,8	271157	1361	93,4	167914
листопад	3041	107,2	236019	1791	101,8	8742	1758	97,5	225366	1411	103,7	211391
грудень	3203	105,3	419668	1843	102,9	21170	1782	101,4	248729	1451	102,8	249773
Сума	33666,0	-	1097671	22315,0	-	630573	16871,0	-	1164195	12288,0	-	1204864
Середнє	2555,2	<u>101,4</u>	91473	1697,5	<u>101,3</u>	52548	1283,3	<u>104,9</u>	97016	951,2	<u>107,9</u>	100405
Коеф. варіації	-	-	<u>12</u>	-	-	<u>14</u>	-	-	<u>24</u>	-	-	<u>33</u>
1999 рік												
січень	3165	101,2	184666	1821	101,2	634	1825	97,6	146689	1397	103,9	35532
лютий	3125	98,7	220644	1884	103,5	1430	1845	101,1	131769	1487	106,4	9702
березень	3416	109,3	31943	1846	98,0	0	2062	111,8	21316	1590	106,9	20
квітень	3413	99,9	33025	1906	103,3	3578	2107	102,2	10201	1575	99,1	110
травень	3729	109,3	18029	1956	102,6	12060	2117	100,5	8281	1650	104,8	4160
червень	4294	115,2	488982	2048	104,7	40731	2393	113,0	34225	1619	98,1	1122
липень	3980	92,7	148435	2057	100,4	44444	2478	103,6	72900	1728	106,7	20306
серпень	4197	105,5	362732	2074	100,8	51901	2681	108,2	223729	1828	105,8	58806
вересень	4285	102,1	476476	2104	101,4	66470	2830	105,6	386884	1818	99,5	54056
жовтень	4246	99,1	424156	2118	100,7	73885	2690	95,1	232324	1884	103,6	89102
листопад	4567	107,6	945314	2199	103,8	124481	2768	102,9	313600	2029	107,7	196692
грудень	4557	99,8	925969	2273	103,4	182174	3033	109,6	680625	2293	113,0	500556
Сума	46974,0	-	4260372	24286,0	-	601788	28829,0	-	2262543	20898,0	-	970167
Середнє	3594,7	<u>103,2</u>	355031	1846,2	<u>102,0</u>	50149	2208,0	<u>104,1</u>	188545	1585,5	<u>104,5</u>	80847
Коеф. варіації	-	-	<u>17</u>	-	-	<u>12</u>	-	-	<u>20</u>	-	-	<u>18</u>
2000 рік												
січень	4642	98,2	1053142	2406	94,5	85184	3286	92,3	216	2385	96,1	75475
лютий	5014	108,0	428013	2559	106,4	19283	3301	100,5	881	2453	102,9	42736
березень	5219	104,1	201805	2725	106,5	736	3433	104,0	26141	2493	101,6	27798

продовження додатку К

квітень	5085	97,4	340154	2795	102,6	9435	3367	98,1	9155	2588	103,8	5145
травень	5961	117,2	85716	2842	101,7	20775	3606	107,1	112012	2635	101,8	611
червень	6331	106,2	439268	2931	103,1	54353	3665	101,6	154985	2717	103,1	3280
липень	6606	104,3	879418	2987	101,9	83600	3793	103,5	272152	2869	105,6	43795
серпень	7048	106,7	1903773	3055	102,3	127546	3866	101,9	353646	3018	105,2	128359
вересень	6494	92,1	681901	3185	104,3	237302	3851	99,6	336031	3046	100,9	149207
жовтень	6691	103,0	1046064	3185	100,0	237302	3689	95,8	174458	3438	112,9	605708
листопад	7110	106,3	2078709	3305	103,8	368615	3576	96,9	92831	3524	102,5	746967
грудень	7987	112,3	5376707	3446	104,3	559708	3362	94,0	8223	3790	107,5	1277516
Сума	74188,0	-	14514669	35421,0	-	1803840	42795,0	-	1540732	34956,0	-	3106599
Середнє	5668,2	<u>104,5</u>	1209556	2697,9	<u>102,6</u>	150320	3271,3	<u>99,5</u>	128394	2659,7	<u>103,6</u>	258883
Коеф. варіації	-	-	<u>19</u>	-	-	<u>14</u>	-	-	<u>11</u>	-	-	<u>19</u>
2001 рік												
січень	7681	104,0	360819	3649	94,4	766978	3247	103,5	91177	3859	98,2	61121
лютий	7842	102,1	193320	3760	103,0	584877	3379	104,1	188317	3918	101,5	35430
березень	8502	108,4	48540	3995	106,3	280659	3281	97,1	112865	4017	102,5	7962
квітень	8259	97,1	514	4323	108,2	40712	3263	99,5	101095	4071	101,3	1241
травень	9179	111,1	805180	4366	101,0	25209	3426	105,0	231317	4293	105,5	34884
червень	9409	102,5	1270846	4746	108,7	48942	3437	100,3	242019	4463	104,0	127287
липень	9375	99,6	1195345	4813	101,4	83075	3289	95,7	118305	4655	104,3	301152
серпень	9277	99,0	990658	5133	106,6	369940	3243	98,6	88777	4692	100,8	343130
вересень	9694	104,5	1994643	5430	105,8	819436	3106	95,8	25906	4802	102,3	484100
жовтень	9745	100,5	2141300	5880	108,3	1836641	3184	102,5	57099	4884	101,7	604930
листопад	9498	97,5	1479430	6347	107,9	3320512	2982	93,7	1366	5012	102,6	820424
грудень	10394	109,4		6999	110,3	6121801	3053	102,4	11654	5228	104,3	1258374
Сума	108855,0	-	10480595	59441,0	-	14298782	38890,0	-	1269897	53894,0	-	4080034
Середнє	8281,7	<u>102,9</u>	952781	4524,8	<u>105,1</u>	1191565	2945,0	<u>99,8</u>	105825	4106,2	<u>102,4</u>	340003
Коеф. варіації	-	-	<u>12</u>	-	-	<u>24</u>	-	-	<u>11</u>	-	-	<u>14</u>
2002 рік												
січень	9559	108,7	771044	7229	96,8	1872046	3136	97,4	7744	5239	99,8	395298
лютий	9830	102,8	368559	7628	105,5	939402	3162	100,8	3844	5441	103,9	182096

продовження додатку К

березень	10716	109,0	77790	7910	103,7	472281	3115	98,5	11881	5599	102,9	72214
квітень	9766	91,1	450363	8350	105,6	61121	3148	101,1	5776	5840	104,3	769
травень	10349	106,0	7760	8516	102,0	6598	3333	105,9	11881	5995	102,7	16198
червень	11126	107,5	474596	9007	105,8	167914	3353	100,6	16641	6093	101,6	50748
липень	11527	103,6	1187902	9576	106,3	957996	3582	106,8	128164	6360	104,4	242332
серпень	11830	102,6	1940196	10123	105,7	2327982	3816	106,5	350464	6623	104,1	570437
вересень	12881	108,9	5972692	10394	102,7	3228392	3693	96,8	219961	6901	104,2	1067653
жовтень	12662	98,3	4950220	10819	104,1	4936274	3965	107,4	549081	7311	105,9	2083036
листопад	12459	98,4	4088116	11187	103,4	6706923	3953	99,7	531441	7657	104,7	3201497
грудень	13880	111,4	11853623	11756	105,1	9977845	4033	102,0	654481	8046	105,1	4744872
Сума	136585,0	-	32142861	112495,0	-	31654774	42289,0	-	2491359	77105,0	-	12627150
Середнє	10437,1	<u>103,9</u>	2678572	8597,2	<u>103,9</u>	2637898	3224,0	<u>102,3</u>	207613	5867,7	<u>103,6</u>	1052263
Коеф. варіації	-	-	<u>16</u>	-	-	<u>19</u>	-	-	<u>14</u>	-	-	<u>17</u>
2003 рік												
січень	13230	104,9	4425860	12057	97,5	7282393	4105	98,2	675684	8436	95,4	1934502
лютий	13533	102,3	3242782	12455	103,3	5292719	4447	108,3	230400	8808	104,4	1038083
березень	15672	115,8	114398	13209	106,1	2391943	5196	116,8	72361	9426	107,0	160692
квітень	15094	96,3	57491	14068	106,5	472781	5522	106,3	354025	9472	100,5	125928
травень	15586	103,3	63619	14641	104,1	13131	5500	99,6	328329	9655	101,9	29537
червень	17455	112,0	4499605	15720	107,4	930085	5761	104,7	695556	10082	104,4	65095
липень	17220	98,7	3557853	16263	103,5	2272282	5825	101,1	806404	10662	105,8	697453
серпень	17266	100,3	3733502	17067	104,9	5342612	5802	99,6	765625	11128	104,4	1692956
вересень	19468	112,8	17091835	17858	104,6	9624942	5868	101,1	885481	11752	105,6	3706150
жовтень	17838	91,6	6271154	18812	105,3	16454455	5653	96,3	527076	12373	105,3	6482810
листопад	18210	102,1	8272683	19702	104,7	24466963	5402	95,6	225625	12977	104,9	9923359
грудень	20109	110,4	22802796	21685	110,1	48016710	5359	99,2	186624	14212	109,5	19229421
Сума	200681,0	-	74133578	193537,0	-	122561016	64440,0	-	5753190	128983,0	-	45085985
Середнє	15333,8	<u>104,0</u>	6177798	14755,6	<u>104,8</u>	10213418	4927,0	<u>102,1</u>	479433	9826,9	<u>104,0</u>	3757165
Коеф. варіації	-	-	<u>16</u>	-	-	<u>22</u>	-	-	<u>14</u>	-	-	<u>20</u>
2004 рік												

продовження додатку К

січень	18400	109,3	13337768	22260	97,4	6923357	5466	98,0	511745	14821	95,9	2076481
лютий	18792	102,1	10628193	23073	103,7	3305950	6051	110,7	16995	15084	101,8	1387684
березень	21484	114,3	322727	24162	104,7	531772	6128	101,3	2848	15499	102,8	582169
квітень	20957	97,5	1199224	25588	105,9	485492	6218	101,5	1342	16007	103,3	65025
травень	22126	105,6	5463	27903	109,0	9070775	6852	110,2	449753	16396	102,4	17956
червень	25461	115,1	11620661	27436	98,3	6475868	6347	92,6	27435	16815	102,6	305809
липень	24706	97,0	7043233	28841	105,1	15600705	6378	100,5	38666	17507	104,1	1550025
серпень	25867	104,7	14553531	29936	103,8	25449732	6254	98,1	5276	18330	104,7	4276624
вересень	29596	114,4	56910564	31247	104,4	40395847	7847	125,5	2774344	18893	103,1	6922161
жовтень	26766	90,4	22220939	30033	96,1	26437827	7195	91,7	1027459	20592	109,0	18748900
листопад	26277	98,2	17849857	27703	92,2	7906066	8691	120,8	6298275	21286	103,4	25240576
грудень	25765	98,1	13785694	26994	97,4	4421653	7672	88,3	2221997	22528	105,8	39262756
Сума	286197,0	-	169477855	325176,0	-	147005044	81099,0	-	13376135	213758,0	-	100436166
Середнє	22052,1	<u>103,6</u>	14123155	24891,2	<u>101,4</u>	12250420	6181,4	<u>102,7</u>	1114678	16262,0	<u>103,2</u>	8369681
Коеф. варіації	-	-	<u>17</u>	-	-	<u>14</u>	-	-	<u>17</u>	-	-	<u>18</u>
2005 рік												
січень	25289	101,9	23675744	28241	95,6	23974377	7961	96,4	55268	23230	97,0	7158300
лютий	26634	105,3	12395841	29584	104,8	12626393	8199	103,0	8	24242	104,4	2767232
березень	31942	119,9	3194181	31899	107,8	1533544	7308	89,1	788705	25350	104,6	308580
квітень	30281	94,8	15933	33741	105,8	364377	8666	118,6	220815	25795	101,8	12210
травень	31278	103,3	1261640	33938	100,6	641019	8124	93,7	5197	26251	101,8	119370
червень	34316	109,7	17315812	35010	103,2	3506767	8872	109,2	456853	26476	100,9	325470
липень	32166	93,7	4045035	36361	103,9	10391831	8799	99,2	363499	27629	104,4	2970452
серпень	32996	102,6	8072572	38048	104,6	24114349	10221	116,2	4100257	29261	105,9	11259380
вересень	36243	109,8	37066511	39103	102,8	35588817	9677	94,7	2193092	30095	102,9	17551910
жовтень	35208	97,1	25535106	40379	103,3	52441297	10181	105,2	3939864	33053	109,8	51086756
листопад	38722	110,0	73397383	42619	105,5	89901428	9401	92,3	1451806	33567	101,6	58698582
грудень	40103	103,6	98967226	47096	110,5	194843529	10247	109,0	4206228	35299	105,2	88237842
Сума	395178,0	-	304942985	436019,0	-	449927729	107656,0	-	17781592	340248,0	-	240496087
Середнє	30154,8	<u>104,1</u>	25411915	33137,4	<u>104,0</u>	37493977	8196,1	<u>101,8</u>	1481799	25905,5	<u>103,3</u>	20041341
Коеф. варіації	-	-	<u>17</u>	-	-	<u>18</u>	-	-	<u>15</u>	-	-	<u>17</u>

закінчення додатку К

2006 рік

січень	36860	108,8	2751979	46020	102,3	103421	10998	93,2	460424	37056	95,3	36405316
лютий	38182	103,6	113508	45148	98,1	1424659	11449	104,1	51777	38316	103,4	22788038
березень	38600	101,1	6576	45855	101,6	236771	11237	98,1	193200	39926	104,2	10008883
квітень	37527	97,2	983884	47158	102,8	666524	11056	98,4	385077	43313	108,5	49871
травень	39988	106,6	2158228	47229	100,2	787495	12434	112,5	573737	45419	104,9	5425723
червень	41495	103,8	8857117	48646	103,0	5310301	12864	103,5	1410048	45607	100,4	6336891
липень	43567	105,0	25483222	49170	101,1	7999898	12817	99,6	1300637	48566	106,5	29990061
серпень	42580	97,7	16492459	50426	102,6	16682398	14133	110,3	6034169	50648	104,3	57128174
вересень	44903	105,5	40756617	54287	107,7	63129526	14129	100,0	6014533	51295	101,3	67327246
жовтень	45528	101,4	49127355	55339	101,9	80953370	14456	102,3	7725368	53276	103,9	103761078
листопад	47187	103,6	75135800	58115	105,0	138613162	13446	93,0	3130969	55055	103,3	143168839
грудень	48957	103,8	108953742	65136	112,1	353229813	13334	99,2	2747156	56807	103,2	188164818
Сума	505374,0	-	330820487	612529,0	-	669137337	152353,0	-	30027095	565284,0	-	670554938
Середнє	38518,9	<u>103,1</u>	27568374	46341,6	<u>103,1</u>	55761445	11676,5	<u>101,0</u>	2502258	43089,7	<u>103,2</u>	55879578
Коеф. варіації	-	-	<u>14</u>	-	-	<u>16</u>	-	-	<u>14</u>	-	-	<u>17</u>

Державний вищий навчальний заклад
 «УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВ»
 НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ

Додаток Л

Обсяг депозитних зобов'язань банків України у 1998-2006 роках.

Період	Усього			У національній валюті						В іноземній валюті					
				до запитання			строкові			до запитання			строкові		
	значення, млн. грн.	частка у номін. ВВП	частка у пасивах	значення, млн. грн.	частка у номін. ВВП	частка у пасивах	значення, млн. грн.	частка у номін. ВВП	частка у пасивах	значення, млн. грн.	частка у номін. ВВП	частка у пасивах	значення, млн. грн.	частка у номін. ВВП	частка у пасивах
1	2	3				7	8	9	10	11	12	13	14	15	
1998	8278	8,07%	38,63%	3203	3,12%	14,95%	1843	1,80%	8,60%	1782	1,74%	8,32%	1451	1,41%	6,77%
1999	12156	9,32%	42,94%	4557	3,49%	16,10%	2273	1,74%	8,03%	3033	2,33%	10,72%	2293	1,76%	8,10%
2000	18738	11,02%	47,00%	8013	4,71%	20,10%	3537	2,08%	8,87%	3364	1,98%	8,44%	3824	2,25%	9,59%
2001	25674	12,57%	50,55%	10394	5,09%	20,47%	6999	3,43%	13,78%	3053	1,50%	6,01%	5228	2,56%	10,29%
2002	37715	16,70%	55,65%	13880	6,15%	20,48%	11756	5,21%	17,35%	4033	1,79%	5,95%	8046	3,56%	11,87%
2003	61365	22,95%	58,14%	20109	7,52%	19,05%	21685	8,11%	20,55%	5359	2,00%	5,08%	14212	5,32%	13,47%
2004	82959	24,04%	58,63%	25765	7,47%	18,21%	26994	7,82%	19,08%	7672	2,22%	5,42%	22528	6,53%	15,92%
2005	132745	30,07%	59,52%	40103	9,08%	17,98%	47096	10,67%	21,12%	10247	2,32%	4,59%	35299	8,00%	15,83%
2006	184234	34,38%	52,18%	48957	9,14%	13,87%	65136	12,16%	18,45%	13334	2,49%	3,78%	56807	10,60%	16,09%

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВ"
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Додаток М

Обсяг кредитного портфелю банків України у 1998-2006 роках.

Період	Усього			Короткострокових						Довгострокових					
				у національній валюті			в іноземній валюті			у національній валюті			в іноземній валюті		
	значення, млн. грн.	частка у номін. ВВП	частка у активах	значення, млн. грн.	частка у номін. ВВП	частка у активах	значення, млн. грн.	частка у номін. ВВП	частка у активах	значення, млн. грн.	частка у номін. ВВП	частка у активах	значення, млн. грн.	частка у номін. ВВП	частка у активах
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
1998	8873	8,65%	41,41%	4438	4,33%	20,71%	2801	2,73%	13,07%	679	0,66%	3,17%	954	0,93%	4,45%
1999	11787	9,04%	41,64%	4714	3,61%	16,65%	4428	3,39%	15,64%	1002	0,77%	3,54%	1643	1,26%	5,80%
2000	19574	11,51%	49,10%	8903	5,23%	22,33%	7157	4,21%	17,95%	1665	0,98%	4,18%	1848	1,09%	4,64%
2001	28373	13,90%	55,87%	13034	6,38%	25,67%	9184	4,50%	18,08%	2811	1,38%	5,54%	3344	1,64%	6,58%
2002	42035	18,62%	62,02%	18689	8,28%	27,58%	11497	5,09%	16,96%	5774	2,56%	8,52%	6076	2,69%	8,97%
2003	67835	25,37%	64,27%	24737	9,25%	23,44%	12545	4,69%	11,89%	14826	5,55%	14,05%	15727	5,88%	14,90%
2004	88579	25,67%	62,60%	26864	7,78%	18,99%	13711	3,97%	9,69%	24343	7,05%	17,20%	23660	6,86%	16,72%
2005	143418	32,49%	64,31%	39474	8,94%	17,70%	15346	3,48%	6,88%	41801	9,47%	18,74%	46798	10,60%	20,98%
2006	245226	45,76%	69,45%	60101	11,22%	17,02%	26092	4,87%	7,39%	63681	11,88%	18,04%	95351	17,79%	27,01%

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВ"
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Додаток Н

Оцінка діяльності відділення банку з використанням фактичних трансфертних цін

№ п/п	Показники діяльності ТВБВ №3	усього, еквів.	в гривні	в валюті
		1	2	3
	ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ АКТИВНО-ПАСИВНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ПРОЦЕНТНОЇ МАРЖІ			
1.	Кошти фізичних осіб усього, у т.ч.:	1 562 058,79	1 193 921,15	368 137,63
1.1.	Кошти на вимогу	12 012,44	9 292,75	2 719,69
1.2.	Карткові рахунки до запитання*	94 173,00	94,165	8
1.3.	Строкові кошти	1 455 873,34	1 090 463,40	365 409,94
2.	Кошти юридичних осіб усього, у т.ч.:	461 185,16	156 894,01	304 291,15
2.1.	Кошти на вимогу	217 841,86	116 894,01	100 947,85
2.2.	Строкові кошти	243 343,30	40 000,00	203 343,30
3.	Всього залучені кошти (Ряд.1. + Ряд.2.)	2 023 243,94	1 350 815,17	672 428,78
4.	Інші пасиви	209 345,25	196 088,70	13 256,55
4.1.	Коригування інших пасивів	0,00		
5.	Кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами	0,00	0,00	0,00
6.	ВСЬОГО ПАСИВІВ	2 232 589,19	1 546 903,87	685 685,33
7.	Вартість залучених коштів у % річних, у т.ч.	9,31	11,69	4,53
7.1.	Вартість строкових депозитів	10,75	13,46	5,35
8.	Всього місячних процентних витрат, у т.ч.	15 697,11	13 159,71	2 537,40
8.1.	Процентні витрати за строковими депозитами	15 217,24	12 679,84	2 537,40
8.2.	Процентні витрати за картковими рахунками*	479,87	479,87	
9.	Резерв коштів на коррахунку	35 789,00	35 789,00	
10.	Обсяг кредитно-інвестиційного портфеля, у т.ч.	2 083 803,95	2 063 551,45	20 252,49
10.1.	Кредити фізичним особам	1 163 120,80	1 142 868,31	20 252,49
11.	Інші активи	437 024,92	434 354,68	2 670,24
11.1.	Коригування інших активів	0,00		
12.	Каса	175 648,34		
13.	Дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами	11 844,45	11 844,45	0,00
14.	ВСЬОГО АКТИВІВ	2 744 110,66	2 671 975,01	72 135,65
15.	Доходність вкладених коштів у % річних	25,16	25,30	11,11
16.	Всього місячних процентних доходів	43 693,15	43 505,59	187,56
17.	Обсяги проданих(+)/куплених(-) ресурсів (МФК) МІНЛИВІ	-126 073,60	-107 963,35	-18 110,25
18.	Обсяги проданих(+)/куплених(-) ресурсів (МФК) СТАБІЛЬНІ	-276 957,87	-908 617,80	631 659,93
19.	Розрахункова ставка МФК	19,10	12,97	8,94

закінчення додатку Н

19.1.	Трансферна ставка МФК мінливих*		2	3.25
20.1.	Трансферна ставка МФК стабільних*		14	8.5
21.	Умовні доходи/витрати за місяць від МФК мінливих	-234,07	-183,39	-50,68
22.	Умовні доходи/витрати за місяць від МФК стабільних	-6 180,44	-10 803,84	4 623,40
	Кількість днів у місяці*	31	31,00	31,00
23.	Всього процентних доходів за місяць (Ряд.16. + Ряд.21.+ Ряд.22.)	37 278,64	32 518,36	4 760,28
24.	Процентна маржа (Ряд.23.-Ряд.8.-Ряд.38.)	19 922,96	17 700,09	2 222,88
	ОЦІНКА НЕ ПРОЦЕНТНИХ ДОХОДІВ І ВИТРАТ			
25.	Всього непроцентних витрат	0,00	0,00	0,00
26.	Комісійні доходи, у т.ч.	3 968,55	3 413,52	555,03
26.1.	Від кредитного обслуговування клієнтів	58,64	58,64	0,00
27.	Інші непроцентні доходи	162,15	162,15	0,00
28.	Всього непроцентних доходів	4 130,70	3 575,67	555,03
29.	Умовний результат від операцій з готівкою та валютообмінних операцій*	2 034,00	2,034	
30.	Результат від непроцентних операцій (Ряд.28. - Ряд.25.+ Ряд.29.)	6 164,70	5 609,67	555,03
	ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ			
31.	Операційний прибуток (Ряд.24. + Ряд.30.)	26 087,66	23 309,76	2 777,91
32.	Відрахування у резерви на покриття можливих збитків	7 912,66	7 927,86	-15,20
33.	Операційні небанківські витрати	5 879,59	5 879,59	0,00
34.	Коригування операційні небанківських витрат та витрат на сплату податків*	17 223,00	17,223	
34.1.	Інші коригування фінансового результату	0,00		
35.	Фінансовий результат звітного періоду (Ряд.31. - Ряд.32.- Ряд.33.- Ряд.34.+ Ряд.34.1.)	-4 927,59	-7 720,69	2 793,11
36.	Інвестиційні ресурси (3%)*	0,00		
37.	Інвестиційні ресурси під придбання приміщення (18%)*	108 490,00	108,490	
38.	Витрати за інвестиційними ресурсами	1 658,56	1 658,56	

Додаток П

Оцінка діяльності відділення банку з використанням ринкових трансфертних цін

№ п/п	Показники діяльності ТВБВ №3	усього, еквів.	в гривні	в валюті
		1	2	3
	ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ АКТИВНО-ПАСИВНИХ ОПЕРАЦІЙ ТА ПРОЦЕНТНОЇ МАРЖІ			
1.	Кошти фізичних осіб усього, у т.ч.:	1 562 058,79	1 193 921,15	368 137,63
1.1.	Кошти на вимогу	12 012,44	9 292,75	2 719,69
1.2.	Карткові рахунки до запитання*	94 173,00	94,165	8
1.3.	Строкові кошти	1 455 873,34	1 090 463,40	365 409,94
2.	Кошти юридичних осіб усього, у т.ч.:	461 185,16	156 894,01	304 291,15
2.1.	Кошти на вимогу	217 841,86	116 894,01	100 947,85
2.2.	Строкові кошти	243 343,30	40 000,00	203 343,30
3.	Всього залучені кошти (Ряд.1. + Ряд.2.)	2 023 243,94	1 350 815,17	672 428,78
4.	Інші пасиви	209 345,25	196 088,70	13 256,55
4.1.	Коригування інших пасивів	0,00		
5.	Кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами	0,00	0,00	0,00
6.	ВСЬОГО ПАСИВІВ	2 232 589,19	1 546 903,87	685 685,33
7.	Вартість залучених коштів у % річних, у т.ч.	9,31	11,69	4,53
7.1.	Вартість строкових депозитів	10,75	13,46	5,35
8.	Всього місячних процентних витрат, у т.ч.	15 697,11	13 159,71	2 537,40
8.1.	Процентні витрати за строковими депозитами	15 217,24	12 679,84	2 537,40
8.2.	Процентні витрати за картковими рахунками*	479,87	479,87	
9.	Резерв коштів на коррахунку	35 789,00	35 789,00	
10.	Обсяг кредитно-інвестиційного портфеля, у т.ч.	2 083 803,95	2 063 551,45	20 252,49
10.1.	Кредити фізичним особам	1 163 120,80	1 142 868,31	20 252,49
11.	Інші активи	437 024,92	434 354,68	2 670,24
11.1.	Коригування інших активів	0,00		
12.	Каса	175 648,34	126 435,43	49 212,91
13.	Дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами	11 844,45	11 844,45	0,00
14.	ВСЬОГО АКТИВІВ	2 744 110,66	2 671 975,01	72 135,65
15.	Доходність вкладених коштів у % річних	25,16	25,30	11,11
16.	Всього місячних процентних доходів	43 693,15	43 505,59	187,56
17.	Обсяги проданих(+)/куплених(-) ресурсів (МФК) МІНЛИВІ	-126 073,60	-107 963,35	-18 110,25

18.	Обсяги проданих(+)/куплених(-) ресурсів (МФК) СТАБІЛЬНІ	-276 957,87	-908 617,80	631 659,93
закінчення додатку П				
19.	Розрахункова ставка МФК	23,41	15,93	11,02
19.1.	Трансферна ставка МФК мінливих*		2	3,25
20.1.	Трансферна ставка МФК стабільних*		17,25	10,45
21.	Умовні доходи/витрати за місяць від МФК мінливих	-234,07	-183,39	-50,68
22.	Умовні доходи/витрати за місяць від МФК стабільних	-7 627,81	-13 311,87	5 684,06
	Кількість днів у місяці*	31	31	31
23.	Всього процентних доходів за місяць (Ряд.16. + Ряд.21.+ Ряд.22.)	35 831,27	30 010,33	5 820,94
24.	Процентна маржа (Ряд.23.-Ряд.8.-Ряд.38.)	18 475,59	15 192,05	3 283,54
	ОЦІНКА НЕ ПРОЦЕНТНИХ ДОХОДІВ І ВИТРАТ			
25.	Всього непроцентних витрат	0,00	0,00	0,00
26.	Комісійні доходи, у т.ч.	3 968,55	3 413,52	555,03
26.1.	Від кредитного обслуговування клієнтів	58,64	58,64	0,00
27.	Інші непроцентні доходи	162,15	162,15	0,00
28.	Всього непроцентних доходів	4 130,70	3 575,67	555,03
29.	Умовний результат від операцій з готівкою та валютообмінних операцій*	2 034,00	2,034	
30.	Результат від непроцентних операцій (Ряд.28. - Ряд.25.+ Ряд.29.)	6 164,70	5 609,67	555,03
	ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ			
31.	Операційний прибуток (Ряд.24. + Ряд.30.)	24 640,29	20 801,72	3 838,57
32.	Відрахування у резерви на покриття можливих збитків	7 912,66	7 927,86	-15,20
33.	Операційні небанківські витрати	5 879,59	5 879,59	0,00
34.	Коригування операційні небанківських витрат та витрат на сплату податків*	17 223,00	17,223	
34.1.	Інші коригування фінансового результату	0,00		
35.	Фінансовий результат звітного періоду (Ряд.31. - Ряд.32.- Ряд.33.- Ряд.34.+ Ряд.34.1.)	-6 374,96	-10 228,73	3 853,77
36.	Інвестиційні ресурси (3%)*	0,00		
37.	Інвестиційні ресурси під придбання приміщення (18%)*	108 490,00	108,490	
38.	Витрати за інвестиційними ресурсами	1 658,56	1 658,56	

